

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ**

Συλλογική εργασία στο μάθημα *Κοινωνική Δομή και Εργασία* με θέμα:

***«Το φαινόμενο της κοινωνικής πόλωσης με βάση την δομή της
απασχόλησης»***

**Αγγελόπουλος Γεώργιος
Βλαχοδήμου Παρασκευή
Γκριτζιώτη Ζαχαρούλα
Δήμα Δήμητρα
Μιχοπούλου Αναστασία
Μπισμίκη Αθηνά
Παπαδόπουλος Ευάγγελος
Παυλίδης Δημήτριος
Στασινός Κωνσταντίνος
Στίγκα Δήμητρα-Αρτεμισία
Τούτουνα Ειρήνη**

Αθήνα 2020

Περιεχόμενα

Εισαγωγή – Τούτουνα Ειρήνη	- 6 -
Η θεωρητική προσέγγιση του ταξικού φαινομένου (A. Smith, K. Marx, M. Weber, P. Bourdieu)– Βλαχοδήμου Παρασκευή	- 7 -
Το φορντικό-τεϊλορικό υπόδειγμα, οι «νέες μεσαίες τάξεις» και οι αλλαγές στην οργάνωση της εργασίας - Βλαχοδήμου Παρασκευή	- 11 -
Βιβλιογραφία	- 16 -
Η περίπτωση της Δανίας – Στασινός Κωνσταντίνος.....	- 18 -
Εισαγωγή	- 18 -
Το Σκανδιναβικό μοντέλο-Ένα πρότυπο μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας.....	- 18 -
Η κουλτούρα της κοινωνικής συναίνεσης.....	- 19 -
Η αγορά εργασίας στη Δανία-Το παράδειγμα το υβριδικού μοντέλου οικονομίας	- 20 -
Γυναικεία απασχόληση	- 23 -
Το κοινωνικό κεφάλαιο στη Δανία.....	- 24 -
Επίλογος	- 25 -
Βιβλιογραφία	- 26 -
Η περίπτωση της Ελβετίας – Βλαχοδήμου Παρασκευή.....	- 27 -
Εισαγωγή	- 27 -
Λίγα λόγια για την Ελβετία.....	- 28 -
Η απασχόληση με βάση το καθεστώς εργασίας και το φύλο.....	- 35 -
Η «κατεύθυνση» της απασχόλησης.....	- 37 -
Επίλογος	- 40 -
Βιβλιογραφία	- 43 -
Η περίπτωση της Ισπανίας - Ευάγγελος Παπαδόπουλος	- 44 -
Εισαγωγικά.....	- 44 -
Η οικονομία της Ισπανίας	- 45 -
Θεωρητικό πλαίσιο	- 45 -
Η περίπτωση της Ισπανίας.....	- 46 -
Συμπέρασμα.....	- 53 -
Βιβλιογραφία	- 54 -
Παράρτημα.....	- 55 -
Η περίπτωση του Ισραήλ – Μπισμπίκη Αθηνά	- 57 -
Εισαγωγή	- 57 -
Το κράτος του Ισραήλ.....	- 57 -

Η οικονομία στο Ισραήλ.....	- 58 -
Η ανεργία στο Ισραήλ.....	- 59 -
Η Απασχόληση στο Ισραήλ.....	- 59 -
Ισραήλ: Η κοινωνική πόλωση στη συνολική Απασχόληση	- 60 -
Η ανάλυση των δεδομένων.....	- 60 -
Η ανδρική και γυναικεία απασχόληση κατά τα έτη 2006-2018	- 64 -
Συμπεράσματα	- 71 -
Βιβλιογραφία	- 72 -
Η περίπτωση της Κολομβίας – Τούτουνα Ειρήνη	- 73 -
Εισαγωγή	- 73 -
Παράθεση και ανάλυση των δεδομένων.....	- 75 -
Συμπερασματικά	- 82 -
Βιβλιογραφία- Δικτυογραφία	- 83 -
Η περίπτωση της Νότιας Αφρικής – Μιχοπούλου Αναστασία	- 84 -
Εισαγωγή.....	- 84 -
Κοινωνική πόλωση σε μια μετα-Απαρτχάιντ περίοδο.....	- 85 -
Η φυλετική μεταβλητή, το φύλο και η απασχόληση στην κοινωνική πόλωση.....	- 95 -
Ανισότητα, φτώχεια και η ανάδυση μιας «μαύρης» ελίτ.....	- 98 -
Συμπεράσματα	- 102 -
Βιβλιογραφία	- 104 -
Η περίπτωση της Ουρουγουάης – Δήμα Δήμητρα	- 106 -
Γενικά χαρακτηριστικά.....	- 106 -
Κοινωνική Διαστρωμάτωση	- 108 -
Εκπαιδευτικό επίπεδο ως παράγοντας κοινωνικής διαστρωμάτωσης	- 110 -
Η κατανομή των εργασιακών καθεστώτων στην Ουρουγουάη και η αναλυτική περιγραφή των στατιστικών δεδομένων (2006-2018)	- 114 -
Ποσοτική κατανομή των εργασιακών καθεστώτων που καταλαμβάνεται από τον ανδρικό πληθυσμό.....	- 116 -
Ποσοστιαία κατανομή ανδρών ανά εργασιακό καθεστώς (2006-2018)	- 118 -
Ποσοτική κατανομή των εργασιακών καθεστώτων που καταλαμβάνεται από τον γυναικείο πληθυσμό	- 120 -
Ποσοστιαία κατανομή γυναικών ανά εργασιακό καθεστώς (2006-2018)	- 122 -
Συγκριτική αποτίμηση εργασιακής κατανομής ανδρών-γυναικών στο συνολικό εργατικό δυναμικό της Ουρουγουάης	- 124 -
Η οικονομική ύφεση.....	- 126 -

Η διανομή εισοδήματος στην Ουρουγουάη έδειξε μια βαθιά αλλαγή μεταξύ 1989 και 1997	- 126 -
Το φαινόμενο της κοινωνικής πόλωσης	- 127 -
Συγκριτική αποτίμηση δεδομένων περί εργασιακής δομής σε συνάρτηση με την κοινωνική πόλωση (γυναικών-ανδρών).....	- 130 -
Συμπεράσματα	- 132 -
Βιβλιογραφία	- 134 -
Η περίπτωση της Πορτογαλίας – Γκριτζιώτη Ζαχαρούλα	- 135 -
Εισαγωγή	- 135 -
Πορτογαλία, μια ιστορική αναδρομή	- 137 -
Η σύγχρονη χώρα - Δομή πορτογαλικής οικονομίας.....	- 138 -
Παραοικονομία	- 139 -
Δομή της απασχόλησης.....	- 141 -
Δομή της πορτογαλικής οικονομίας.....	- 141 -
Βιβλιογραφία - Πηγές.....	- 152 -
Η Περίπτωση της Σουηδίας - Στίγκα Δήμητρα – Αρτεμισία.....	- 153 -
Εισαγωγικά Στοιχεία.....	- 153 -
Ανάλυση Διαγραμμάτων	- 154 -
Σύγκριση Αποτελεσμάτων.....	- 162 -
Συζήτηση και Συμπεράσματα.....	- 164 -
Βιβλιογραφία	- 167 -
Η περίπτωση της Τουρκίας – Παυλίδης Δημήτρης	- 168 -
Συγκριτική παράθεση δεδομένων των ετών 2006 και 2018 ανά τομέα εργασίας.....	- 175 -
Εισάγοντας τη διάσταση του φύλου	- 177 -
Συμπεράσματα	- 184 -
Βιβλιογραφία	- 189 -
Η περίπτωση της Τσεχίας – Αγγελόπουλος Γεώργιος.....	- 191 -
Κράτος, Κοινωνική πολιτική, Οικονομία, Δημογραφία, Συνολικά στοιχεία παραγωγής τα τελευταία χρόνια.....	- 191 -
Πληθυσμός	- 191 -
Διοικητικά τμήματα.....	- 191 -
Πολιτική.....	- 191 -
Οικονομία.....	- 191 -
Σε σχέση με το κοινωνικό κράτος	- 199 -
Συμπεράσματα	- 201 -

Πηγές πληροφοριών σε σχέση με τη δόμηση της εργασίας.....	- 202 -
Επίλογος – Τούτουνα Ειρήνη	- 203 -
Συγκριτική παράθεση χωρών & Διαγράμματα – Παυλίδης Δημήτριος.....	- 206 -

Εισαγωγή – Τούτουνα Ειρήνη

Στη παρακάτω εργασία θα επιχειρηθεί μια προσέγγιση του ζητήματος της κοινωνικής πόλωσης μέσα από τη δομή και τις συνιστώσες της απασχόλησης. Η προσέγγιση αυτή θα γίνει στη βάση δευτερογενών ερευνών που ανέλαβαν οι μεταπτυχιακοί φοιτητές του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών *Κοινωνιολογία* κατά το έτος 2020, μελετώντας ποσοτικά στοιχεία που συνέλεξαν από τον ILO (International Labour Organization) για τις υπό μελέτη χώρες.

Φαντάζει αυτονόητο αλλά αξίζει να σημειωθεί πως η δομή και η λειτουργία της απασχόλησης σε μια κοινωνία, σε μια χώρα, ακόμα και ευρύτερα σε έναν «δυτικό κόσμο» για παράδειγμα, αντανακλά όλα εκείνα τα στοιχεία της κοινωνίας που την αποτελούν, και αντίστροφα, οι κοινωνικές δομές, οι συνυφάνσεις, οι συγκλίσεις και οι αποκλείσεις της κοινωνίας αποτυπώνονται στο πεδίο της εργασίας. Οι ανθρώπινες ανάγκες, οι όροι της αγοράς, ο ρόλος του κράτους, οι υπερεθνικοί θεσμοί, η ανάπτυξη της τεχνολογίας, η δημιουργία δυνητικών περιβαλλόντων, η έννοια του χρόνου ως εργασιακό εργαλείο τροποποίησαν στις κοινωνίες τις συνθήκες εργασίας, τα μέσα αλλά και τους σκοπούς της απασχόλησης.

Στη παρούσα εργασία λοιπόν, θα παρατεθούν δεδομένα που αφορούν σε εργασιακές κατηγορίες όπως είναι αυτή των εργοδοτών, των εργαζομένων, των αυτοαπασχολούμενων, καθώς επίσης και εκείνες των μη αμειβόμενων συμβοηθούμενων μελών και των μελών παραγωγικών συνεταιρισμών. Πόσους απασχολούμενους εσωκλείει η κάθε κατηγορία; Οι αυτοαπασχολούμενοι σε τι ποσοστά κυμαίνονται σε σχέση με τους εργαζόμενους ή τους εργοδότες; Τα στοιχεία αυτά, απαντούν στα έτη από το 2006 έως το 2018 και προδίδουν την τάση, την εξέλιξη και την δυναμική της απασχόλησης στην εκάστοτε χώρα, με κάθε μια από αυτές να αποτελεί και μια περίπτωση.

Παράλληλα, σημαντική είναι και η διάσταση του φύλου καθώς μέρος της ανάλυσης των δεδομένων θα δημιουργήσει ένα πεδίο συζήτησης αναφορικά στη σύγκριση αντρών και γυναικών στους κόλπους της εργασίας. Αποτελεί το φύλο παράγοντα εργασιακής ανισότητας; Συμμετέχουν στην εργασία και τα δύο φύλα το ίδιο; Σε τι κατηγορίες υπάγονται περισσότεροι άντρες σε σχέση με τις γυναίκες; Άραγε είναι ίδιες οι προσδοκίες και οι «κοινωνικές απαιτήσεις» από τα δύο φύλα στον εργασιακό τομέα; Τι παρατηρείται;

Τα παραπάνω και ορισμένα άλλα ερωτήματα θα επιχειρηθεί να απαντηθούν στην εν λόγω εργασία, μέσα από το πρίσμα κάθε ξεχωριστής περίπτωσης, με σκοπό

να αναδυθεί μια σκιαγράφηση κάποιας ,τυχόν, συσχέτισης της κοινωνικής πόλωσης με την οργάνωση και τη λειτουργία της απασχόλησης.

Η θεωρητική προσέγγιση του ταξικού φαινομένου (A. Smith, K. Marx, M. Weber, P. Bourdieu)– Βλαχοδήμου Παρασκευή

Οι βάσεις και οι πρώτες αναλυτικές τοποθετήσεις για την ταξική οργάνωση του καπιταλισμού προέρχονται από την κλασική πολιτική οικονομία. Η ιδέα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης θεωρούμε πως δεν είναι άγνωστη στο ευρύ κοινό. Σε κάθε περίπτωση, αφορά την κατάταξη των ατόμων, σε ένα σύστημα ιεραρχικής κοινωνικής οργάνωσης. Οι βασικοί τύποι κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι οι κάστες, οι κοινωνικές θέσεις, οι κοινωνικές τάξεις ή παλαιότερα οι νομοκατεστημένες τάξεις. Η κάστα είναι ένα αυστηρό και ανελαστικό σύστημα κοινωνικής διαστρωμάτωσης στα πλαίσια του οποίου τα άτομα δεν έχουν τη δυνατότητα μετακίνησης από το ένα επίπεδο στο άλλο. Η κοινωνική θέση αφορά την κοινωνική κατάσταση και τους κοινωνικούς ρόλους που ένα άτομο έχει αναλάβει μέσα σε μία ομάδα, στα πλαίσια μίας κοινωνικής ιεραρχίας.¹

Η κοινωνική τάξη, από την άλλη πλευρά, αναφέρεται σε ένα τμήμα του πληθυσμού, που διαφέρει από τα άλλα τμήματα (του ιδίου πληθυσμού) από πλευράς κοινών αξιών, γοήτρου, κοινών δραστηριοτήτων, συσσωρευμένου πλούτου και άλλων ατομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών.² Με μια διαφορετική διατύπωση, η τάξη είναι μια ομάδα ανθρώπων που έχουν μια κοινή θέση στην οικονομία, που ορίζεται σε σχέση με την παραγωγή και τον έλεγχο του πλεονάσματος. Για παράδειγμα, οι δούλοι είναι μια τάξη και οι δουλοκτήτες μια άλλη, οι δουλοπάροικοι αποτελούν μια τάξη, ενώ οι φεουδάρχες -κύριοί τους- αποτελούσαν μια διαφορετική τάξη.³

Θεωρούμε αναγκαία, την θεωρητική προσφυγή στην έννοια της τάξης, στο βαθμό που θίγει το ζήτημα της εκμετάλλευσης. Τις απαρχές της εκμετάλλευσης των εργαζομένων με μισθό από τους φορείς του αποθέματος, εντοπίζουμε στην κλασική

---

¹Δημοσθένης Ι. Δασκαλάκης, *Εισαγωγή στη Σύγχρονη Κοινωνιολογία*, 2^η έκδ., Παπαζήση, Αθήνα 2014, σ. 405, σσ. 408-409.

² Στο ίδιο, σ. 408.

³SBowles., R. Edwards., F. Roosevelt., *Κατανοώντας τον Καπιταλισμό. Ανταγωνισμός, Εντολή και Μεταβολή*, επιμ. Ζουμπουλάκης Μιχάλης, μτφρ. ΣαλίμπαΖιζή, 2^η έκδ., GUTENBERG, Αθήνα 2014, σ. 192.

πολιτική οικονομία, και ιδίως στην ανάλυση του A. Smith στον Πλούτο των Εθνών. Ωστόσο, ο A. Smith θεωρούσε την όλη διαδικασία όχι αρνητική, αλλά μάλλον εποικοδομητική για τη δημιουργία του εθνικού πλούτου. Ο A. Smith θεωρεί ότι η τιμή των εμπορευμάτων αναλύεται σε τρία μέρη: τους μισθούς, τα κέρδη του κεφαλαίου και την πρόσοδο. Αυτά τα μέρη είναι οι πρωτογενείς πηγές όλων των εισοδημάτων, κάθε ανταλλάξιμης αξίας και κάθε παράγωγου εισοδήματος. Αναγνωρίζει, σύμφωνα με αυτήν την τοποθέτηση, τρεις τάξεις, ανάλογα με τον τύπο του εισοδήματος. Οι εργάτες λαμβάνουν εισόδημα με τη μορφή του μισθού. Οι κάτοχοι του αποθέματος ή του κεφαλαίου λαμβάνουν εισόδημα από τα κέρδη. Η πρόσοδος είναι η πηγή του εισοδήματος των γαιοκτημόνων.⁴

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές πως οι μισθωτοί δημιουργούν, μεταξύ άλλων, το σύνολο της αξίας των μισθών τους και το σύνολο των κερδών των κατόχων του αποθέματος. Υπάρχουν, βέβαια, και πρόσθετοι τύποι εισοδημάτων, όπως αυτοί των αυτοαπασχολούμενων αγροτών και βιοτεχνών, οι οποίοι στην κοινωνική ανάλυση είναι το κύριο σώμα των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων ή της παλαιάς μεσαίας τάξης. Οι τελευταίοι έχουν ένα σύνθετο εισόδημα, που εν μέρει αποτελείται από τα μέσα συντήρησης της δικής τους προσωπικής εργασίας και εν μέρει απαρτίζεται από τα κέρδη του κεφαλαίου τους. Επίσης, υπάρχουν οι δανειστές, οι οποίοι έχουν ως εισόδημα τον τόκο. Ο τόκος, δε, αντιπροσωπεύει μια αποζημίωση, την οποία πληρώνει ο χρεώστης στο δανειστή για τα κέρδη που θα πραγματοποιήσει από τη χρήση του χρήματος.⁵

Ο K. Marx, από την άλλη, εντοπίζει αντίθετα ταξικά συμφέροντα στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος. Παρατήρησε πως μερικοί άνθρωποι (εργοδότες) έχουν στην κυριότητά τους περιουσία που αποφέρει εισόδημα, όπως γη, εργοστάσια και κτήρια γραφείων, ενώ, οι περισσότεροι άνθρωποι (οι εργάτες) δεν κατέχουν τέτοιου είδους περιουσιακά στοιχεία. Το αποτέλεσμα είναι να υπάρχουν διαφορές τόσο ως προς την εξουσία όσο και ως προς το εισόδημα και ότι αυτές οι διαφορές διαμορφώνουν τις οικονομικές σχέσεις ανάμεσα σε διαφορετικές τάξεις ανθρώπων.⁶

Θεωρεί πως η κοινωνική δομή διαρθρώνεται από τρεις τάξεις (καπιταλιστές,

---

⁴ Λύτρας Ανδρέας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση. Οι πραγματικότητες στην απασχόληση και η εδραίωση της εργασιακής αυτονομίας*, Παπαζήση, Αθήνα 2016, σσ. 86-88.

⁵ Ανδρέας Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση*, ό.π., σσ. 86-87.

⁶ S.Bowles., R. Edwards., F. Roosevelt., *Κατανοώντας τον Καπιταλισμό*, ό.π., σ. 133. Βλ. επίσης, Ανδρέας Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση*, ό.π., σ. 95.

μισθωτοί εργάτες και παραδοσιακή μικροαστική ή μεσαία τάξη-δηλαδή οι αυτοαπασχολούμενοι, με μικρή ιδιοκτησία και μικρή παραγωγή). Οι κεφαλαιοκράτες και οι εργάτες είναι οι βασικές τάξεις της καπιταλιστικής κοινωνίας. Η εργατική τάξη είναι η ομάδα των ατόμων, τα οποία δεν έχουν στην ιδιοκτησία τους μέσα παραγωγής και ασκούν παραγωγική εργασία στις καπιταλιστικές σχέσεις. Στο σύνολο τους ανταλλάσσουν την εργατική τους δύναμη με κεφάλαιο και παράγουν, εκτός από το μισθό τους, υπεραξία για τον κεφαλαιοκράτη, καθώς «...ένα μέρος από την καθημερινή εργασία του εργάτη πληρώνεται, ενώ το άλλο μέρος μένει απλήρωτο, και ενώ αυτή η απλήρωτη εργασία, η υπερεργασία, αποτελεί ακριβώς το ποσό από το οποίο σχηματίζεται η υπεραξία ή το κέρδος, ωστόσο φαίνεται σαν όλη η εργασία να είναι πληρωμένη εργασία...».⁷

Κατά συνέπεια, ο πλούτος συσσωρεύεται στα χέρια ενός μικρού στρώματος της μπουρζουαζίας της αστικής τάξης, η οποία ιδιοποιείτο αυτήν την υπεραξία. Η συσσώρευση αυτή του πλούτου οδήγησε στην προλεταριοποίηση του πληθυσμού και στην αύξηση της φτώχειας για το προλεταριάτο.⁸ Όπως, χαρακτηριστικά δηλώνει ο Μαρξ «[...] το κεφάλαιο έχει ένα μοναδικό κίνητρο ζωής, το κίνητρο να αξιοποιείται, να δημιουργεί υπεραξία, ν' απορροφά με το σταθερό μέρος, με τα μέσα παραγωγής, όσο το δυνατό μεγαλύτερη μάζα υπερεργασίας. Το κεφάλαιο είναι πεθαμένη εργασία που ζωντανεύει μονάχα σαν το βρικόλακα ρουφώντας ζωντανή εργασία και ζει περισσότερο, όσο περισσότερη εργασία ρουφά».⁹

Δίπλα τους, σε μια ιδιόμορφη οικονομική και κοινωνική θέση, ξεχωρίζουν οι μικροαστοί. Χαρακτηριστικές φιγούρες τους είναι ο αγρότης και ο βιοτέχνης. Αυτοί, από τη μια πλευρά, φαίνονται σα καπιταλιστές, και από την άλλη σαν εργάτες του εαυτού τους. Ο μικροαστός πληρώνει λοιπόν τον εαυτό του σαν καπιταλιστής και βγάζει κέρδος από το κεφάλαιό του, δηλαδή εκμεταλλεύεται τον εαυτό του σαν μισθωτό εργάτη και με την υπεραξία του πληρώνει τον εαυτό του.¹⁰

Αν για το Μαρξ ο καθορισμός της κοινωνικής τάξης στηρίζεται μόνο σε

---

⁷ Ανδρέας Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση*, ό.π., σσ. 94-97.

⁸ JanT. Berend, *Οικονομική Ιστορία του Ευρωπαϊκού 20^{ου} Αιώνα. Τα οικονομικά καθεστώτα από το Laissez-Faire στην Παγκοσμιοποίηση*, μτφρ-επιμ. Βασιλείου Α. Θανάσης, Gutenberg, Αθήνα 2006, σ. 198.

⁹ Τρύφωνας Κωστόπουλος, *Τοπική Κοινωνία και Ευρωπαϊκή Ολόκληρωση*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, σ. 44.

¹⁰ Στο ίδιο, σ. 97.

οικονομικά κίνητρα, για τον Max Weber η κοινωνική τάξη καθορίζεται μέσα από μια πολυδιάστατη προσέγγιση. Η κοινωνική τάξη για τον Weber αντιπροσωπεύει μια ομάδα ατόμων που χαρακτηρίζονται από την ίδια ταξική κατάσταση, κατέχουν δηλαδή την ίδια τυπική πιθανότητα να ασκήσουν επιρροή στην αγορά και να αποκομίσουν οφέλη. Καθοριστικά, δε, στοιχεία της κοινωνικής τάξης αποτελούν η ισχύς, ο πλούτος και το γόητρο.¹¹

Ο Weber διακρίνει τέσσερις κοινωνικές τάξεις: α) την εργατική τάξη στο σύνολο της (κατώτερα στρώματα), β) την μικροαστική τάξη (κατώτερα μεσαία τάξη), γ) τη χωρίς ιδιοκτησία 'διανόηση' και τους 'τεχνικούς' (νέα μεσαία στρώματα, που η κοινωνική τους θέση καθορίζεται από τις 'ειδικές' γνώσεις που κατέχουν), δ) την προνομιούχα τάξη της κοινωνίας, λόγω της κατοχής ιδιοκτησίας ή ανώτατης εκπαίδευσης (ανώτερα στρώματα).¹²

Επίσης, διακρίνει τις τάξεις με βάση 'θετικά' και 'αρνητικά' προνόμια. Στις τάξεις με θετικά προνόμια, ανήκουν: α) οι ιδιοκτήτες ή οι τάξεις που κατέχουν ιδιοκτησία και κεφάλαιο, και β) οι εμπορικές τάξεις. Η πρώτη συγκροτείται από άτομα που κατέχουν ποικίλες μορφές ιδιοκτησίας (όπως γη, οικοδομήματα κ.α), ενώ στη δεύτερη ανήκουν τα άτομα που κατέχουν αγαθά και δεξιότητες τα οποία μπορούν να προσφέρουν στην αγορά (όπως βιομηχανικοί και αγροτικοί επιχειρηματίες, έμποροι, τραπεζικοί κ.α). Παράλληλα διακρίνει τρεις τύπους τάξεων με 'αρνητικά προνόμια': οι μη ελεύθεροι, οι ταξικοί υποβαθμισμένοι και οι άποροι/εξαθλιωμένοι, καθώς και τρεις τύπους 'αρνητικών προνομίων' της εμπορικής τάξης που περιλαμβάνουν: τους ειδικευμένους, τους ημι-ειδικευμένους και τους ανειδίκευτους εργάτες. Ανάμεσα στις τάξεις των θετικών και αρνητικών προνομίων ο Weber διακρίνει την ύπαρξη πολλών μεσαίων τάξεων οι οποίες συγκροτούνται από άτομα που αντλούν εισόδημα είτε από την κατοχή διαφόρων μορφών μικρής ιδιοκτησίας, είτε από την κατοχή δεξιοτήτων, ως απόρροια κατάλληλης εκπαίδευσης και κατάρτισης, όπως: βιοτέχνες, αγρότες, δημόσιοι και ιδιωτικοί υπάλληλοι, ελεύθεροι επαγγελματίες, εργάτες, με ιδιαίτερα προσόντα και δεξιότητες.¹³

Τέλος, η προσέγγιση του Bourdieu για τις κοινωνικές τάξεις είναι

---

¹¹ Δημοσθένης Ι. Δασκαλάκης, *Εισαγωγή στη Σύγχρονη Κοινωνιολογία*, ό.π., σσ. 413-414.

¹² Σμαράγδα Ζαγκότση, Κοινωνική και Επαγγελματική Κινητικότητα στον Τουριστικό Τομέα. Εμπειρικές Προσεγγίσεις σε Τουριστικές Περιοχές του Νομού Χαλκιδικής (διδακτορική διατριβή), Πανεπιστήμιου Αιγαίου, Χίος 2007, σ. 63.

¹³ Στο ίδιο, σσ. 62-63.

επηρεασμένη τόσο από τη Μαρξιστική όσο και από τη Βεμπεριανή θεώρηση. Ωστόσο, για τον Bourdieu, ο εννοιολογικός χώρος προσδιορισμού των τάξεων δεν είναι αυτός των παραγωγικών σχέσεων αλλά των κοινωνικών σχέσεων εν γένει. Στο έργο του *La Distinction* ο Bourdieu χρησιμοποιεί τον όρο τάξη ως μια ευρύτερη έννοια για τις κοινωνικές ομάδες που διακρίνονται βάσει των συνθηκών ύπαρξής τους, καθώς και των αντίστοιχων πρακτικών που εφαρμόζουν και (οι τάξεις) οφείλουν την ύπαρξη τους στην άνιση κατανομή των μορφών του κεφαλαίου.¹⁴

Ο Bourdieu χρησιμοποιεί την έννοια του κεφαλαίου «ως ένα σύνολο πραγματικών χρησιμοποιούμενων πηγών και δύναμης» και διακρίνει τέσσερις διαφορετικούς τύπους αυτού: οικονομικό, πολιτισμικό, κοινωνικό και συμβολικό κεφάλαιο. Ο Bourdieu εστιάζει το ενδιαφέρον του κυρίως στο πολιτισμικό κεφάλαιο και τη συμβολική του σημασία, γι' αυτό το ονομάζει 'συμβολικό κεφάλαιο'. Το πολιτισμικό κεφάλαιο βρίσκεται «στο κεφάλι και το μυαλό των ατόμων, εκδηλώνεται στη συμπεριφορά τους και μεταβιβάζεται στους απογόνους». Τα άτομα κατέχουν εξουσία αντίστοιχη του συμβολικού τους κεφαλαίου. Όσοι κατέχουν κυριαρχούμενες θέσεις στον κοινωνικό χώρο τοποθετούνται, επίσης, σε κυριαρχούμενες θέσεις στο πεδίο της συμβολικής παραγωγής.¹⁵

Το φορντικό-τεϊλορικό υπόδειγμα, οι «νέες μεσαίες τάξεις» και οι αλλαγές στην οργάνωση της εργασίας - Βλαχοδήμου Παρασκευή

Η διαμόρφωση της δεύτερης βιομηχανικής επανάστασης, από τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα, ανασχημάτισε τις παραγωγικές δομές και την εργασιακή οργάνωση. Η μέση επιχείρηση μεγάλωσε σε μέγεθος, αξιοποίησε τις εξαιρετικώς ευρείες δυνατότητες των νέων μηχανών, και τυποποίησε τη γραμμή συναρμολόγησης ως το βασικό μηχανισμό για την αύξηση της παραγωγικότητας. Αυτό το υπόδειγμα συγκροτήθηκε ολοκληρωμένα στην αυτοκινητοβιομηχανία Ford, διαμορφώνοντας ένα πρότυπο μεγάλης βιομηχανικής μονάδας, η οποία επικεντρώνει τη λειτουργία της στη συναρμολόγηση των τελικών προϊόντων. Η καινοτομία στο εργοστάσιο Ford πραγματοποιήθηκε με σκοπό την επιτάχυνση της παραγωγικής διαδικασίας, την αύξηση της ποσότητας των προϊόντων μιας προγραμματισμένης ποιότητας και, επομένως, τη δραστική μείωση του κόστους ανά μονάδα προϊόντος.¹⁶

---

¹⁴ Στο ίδιο, σ. 78, σ. 83.

¹⁵ Στο ίδιο, σ. 80.

¹⁶ Ανδρέας Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση*, ό.π., σσ. 147-148.

Προκειμένου οι συγκεκριμένοι στόχοι να επιτευχθούν επινοήθηκε η γραμμή ή ο ιμάντας παραγωγής (ή συναρμολόγησης). Στην ουσία το εγχείρημα αφορά στη αδιάλειπτη μεταφορά του, υπό συναρμολόγηση, προϊόντος προς τους εργάτες οι οποίοι συμμετέχουν στην παραγωγή. Η διαδικασία εξελίσσεται προοδευτικά με την εφαρμογή συνεχών, σχεδιασμένων και απλών πράξεων, οι οποίες επαναλαμβάνονται στη διάρκεια του εργάσιμου χρόνου, πάνω στη σειρά των όμοιων προϊόντων. Έτσι, η εργασία δεν απαιτεί καμιά ιδιαίτερη ειδίκευση, μετά την αρχική ενημέρωση. Στην ουσία η χειρωνακτική εργασία γίνεται ακόμη πιο ανειδίκευτη σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο.¹⁷

Η επιχείρηση μεγαλώνει πολύ σε μέγεθος και απασχολεί, πλέον, χιλιάδες εργαζόμενους (μισθωτούς). Το μοντέλο παραγωγής του φορντισμού υλοποιεί, με τον πιο υποδειγματικό τρόπο, την αξίωση για την μαζική παραγωγή. Η μαζική παραγωγή που επιχειρείται κάνει εφικτή τη συνεχή μείωση της τιμής των τελικών προϊόντων, κάνοντας τα σχετικά εμπορεύματα πολύ προσιτά σε πολύ ευρύτερες ομάδες κατόχων (επομένως και καταναλωτών) μεσαίων ή χαμηλών εισοδημάτων σε σχέση με το παρελθόν.¹⁸

Ακόμη, η χρησιμοποίηση του υποδείγματος της επιστημονικής διεύθυνσης του F.W. Taylor στην οργάνωση της εργασίας διαμόρφωσε μια νέα σύνθεση ανάμεσα στη νέα μέθοδο διοίκησης και τη φορντική γραμμή παραγωγής. Δημιούργησαν μια διοικητική πυραμίδα, η οποία συμβολικά και ουσιαστικά έλεγχε τη γραμμή παραγωγής και επομένως τη μεγάλη μάζα των χειρωνακτών εργατών. Ο τειλορισμός έδωσε μεγάλη έμφαση στη διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού, το σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και το συντονισμό των εργατών με τις μηχανές. Το εγχείρημα αυτό για να πετύχει απαιτούσε την εργαλειακή αντιμετώπιση των εργατών. Η προσπάθεια αφορούσε στην προσαρμογή των εργατών στις δυνατότητες των μηχανών για να γίνει εφικτή η ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση της παραγωγής. Η σύσταση μιας διοικητικής πυραμίδας, η οποία αποτελείται από διευθυντικά στελέχη και μια ευρεία ομάδα υπαλλήλων είναι το τυπικό χαρακτηριστικό αυτής της μορφής διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού. Τα στελέχη της διοικητικής πυραμίδας ασκούν τον έλεγχο επί των φορέων της εκτελεστικής εργασίας. Οι εργάτες οι οποίοι στελεχώνουν τις θέσεις

---

¹⁷ Στο ίδιο, σ. 149.

¹⁸ Στο ίδιο, σ. 149-150.

της γραμμής συναρμολόγησης ασκούν, αποκλειστικώς, εκτελεστικό έργο.¹⁹

Στο φορντικό-τεϊλορικό μοντέλο διαχωρίζονται για πρώτη φορά στην εξέλιξη του καπιταλισμού δύο ομάδες μισθωτών, οι οποίες βρίσκονται σε ιεραρχική σχέσης. Οι δύο μείζονες ομάδες μισθωτών είναι οι ακόλουθες: οι χειρώνακτες εργάτες που δουλεύουν στη γραμμή παραγωγής και τα ιεραρχημένα στελέχη του διοικητικού μηχανισμού. Οι χειρώνακτες εργάτες θεωρούνται ταυτόσημοι με την παραδοσιακή εργατική τάξη. Τα στελέχη της διοίκησης, με εξαίρεση τα ολιγάριθμα αλλά ισχυρά διευθυντικά στελέχη, είναι οι εξουσιοδοτημένοι φορείς του ελέγχου και ταυτίζονται με τη «νέα μεσαία τάξη».²⁰

Στο πλαίσιο αυτό, αναπτύσσονται διάφορες τοποθετήσεις, οι οποίες, θα λέγαμε, ότι αποτελούν «αντίβαρα» στις τοποθετήσεις περί της ταξικής πόλωση. Στο προσκήνιο προβάλλει η συζήτηση περί της νέας μεσαίας τάξης, η οποία αποτελείται κυρίως από μισθωτούς υπαλλήλους γραφείου. Η νέα «μεσαία τάξη» αναγνωρίστηκε πρώτη φορά από τον Κ. Kautsky ως μια ομάδα φορέων της διανοητικής εργασίας, η οποία διαχειρίζεται εξουσιοδοτημένη, από την αστική τάξη, ισχύ και εργασιακές οργανώσεις. Αργότερα, τόσο ο C. Wright Mills όσο και αργότερα ο Ν. Πουλαντζάς αναγνωρίζουν την δραματική υποβάθμιση της παλαιάς μεσαίας τάξης (ή της παραδοσιακής μικροαστικής τάξης), θεωρώντας ότι έχει αναπτυχθεί μια «νέα μεσαία» ή «νέα μικροαστική τάξη», η οποία αποτελείται από μισθωτούς, δηλαδή είτε βασικά από μεσαία στελέχη και υπαλλήλους γραφείου της διοικητικής πυραμίδας του φορντισμού-τεϊλορισμού (ο C. Wright Mills) είτε γενικώς από όλους τους εργαζόμενους που δεν εργάζονται αμέσως στην υλική παραγωγή (Ν. Πουλαντζάς).²¹

Ειδικότερα, ο C.W. Mills με την παρέμβασή του, υποστηρίζει πως από την κοινωνική δομή η οποία αποτελείται από τρεις τάξεις, αφαιρείται η παλαιά μεσαία τάξη. Στη θέση της προστίθεται η νέα μεσαία τάξη η οποία αποτελείται από μισθωτούς υπαλλήλους γραφείου. Η ενσωμάτωση στην ενδιάμεση γραφειοκρατία των επιχειρήσεων διαχωρίζει τους μισθωτούς υπαλλήλους από τη μίζερη κατάσταση των φορέων της χειρωνακτικής εργασίας, αλλά ταυτόχρονα εργαλειοποιεί παθητικά

---

¹⁹ Ανδρέας Λύτρας, *Οι Σύγχρονες Μορφές της Εργασιακής Οργάνωσης: Πραγματικότητες και προοπτικές*, Αεροπορική Επιθεώρηση, Τεύχος 109, Απρίλιος 2017, σ. 121-122. Βλ. επίσης, Ανδρέας Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση*, ό.π., σσ. 151-156.

²⁰ Ανδρέας Λύτρας, *Οι Σύγχρονες Μορφές της Εργασιακής Οργάνωσης*, ό.π., σ. 122.

²¹ Ανδρέας Λύτρας, *Το ταξικό φαινόμενο και η κοινωνική πόλωση*, Πάντειον Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2014, σσ. 18-19.

το ρόλο τους μέσα στον οργανωτικό μηχανισμό. Η χειραγώγηση της νέας μεσαίας τάξεις από τις λειτουργίες του οργανωτικού μηχανισμού επιτρέπουν την πιο εύκολη εδραίωση των κυρίαρχων στη σύγχρονη κοινωνία.²²

Ο Ν. Πουλαντζάς, στα μέσα της δεκαετίας του '70, ανασχηματίζει τον τρόπο με το οποίο κατανοείται η «νέα μεσαία τάξη». Η «νέα τάξη» του Ν. Πουλαντζά είναι «μικροαστική» επειδή οι ομάδες της αναπαράγουν ιδιόμορφα την ιδεολογία της μικροαστικής τάξης. Η «νέα μικροαστική τάξη» αντανακλά την επεξεργασία για τη διάκριση της παραγωγικής και της μη παραγωγικής εργασίας, το διαχωρισμό της πνευματικής και της χειρωνακτικής εργασίας και την ιδιόμορφη αναπαραγωγή του μικροαστικού υποσυνόλου από τη νέα τάξη. Η νέα μικροαστική τάξη αποτελείται, σχεδόν, από το σύνολο εκείνων των μισθωτών, οι οποίοι δεν συμβάλλουν αμέσως στην υλική παραγωγή.²³

Από τη δεκαετία του 1970, οι ιδιοκτήτες των μεγάλων επιχειρήσεων αξιοποίησαν τη δεσπόζουσα θέση τους στην οικονομία, εγκατέλειψαν το φορντικό-τεϊλορικό υπόδειγμα με την εφαρμογή πρωτοφανών καινοτομιών και ανασυγκρότησαν την παραγωγική και εργασιακή οργάνωση. Αναδιαμόρφωσαν τον μηχανισμό εκμετάλλευσης της ανθρώπινης εργασίας με τρόπο που να συμβάλλει στη μείωση του διοικητικού ελέγχου επί των εργαζομένων κατά τη διαδικασία παραγωγής, προκειμένου να επιτρέψουν στο χρόνο εργασίας να λειτουργήσει πιο ελεύθερα ως εμπόρευμα. Την ίδια στιγμή τα διευθυντικά στελέχη μειώνονται σε αριθμούς και όσοι διατηρούνται υποβαθμίζονται ή εντάσσονται σε συντονιστικούς ρόλους, με ανάλογη προσαρμογή των αμοιβών τους. Οι εκτελεστικά εργαζόμενοι στο νέο πρότυπο παραγωγής είναι είτε απασχολούμενοι σε σταθερό καθεστώς εργασίας είτε μερικώς απασχολούμενοι είτε περιστασιακά απασχολούμενοι είτε εργαζόμενοι που μοιράζονται μια θέση απασχόλησης είτε ανεξάρτητοι επαγγελματίες. Οι ομάδες εργασίας είναι επιφορτισμένες, μέσω εναλλαγής ρόλων, ευρύτερων ή προσαρμοστικών ειδικεύσεων, πρωτοβουλίας και αυτενέργειας, να παραγάγουν ολοκληρωμένα αποτελέσματα στο πλαίσιο των επιχειρηματικών οργανισμών.²⁴

Ο φορντισμός και ο τεϊλορισμός σταδιακά παρήκμασαν, αμφισβητήθηκαν και εγκαταλείφθηκαν από τους κατόχους του κεφαλαίου. Το συνολικό κλίμα, ήδη από το τέλος της δεκαετίας του '60 και ιδίως τη δεκαετία του '70, χαρακτηριζόταν από

---

²² Ανδρέας Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση*, ό.π., σσ. 451-452.

²³ Στο ίδιο.

²⁴ Στο ίδιο, σσ. 460-461.

χαμηλό βαθμό ευελιξίας των εργοστασίων, η παραγωγή απαιτούσε νέες γραμμές συναρμολόγησης και πολύ μεγάλες επενδύσεις, ενώ η αυστηρή διοικητική ιεραρχία είχε φτάσει στα όρια της αποδοτικότητας της.²⁵

Η Volvo βρέθηκε πρωτοστάτη στην ανασυγκρότηση της παραγωγής και της εργασίας στα εργοστάσια συναρμολόγησης των αυτοκινήτων. Η πρώτη θεαματική αλλαγή πραγματοποιήθηκε σε ένα νέο εργοστάσιο, στο Kalmar της Σουηδίας, από τις αρχές της δεκαετίας: 1971-80. Ο σχεδιασμός του εργοστασίου είναι εξαιρετικά πρωτότυπος, αφού υιοθετεί την διαμόρφωση διακριτών εργαστηρίων, στα οποία εργάζονται ομάδες εργασίας, οι οποίες αποτελούνται από δέκα πέντε έως εικοσιπέντε εργαζόμενους. Οι εργάτες είναι εκπαιδευμένοι και επιφορτισμένοι να πραγματοποιούν ένα ολοκληρωμένο έργο στο πλαίσιο της διαμόρφωσης ενός μέρους της συναρμολόγησης ενός αυτοκινήτου, σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Το αυτοκίνητο εισέρχεται και εξέρχεται από το εργαστήριο πάνω σε ηλεκτροκινούμενο μεταφορέα, ο οποίος ελέγχεται από ηλεκτρονικό υπολογιστή.²⁶

Ακόμη, η Toyota, δημιουργεί μια τάση για τον χαρακτηρισμό του συγκεκριμένου μετά-φορντικού υποδείγματος παραγωγής και εργασίας, με τον όρο: Τογιοτισμός ή Ονισμός. Σύμφωνα με αυτό το υπόδειγμα, οι εργασίες της συναρμολόγησης πραγματοποιούνται τη στιγμή, ακριβώς, που χρειάζεται, σύμφωνα με το σύστημα just-in-time. Τα οφέλη από την υιοθέτηση του συγκεκριμένου υποδείγματος, αφορούν τη μείωση των εξόδων για τις προμήθειες, την αποθήκευση και τη συντήρηση των αναγκαίων πρώτων υλών.²⁷

Θεωρήσαμε σκόπιμο και δόκιμο να παραθέσουμε τόσο τις διάφορες θεωρίες περί της ταξικής δομής του σύγχρονου καπιταλισμού, αλλά και τις ιστορικές εξελίξεις στην οργάνωση της εργασίας, διότι θα είναι πιο εύκολο να δεχθεί ο αναγνώστης τις όσες «αποκαλύψεις» θα ακολουθήσουν παρακάτω.

---

²⁵ Ανδρέας Λύτρας, Η Αναδιάρθρωση της Παραγωγής και της Εργασίας: Νέα Φαινόμενα, στην κοινωνική οργάνωση και δομή (pdf για το μάθημα Θεωρία της Κοινωνικής Στρωμάτωσης), Πάντειον Πανεπιστήμιο, 2020, σ. 7

²⁶ Στο ίδιο, σ. 8.

²⁷ Στο ίδιο, σ. 12-14.

Βιβλιογραφία

Berend T. Ivan, Οικονομική Ιστορία του Ευρωπαϊκού 20ου Αιώνα. Τα οικονομικά καθεστώτα από το Laissez-Faire στην Παγκοσμιοποίηση, μτφρ-επιμ. Βασιλείου Α. Θανάσης, Gutenberg, Αθήνα 2006.

Bowles S., Edwards R., Roosevelt F., Κατανοώντας τον Καπιταλισμό. Ανταγωνισμός, Εντολή και Μεταβολή, επιμ. Ζουμπουλάκης Μιχάλης, μτφρ. ΣαλίμπαΖιζή, 2η εκδ., GUTENBERG, Αθήνα 2014.

Human Development Report 2019, UNDP, USA.

Δασκαλάκης Ι. Δημοσθένης, Εισαγωγή στη Σύγχρονη Κοινωνιολογία, 2η έκδ., Παπαζήση, Αθήνα 2014.

ΖαγκότσηΣμαράγδα, Κοινωνική και Επαγγελματική Κινητικότητα στον Τουριστικό Τομέα. Εμπειρικές Προσεγγίσεις σε Τουριστικές Περιοχές του Νομού Χαλκιδικής (διδακτορική διατριβή), Πανεπιστήμιου Αιγαίου, Χίος 2007.

Κήπας Μιλτιάδης, Κοινωνιολογία της Ανάπτυξης και της Υπανάπτυξης, Ηρόδοτος, Αθήνα 2016.

Κωστόπουλος Τρύφωνας, Τοπική Κοινωνία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010.

Λάββας Νικόλαος &Λυντιρίδης Ιωσήφ & Φώσκολου-Καρύδη Κάτια &Χατζηκωνσταντίνος Χρήστος, επιμ. Γκέκιου Γεωργίου, Έλληνες στη Ζυρίχη. Πτυχές της ελληνικής παρουσίας από το 1950, κεφ. 2, Εκδόσεις Παρισιανού, 2014.

Λύτρας Ανδρέας, Το ταξικό φαινόμενο και η κοινωνική πόλωση, Πάντειον Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2014.

Λύτρας Ανδρέας, Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση. Οι πραγματικότητες στην απασχόληση και η εδραίωση της εργασιακής αυτονομίας, Παπαζήση, Αθήνα 2016.

Λύτρας Ανδρέας, Οι Σύγχρονες Μορφές της Εργασιακής Οργάνωσης: Πραγματικότητες και προοπτικές, Αεροπορική Επιθεώρηση, Τεύχος 109, Απρίλιος 2017.

Λύτρας Ανδρέας, Το σύγχρονο υποκείμενο της κοινωνικής ανατροπής: Η εργατική τάξη και η πολιτική της κοινωνικής πλειονότητας, Πάντειον Πανεπιστήμιο, 2018.

Λύτρας Ανδρέας, Κριτικά Δοκίμια: Παρεμβάσεις στην Ελληνική Κοινωνιολογία, Τόμος III [Προσχέδιο]. Η Κοινωνική Πόλωση και η Απασχόληση σε Παγκόσμια Κλίμακα: Μετρήσεις στον 21ο Αιώνα [σε Επιλεγμένες Χώρες] [Draft] TheSocialPolarizationandtheDistributionofEmployment, Worldwide (2006-2018) [inSelectedCountries], Πάντειον Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2020, σ. 25.

Λύτρας Ανδρέας, Η Αναδιάρθρωση της Παραγωγής και της Εργασίας: Νέα Φαινόμενα, στην κοινωνική οργάνωση και δομή (pdf για το μάθημα Θεωρία της Κοινωνικής Στρωμάτωσης), Πάντειον Πανεπιστήμιο, 2020, σ. 7

Η περίπτωση της Δανίας – Στασινός Κωνσταντίνος

Εισαγωγή

Η Δανία αποτελεί μια χώρα με υψηλό κοινωνικό κεφάλαιο ,όπου οι σχέσεις ανάμεσα σε πολίτες, κράτος και εργοδότες χαρακτηρίζονται από μια διευρυμένη κουλτούρα συναίνεσης. Είναι επηρεασμένη από το Σκανδιναβικό μοντέλο το οποίο με τη σειρά του στηρίζεται στο Λουθηρανό δόγμα, το οποίο προτάσσει την αναδιανομή του παραγόμενου πλούτου προς όλα τα κοινωνικά στρώματα στο πλαίσιο της σοσιαλδημοκρατικής αντίληψης. Η οικοδόμηση του κράτους δικαίου και των ισχυρών θεσμών έχει τη βάση της στον προτεσταντισμό που κυριάρχησε παραδοσιακά μετά το 1600. Ο προτεσταντισμός σαν ηθική προτάσσει το κοινό συμφέρον και την εμπιστοσύνη ανάμεσα στους πολίτες. Επιπλέον, ένας λόγος σημαντικός για την ύπαρξη ισχυρού κοινωνικού κεφαλαίου στη Δανία αποτελεί η ανάπτυξη μιας ήπιας φεουδαρχίας σε αντίθεση με άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Τα βασίλεια που κυβέρνησαν η συνύπαρξη ήταν ειρηνική και δεν υπήρξαν πολεμικές συγκρούσεις και ανταγωνισμοί. Διαχρονικά και με την πάροδο του χρόνου ο κοινοβουλευτισμός και η πίστη στους θεσμούς ρίζωσαν βαθιά στις συνειδήσεις του λαού της Δανίας. Στη Δανία αναπτύχθηκε σε επίπεδο οικονομίας και κοινωνίας το λεγόμενο Σκανδιναβικό μοντέλο. Το Σκανδιναβικό μοντέλο σε επαγγελματικό και παραγωγικό επίπεδο προτάσσει τις θεσμοθετημένες επαγγελματικές σχέσεις, οι οποίες διέπονται από ένα ισχυρό θεσμικό πλαίσιο οργάνωσης και λειτουργίας. Οι θέσεις εργασίας προστατεύονται και ρυθμίζονται από το ίδιο το κράτος, το οποίο παρεμβαίνει υπέρ του εργαζόμενου(Πουσίνη,2017).

Το Σκανδιναβικό μοντέλο-Ένα πρότυπο μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας

Η Δανία κατέχει έναν από τους υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές οι οποίοι διαχέονται ομοιόμορφα, ώστε οι πλουσιότεροι να φορολογούνται περισσότερο και οι μη έχοντες λιγότερο. Υπάρχει δίκτυ ασφαλείας, δωρεάν υγεία παιδεία και επιδόματα τα οποία δίνονται όχι μόνο στους ασθενέστερους αλλά σε όλους τους πολίτες. Η αρχή της οικουμενικότητας επιτάσσει οι παροχές να δίνονται σε ολόκληρο πληθυσμό αναλογικά. Στη Δανία δαπανώνται τεράστια ποσά για κοινωνικές δαπάνες στην υγεία, την παιδεία και τις κοινωνικές παροχές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα

αποτελεί το επίδομα ανεργίας που καλύπτει το 90 % του μισθού. Επιπλέον, παράδειγμα κρατικής παρέμβασης αποτελεί η θέσπιση εργασίας πλήρους απασχόλησης σε σχέση με τη μερική απασχόληση, καθώς και η ρύθμιση ενός ευνοϊκού πλαισίου για τον εργαζόμενο και κυρίως για τις γυναίκες όπως είναι οι άδειες ασθενείας και μητρότητας. Έτσι, ένας εργαζόμενος ο οποίος απουσιάζει από το χώρο εργασίας του συνεχίζει να λαμβάνει επιδόματα και μισθούς. Επομένως, ακόμα και αν ένας εργαζόμενος μείνει άνεργος υπάρχει πάντα μια ομπρέλα προστασίας ώστε να μην περιθωριοποιείται οικονομικά αλλά και κοινωνικά. Επιπλέον, το κράτος δαπανά το 9,4 % του ΑΕΠ για δαπάνες στην κοινωνική πρόνοια. Αυτή είναι και η διαφορά με το υπολειμματικό μοντέλο όπου οι παροχές δίνονται αυστηρά στους φτωχούς. Η Δανία είναι επηρεασμένη από το σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο, που αποτελεί ένα οικουμενικό μοντέλο που χαρακτηρίζεται από εκτεταμένες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας και ανοιχτές σε όλους. Πρόκειται για γενναιόδωρες μεταβιβαστικές πολιτικές οι οποίες έχουν τον πυλώνα τους στη σοσιαλδημοκρατία.

Η κουλτούρα της κοινωνικής συναίνεσης

Η Δανία διέπεται από ένα ριζοσπαστικό μοντέλο πλήρους αυτονομίας και λήψης αποφάσεων από τους ίδιους τους εργαζομένους, οι οποίοι απολαμβάνουν ελευθερία στη λήψη πρωτοβουλιών όσον αφορά στον τρόπο άσκησης της παραγωγικής διαδικασίας. Το φιλελεύθερο πνεύμα διαπνέει τη σχέση εργαζόμενων εργοδοτών όπου η εργασία δεν αποτελεί ένα αντικείμενο άσκησης επιβολής και εξουσίας αλλά αντίθετα πρόκειται για μια σχέση που βασίζεται στη συναίνεση και την εμπιστοσύνη. Στη Δανία εμφανίζονται υψηλά επίπεδα κοινωνικής και οικονομικής ισότητας. Εταιρείες, κυβερνήσεις, εργαζόμενοι εργάζονται από κοινού ανεξάρτητα από τις προσωπικές τους ιδεολογίες. Δεν είναι τυχαίο ότι στη Δανία εμφανίζεται το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής σε κοινωνικές οργανώσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η συμμετοχή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις και σωματεία αποτελεί αναγκαιότητα προκειμένου να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής ασφάλισης. Η συμμετοχικότητα αυτή συμβάλλει σε υψηλά ποσοστά ικανοποίησης των πολιτών, καθώς και σε εμπιστοσύνη σε θεσμούς καθώς και στον ίδιο τον άνθρωπο.

Στο δημόσιο εργασιακό τομέα ισχύει ο κορπορατισμός, όπου ισχύουν συλλογικές συμβάσεις εργασίας και θεσμικές συμφωνίες που στηρίζονται στην

κουλτούρα της συναίνεσης ανάμεσα σε εργαζόμενους και κυβερνήσεις. Στον ιδιωτικό τομέα υπάρχει ένα αποκεντρωτικό σύστημα που προωθεί την εργασιακή κινητικότητα.

Η αγορά εργασίας στη Δανία-Το παράδειγμα το υβριδικού μοντέλου οικονομίας

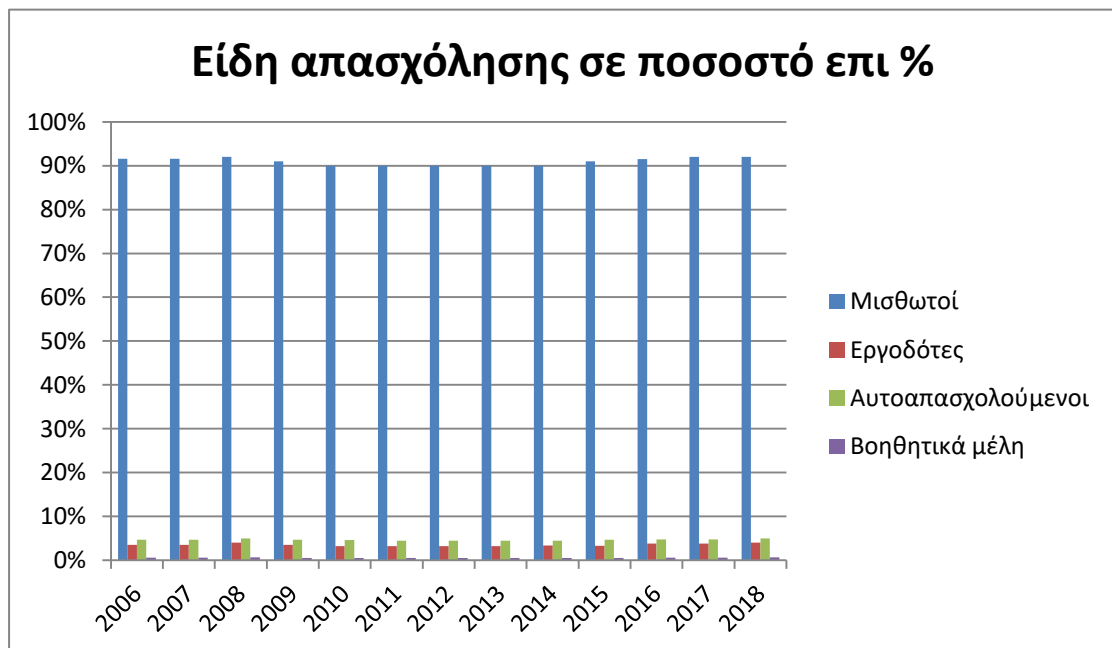
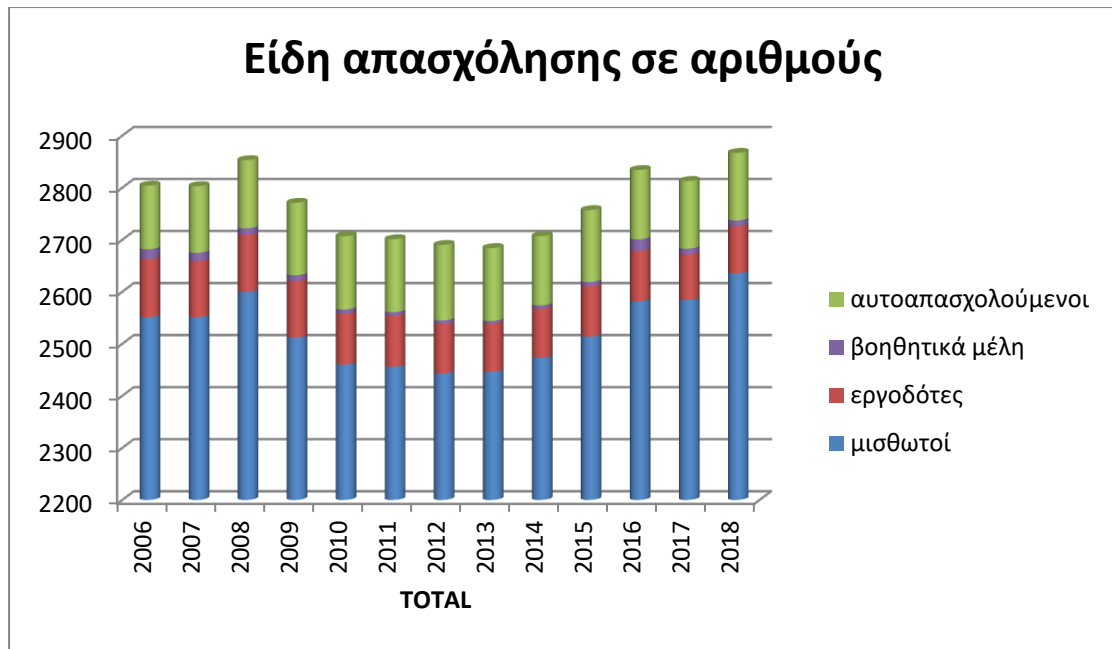
Παραδοσιακά , λόγω του σοσιαλδημοκρατικού τρόπου αντίληψης το κράτος προέτασσε την πλήρη απασχόληση και όχι τόσο άλλες ευέλικτες μορφές απασχόλησης τις οποίες συνέδεε με νεοφιλελεύθερες πολιτικές, που ακολουθούν μεταβιομηχανικά κράτη που στηρίζονται στο κέρδος μέσα από τη συρρίκνωση των εργασιακών δικαιωμάτων. Εξάλλου για τους Δανούς , η ύπαρξη ενός κράτους πρόνοιας το ποίο απευθύνεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα και το οποίο δαπανά τεράστια ποσά σε κοινωνικές δαπάνες, είναι λογικό να ευνοεί τη μισθωτή εργασία με πλήρη και κατοχυρωμένα εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα.

Ωστόσο, το αυξημένο δημόσιο χρέος και τα κρατικά ελλείμματα κατέστησαν επιτακτική την ενσωμάτωση πολιτικών της αγοράς προκειμένου η χώρα να μειώσει τα χρέη της και να προσαρμοστεί σε ένα νέο και σύγχρονο μοντέλο ανάπτυξης. Η Δανία, χάρη στις μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία 30 χρόνια λειτουργεί ως ένα υβριδικό παράδειγμα λειτουργίας της οικονομίας, που στηρίζεται στη μείξη φιλελεύθερων εργασιακών σχέσεων που διαπνέονται από το μοντέλο της οικονομίας της αγοράς σε συνδυασμό με το σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο παρέμβασης. Το συγκεκριμένο μοντέλο συνέβαλλε ώστε η Δανία να θεωρείται σήμερα μια από τις πιο ανταγωνιστικές οικονομίες διεθνώς. Οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες των κυβερνήσεων κατά τη δεκαετία του 90 και 2000 καθιέρωσαν σε εργασιακό επίπεδο την “ευελεξισφάλεια”, ένα συνονθύλευμα του εκτεταμένου κράτους πρόνοιας σε συνδυασμό με φιλελεύθερους εργασιακούς νόμους, που προωθούν την ευελιξία και την ελαστικότητα στην αγορά εργασίας.(Campbell,2007). Για τον εργοδότη είναι πιο εύκολο η απόλυση του εργαζόμενου, ο οποίος δεν κατοχυρώνεται θεσμικά ωστόσο ακόμα και αν μείνει εκτός αγοράς εργασίας το κράτος παρέχει μέτρα που καθιστούν την επάνοδο στην αγορά εργασίας βέβαιη. Παρέχει εφόδια, κατάρτιση και εκπαίδευση επαγγελματική καθώς και υψηλά επιδόματα ανεργίας τα οποία θωρακίζουν τον εργαζόμενο και τον βοηθούν στην επιτυχή επάνοδο στην αγορά εργασίας(Campbell,2007). Τα τελευταία χρόνια έχει

τεθεί το θέμα της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας καθώς και το θέμα της μείωσης των δημόσιων δαπανών.

Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι η συνολική απασχόληση στη Δανία από το 2006 έως το 2018 γνώρισε αυξομειώσεις καθώς τα πρώτα χρόνια από το 2006 έως το 2008 παρατηρήθηκε άνοδος της απασχόλησης. Ωστόσο, από το 2009 έως το 2013 βλέπουμε ότι υπάρχει πτώση στην απασχόληση. Το 2013 αποτελεί τη χειρότερη χρονιά απασχόλησης καθώς από το 2014 με αποκορύφωση το 2018 παρατηρούμε ραγδαία άνοδο της απασχόλησης και μείωσης της ανεργίας. Σε αυτό συνέβαλλε η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, η οποία αυξήθηκε τα τελευταία χρόνια χάρη στις μεταρρυθμίσεις στην αγορά της εργασίας και την προαγωγή του μεικτού μοντέλου οικονομίας .

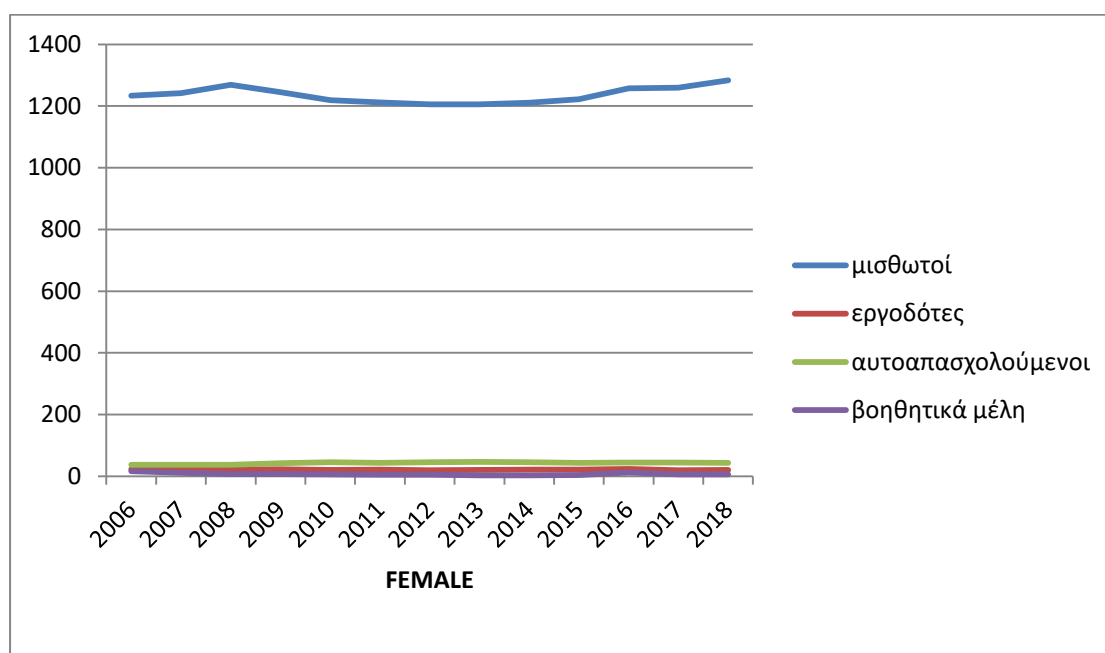

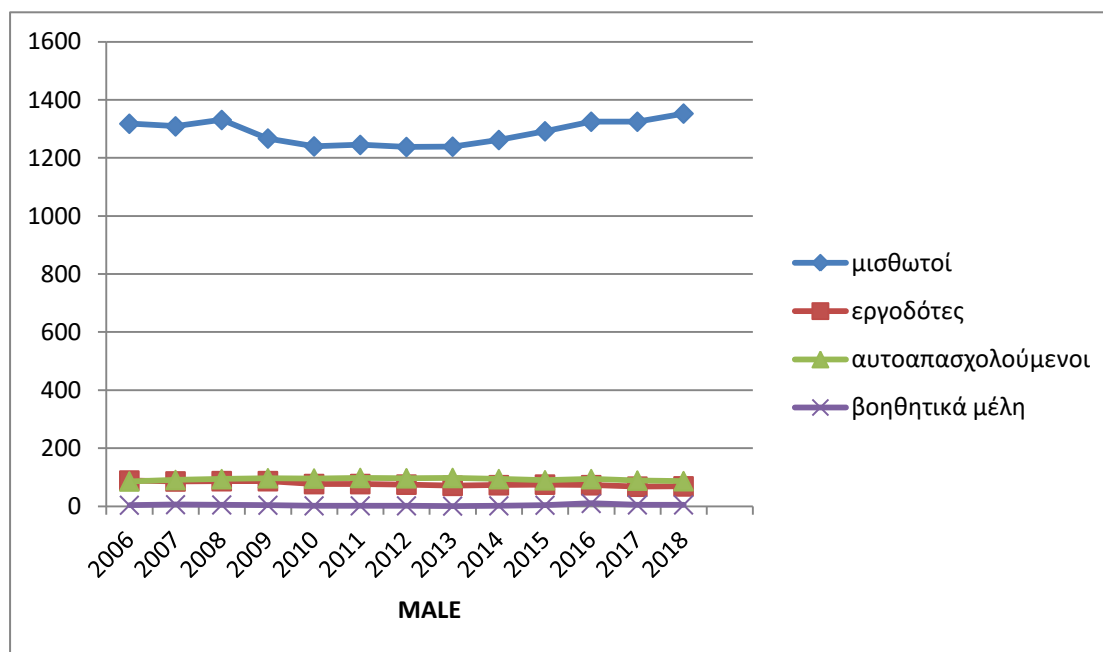
Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι η μισθωτή εργασία στη Δανία υπερέρχει έναντι της αυτοαπασχόλησης και των εργοδοτών. Αυτό οφείλεται στο ισχυρό κράτος πρόνοιας το οποίο σε αντίθεση με τα κράτη της νότιας Ευρώπης εγγυάται την ασφάλεια και την ευημερία του μισθωτού ο οποίος αισθάνεται προστατευμένος εργασιακά και θεσμικά και όχι έρμαιο στην εξουσία του εργοδότη του. Εξάλλου, στη Δανία αναπτύσσονται σχέσεις εμπιστοσύνης και αμοιβαίας

συνεργασίας ανάμεσα σε εργοδότη και μισθωτό καθώς και οι δύο εργάζονται για το κοινό καλό χωρίς να αναπτύσσεται καχυποψία ανάμεσά τους και σχέσεις υποταγής. Η κουλτούρα της συναίνεσης λειτουργεί υπέρ του ίδιου του θεσμού της εργασίας η οποία προάγει την κοινωνική συνοχή και δημιουργεί ικανοποίηση στους πολίτες της Δανίας.

Γυναικεία απασχόληση

Στη Δανία το 70% των γυναικών εργάζονται, ποσό που αποτελεί και το υψηλότερο στον πλανήτη. Το υψηλό ποσοστό συμμετοχής στην παραγωγική διαδικασία σχετίζεται με το υψηλό επίπεδο ικανοποίησης των γυναικών, καθότι το κράτος τους παρέχει δωρεάν παιδικούς σταθμούς, επιδόματα μητρότητας και παροχές φροντίδας. Η αυξημένη κρατική παρέμβαση, εξηγεί κατά έναν τρόπο το πολύ υψηλό ποσοστό συμμετοχής στην παραγωγική διαδικασία των γυναικών, σε σχέση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Η ενσωμάτωση των γυναικών στην παραγωγή αποτέλεσε μια κρατική πολιτική η οποία εξελίχθηκε τις δεκαετίες του 1980, μέχρι τη δεκαετία του 1990 όπου ένα μεγάλο ποσοστό των γυναικών κατάφερε να ενσωματωθεί στην παραγωγική διαδικασία. Έως το τέλος της δεκαετίας του 1990, το μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών είχε μεταβεί από ένα καθεστώς μερικής απασχόλησης σε ένα καθεστώς πλήρους απασχόλησης (Svallfors, Halvorsen, Andersen, 2001).

Στον παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε ότι τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες αριθμητικά βρίσκονται κοντά στο ίδιο επίπεδο απασχόλησης. Και οι δύο κατηγορίες στη συντριπτική τους πλειοψηφία εντάσσονται στον κλάδο των μισθωτών, παρέχουν δηλαδή εξαρτημένη εργασία στον εργοδότη τους που μπορεί να είναι τόσο το κράτος όσο και κάποιος ιδιώτης.

Το κοινωνικό κεφάλαιο στη Δανία

Ένα στοιχείο σημαντικό που συμβάλλει στην κοινωνική ανάπτυξη και στη διαμόρφωση κοινωνικής συνείδησης αποτελεί το κοινωνικό κεφάλαιο. Στις ευρωπαϊκές χώρες, η ύπαρξη αυξημένου κοινωνικού κεφαλαίου αποτελεί δομικό στοιχείο συγκρότησης των προηγμένων φιλελεύθερων κρατών. Στη Δανία και γενικά στις χώρες με ανεπτυγμένο και ισχυρό κοινωνικό κεφάλαιο υπάρχουν ισχυροί και ανεξάρτητοι θεσμοί και η παρουσία τους στη δημόσια ζωή γίνεται σεβαστή από το κοινωνικό σύνολο. Οι ισχυροί θεσμοί, εγγυώνται τη διαφάνεια και την άσκηση δημόσιας πολιτικής με υψηλούς στόχους και αποτελεσματικότητα για την παιδεία, την υγεία και την ανάπτυξη. Το αυξημένο κοινωνικό κεφάλαιο, συμβάλλει στην οικοδόμηση σχέσεων ανάμεσα στους πολίτες, τη συλλογική δράση και τη δέσμευση των πολιτών στους στόχους που θέτει η κοινωνία. Από την άλλη το χαμηλό κοινωνικό

κεφάλαιο αυξάνει την καχυποψία απέναντι στους γύρω καθώς και τον ατομικισμό. Κοινωνίες με πολίτες που δεσμεύονται προσωπικά οικοδομούν ισχυρούς δεσμούς αλληλεγγύης. Η ύπαρξη κοινωνικού κεφαλαίου συνδέεται με τη δικτύωση και τη γεφύρωση των σχέσεων ανάμεσα στην κοινωνία των πολιτών και τις κρατικές δομές καθώς και την αγορά. Ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας που συνδέεται με το υψηλό κοινωνικό κεφάλαιο στη Δανία αποτελεί το χαμηλό ποσοστό διαφθοράς στο δημόσιο, καθώς υπάρχει αυστηρό θεσμικό πλαίσιο στο δημόσιο ώστε να ελαχιστοποιείται η διαφθορά. Επιπλέον παραδοσιακά στη Δανία οι δημόσιοι υπάλληλοι προέρχονταν από την αστική τάξη και διέθεταν υψηλό μορφωτικό επίπεδο.

Επίλογος

Όσον αφορά στην κοινωνική και εργασιακή πόλωση θα λέγαμε ότι οι δείκτες στη Δανία είναι πολύ χαμηλοί καθώς τα υψηλά ποσοστά συναίνεσης καθώς και εμπιστοσύνης στους θεσμούς εγγυώνται υψηλό ποσοστό ικανοποίησης των πολιτών, οι οποίοι δείχνουν ικανοποίηση απέναντι στο κράτος και τους θεσμούς του. Η κοινωνία της συναίνεσης οικοδομήθηκε διαχρονικά σε περίοδο αιώνων, μέσα από την πολιτική σταθερότητα και τη συγκρότηση ενός κράτους δικαίου με πυλώνες τον ισχυρό κοινοβουλευτισμό, καθώς και τους ανεξάρτητους θεσμούς, τη διαφάνεια και τη δικαιοσύνη. Πρόκειται για μια μακρόχρονη αυτοενδυναμώμενη διαδικασία δυναμικού και εξελικτικού χαρακτήρα, καθώς η εγγύηση των θεσμών στο χρόνο συνέβαλλε στην οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης και ανάπτυξης ανεπίσημων θεσμών και δικτύων ανάμεσα στους πολίτες. Η διαπροσωπική εμπιστοσύνη (interpersonal trust) χαρακτηρίζει τις σχέσεις στη Δανία καθώς απουσιάζει κάθε έννοια καχυποψίας σε γενικό επίπεδο. Ο εθελοντισμός, τα δίκτυα επικοινωνίας, οι συνεταιρισμοί ή κοινοτική ανάπτυξη και η συμμετοχικότητα αποτελούν δείκτες που αποδεικνύουν ότι η Δανία αποτελεί μια κοινωνία που στηρίζεται στη συναίνεση.

Βιβλιογραφία

Campbell,J. (2007). The Varieties of Capitalism and Hybrid Success- Denmark in the Global Economy. 40, 3,σελ 307-332.

Campbell,J. (2007). Institutional competitiveness in the global economy:Denmark,the United States and the varieties of capitalism. 1,σελ.230-246.

Svallfors,S.,Halvorsen,K.,Andersen,J. (2001). Work orientations in Scandinavia: Employment Commitment and Organizational Commitment in Denmark, Norway and Sweden.

Πουσίνη,Σ.(2017). Διπλωματική εργασία μεταπτυχιακών σπουδών ΔΠΘ. Το κοινωνικό κεφάλαιο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ελλάδα και Δανία σε συγκριτική ανάλυση.

Η περίπτωση της Ελβετίας – Βλαχοδήμου Παρασκευή

Εισαγωγή

Πολλές φορές, είτε στο δημόσιο λόγο ή στον πολιτικό ακούμε να γίνεται αναφορά στην κοινωνική πόλωση. Πρακτικά, σημαίνει την έντονη διαφοροποίηση του συνόλου του πληθυσμού σε δύο μείζονες ομάδες, από τις οποίες η μία είναι περιορισμένη σε μέγεθος, αλλά οικονομικά ισχυρότατη, και η άλλη αντιπροσωπεύει την κοινωνική πλειονότητα, αλλά τα μέλη της είναι σε ατομική βάση οικονομικώς αδύναμα.²⁸

Ιστορικά, τις νύξεις για την κοινωνική πόλωση εντοπίζουμε στον KarlMarx και θεωρούμε πως με την ανάλυσή μας επιβεβαιώνεται η πρόβλεψή του. Ο Marx σημείωνε πως τα παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα θα συρρικνώνονται σταδιακά, ενώ ταυτόχρονα, θα διευρύνονται οι μισθωτοί, ώσπου η πλειοψηφία των φορέων της εργασίας θα τεθεί κάτω από την εξουσιαστική δύναμη του κεφαλαίου. Η πρόβλεψή του για την αστική τάξη, η οποία, θα αποτελεί ολοένα και μικρότερη, σε αναλογία ομάδα, των ολοένα και πιο πλούσιων καπιταλιστών, είναι, επίσης, γνωστή, και θα λέγαμε ότι επιβεβαιώνεται στην εποχή μας.²⁹

Στην παρούσα εργασία, καλούμαστε να προσεγγίσουμε το ζήτημα της κοινωνικής πόλωσης με βάση την εργασιακή δομή. Επίσης, εξετάζουμε την υπόθεση «αν το φύλο παίζει κάποιο ιδιαίτερο ρόλο στην διαμόρφωση των καθεστώτων εργασίας». Η ανάλυσή μας αποτελείται από διαγράμματα, τα οποία καταγράφουν σε ετήσιες χρονολογικές σειρές, την απασχόληση και τις κατανομές των καθεστώτων εργασίας (μισθωτοί, εργοδότες, αυτοαπασχολούμενοι, συμβοηθούντα και μή-αμειβόμενα μέλη της οικογένειας κλπ), καθώς και τις εκατοστιαίες αναλογίες (ποσοστά %) των καθεστώτων απασχόλησης. Αναζητούμε, λοιπόν, την πραγματικότητα της κοινωνικής πόλωσης στο σήμερα, μέσα από την παράθεση στοιχείων περί της κατανομής της απασχόλησης ανάλογα με τη θέση στο επάγγελμα, και όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, οι εργοδότες συρρικνώνονται αριθμητικά

---

²⁸ Ανδρέας Λύτρας, *Κριτικά Δοκίμια: Παρεμβάσεις στην Ελληνική Κοινωνιολογία, Τόμος III [Προσχέδιο]. Η Κοινωνική Πόλωση και η Απασχόληση σε Παγκόσμια Κλίμακα: Μετρήσεις στον 21^ο Αιώνα [σε Επιλεγμένες Χώρες] [Draft] TheSocialPolarizationandtheDistributionofEmployment, Worldwide (2006-2018) [inSelectedCountries]*, Πάντειον Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2020, σ. 25.

²⁹ Ανδρέας Λύτρας, *Το σύγχρονο υποκείμενο της κοινωνικής ανατροπής: Η εργατική τάξη και η πολιτική της κοινωνικής πλειονότητας*, Πάντειον Πανεπιστήμιο, 2018, σ. 3.

και αναλογικά, ενώ οι μισθωτοί διευρύνονται σε μια εργασιακή και κοινωνική πλειοψηφία.³⁰

Ειδικότερα, εστιάζουμε την προσοχή μας στην Ελβετία και μελετούμε την απασχόληση για την περίοδο: 2006-2018. Τα δεδομένα που χρησιμοποιούμε προέρχονται από τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας [ILO (www.ilo.org)] και ιδίως από την βάση δεδομένων: ILOSTAT. Η ανάκτηση του σχετικού αρχείου (με ιδιαίτερο τίτλο: EmploymentbySexandStatusinEmployment), το οποίο περιλαμβάνει αυτά τα δεδομένα, έγινε στις 4 Αυγούστου 2019, μέσω του διαδικτύου.³¹

Λίγα λόγια για την Ελβετία

Η Ελβετία είναι μια χώρα της δυτικής Ευρώπης. Είναι ένα ιδανικό παράδειγμα μιας επιτυχημένης πολυπολιτισμικής και πολύγλωσσης κοινωνίας. Αποτελεί την πιο «βαριά ασφαλισμένη» χώρα στον κόσμο, γεγονός που αντικατοπτρίζεται στον αριθμό των ασφαλίσεων και ανασφαλίσεων, ενώ έχει τις υψηλότερες κατά κεφαλήν ασφαλιστικές δαπάνες. Επιπλέον αποτελεί μια ανεπτυγμένη και μοντέρνα οικονομία στην κεντρική Ευρώπη, που προσφέρει διευκολύνσεις στην επιχειρηματική δραστηριότητα, όπως και ένα ευνοϊκό φορολογικό περιβάλλον.³² Επιπροσθέτως, η

---

³⁰ Σύμφωνα με την ICSE-1993.HICSE-93 αποτελείται από τις ακόλουθες ομάδες: μισθωτοί (employees), εργοδότες (employers), εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό (own-accountworkers), τα μέλη των παραγωγικών συνεταιρισμών (membersofproducers' cooperatives), τα συμβοηθούσα μέλη της οικογένειας (thecontributingfamilymembersofworkers), τα άτομα που δεν μπορούν να καταταγούν σύμφωνα με τη θέση στο επάγγελμα (workersnotclassifiablebystatus). ILO, Fifteenth International Conference of Labour Statisticians, Report of the Conference, ICLS/15/D.6 (Rev. 1), International Labour Office, Geneva, 1993.

³¹ Τα μεγέθη που παραθέτουμε παρακάτω στηρίζονται σε βάσεις δεδομένων του διεθνούς οργανισμού ILO. Θεωρούμε χρήσιμο να αναφέρουμε πως για την υπό εξέταση χώρα, το 2010 παρατηρούμε στην υπογράμμιση από τον Οργανισμό του γεγονότος ότι έχουμε «Breakinseries», δηλαδή κάποιου είδους «διαλείμματος» ή «σπασίματος» στην χρονολογική σειρά. Υποθέτουμε ότι επρόκειτο για κάποια τεχνικής φύσεως αλλαγή στον ορισμό ή την καταγραφή των δεδομένων.

³² «Ανεπτυγμένες είναι εκείνες οι χώρες που έχουν πετύχει υψηλό επίπεδο παραγωγής σε σχέση με τον πληθυσμό τους, είναι τεχνολογικά σύγχρονες και έχουν υψηλή παραγωγικότητα, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού ζει από την πώληση της εργατικής δύναμής του και μόνο ένα τμήμα του πληθυσμού ζει κάτω από το ελάχιστο επίπεδο εισοδήματος. Αυτή η εικόνα οδηγεί σε αποτελέσματα, σύμφωνα με τα οποία αυτές οι χώρες ανταποκρίνονται στις ανάγκες του πληθυσμού, όπως και σχετικά μεγαλύτερη κατανομή του εισοδήματος και του κοινωνικού προϊόντος ανάμεσα στους κατοίκους». Ακόμη, «Η ανάπτυξη είναι σημαντική για τον λόγο ότι παράγει μια οικονομία και με αυτή την παραγωγή συνδέεται με τον πιο ευρύ τρόπο μια κοινωνία και ένας πολιτισμός. Η οικονομία προσδιορίζει το πώς ζουν οι άνθρωποι και αυτό συνδέεται με το εισόδημα, τις ευκαιρίες ζωής και ότι άλλο συνδέεται με όλη αυτή την παραγωγική διαδικασία η οποία λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο μιας κοινωνίας». Με γνώμονα τους παραπάνω ισχυρισμούς, θεωρούμε ότι, οπωσδήποτε, η Ελβετία

χώρα αποτελεί μία εκ των πραγμάτων ειρηνική, ευημερούσα και σύγχρονη οικονομία της αγοράς με ένα κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των υψηλότερων στον κόσμο, ενώ ταυτόχρονα έχει τον δεύτερο μεγαλύτερο δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης σε ένα πλήθος 189 χωρών σύμφωνα με την Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2019 του UNDP (0.946).³³

Η ταχεία βιομηχανοποίηση της περιοχής τον 20ό αι., η υψηλή ποιότητα των προϊόντων, το ακμάζον εμπόριο, οι προσφερόμενες άρτιες υπηρεσίες στον τραπεζικό, στον τουριστικό και σε άλλους κλάδους, το άριστο επίπεδο παιδείας, πολιτισμού και επιστημών, όλα αυτά σε συνάρτηση με την ελβετική ουδετερότητα είναι μερικά από τα στοιχεία για τα οποία κάνουν γνωστή σε παγκόσμιο επίπεδο τη χώρα.³⁴

Αναφορικά με την απασχόληση, για την περίοδο 2006-2018, διαπιστώνουμε πως η συνολική απασχόληση μοιάζει να αυξάνεται στην πάροδο του χρόνου, εκκινώντας από 4.000.000 απασχολούμενους και φτάνοντας το 2016 σχεδόν 4.700.000. Η αύξηση ακολουθεί ένα σταδιακό και σταθερό, θα λέγαμε ρυθμό. Μάλιστα, κλονίζει την πεποίθηση κάποιων που θέλουν την τεχνολογία (οι αυτοματισμοί, η ρομποτική, η πληροφορική, τα επικοινωνιακά μέσα και συστήματα κλπ.) να μειώνει την ανάγκη για την ανθρώπινη εργασία.

Η δήλωση του A. Smith ότι «είναι απίθανη η λειτουργία της οικονομίας χωρίς την ανθρώπινη εργασία», μοιάζει να ισχύει σε αυτή την περίπτωση. Άλλωστε για τον φιλελευθερισμό η αποκλειστική πηγή του κέρδους των κατόχων του κεφαλαίου είναι η εργασία. Δεν είναι δυνατή η υλοποίηση της προσδοκίας του συνεχώς αυξημένου κέρδους των καπιταλιστών με λιγότερους ή χωρίς εργάτες.³⁵ Μάλιστα, στην κλασική πολιτική οικονομία και ιδίως στην ανάλυση του A. Smith, η διαδικασία της εκμετάλλευσης των εργαζομένων με μισθό από τους φορείς του αποθέματος

κατατάσσεται στον κύκλο των ανεπτυγμένων χωρών. Βλ. Μιλτιάδης Κήπας, *Κοινωνιολογία της Ανάπτυξης και της Υπανάπτυξης*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2016, σσ. 45-46, σσ. 429-429

³³ Human Development Report 2019, UNDP, USA.

³⁴ Λάββας Νικόλαος & Λυντιρίδης Ιωσήφ & Φώσκολου-Καρύδη Κάτια & Χατζηκωνσταντίνος Χρήστος, επιμ. Γκέκιου Γεωργίου, *Έλληνες στη Ζυρίχη. Πτυχές της ελληνικής παρουσίας από το 1950*, κεφ. 2, Εκδόσεις Παρισιανού, 2014.

³⁵ Ανδρέας Λύτρας, *Κριτικά Δοκίμια: Παρεμβάσεις στην Ελληνική Κοινωνιολογία*, ό.π., σ. 10.

θεωρούνταν μια όχι και τόσο αρνητική διαδικασία, αλλά μάλλον εποικοδομητική για τη δημιουργία του εθνικού πλούτου.³⁶

Από την άλλη στον Μαρξ, η ίδια διαδικασία υπογράμμιζε τα αντίθετα ταξικά συμφέροντα στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος, καθώς η εργατική τάξη είναι η ομάδα των ατόμων, τα οποία δεν έχουν στην ιδιοκτησία τους μέσα παραγωγής και ασκούν παραγωγική εργασία στις καπιταλιστικές σχέσεις και μάλιστα ανταλλάσσουν την εργατική τους δύναμη με κεφάλαιο και παράγουν, εκτός από το μισθό τους, υπεραξία για τον κεφαλαιοκράτη, καθώς «...ένα μέρος από την καθημερινή εργασία του εργάτη πληρώνεται, ενώ το άλλο μέρος μένει απλήρωτο, και ενώ αυτή η απλήρωτη εργασία, η υπερεργασία, αποτελεί ακριβώς το ποσό από το οποίο σχηματίζεται η υπεραξία ή το κέρδος...».³⁷

Αναφορικά με τους εργοδότες, παρατηρούμε πως είναι ελάχιστοι. Ακόμη πιο δύσκολα γίνονται τα πράγματα, από το γεγονός ότι στην ομάδα των εργοδοτών, συμμετέχουν οι πολύ μικροί και οι μικροί εργοδότες. Πιο ενδιαφέρον και από την απειροελάχιστη αναλογία τους στην απασχόληση τονίζεται πως είναι πάμπλουτοι και οι σημαντικότεροι εργοδότες των μισθωτών, οι οποίοι ελέγχουν το σύνολο των μισθωτών. Οι ίδιοι ελέγχουν, επίσης, το σύνολο των μέσων παραγωγής, σε επιχειρήσεις με μισθωτούς. Το 2006 είναι μόλις 254.000 και φτάνουν με μικρές αποκλίσεις το 2018 να είναι 268.000. Το ποσοστό τους σε σχέση με την συνολική απασχόληση αντιστοιχεί μόλις στο 6,27 το 2006 και το 2018 στο 5,73%. Όταν, λοιπόν, ο Μαρξ επισήμανε πως ο πλούτος θα συσσωρεύεται στα χέρια ενός μικρού στρώματος της μπουρζουαζίας της αστικής τάξης, η οποία ιδιοποιείτο την υπεραξία και πως «[...] το κεφάλαιο έχει ένα μοναδικό κίνητρο ζωής, το κίνητρο να αξιοποιείται, να δημιουργεί υπεραξία, ν' απορροφά με το σταθερό μέρος, με τα μέσα παραγωγής, όσο το δυνατό μεγαλύτερη μάζα υπερεργασίας. Το κεφάλαιο είναι πεθαμένη εργασία που ζωντανεύει μονάχα σαν το βρικόλακα ρουφώντας ζωντανή

---

³⁶ Λύτρας Ανδρέας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση. Οι πραγματικότητες στην απασχόληση και η εδραίωση της εργασιακής αυτονομίας*, Παπαζήση, Αθήνα 2016, σσ. 86-88.

³⁷ Ανδρέας Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση*, ό.π., σσ. 94-97.

εργασία και ζει περισσότερο, όσο περισσότερη εργασία ρουφά», φαίνεται να είχε δίκιο.³⁸

Σε γενικές γραμμές, την ίδια τάση παρατηρούμε και στους αυτοαπασχολούμενους. Το 2006 είναι μόλις 302.000 , το 2016 είναι 326, για να φτάσουν το 2018 να είναι 330.000. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι κοινωνική πόλωση (όπως είναι αισθητό από τη διάρθρωση της απασχόλησης) επικυρώνεται και από το χαμηλό, αλλά και φθίνον, ποσοστό των αυτοαπασχολουμένων. Το ποσοστό τους αντιστοιχεί στο 7% επί της συνολικής απασχόλησης. Όταν ο Μαρξ βασιζόμενος στην βρετανική ιστορική εμπειρία, παρατήρησε πως η μικρή καλλιέργεια εξαφανίστηκε βαθμιαία και η αγροτιά μειώθηκε κατά προσέγγιση στο ένα δέκατο του πληθυσμού πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν σα να προέβλεπε το μέλλον της ανθρωπότητας, ότι δηλαδή ο αγρότης του σήμερα, θα γινόταν ο εργάτης του αύριο.³⁹

Περιορισμένος είναι, επίσης, ο αριθμός των συμβοηθούτων-μη αμειβόμενων μελών στην Ελβετία. Κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα με τους εργοδότες και τους αυτοαπασχολούμενους. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει το πόσο «εκσυγχρονισμένη» είναι η χώρα, με την έννοια ότι εγκαταλείφθηκε η αυτονομία στην εργασία και η πλειονότητα των ανθρώπων είναι πλέον εξαρτημένη και καθυποταγμένη στη μισθωτή εργασία. Ο αριθμός τους κυμαίνεται από 90.000 μέχρι το πολύ 95.000. Το 2006 ήταν μόλις 90.000 και το 2018 91.000 και με ποσοστά μεταξύ του 1 και 2%.

Στην άλλη πλευρά, στη μισθωτή εργασία εντάσσεται η τεράστια πλειονότητα των ανθρώπων. Το σύνολο των μισθωτών πλησιάζει τον συνολικό αριθμό των απασχολούμενων, με αριθμούς που κυμαίνονται από 3.400.000 μέχρι σχεδόν 4.000.000. Παρατηρούμε δε, πως ο αριθμός τους αυξάνει με την πάροδο του χρόνου. Είναι μια αδρή εικόνα, αλλά η μισθωτή εργασία είναι πάνδημο πλέον γεγονός, για το σύνολο των πρωτοπόρων και σημαντικών στον παγκόσμιο ιστό οικονομιών. Η εργασιακή δομή, με αυτές τις πραγματικότητες, διακρίνεται για την εξαιρετική

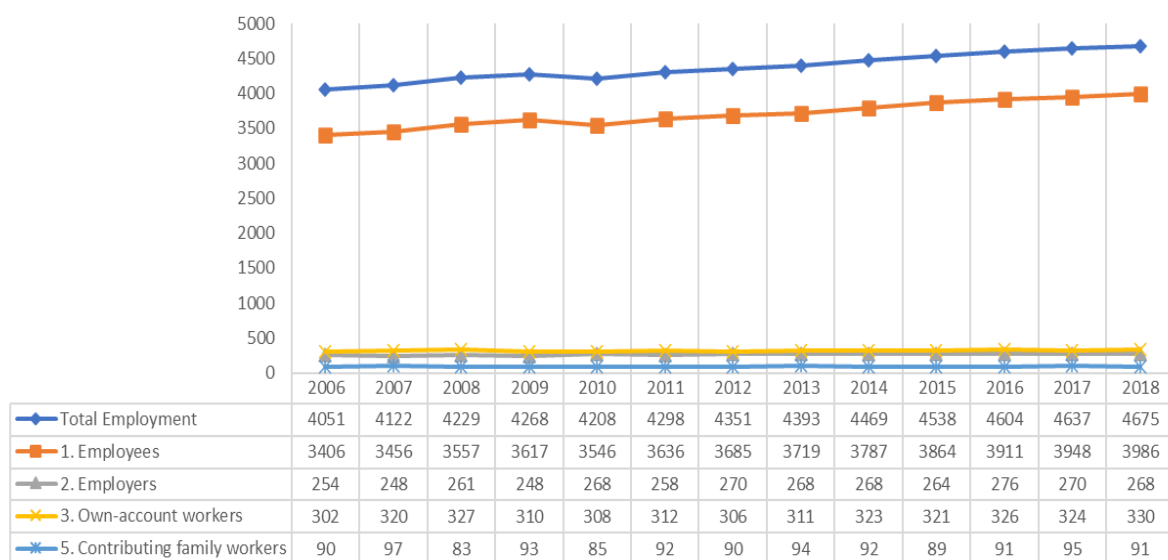
---

³⁸ Τρύφωνας Κωστόπουλος, *Τοπική Κοινωνία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, σ. 44.

³⁹ Ian T. Berend, *Οικονομική Ιστορία του Ευρωπαϊκού 20^{ου} Αιώνα. Τα οικονομικά καθεστώτα από το Laissez-Faire στην Παγκοσμιοποίηση*, μτφρ-επιμ. Βασιλείου Α. Θανάσης, Gutenberg, Αθήνα 2006, σ. 199.

πόλωση. Τα αντίστοιχα ποσοστά επί του συνόλου της απασχόλησης αγγίζουν το 84 με 85%.

SWITZERLAND: TOTAL EMPLOYMENT AND EMPLOYMENT BY STATUS 2006-2018 (,000)

SWITZERLAND: EMPLOYMENT BY STATUS 2006-2018 (%)

Αν μεταφράζαμε τα στοιχεία που μας προσφέρουν τα παραπάνω διαγράμματα, με φιλελεύθερους όρους, θα λέγαμε ότι οι πολύ ισχνές μειονότητες ανήκουν στους κατόχους του αποθέματος ή αλλιώς στους καπιταλιστές και η μεγάλη μάζα στους μισθωτούς. Μια μικρή ομάδα αποτελούν οι αυτοαπασχολούμενοι, οι οποίοι έχουν προφανώς κοντινότερη σχέση με την (παλαιά) μεσαία τάξη. Ενδεχομένως, οι περισσότεροι από τους πολύ μικρούς εργοδότες θα μπορούσαν, υπό προϋποθέσεις, να αναγνωριστούν ως μετέχοντες της ομάδας των (παραδοσιακών) μικροαστών. Σύμφωνα με αυτήν ανάλυση, οι μείζονες πλειονότητες των μισθωτών, αναπληρώνουν το σύνολο της αξίας του εισοδήματος από μισθούς, που τούς έχουν προκαταβάλλει οι εργοδότες τους και το σύνολο των κερδών, τα οποία ιδιοποιούνται οι κάτοχοι του αποθέματος (δηλαδή οι εργοδότες τους). Τα λόγια του Σμιθ, ο οποίος σημείωνε πως «όπου υπάρχει μεγάλη ιδιοκτησία υπάρχει ταυτόχρονα και μεγάλη ανισότητα και πως για κάθε πλούσιο άνθρωπο υπολογίζεται ότι αντιστοιχούν τουλάχιστον πεντακόσιοι φτωχοί και ο πλούτος των λίγων προϋποθέτει την ένδεια των πολλών», είναι πιο επίκαιρα από ποτέ.⁴⁰

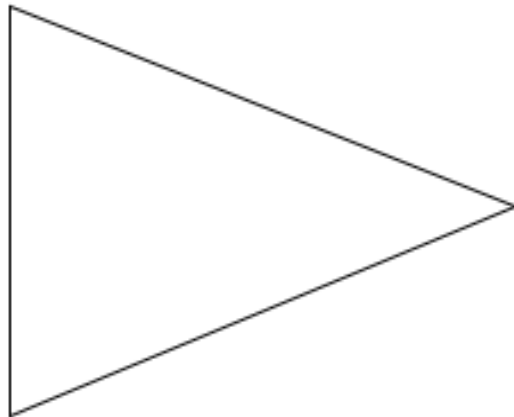
Οι αυτοαπασχολούμενοι, από την άλλη πλευρά, καρπούνται την αξία των μέσων συντήρησής τους και το σύνολο των κερδών της ατομικής εργασίας και παραγωγής τους. Με βάση τον ποσοτικό (αριθμητικό και αναλογικό) συσχετισμό των βασικών εργασιακών ομάδων (και ιδίως την τεράστια αναλογία των μισθωτών), οι εισοδηματικές ανισότητες είναι φοβερές και η κοινωνική πόλωση θλιβερή.

---

⁴⁰SBowles., R. Edwards., F. Roosevelt., *Κατανοώντας τον Καπιταλισμό. Ανταγωνισμός, Εντολή και Μεταβολή*, επιμ. Ζουμπουλάκης Μιχάλης, μτφρ. ΣαλίμπαΖιζή, 2^ηεκδ., Gutenberg, Αθήνα 2014,σ. 132.

Η πώλωση των καθεστώτων εργασίας στην Ελβετία

Εργοδότες: [(2006) 6,27%], [(2018) 5,73%]

Αυτοαπασχολούμενοι: [(2006)
7,45%], [(2018) 7,06%]

Μισθωτοί: [(2006) 84,08%], [(2018) 85,26%]

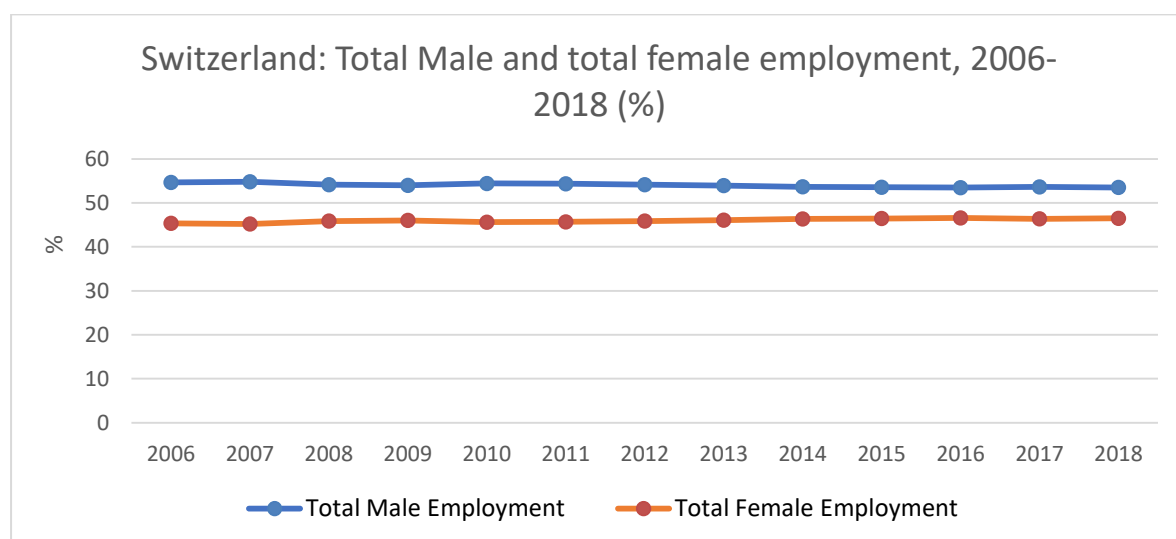
Ελβετία
Τα δεδομένα που χρησιμοποιούμε εδώ αφορούν τα έτη 2006 και 2018.
<i>Εργοδότες:</i> Οι εργοδότες (μικροί και μεγάλοι) το 2006 είναι το 6,27% και το 5,73% του συνόλου των εργαζομένων, το 2018. Παρατηρείται μείωση του ποσοστού των εργοδοτών.
<i>Αυτοαπασχολούμενοι:</i> Οι αυτοαπασχολούμενοι αποτελούν, το 2006, το 7,45% και το 7,06 % του συνόλου των απασχολούμενων, το 2018. Παρατηρείται μικρή μείωση των αυτοαπασχολούμενων ως ομάδα.
<i>Μισθωτοί:</i> Οι μισθωτοί είναι μια τεράστια πλειονότητα στην απασχόληση. Το 2006, αποτελούν το 84,08% και, το 2018, το 85,26%. Η αναλογία αυξήθηκε περίπου κατά 1 μονάδα.
<i>Εργασιακή πώλωση:</i> Πολύ μεγάλη και έντονη εργασιακή πώλωση.

Όπως, διαπιστώνουμε από τα παραπάνω, η διαμόρφωση της ταξικής δομής αποτελείται στην ουσία από δύο τάξεις και ανταποκρίνεται στην καθολική μετατροπή της μεγάλης πλειονότητας των εργαζομένων σε μισθωτούς. Η προβλέψη του Κ. Marx, (ο μικροαστός ή το μέλος της παλαιάς μεσαίας τάξης) «..είτε θα μεταμορφωθεί σταδιακά σε μικρό καπιταλιστή ... είτε θα υποστεί την απώλεια των μέσων

παραγωγής που κατέχει και θα γίνει μισθωτός εργαζόμενος», φαίνεται να ισχύει απόλυτα. Ακόμη, η θέση του Marx ότι η υπέρβαση του καπιταλισμού σημαίνει, πρώτα απ' όλα, την «κατάργηση του συστήματος της μισθωτής εργασίας», φαίνεται να μην ισχύει αφού σε καμία περίπτωση δεν παρατηρούμε την κατάργηση της μισθωτής εργασίας.⁴¹

Η απασχόληση με βάση το καθεστώς εργασίας και το φύλο

Στο σημείο αυτό, θα εξετάσουμε το ζήτημα της εργασιακής πόλωσης προσθέτοντας και το στοιχείο του φύλου. Σε πρώτη φάση θα ήταν χρήσιμο να παρακολουθήσουμε σε τι ποσοστό επί της συνολικής απασχόλησης αντιστοιχεί η ανδρική και σε τι ποσοστό η γυναικεία.

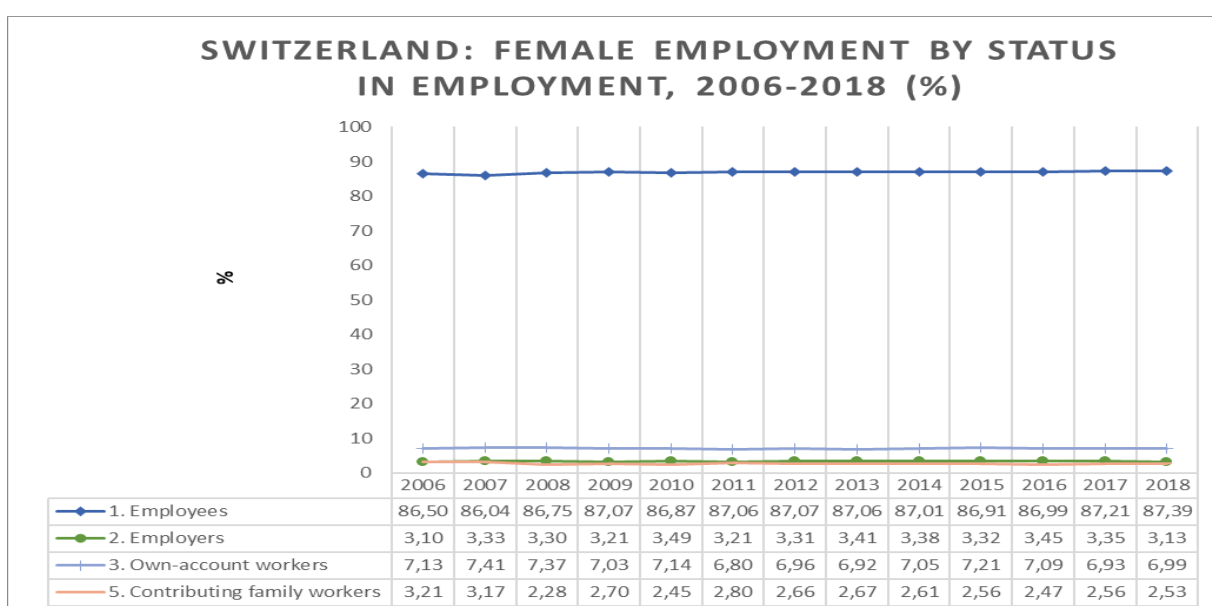
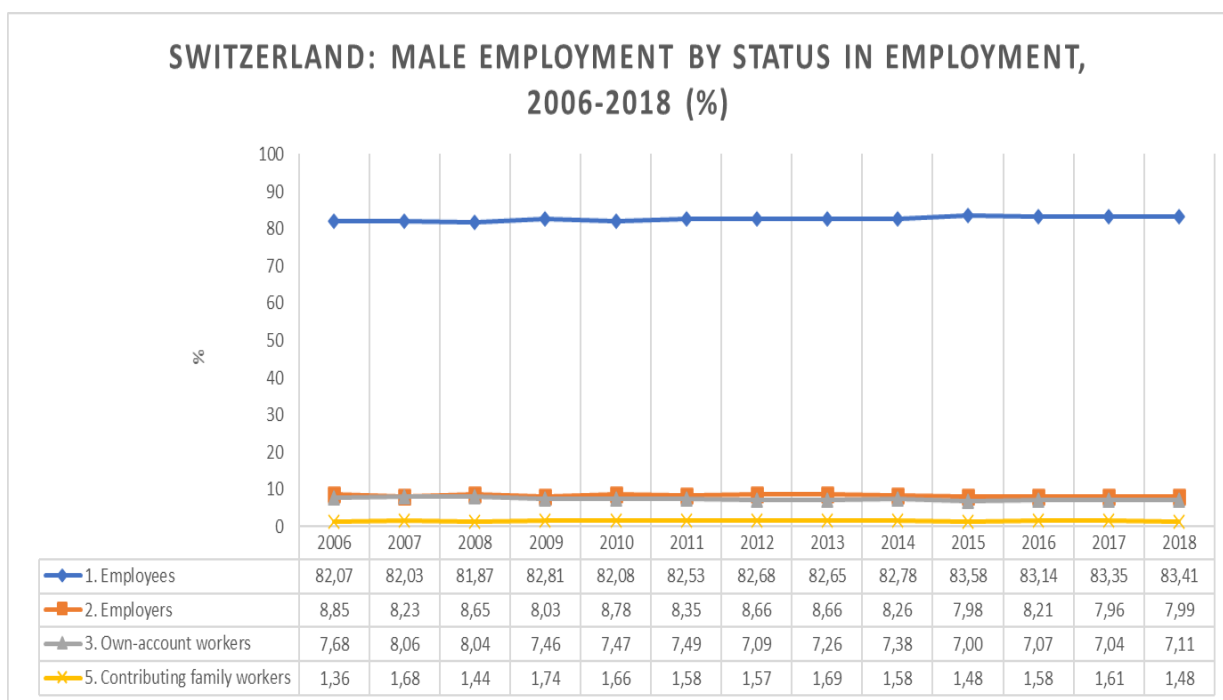

Όπως παρατηρεί κανείς στο παραπάνω διάγραμμα, φαίνεται η ανδρική απασχόληση να αγγίζει σχεδόν το 55% σε όλη τη διάρκεια της χρονικής περιόδου, με αποκλίσεις της τάξης του 1-2%. Η αντίστοιχη γυναικεία κυμαίνεται μεταξύ του 45-

⁴¹Λύτρας Ανδρέας, *Το ταξικό φαινόμενο και η κοινωνική πόλωση*, Πάντειον Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2014, σ. 13.

47%. Φαίνεται, λοιπόν, η ανδρική απασχόληση να υπερτερεί της γυναικείας, περίπου 10%.

Ας δούμε, όμως, τώρα, τις θέσεις που καταλαμβάνουν στο καθεστώς της εργασίας τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω διαγράμματα, το ποσοστό των ανδρών μισθωτών αγγίζει σε όλη τη διάρκεια των χρόνων που εξετάζουμε το 82-83%, την ίδια στιγμή που γυναίκες βρίσκονται στο 86 με 87%. Το ποσοστό των αντρών εργοδοτών είναι περίπου 8 με 9%, των αυτοαπασχολούμενων 7-8% και των συμβοηθούτων-μη αμειβόμενων μελών περίπου 1,5%. Τα αντίστοιχα ποσοστά στις γυναίκες είναι 3-3,5% (εργοδότες), 7% (αυτοαπασχολούμενοι) και 2,5-3% (συμβοηθούτα-μη αμειβόμενα μέλη).

Θα λέγαμε πως συγκλίνουν με τους άνδρες στις αναλογίες που αφορούν τη μισθωτή απασχόληση και την αυτοαπασχόληση, αλλά σε αυτές που αφορούν τους εργοδότες βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση. Θα λέγαμε λοιπόν, πως δεδομένου οι εργοδότες είναι φορείς της επιχειρηματικότητας, και με γνωστό πλέον το αντίστοιχο ποσοστό, τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες, η δημιουργία πλούτου μοιάζει να έχει ανδρικό πρόσημο. Οι βοηθοί, ιδίως στο ανδρικό φύλο είναι περιορισμένοι, αλλά και στο γυναικείο παρουσιάζουν σταθερή, αλλά αργή μείωση.

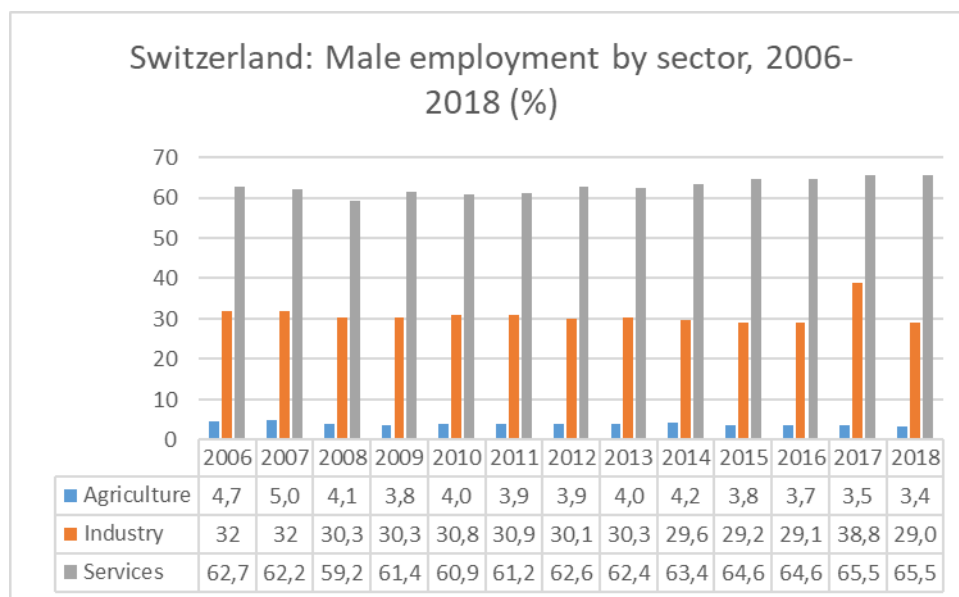
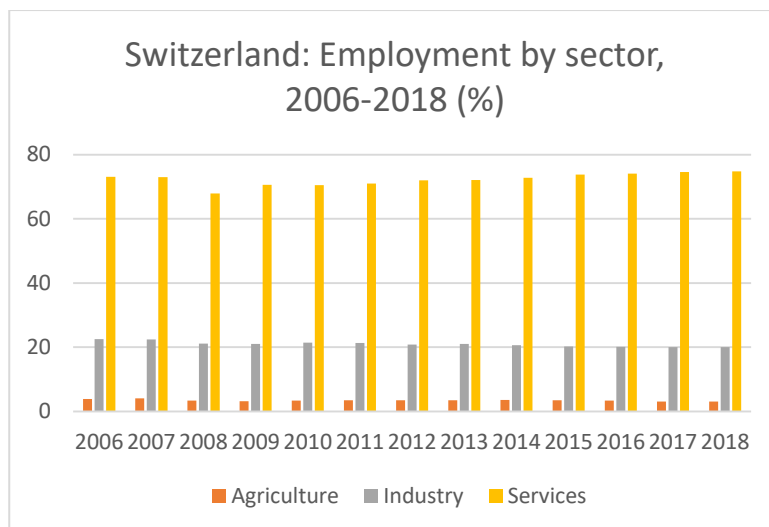
Η «κατεύθυνση» της απασχόλησης

Η ευρωπαϊκή οικονομία μετακινήθηκε από την βιομηχανική-αγροτική διάρθρωση σε μια οικονομία με προσανατολισμό στον τομέα των υπηρεσιών και των επικοινωνιών. Ο τομέας των υπηρεσιών έγινε ο δυναμικότερος τομέας ανάπτυξης για τις οικονομίες των προηγμένων χωρών.⁴² Το 1973 ο D. Bell προανήγγειλε την επικράτηση της κοινωνίας των υπηρεσιών. Αν αναλογιστεί κανείς πως η καπιταλιστική οικονομία επικεντρώνεται στην επέκταση των κερδών και του κεφαλαίου, δε θα πρέπει να μας προκαλεί εντύπωση πως η απασχόληση συγκεντρώνεται στον τομέα των υπηρεσιών και όχι τόσο στους άλλους δύο, τον πρωτογενή και τον δευτερογενή. Ακόμη δε θα πρέπει να συνταυτίζουμε την βιομηχανία με τον καπιταλισμό. Μπορεί η βιομηχανία να αναπτύχθηκε υπό το πρίσμα των καπιταλιστικών σχέσεων, αλλά ο καπιταλισμός δε διάκειται φιλικά και καθ' ολοκληρίαν προς έναν και μόνο τομέα παραγωγής. Η βιομηχανία συνέδραμε στο να

---

⁴²IvanT. Berend, *Οικονομική Ιστορία του Ευρωπαϊκού 20^{ου} Αιώνα*. ό.π., σ. 31, 49, 129, 406.

επεκταθούν και να ολοκληρωθούν οι καπιταλιστικές σχέσεις, αλλά έκτοτε ο καπιταλισμός «συνέχισε μόνος του».⁴³

⁴³ Ανδρέας Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση*, ό.π., σ. 320. & σ. 323.

Παραθέτοντας τα παραπάνω διαγράμματα, διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των μισθωτών αντιστοιχεί στον τομέα των υπηρεσιών με ποσοστά που κυμαίνονται καθ' όλη τη διάρκεια των χρόνων που εξετάζουμε από 68 έως 75%, την ίδια στιγμή που στον πρωτογενή τομέα είναι μόλις 3-4% και στην βιομηχανία 20-23% περίπου. Ωστόσο, αξίζει να αναφέρουμε ότι παρατηρούμε αργή, αλλά πάντως, πτωτική τάση στη διάρκεια των χρόνων της βιομηχανίας και της γεωργίας, ενώ ο τριτογενής τομέας των υπηρεσιών αυξάνεται αργά και σταθερά.

Προσθέτοντας το στοιχείο του φύλου θα διαπιστώσουμε ότι οι γυναίκες κατακλύζουν με μεγαλύτερο ποσοστό τον τομέα των υπηρεσιών, που πλησιάζει λίγο πάνω από το 85% το 2018 όπως και το 2006. Μικρή πτώση παρατηρείται τα χρόνια 2008-2014 (από 78,1 έως 83,6%). Το αντίστοιχο ποσοστό στους άνδρες είναι το πολύ 66% (σταδιακή αλλά αργή άνοδο κατά τη διάρκεια των χρόνων). Στην γεωργία τα ποσοστά τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών είναι πολύ χαμηλά, αλλά πάντως υπερτερεί ο ανδρικός πληθυσμός, που όμως με την πάροδο των χρόνων το ποσοστό τους ακολουθεί πτωτική τάση. Οι γυναίκες πάλι καθ' όλη τη διάρκεια των χρόνων απαρτίζουν τον πρωτογενή τομέα με ποσοστά της τάξης των 2-3%, την ίδια στιγμή που οι άνδρες είναι στην αρχή της χρονολογικής κλίμακας που εξετάζουμε το 5% και φτάνουν το 2018 να είναι στο μισό (2,5%). Τέλος, στη βιομηχανία, παρατηρείται πτωτική τάση τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες. Ωστόσο, τα ποσοστά των ανδρών είναι της τάξης του 29-32% και των γυναικών μόλις 11-10%.

Ο Marx γι' ακόμη μια φορά είχε δίκιο, όταν τόνιζε πως «δε θα ήταν καθόλου δυνατή μια καπιταλιστική παραγωγή αν θα έπρεπε ν' αναπτυχθεί ταυτόχρονα και σύμμετρα σ' όλες τις σφαίρες παραγωγής». Οι ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες όχι μόνο δεν είναι διατεθειμένες να χρησιμοποιήσουν το περίσσειμα του κεφαλαίου για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εργατών, αλλά ούτε καν για την εκμηχάνιση και ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής. Από τη στιγμή που η γεωργία δεν δίνει μεγάλα κέρδη, οι καπιταλιστές δεν είναι διατεθειμένοι να επενδύσουν σ' αυτήν. Γιατί διαφορετικά ο καπιταλισμός θα έπαυε να είναι καπιταλισμός, αν αποδεχόταν μια τέτοια λειτουργία.⁴⁴

Επίλογος

Στις προηγούμενες υποενότητες, εξετάσαμε το ζήτημα της οργάνωσης της απασχόλησης στην Ελβετία σε σχέση με τα καθεστώτα εργασίας (μισθωτοί, εργοδότες, αυτοαπασχολούμενοι, συμβοηθούντα- μη αμειβόμενα μέλη). Οι μετρήσεις των δεδομένων που προμηθευτήκαμε από τον Διεθνή Οργανισμό ILO και η σχηματική απεικόνισή τους μάς ενημέρωσαν για την κατάσταση που επικρατεί στην δομή της απασχόλησης της χώρας, που, ίσως, πολλοί από εμάς αγνοούσαν.

Ειδικότερα, με βάση τις προαναφερθείσες αναφορές μας, η Ελβετία παρουσιάζει μια εξαιρετική πόλωση στη δομή της απασχόλησης, συμπυκνώνοντας τα χαρακτηριστικά εκείνα που κάνουν αισθητή την ανισότητα, με αποτέλεσμα την προβολή της εργασιακής και στην κοινωνική πόλωση. Με γνώμονα τα διαγράμματα που παραθέσαμε παραπάνω, μπορούμε να πούμε πως, η οικονομική εξέλιξη μείωσε την αυτοαπασχόληση, που συμπληρώνει τη διάρθρωση της απασχόλησης, και διεύρυνε πάρα πολύ τη μάζα, όπως και την αναλογία, των μισθωτών στην συνολική απασχόληση. Επίσης, διαπιστώσαμε τη μείωση της παρουσίας και της δραστηριοποίησης στην απασχόληση των συμβοηθούντων-μη αμειβόμενων μελών. Καταλήγουμε δε, πως μια απειροελάχιστη μειονότητα των εργοδοτών ελέγχει εργασιακά, οικονομικά και κοινωνικά τη μεγάλη μάζα των εντεταγμένων στη μισθωτή εργασία. Η κοινωνική πόλωση, επομένως, ανταποκρίνεται στον μηχανισμό

---

⁴⁴Τρύφωνας Κωστόπουλος, *Τοπική Κοινωνία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, ό.π., σ. 45.

δημιουργίας του καπιταλιστικού κέρδους, ο οποίος μηχανισμός με τη σειρά του ενισχύσει και στηρίζεται στην εκμετάλλευση της εργασίας των μισθωτών.

Ακόμη, παρακολουθήσαμε την δομή της απασχόλησης, προσθέτοντας το στοιχείο του φύλου. Διαπιστώσαμε, δε, πως η ανδρική απασχόληση υπερισχύει της γυναικείας και πως, τουλάχιστον, στην μισθωτή εργασία και την αυτοαπασχόληση τα ποσοστά των ανδρών συγκλίνουν με τα αντίστοιχα των γυναικών, αλλά σε αυτά που αφορούν τους εργοδότες βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση, με τους άνδρες να υπερέχουν αριθμητικά και αναλογικά. Τέλος, οι βοηθοί, ιδίως στο ανδρικό φύλο είναι περιορισμένοι, αλλά και στο γυναικείο παρουσιάζουν σταθερή, αλλά αργή μείωση.

Αναφορικά, με τον τομέα που «κατευθύνεται» η απασχόληση, καταλήξαμε πως επικεντρώνεται στον τομέα των υπηρεσιών, και πως ο τομέας αυτός κατακλύζεται από γυναίκες μισθωτούς. Αρκετά αυξημένα είναι, ωστόσο, και τα ποσοστά των ανδρών μισθωτών.

Οι όποιες καινοτομίες έχουν προωθηθεί τα τελευταία χρόνια στην οργάνωση της εργασίας, σε κάθε περίπτωση διευρύνουν τα καπιταλιστικά κέρδη, ενώ η ανθρώπινη εξάρτηση με τη μορφή της μισθωτής εργασίας δε παύει να σημαίνει την υποταγή ενός ανθρώπου σε έναν άλλο άνθρωπο. Οι πλούσιοι είναι ελάχιστοι, ενώ οι φτωχοί πάρα πολλοί. Και όπως έλεγε ο Smith «καμία κοινωνία δε μπορεί ασφαλώς να προοδεύσει και να αισθάνεται ευτυχισμένη όταν το μεγαλύτερο μέρος των μελών της είναι φτωχοί και εξαθλιωμένοι». Επιστρατευόμαστε, λοιπόν, τα λόγια του προκειμένου να υπογραμμίσουμε τη σπουδαιότητα τού να είναι κάποιος στο περιθώριο και το τι συνέπειες μπορεί να έχει για την κοινωνική, αλλά και προσωπική του ζωή. Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε πως «η πολιτική διακυβέρνηση όσο και αν είναι θεσμοθετημένη για την προστασία της ιδιοκτησίας, στην πραγματικότητα είναι θεσμοθετημένη για την υπεράσπιση των πλούσιων έναντι των φτωχών». Και αυτό μας το υπέδειξε η παραπάνω εξέταση της ελβετικής περίπτωσης.⁴⁵ Θεωρούμε, λοιπόν, αναγκαίο τον περιορισμό της εξάπλωσης της μισθωτής εργασίας ή και την αντικατάστασή της από ένα άλλο τύπο εργασίας, «αυτόνομης»⁴⁶, καθώς η μισθωτή

---

⁴⁵SBowles., R. Edwards., F. Roosevelt., *Κατανοώντας τον Καπιταλισμό, ό.π., σ. 132.*

⁴⁶Για το ζήτημα περί της «αυτόνομης εργασίας», παραπέμπουμε στον κ. Ανδρέα Λύτρα, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση. Οι πραγματικότητες στην απασχόληση και η εδραίωση της εργασιακής αυτονομίας*, Παπαζήση, Αθήνα 2016, σσ. 484-490.

εργασία σημαίνει την εξάρτηση ενός ανθρώπου από ένα άλλο άνθρωπο. Ίσως η ανάγκη αυτή να παραπέμπει περισσότερο σε ουτοπική επιθυμία παρά σε δυνατό στόχο. Εμείς θα λέγαμε, ότι είναι μια ριζοσπαστική τοποθέτηση, που σέβεται την αξιοπρέπεια του ανθρώπου στα πλαίσια της δομής της απασχόλησης και ευελπιστούμε να επιτευχθεί στο μέλλον!

Βιβλιογραφία

Berend T. Ivan, Οικονομική Ιστορία του Ευρωπαϊκού 20ου Αιώνα. Τα οικονομικά καθεστώτα από το Laissez-Faire στην Παγκοσμιοποίηση, μτφρ-επιμ. Βασιλείου Α. Θανάσης, Gutenberg, Αθήνα 2006.

Bowles S., Edwards R., Roosevelt F., Κατανοώντας τον Καπιταλισμό. Ανταγωνισμός, Εντολή και Μεταβολή, επιμ. Ζουμπουλάκης Μιχάλης, μτφρ. ΣαλίμπαΖιζή, 2η εκδ., Gutenberg, Αθήνα 2014.

Human Development Report 2019, UNDP, USA.

Κήπας Μιλτιάδης, Κοινωνιολογία της Ανάπτυξης και της Υπανάπτυξης, Ηρόδοτος, Αθήνα 2016.

Κωστόπουλος Τρύφωνας, Τοπική Κοινωνία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010.

Λάββας Νικόλαος & Λυντιρίδης Ιωσήφ & Φώσκολου-Καρύδη Κάτια & Χατζηκωνσταντίνος Χρήστος, επιμ. Γκέκιου Γεωργίου, Έλληνες στη Ζυρίχη. Πτυχές της ελληνικής παρουσίας από το 1950, κεφ. 2, Εκδόσεις Παρισιανού, 2014.

Λύτρας Ανδρέας, Το ταξικό φαινόμενο και η κοινωνική πόλωση, Πάντειον Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2014.

Λύτρας Ανδρέας, Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση. Οι πραγματικότητες στην απασχόληση και η εδραίωση της εργασιακής αυτονομίας, Παπαζήση, Αθήνα 2016.

Λύτρας Ανδρέας, Το σύγχρονο υποκείμενο της κοινωνικής ανατροπής: Η εργατική τάξη και η πολιτική της κοινωνικής πλειονότητας, Πάντειον Πανεπιστήμιο, 2018.

Λύτρας Ανδρέας, Κριτικά Δοκίμια: Παρεμβάσεις στην Ελληνική Κοινωνιολογία, Τόμος III [Προσχέδιο]. Η Κοινωνική Πόλωση και η Απασχόληση σε Παγκόσμια Κλίμακα: Μετρήσεις στον 21ο Αιώνα [σε Επιλεγμένες Χώρες] [Draft] TheSocialPolarizationandtheDistributionofEmployment, Worldwide (2006-2018) [inSelectedCountries], Πάντειον Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2020, σ. 25.

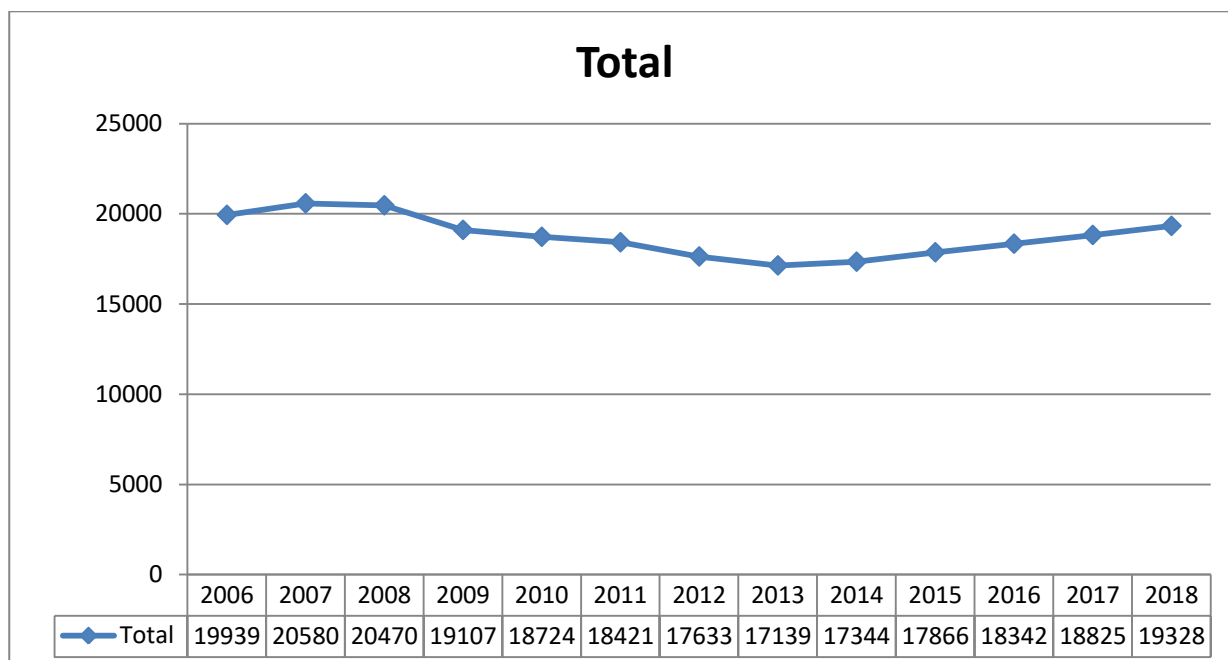
Η περίπτωση της Ισπανίας - Ευάγγελος Παπαδόπουλος

Εισαγωγικά

Στην παρούσα εργασία εξετάζεται με ποιο τρόπο δομείται η απασχόληση και πιο συγκεκριμένα οι κατανομές των καθεστώτων εργασίας στην Ισπανία. Στόχος είναι να εξεταστεί αν υπάρχει κοινωνική πόλωση ως προς τα καθεστάτα της εργασίας, δηλαδή πως κατανέμονται στη συγκεκριμένη χώρα μισθωτοί, εργοδότες, αυτοαπασχολούμενοι, συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας. Η περίοδος που εξετάζεται είναι από το 2006 έως το 2018.

Συγκεκριμένα, στην εργασία που ακολουθεί απεικονίζονται διαγράμματα σχετικά με τη συνολική απασχόληση και τα διακριτά καθεστάτα απασχόλησης στην Ισπανία. Παρουσιάζονται δηλαδή διαγράμματα αναφορικά με τις κατανομές ξεχωριστά για τους μισθωτούς, τους εργοδότες, τους αυτοαπασχολούμενους και τις κατηγορίες των επαγγελματιών.

Στις περισσότερες χώρες, η μισθωτή εργασία αποτελεί καθολικό καθεστώς εργασίας, ενώ σε ορισμένες καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό της εργασίας, φτάνοντας σε μια πολύ ευρεία μισθωτή εργασία.

Διάγραμμα 1. Συνολική εργατική δύναμη στην Ισπανία

Στο παραπάνω γράφημα απεικονίζεται η εργατική δύναμη της Ισπανίας από το 2006 μέχρι και το 2018. Τα υψηλότερα νούμερα εργατικής δύναμης απεικονίζονται

κατά τα έτη 2007 και 2008, όπου ξεπερνούν τις 20.000, ενώ τα χαμηλότερα απεικονίζονται κατά τα έτη 2012-2015. Από το 2008 που ξεκινά η οικονομική κρίση παρατηρείται μια πτωτική πορεία αναφορικά με τον συνολικό αριθμό της εργατικής δύναμης.

Η οικονομία της Ισπανίας

Για να μελετηθεί η κοινωνική πόλωση στην Ισπανία θα σκιαγραφηθεί πρώτα η οικονομική κατάσταση της συγκεκριμένης χώρας.

Όσον αφορά στην κατανόηση της οικονομίας και της εργασίας της Ισπανίας παρατηρείται ότι τα ποσοστά των μισθωτών 2009, οι μισθωτοί ήταν 83,1% των εργαζομένων, το 2010 ήταν 83,3%, το 2011 ήταν 83,6%, το 2012 ήταν 82,6% και το 2013 ήταν 82,1%. Μέσα σε αυτή την πενταετία (2009-2013), τα ποσοστά των εργοδοτών κυμάνθηκαν από 5,6% ως 5,1%, ενώ τα ποσοστά των αυτοαπασχολούμενων διαμορφώθηκαν ως εξής: 10,3% το 2009, 10,4% το 2010, 10,5% το 2011, 11,4% το 2012 και 12,1% το 2013. Στην επόμενη πενταετία (2014-2018) παρατηρείται ότι τα ποσοστά των μισθωτών διαμορφώνονται ως εξής: το 2014 και το 2015 ανέρχονται στο 82%, ενώ τα επόμενα τρία έτη φτάνουν στο 83%.

Θεωρητικό πλαίσιο

Στο σύνολο των σύγχρονων θεωριών δεν παρατηρούνται μεγάλες αλλαγές ως προς την κοινωνική κινητικότητα, καθώς δεν υπάρχουν αλλαγές ανάμεσα στη μισθωτή εργασία, την αυτοαπασχόληση και την ατομική ή συλλογική επιχειρηματική δράση. Η κινητικότητα είναι κυρίως οριζόντια και αφορά τη θέση του ατόμου, εστιάζοντας κυρίως στα πλαίσια της μισθωτής εργασίας. Στη βάση της καπιταλιστικής κοινωνίας βρίσκονται οι κεφαλαιοκράτες και οι εργάτες, ενώ σε μια ιδιόμορφη οικονομική και κοινωνική θέση βρίσκονται οι μικροαστοί, οι αγρότες και οι βιοτέχνες. Οι κεφαλαιοκράτες κατέχουν τα μέσα παραγωγής, ενώ οι εργάτες κατέχουν μόνο τον εαυτό τους, παράγοντας την εργασία.⁴⁷

Η κοινωνική πόλωση αποτελεί ένα καθολικό φαινόμενο της μισθωτής εργασίας στις καπιταλιστικές χώρες και στη διεύρυνσή της στις χώρες, που αναπαράγουν το πρότυπο της οικονομικής ανάπτυξης. Η κοινωνική πόλωση απεικονίζει και επιβεβαιώνει τις ασύμμετρες ταξικές σχέσεις αλλά και τα αντίστροφα

---

⁴⁷Marx, K. (1981). *Θεωρίες για την Υπεραξία*. Αθήνα: Σύγχρονη εποχή, σσ. 452-461.

συμφέροντα ανάμεσα στους κατόχους του κεφαλαίου και στους φορείς της μισθωτής εργασίας. Η μισθωτή εργασία φαίνεται πως είναι αυτή που επικρατεί και κυριαρχεί στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες, ενώ έρχεται σε αντίφαση με τις ιδιότητες του ελεύθερου πολίτη.⁴⁸

Η περίπτωση της Ισπανίας

Η Ισπανία είναι μία από τις χώρες που συγκεντρώνει ένα αρκετά μεγάλο αριθμό ανέργων. Η συγκεκριμένη χώρα έχει πληθυσμό 46.753.739 άτομα⁴⁹. Πρόκειται για μια χώρα, που ακολουθεί την τάση που ακολούθησαν και οι υπόλοιπες χώρες λόγω της κρίσης. Έχει ενταχθεί στο κοινό (ενιαίο) νόμισμα της Ευρωζώνης και έχει περιορισμένη δημοσιονομική πολιτική, καθώς δεν υπάρχει η δυνατότητα εύρεσης απαραίτητων δημόσιων πόρων. Γενικά, υπάρχει απροθυμία για νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες και είναι δύσκολη η επιχειρηματική επένδυση. Παρουσιάζει υψηλά επίπεδα ανεργίας, καθώς το 2014 η ανεργία κυμαίνονταν στο 24,4%, σημειώνοντας μια σημαντική αύξηση λόγω της κρίσης που προηγήθηκε⁵⁰. Τα ποσοστά ανεργίας της Ισπανίας είναι παρόμοια με τις υπόλοιπες χώρες της Μεσογείου, όπως Ελλάδα, Γαλλία, Ιταλία και Πορτογαλία. Η ανεργία σε συνδυασμό με τις μορφές της εργασίας περιγράφει τα χαρακτηριστικά της οικονομίας της συγκεκριμένης χώρας. Πρόκειται για μια οικονομία που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σταθερότητας σε μακροχρόνια βάση και υψηλή έλλειψη κινητικότητας στην εργασία.⁵¹

Η Ισπανία εμφάνιζε ιδιαίτερα έντονα στοιχεία πώλωσης και ανισότητες κατά το χρονικό διάστημα 1973- 1991. Η πώλωση ήταν εμφανής τόσο στη διανομή του εισοδήματος όσο και σε άλλες μετρήσεις. Η πώλωση καθορίζεται ως μια προσθήκη στον αποτελεσματικό ανταγωνισμό όσον αφορά στη διανομή του εισοδήματος. Στην Ισπανία παρατηρείται μια αργή ανάπτυξη στις δαπάνες και το εισόδημα του

---

⁴⁸ Λύτρας, Α. (2014). Η ταξική δομή του σύγχρονου καπιταλισμού: Η κοινωνική πώλωση και το ζήτημα του συλλογικού υποκειμένου. Στα Πρακτικά του Συνεδρίου, «*Ταξική διάρθρωση της ελληνικής κοινωνίας- ταξική συνείδηση και πολιτική διαπάλη*». Αθήνα: Ταξιδευτής.

⁴⁹ <https://www.worldometers.info/world-population/spain-population/>. Spain Population.

⁵⁰ Lytras, A.N. (2016). An alternative for combating unemployment. *Journal of Sociology and Social Work*, 4 (2), 59-71. Neal, L. & Garcia-Iglesias, M.C. (2013). The economy of Spain in the euro-zone before and after the crisis of 2008. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 53 (4), 336-344.

⁵¹ Saez, M. & Murillo, C. (1996). Regional disparities and national similarities in Spanish unemployment: A case of seasonal co integration? *Applied Economics*, 28, 1529-1544.

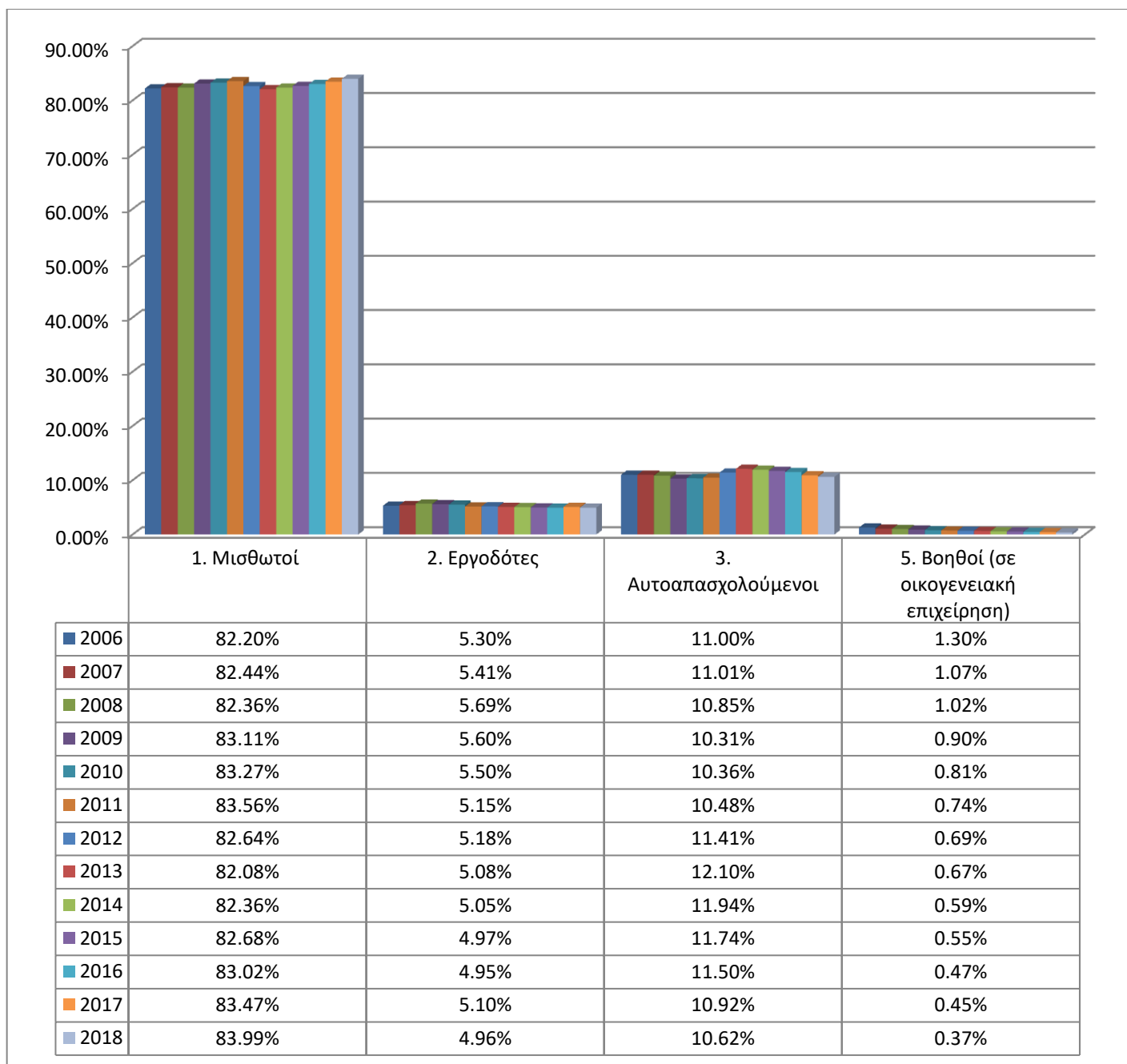
νοικοκυριού.⁵² Η αύξηση της πόλωσης είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών εντάσεων της χώρας και αφορά οικονομικά και κοινωνικά πεδία. Αυτή η αύξηση της πόλωσης σημαίνει άνοιγμα του χάσματος ανάμεσα στους χαμηλόμισθους μισθωτούς και στους υπόλοιπους εργαζόμενους. Στην Ισπανία φαίνεται πως η κοινωνική αστάθεια και η δημοσιονομική πίεση στα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας θα μπορούσε να αυξηθεί, ενώ για να μειωθούν τα αποτελέσματα της πόλωσης θα πρέπει να γίνουν σαρωτικές μεταρρυθμίσεις ως προς την οικονομική εξειδίκευση, την εκπαίδευση και άλλες κοινωνικές πολιτικές, αυξάνοντας την ικανότητα του εργατικού δυναμικού και ενισχύοντας τις πρωτοβουλίες για την ισότητα των φύλων.⁵³

Η μελέτη της κοινωνικής πόλωσης θα στηριχθεί στις κατανομές της απασχόλησης. Τα δεδομένα που θα χρησιμοποιηθούν προέρχονται από τη βάση δεδομένων της ILOSTAT και καλύπτουν το χρονικό διάστημα από το 2006 έως το 2018.

---

⁵²Gradin, C. (2002). Polarization and inequality in Spain: 1973-1991. *Journal of Income Distribution*, 11 (1-2), 2-20.

⁵³Palacios Gonzalez, F., Garcia Fernandez, R.M. & Llorca Rodriguez, C.M. (2014). The impact of the crisis on the polarization of Spanish wages. *Estudios de Economía Aplicada*, 32 (1), 335-348.

Διάγραμμα 2. Η πόλωση των καθεστώτων εργασίας (ποσοστά) στην Ισπανία

Στο παραπάνω γράφημα απεικονίζεται η εργασιακή διάρθρωση της Ισπανίας. Οι περισσότεροι εργαζόμενοι (συντριπτική πλειοψηφία) είναι μισθωτοί και ελάχιστοι είναι οι εργοδότες.

Όπως φαίνεται στο παραπάνω γράφημα, το 2006 οι μισθωτοί ανέρχονταν στο 82,2% του συνόλου των εργαζομένων, σημειώνοντας μια μικρή αύξηση την επόμενη χρονιά (82,44%) και πέφτοντας το 2008 στο 82,36% και το 2009 στο 83,11. Τα επόμενα δύο χρόνια παρατηρείται αύξηση των μισθωτών (83,27% το 2010 και

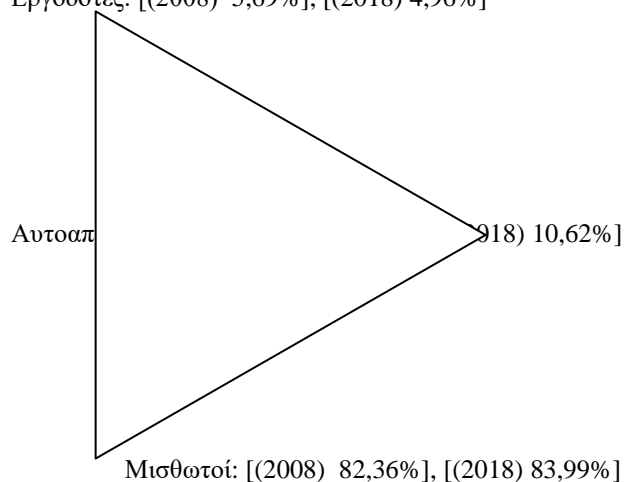
83,56% το 2011), ενώ ακολούθησε πτώση τα επόμενα δύο έτη, 82,64% το 2012 και 82,08% το 2013. Έπειτα, ακολουθεί αύξηση το 2014 (82,36%) και το 2015 (82,68%), ενώ μειώθηκε το 2016 στο 83,02%. Τέλος, οι μισθωτοί έφτασαν το 83,47% και άγγιξαν το 84% περίπου το 2018, αποτελώντας το πιο υψηλό ποσοστό μισθωτών.

Όσον αφορά στους εργοδότες το 2006 είναι το 5,30% του συνόλου των εργαζομένων, ενώ αυξάνονται κατά το 2007 και το 2008 (5,41% και 5,69%, αντίστοιχα). Από το 2009 μέχρι το 2016 παρατηρείται μια πτωτική πορεία όσον αφορά στο ποσοστό των εργοδοτών, με εξαίρεση το 2012, που ήταν 5,18% από 5,15% που ήταν την προηγούμενη χρονιά. Το 2017 αυξήθηκαν στο 5,10% και μειώθηκαν στο 4,96% το 2018.

Οι αυτοαπασχολούμενοι είναι το 11% του συνόλου των εργαζομένων το 2006 και 11,01% το 2007, ενώ μειώνονται τα επόμενα δύο έτη: 10,85% το 2008 και 10,31% το 2009, καθώς και 10,36% το 2010. Αύξηση παρατηρείται στους αυτοαπασχολούμενους κατά τα έτη 2011, 2012 και 2013, ενώ παρατηρείται μια σταδιακή μείωση από το 2014 έως το 2018, φτάνοντας το 2018 στο 10,62%. Οι βοηθοί σε οικογενειακές επιχειρήσεις μειώνονται αισθητά από το 2006 μέχρι το 2018.

Σχήμα 1. Η πόλωση των Καθεστώτων Εργασίας στην Ισπανία

Εργοδότες: [(2008) 5,69%], [(2018) 4,96%]

Τα δεδομένα που συγκρίνονται στο παραπάνω σχήμα προέρχονται από το 2008 και το 2018.

Οι εργοδότες το 2008 είναι 5,69% και το 2018 είναι 4,96% επί του συνόλου των εργαζομένων, παρουσιάζοντας μια πτώση. Οι αυτοαπασχολούμενοι αποτελούν το 10,85% το 2008 και το 10,62% το 2018 του συνόλου των εργαζόμενων, εμφανίζοντας

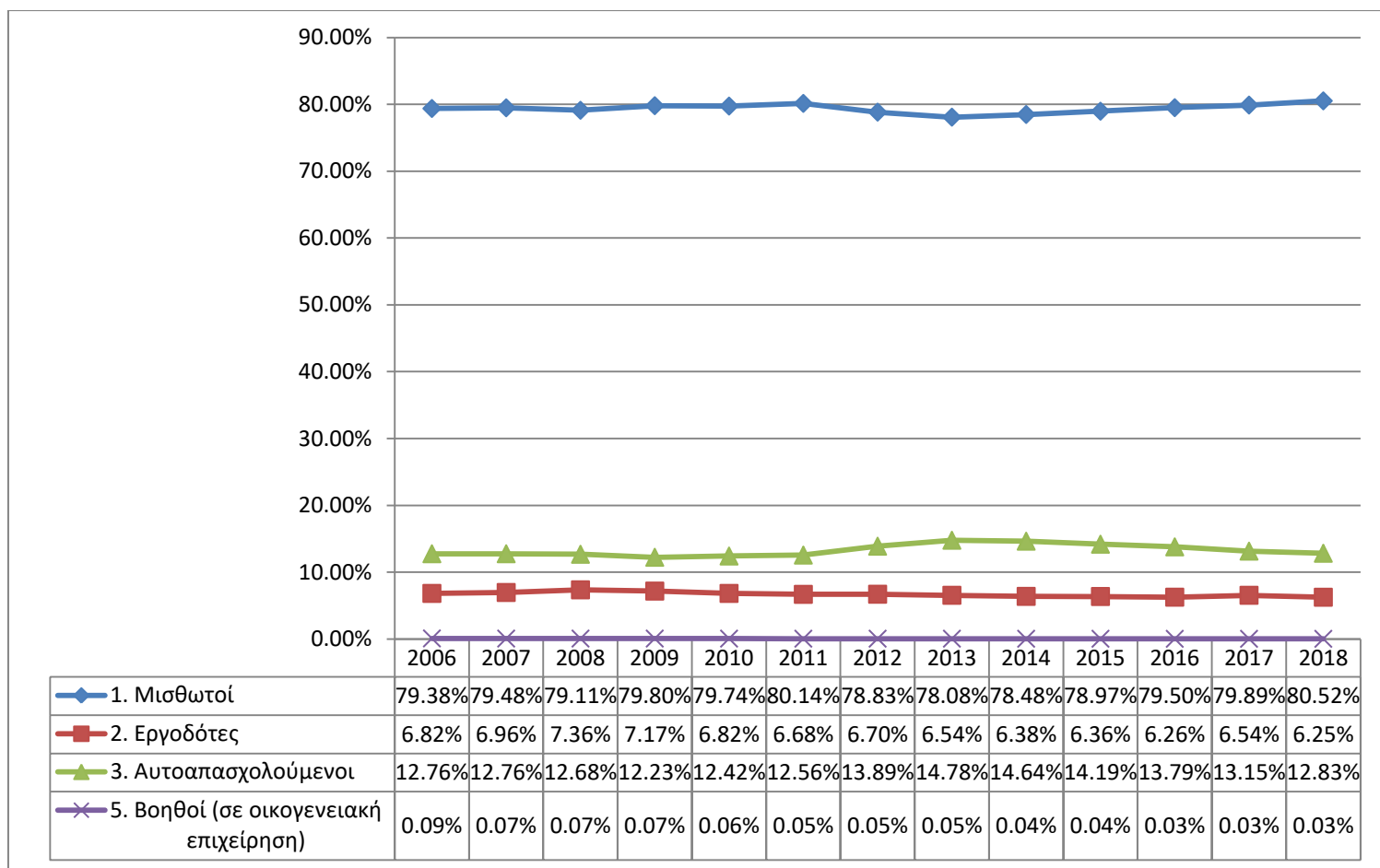
μια πολύ μικρή πτώση και οι μισθωτοί αποτελούν μια τεράστια πλειονότητα στην απασχόληση, καθώς το 2008 ανέρχονται στο 82,36% και το 2018 στο 83,99%, αγγίζοντας δηλαδή το 84%.

Οι εργοδότες (μικροί και μεγάλοι) παρουσιάζονται όλοι μαζί σε μια ομάδα, οπότε δεν υπάρχει η δυνατότητα να εξεταστούν ξεχωριστά. Οι εργοδότες παρατηρείται ότι κυμαίνονται περίπου στο 5% μέχρι το 2014 (τα ποσοστά κινούνται από 5,30% μέχρι 5,05%), ενώ μειώνονται στο περίπου 4% στα επόμενα έτη (4,97% TO 2015, 4,95% το 2016 και 4,96 το 2018, με εξαίρεση το 2017 που ανέρχονται και πάλι στο 5,10%. Δεν παρατηρείται μια σταθερή και διαρκής μείωση των αναλογιών των εργοδοτών, που δείχνει πως δεν υπάρχουν και μεγάλες αλλαγές ως προς τη διάρθρωση της απασχόλησης από το 2006 μέχρι και το 2018.

Επιπλέον, οι αυτοαπασχολούμενοι μειώνονται από το 2008 μέχρι το 2011, δηλαδή παρουσιάζουν μείωση με την είσοδο της χώρας στην οικονομική κρίση. Ωστόσο, παρατηρείται αύξηση των αυτοαπασχολούμενων το 2012 και ακόμη μεγαλύτερη αύξηση κατά το 2013. Μειώνονται, όμως, και πάλι οι αυτοαπασχολούμενοι κατά τα έτη 2017 και 2018.

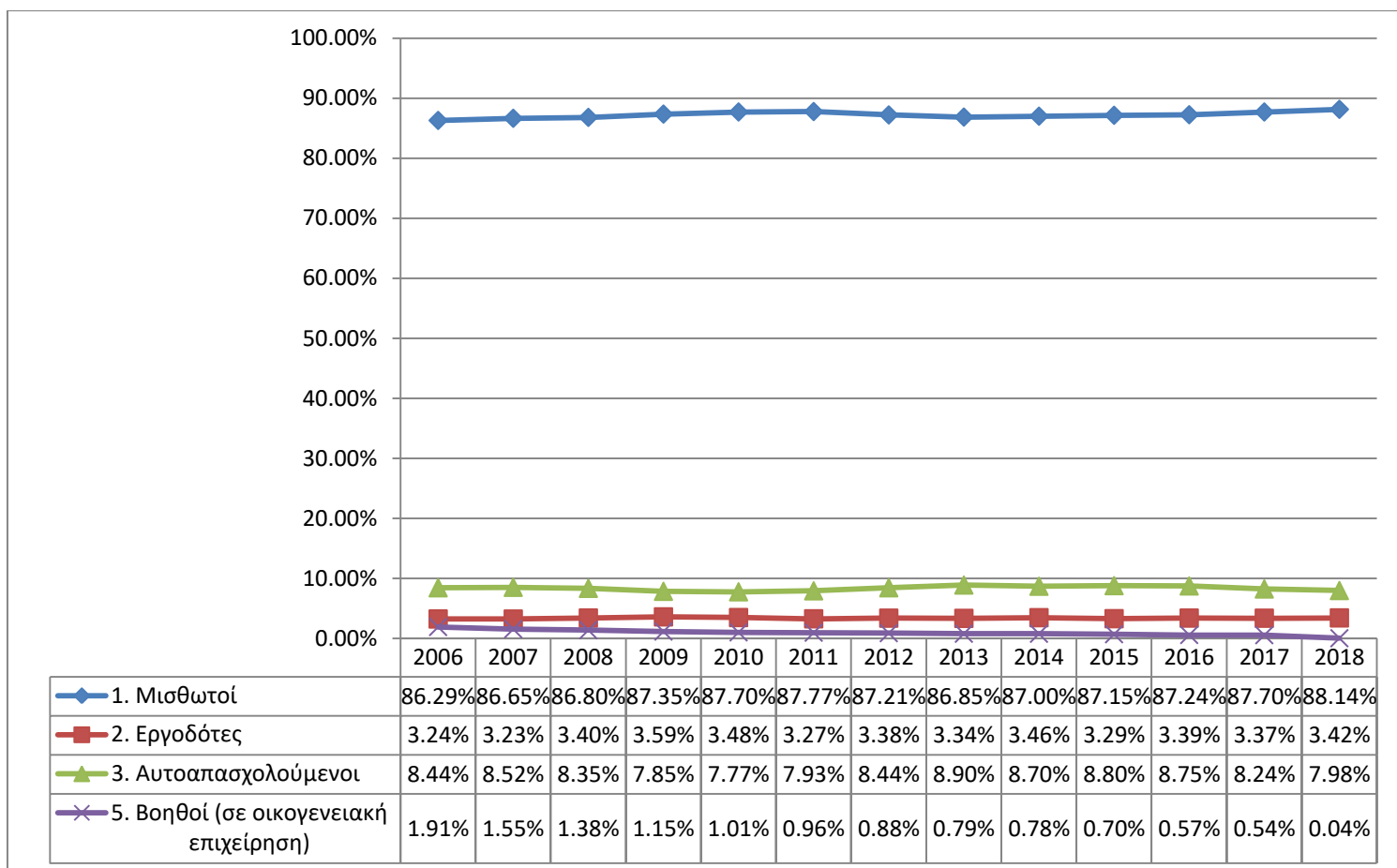
Παρατηρείται μια σημαντική εργασιακή πόλωση, με μια μικρή τάση διεύρυνσης. Παρουσιάζονται σημαντικά στρώματα εργοδοτών και μισθωτών.

Για να έχουμε μια πιο ακριβή εικόνα για το σύνολο του δείγματος εξετάσαμε ξεχωριστά άνδρες και γυναίκες. Τα γραφήματα ξεχωριστά για τους άνδρες και τις γυναίκες απεικονίζονται στα γραφήματα που ακολουθούν. Παρατηρείται ότι στους άνδρες από το 2006 έως το 2018 μειώθηκαν τόσο οι μισθωτοί όσο και οι αυτοαπασχολούμενοι, ενώ αντίθετα στις γυναίκες αυξήθηκαν τόσο οι μισθωτοί όσο και οι αυτοαπασχολούμενες.

Διάγραμμα 3. Η πόλωση των καθεστώτων εργασίας στην Ισπανία για τους άνδρες

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, τα ποσοστά των μισθωτών ανδρών μειώθηκαν από το 2011 μέχρι το 2014, ενώ ακολούθησαν μια αυξητική τάση από το 2014 έως το 2018, φτάνοντας στο 80,52%. Επίσης, τα ποσοστά των ανδρών εργοδοτών βλέπουμε ότι αυξανόταν μέχρι το 2008, που έφτασε 7,36%, που ήταν και το ανώτερο ποσοστό από το 2006 μέχρι και το 2018. Ακόμη, οι αυτοαπασχολούμενοι ξεκινώντας από το 2006 είχαν μικρές αυξομειώσεις μέχρι το 2013, όπου έφτασαν στην ανώτερη τιμή 14,78 και μετά μειώθηκαν και πάλι.

Διάγραμμα 4. Η πόλωση των καθεστώτων εργασίας στην Ισπανία για τις γυναίκες

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, τα ποσοστά των μισθωτών γυναικών αυξήθηκαν από το 2006 μέχρι και το 2011, μετά υπήρξε μια μικρή πτώση και έπειτα συνεχίστηκε η ανοδική πορεία φτάνοντας το 2018, στο υψηλότερο σημείο, στο 88,14%. Ακόμη, όπως βλέπουμε στις γυναίκες εργοδότες δεν υπήρχαν πολύ μεγάλες αυξομειώσεις, παρατηρώντας την υψηλότερη τιμή το 2009, φτάνοντας το 3,59%. Όσον αφορά στις αυτοαπασχολούμενες γυναίκες, οι τιμές δείχνουν μεγάλες αυξομειώσεις, πράγμα που σημαίνει ότι όσοι φεύγουν από τις αυτοαπασχολούμενες γυναίκες μεταβαίνουν στη μισθωτή εργασία. Βλέπουμε το 2013 το υψηλότερο ποσοστό, ενώ κλείνει με το ποσοστό της τάξης του 8%, περίπου.

Συμπέρασμα

Η Ισπανία βρέθηκε πως είναι μια από τις χώρες με σχετικά σταθερά ποσοστά όσον αφορά τους μισθωτούς, τους εργοδότες και τους αυτοαπασχολούμενους. Τα ποσοστά των ατόμων που συμβάλλουν σε οικογενειακές επιχειρήσεις είναι ιδιαίτερα χαμηλά. Αυτό αντανακλά τη γενικότερη κατάσταση που επικρατεί στις πλούσιες χώρες της σύγχρονης εποχής. Η εργασιακή πόλωση και τα έντονα σημάδια ανισότητας διαφαίνονται και στην κοινωνική πόλωση. Η οικονομική εξέλιξη οδήγησε στη μείωση της αυτοαπασχόλησης και στην αύξηση της ομάδας των μισθωτών στην απασχόληση.

Η Ισπανία, μια χώρα με μεγάλο πληθυσμό και υψηλά ποσοστά ανεργίας, φαίνεται πως χαρακτηρίζεται από κοινωνική πόλωση αναφορικά με τις θέσεις εργασίας, καθώς η πλειοψηφία συγκεντρώνεται στους μισθωτούς και σε σχετικά σταθερά επίπεδα παραμένουν οι εργοδότες, παρουσιάζοντας όμως μια πτωτική τάση. Τα τελευταία χρόνια φαίνεται πως παρατηρείται μια αύξηση της μισθωτής εργασίας. Ίσως, οι νέοι που εισέρχονται στον εργασιακό χώρο επιλέγουν κατευθείαν τη μισθωτή εργασία και η οποιαδήποτε μετακίνηση πραγματοποιείται στο εσωτερικό της δεν αλλάζει τα συνολικά ποσοστά, καθώς πρόκειται για μια μόνο οριζόντια κινητικότητα. Επομένως, η μισθωτή απασχόληση αποτελεί ένα καθολικό φαινόμενο στη δομή της απασχόλησης, δείχνοντας ότι η μισθωτή εργασία αποτελεί πλέον έναν μονόδρομο στον χώρο της εργασίας.

Βιβλιογραφία

Gradin, C. (2002). Polarization and inequality in Spain: 1973-1991. *Journal of Income Distribution*, 11 (1-2), 2-20.

Lytras, A.N. (2016). An alternative for combating unemployment. *Journal of Sociology and Social Work*, 4 (2), 59-71.

Λύτρας, Α. (2014). Η ταξική δομή του σύγχρονου καπιταλισμού: Η κοινωνική πόλωση και το ζήτημα του συλλογικού υποκειμένου. Στα Πρακτικά του Συνεδρίου, «Ταξική διάρθρωση της ελληνικής κοινωνίας- ταξική συνείδηση και πολιτική διαπάλη». Αθήνα: Ταξιδευτής.

Marx, K. (1981). *Θεωρίες για την Υπεραξία*. Αθήνα: Σύγχρονη εποχή.

Neal, L. & Garcia-Iglesias, M.C. (2013). The economy of Spain in the euro-zone before and after the crisis of 2008. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 53 (4), 336-344.

Palacios Gonzalez, F., Garcia Fernandez, R.M. & Llorca Rodriguez, C.M. (2014). The impact of the crisis on the polarization of Spanish wages. *Estudios de Economia Aplicada*, 32 (1), 335-348.

Saez, M. & Murillo, C. (1996). Regional disparities and national similarities in Spanish unemployment: A case of seasonal cointegration? *Applied Economics*, 28, 1529-1544.

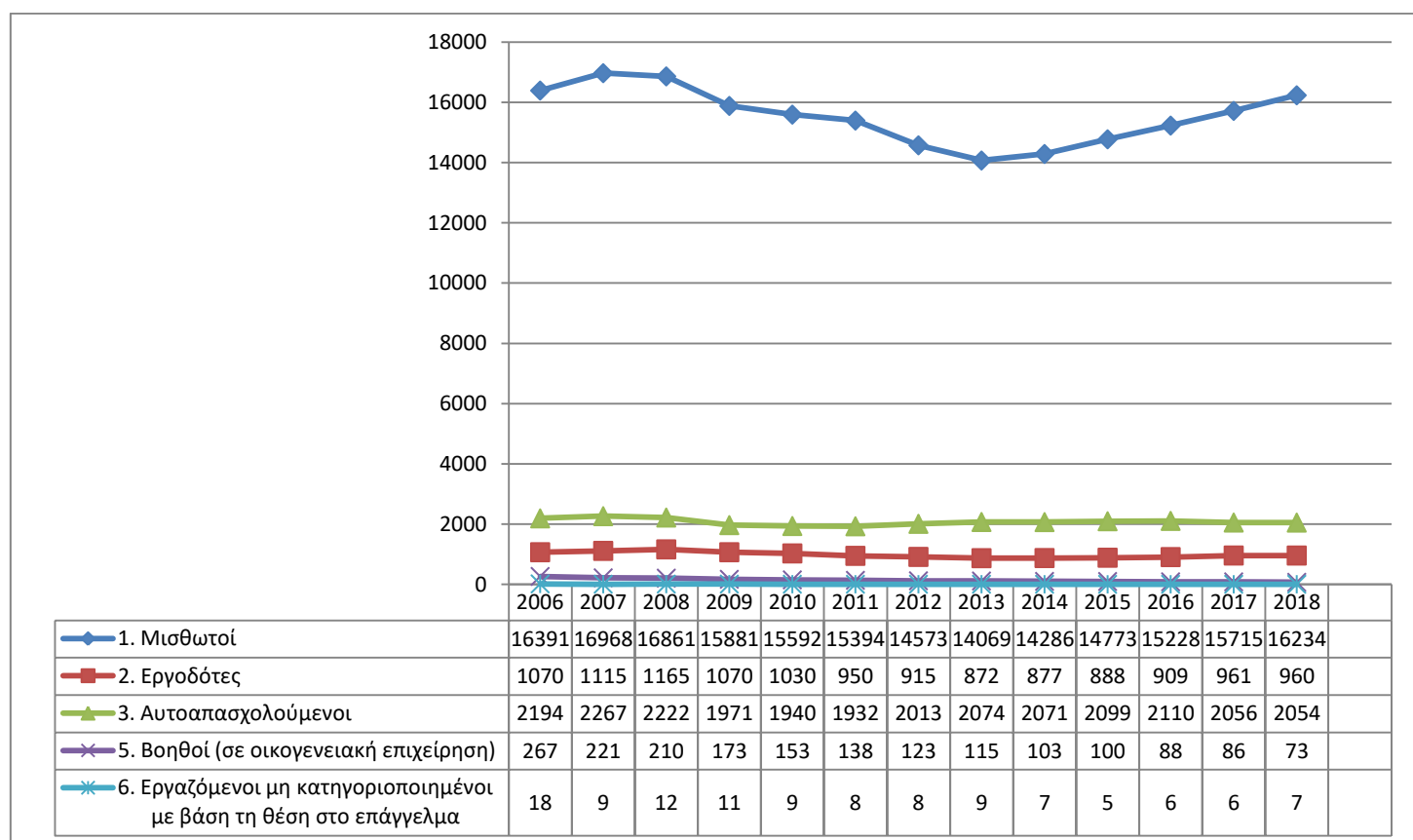
<https://www.worldometers.info/world-population/spain-population/>. SpainPopulation. Ανακτήθηκε στις 5/6/2020.

Παράρτημα

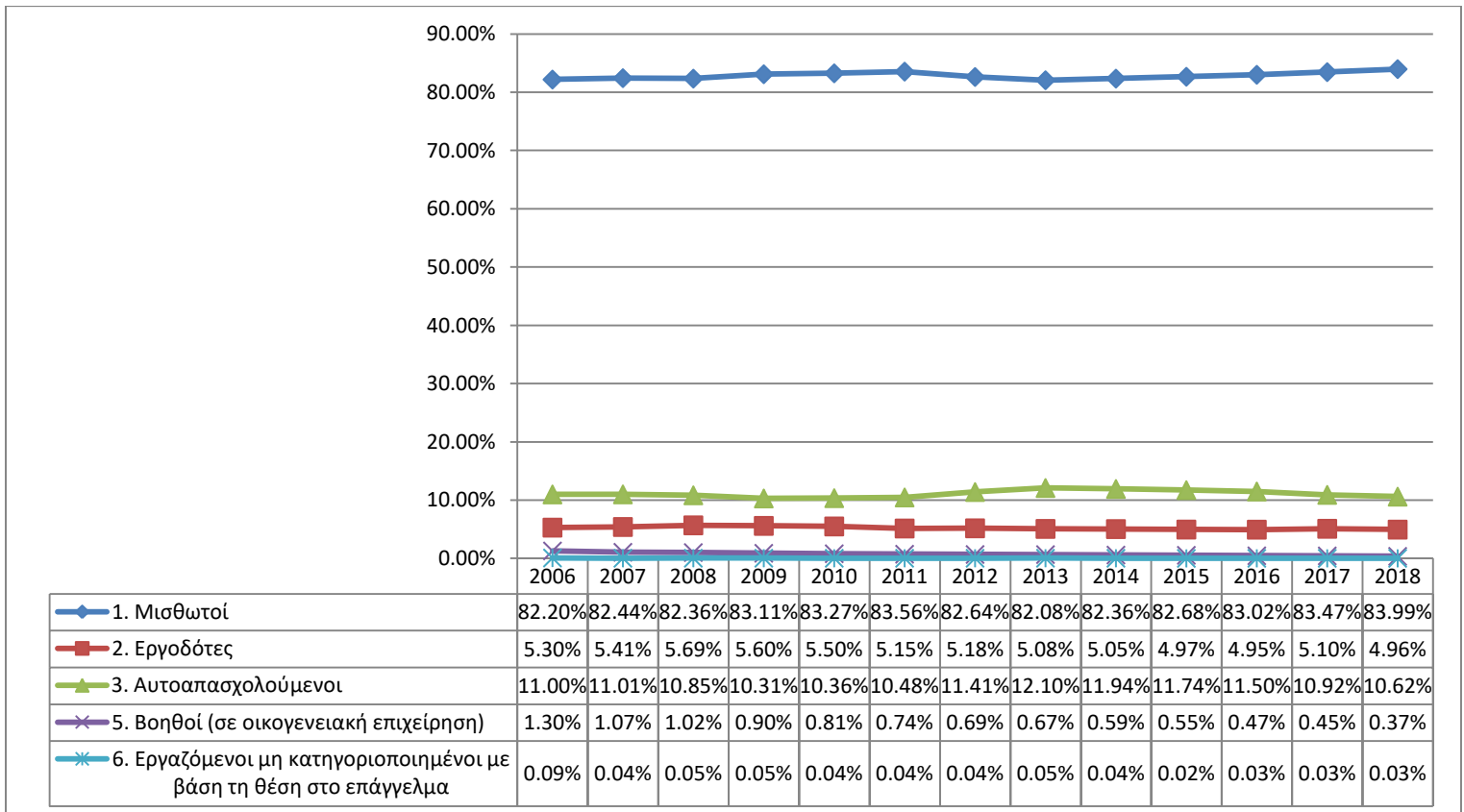
Πίνακας 1. Ποσοστά ατόμων ανά θέση εργασίας στην Ισπανία από το 2006 έως το 2018

Θέση στην εργασία	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Μισθωτοί	82,20%	82,44%	82,36%	83,11%	83,27%	83,56%	82,64%	82,08%	82,36%	82,68%	83,02%	83,47%	83,99%
2. Εργοδότες	5,30%	5,41%	5,69%	5,60%	5,50%	5,15%	5,18%	5,08%	5,05%	4,97%	4,95%	5,10%	4,96%
3. Αυτοαπασχολούμενοι	11,00%	11,01%	10,85%	10,31%	10,36%	10,48%	11,41%	12,10%	11,94%	11,74%	11,50%	10,92%	10,62%
5. Βοηθοί (σε οικογενειακή επιχείρηση)	1,30%	1,07%	1,02%	0,90%	0,81%	0,74%	0,69%	0,67%	0,59%	0,55%	0,47%	0,45%	0,37%
6. Εργαζόμενοι μη κατηγοριοποιημένοι με βάση τη θέση στο επάγγελμα	0,09%	0,04%	0,05%	0,05%	0,04%	0,04%	0,04%	0,05%	0,04%	0,02%	0,03%	0,03%	0,03%

Διάγραμμα Α. Η πόλωση των καθεστώτων εργασίας (σε απόλυτους αριθμούς) στην Ισπανία, 2006-2018

Διάγραμμα Β. Η πόλωση των καθεστώτων εργασίας (σε ποσοστά) στην Ισπανία, 2006-2018

Η περίπτωση του Ισραήλ – Μπισμπίκη Αθηνά

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία μελετά σε ποιο βαθμό υπάρχει (αν υπάρχει) κοινωνική πόλωση στον τομέα της απασχόλησης και σε συνάρτηση με τα δύο φύλα.

Η ανάλυση του κειμένου αφορά το Ισραήλ. Αρχικά καταγράφονται ορισμένα σημαντικά στοιχεία για τη χώρα, του κατοίκους και την οικονομία της, ενώ γίνεται αναφορά και στα επίπεδα της ανεργίας του κράτους και πως αυτά διαμορφώνονται κατά τη διάρκεια των ετών, αλλά και σε κάποια γενικού τύπου δεδομένα, σχετικά με τα επίπεδα της απασχόλησης. Στη συνέχεια ακολουθούν τα Διαγράμματα Α1, Α2, Β1, Β2, Γ1, Γ2, Δ1 και το Σχήμα 1, για τα οποία ακολουθεί και ανάλυση με βάση τα δεδομένα που συμπεριλαμβάνονται σε αυτά καθώς και τα τελικά συμπεράσματα της εργασίας.

Το κράτος του Ισραήλ

Το Ισραήλ ιδρύθηκε το 1948 έχοντας ως σκοπό, να γίνει η πατρίδα όσων Εβραίων ήθελαν να γίνουν πολίτες του από όπου και αν αυτοί προέρχονταν. Πρόκειται για ένα μικρό ανεπτυγμένο αρκετά κράτος, με συνεχώς αυξανόμενο πληθυσμό. Η επίσημη εκτίμηση για το 2020 είναι, ότι έχει πληθυσμό γύρω στα 9.152.100 ανθρώπους και αναμένεται πως, έως το 2023 θα φτάσει τα 11,5 περίπου εκατομμύρια. Οι δύο επίσημες γλώσσες της χώρας είναι η Εβραϊκή και η Αραβική.

Πλειονότητα των κατοίκων αποτελούν οι Εβραίοι σε ποσοστό 76% και οι οποίοι χωρίζονται σε 4 κατηγορίες: τους κοσμικούς φιλελεύθερους, οι οποίοι παρουσιάζονται ως οι πιο μορφωμένοι και εύποροι και κατά κύριο λόγο κατοικούν στο Τελ Αβίβ, τους υπερορθόδοξους, τους μοντέρνους Ορθόδοξους και τους παραδοσιακούς θρησκευόμενους Εβραίους. Οι τρεις τελευταίες κατηγορίες φαίνεται πως κατοικούν κυρίως στην Ιερουσαλήμ, η οποία είναι και η επίσημη πρωτεύουσα με 900.000 κατοίκους, όπως την έχει ανακηρύξει το Ισραήλ. Παρά το γεγονός πως η Ιερουσαλήμ είναι η πρωτεύουσα, οι περισσότερες χώρες διατηρούν τις πρεσβείες τους στο Τελ Αβίβ, μέχρι να ξεκαθαριστεί το καθεστώς της, αφού την διεκδικούν και οι Παλαιστίνιοι. Την μεγαλύτερη μειονότητα από την άλλη, αποτελούν οι Άραβες σε

ποσοστό 21%. Όλοι οι πολίτες πλην των Αράβων στρατεύονται υποχρεωτικά⁵⁴ και η αρχική στρατιωτική θητεία διαρκεί τρία χρόνια για τους άνδρες και δύο για τις γυναίκες, ενώ οι μεγάλες στρατιωτικές δαπάνες του Ισραήλ επιχορηγούνται ετήσια από τις ΗΠΑ.

Το Ισραήλ είναι μια αρκετά ανεπτυγμένη χώρα με υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα και ταχύτατα ανεπτυγμένη βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας. Η βιομηχανική της δύναμη είναι ιδιαίτερα έντονη αναλογικά με το μικρό μέγεθός της⁵⁵. Κάποιοι από τους τομείς στους οποίους πρωτοστατεί, είναι οι τηλεπικοινωνίες, η πληροφορική, η εναλλακτική ενέργεια και τα όπλα, ενώ φαίνεται, πως και ο τομέας των υπηρεσιών είναι σε πολύ καλό επίπεδο. Διακρίνεται επίσης για τα πολύ σύγχρονα επιστημονικά μέσα, τα οποία χρησιμοποιούν οι τομείς της γεωργίας και της κτηνοτροφίας της.

Η οικονομία στο Ισραήλ

Όσον αφορά την οικονομία του κράτους, αυτή μπορεί να θεωρηθεί έντονα ανταγωνιστική και μάλιστα έχει καταταχθεί 3η σε επιχειρηματικότητα στην Αναφορά Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (WorldEconomicForum'sGlobalCompetitivenessReport). Το 2014 στην Έκθεση της για τον Παγκόσμιο Πλούτο, η Ελβετική Τράπεζα περιγράφει το Ισραήλ, ως μία ευημερούσα χώρα και παρόλο που οι υψηλά ιστάμενες κοινωνικο-οικονομικές ομάδες στη χώρα κατέχουν μεγάλο τμήμα του πλούτου, η κατανομή του συγκεκριμένου πλούτου είναι περισσότερο ακριβοδίκαιη από ότι για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ συμβαδίζει και με πολλά κράτη στην Ευρώπη. Κατά το έτος 2014 οι Ισραηλινοί κατείχαν την 5η θέση αυτών που απέκτησαν τον περισσότερο πλούτο το συγκεκριμένο έτος.

Παλαιότερα ωστόσο, και σύμφωνα με μία ανασκόπηση του ΟΟΣΑ το 2009 για την αγορά εργασίας και την κοινωνική πολιτική στο Ισραήλ, την προηγούμενη δεκαετία το κράτος είχε βιώσει έντονη οικονομική ανάπτυξη, τα πλεονεκτήματα της οποίας μοιράστηκαν με άνισο τρόπο στους πολίτες. Συγκεκριμένα περισσότερο από τους μισούς Άραβες βίωναν εντονότερη φτώχεια σε σχέση με τον Εβραϊκό

---

⁵⁴ Οι Ισραηλινές αμυντικές Δυνάμεις αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς της ισραηλινής κοινωνίας, επηρεάζοντας τον πολιτισμό, το πολιτικό σκηνικό, αλλά και την οικονομία της χώρας.

⁵⁵ Schwartz, M. S., (2012), The State of Business Ethics in Israel: A Light Unto the Nation? *Journal of Business Ethics*, 105 (4), p. 429

πληθυσμό⁵⁶.

Η ανεργία στο Ισραήλ

Το Ισραήλ πρόκειται για μία από τις χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας. Κατά τη διάρκεια των έξι ετών μεταξύ του 2012 και του 2018 τα επίπεδα της ανεργίας δείχνουν σταδιακή μείωση, με τα ποσοστά από το 5,9% το 2012 να φτάνουν στο 3,5% το 2018. Τον Απρίλιο του 2020 η ανεργία μειώθηκε ακόμα περισσότερο φτάνοντας το 3,3%⁵⁷, οδηγώντας έτσι στο συμπέρασμα, ότι το μέρος του εργατικού δυναμικού που αναζητά εργασία, έχει όλες τις νόμιμες προϋποθέσεις να καταγραφεί ως άνεργος πληθυσμός, αλλά δεν βρίσκει εργασία, είναι ιδιαίτερα χαμηλό. Αυτό δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί θετικό και σημαντικός παράγοντας για τα προβλεπόμενα επίπεδα της απασχόλησης στο Ισραήλ καθώς όσο χαμηλότερα είναι τα ποσοστά των αποκλεισμένων ανθρώπων, όπως είναι οι άνεργοι, τόσο θα υποθέτουμε και θα ελπίζουμε σε υψηλά επίπεδα απασχόλησης.

Η Απασχόληση στο Ισραήλ

Σχετικά με την απασχόληση λοιπόν, φαίνεται πως τα άτομα που διατηρούν μια αμειβόμενη εργασία και βρίσκονται στις ηλικίες μεταξύ 15-64 ετών καταγράφονται σε ποσοστό 69%. Οι άνδρες που βρίσκονται σε καθεστώς αμειβόμενης εργασίας είναι 73%, ενώ οι γυναίκες 66%.

Κατά το 2012 το 94,1% όσων εργάζονται, βρίσκονται στις ηλικίες 25-64 ετών και μάλιστα το ποσοστό αυτό αυξάνεται σε 96,5% μέχρι το 2018. Οι παραπάνω εργαζόμενοι φαίνεται πως αφιερώνουν κατά μέσο όρο 40,6 ώρες ανά εβδομάδα στην εργασία τους.

Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφέρουμε, πως σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε για τα έτη 2001-2009 από το CentralBureauofStatistics, διαφαίνεται, πως στις γυναίκες στο Ισραήλ γύρω στην ηλικία των 30 ετών έχει θετική επίδραση στο εισόδημα τους κάθε οικογενειακή υποχρέωση σε αντίθεση με αυτό που θα φανταζόταν κάποιος. Μάλιστα οι λίγες περιπτώσεις που έδειξαν μείωση εισοδήματος στη συγκεκριμένη ηλικία είχαν να κάνουν καθαρά με περιπτώσεις διάκρισης λόγω φύλου στην αγορά εργασίας.

---

⁵⁶ <https://www.oecd.org/israel/>

⁵⁷ Σύμφωνα με στοιχεία του CentralBureauofStatistics για το Ισραήλ.

Τέλος σχετικά με τους Neets που αποτελούνται ουσιαστικά από τα άτομα ηλικίας 15-24 ετών, που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης το ποσοστό τους βρίσκεται στο 16,57%.

Ισραήλ: Η κοινωνική πόλωση στη συνολική Απασχόληση

Η ανάλυση των δεδομένων

Ξεκινώντας την ανάλυση των στοιχείων και δεδομένων από τον ILO, σε σχέση αρχικά με τη συνολική απασχόληση στο Ισραήλ, θα μελετηθούν πέντε κατηγορίες καθεστώτων εργασίας κατά τη διάρκεια των ετών 2006 – 2018. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι μισθωτοί, οι εργοδότες, οι αυτοαπασχολούμενοι, τα μέλη των συνεταιρισμών και τα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας. Τα έτη και το γεγονός, ότι αποτελούν 12 συνεχείς χρονιές έρευνας θεωρούνται πολύ σημαντικοί παράγοντες για τη σημασία και την αξία των δεδομένων αυτών, καθώς καταγράφουν όλη την πορεία της απασχόλησης. Αυτό συνεπάγεται όσο το δυνατόν πιο έγκυρα και κοντά στην πραγματικότητα δεδομένα παρατήρησης.

Αρχικά θα πρέπει να διευκρινιστούν κάποιες από τις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν. Όσον αφορά τα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας πρόκειται για ομάδα των εξαρτημένων εργαζομένων στο πλαίσιο των επιχειρήσεων ή των οικονομικών μονάδων, οι οποίοι ξεχωρίζουν από τους φορείς του μισθού από το γεγονός, ότι δεν αμείβονται με ένα προφανές και άμεσο τρόπο⁵⁸, ενώ σχετικά με τα μέλη των συνεταιρισμών η κατάσταση διαφοροποιείται σημαντικά. Φαίνεται, πως και ιστορικά η δομή των συνεταιρισμών στο Ισραήλ, οι οποίοι ονομάζονται κιμπούτς⁵⁹, είχαν πάντα τη μορφή της συλλογικής κοινότητας⁶⁰. Λειτουργώντας με πρότυπα σοσιαλιστικά, τα μέλη τους έκαναν πολλών και διαφόρων ειδών εργασίες. Η κοινότητα κάλυπτε δωρεάν όλες τους τις ανάγκες, ενώ η οικονομία τους στηρίχτηκε τις πρώτες δεκαετίες κυρίως στη γεωργία. Σήμερα τα κιμπούτς λειτουργούν με διαφορετικό καθεστώς, αφού πλέον όλα τα μέλη πληρώνουν για οποιαδήποτε υπηρεσία χρησιμοποιήσουν και το στήριγμα της οικονομίας είναι πλέον η βιομηχανική παραγωγή και οι επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας που λειτουργούν στο εσωτερικό τους. Στόχος των συνεταιρισμών αυτών είναι το κέρδος, η πορεία του

---

⁵⁸ Λύτρας, Α.Ν. (2016). *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση. Οι πραγματικότητες στην Απασχόληση και η Εδραίωση της Εργασιακής Αυτονομίας*. Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 249

⁵⁹ Το πρώτο Κιμπούτς ήταν το Ντεγκάνιο και οδρύθηκε το 1909 στο Βόρειο Ισραήλ.

⁶⁰ Το 2010 υπήρχαν 270 κιμπούτς, ενώ το μέλος ενός κιμπούτς ονομάζεται κιμπούτσνικ.

οποίου εξαρτάται φυσικά από τις παραγωγές και τα έσοδα των κιμπούτς.

Σχετικά με τους μισθωτούς, αυτοί αφορούν την κατηγορία στην οποία ανήκει η πλειονότητα των πολιτών, ενώ οι αυτοαπασχολούμενοι εργάζονται για δικό τους λογαριασμό με έναν ή περισσότερους εταίρους. Από την άλλη πλευρά οι εργοδότες αποτελούν μία περιορισμένη ομάδα, μια μειονότητα στις καπιταλιστικές χώρες. Είναι αυτοί που ορίζουν την απασχόληση, τα εισοδήματα των μισθωτών αλλά και τις εργασιακές συνθήκες και παράλληλα μισθώνουν τους εργαζόμενους και παίρνουν το προϊόν τους για να το πουλήσουν⁶¹.

Παρατηρώντας έτσι τα Διαγράμματα Α1 και Α2, είναι εμφανές ότι οι μισθωτοί καταλαμβάνουν τα μεγαλύτερα μεγέθη σε σχέση με τις άλλες κατηγορίες εργαζομένων. Ενδεικτικά στο Διάγραμμα Α2, το οποίο περιλαμβάνει σε ποσοστά τη συνολική απασχόληση στο Ισραήλ, φαίνεται πως οι μισθωτοί καταλαμβάνουν το 87,6%⁶² το 2018 σε σχέση με το 2006, όταν το ποσοστό βρισκόταν στο 86,82%. Θα μπορούσαμε να πούμε σε αυτό το σημείο, πως αυτά τα ποσοστά αντιπροσωπεύουν μια <<μεσαία τάξη>> αρκετά μεγάλη σε μέγεθος. Μια μεσαία τάξη, η οποία συμπεριλαμβάνει τα άτομα εξαιτίας της εργασίας των οποίων, οι 'λίγοι' κερδοφορούν.

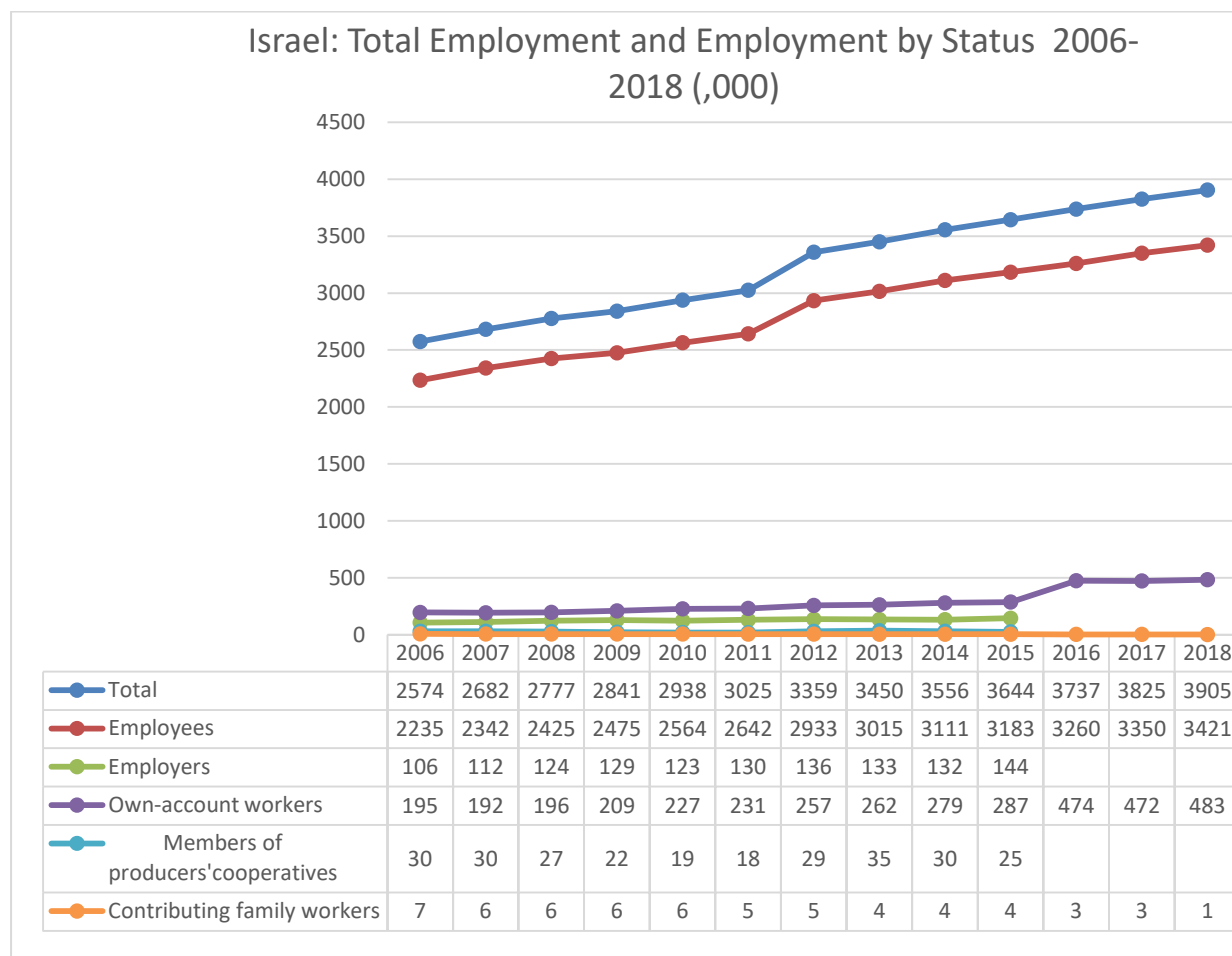
Γνωρίζοντας ότι στο Τελ Αβίβ οι οικονομικές δραστηριότητες αντιπροσωπεύουν περίπου το 15% της εθνικής απασχόλησης, μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι μεγάλος αριθμός των μισθωτών καταλαμβάνει θέσεις εργασίας στην ισραηλινή βιομηχανία. Τομείς όπως η υφαντουργία, η μεταλλουργία, η βυρσοδεψία, η τυπογραφία και κατεργασία διαμαντιών σίγουρα προσφέρουν εργασία στους ανθρώπους.

---

⁶¹Bowles, S., & Edwards, R., (2011), *Κατανοώντας τον Καπιταλισμό. Ανταγωνισμός, εντολή και μεταβολή στην οικονομία των ΗΠΑ* (μτφρ. Θανάσης Αθανασίου & Νικηφόρος Σταματάκης), Αθήνα: Gutenberg. (Το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1993), σελ. 243

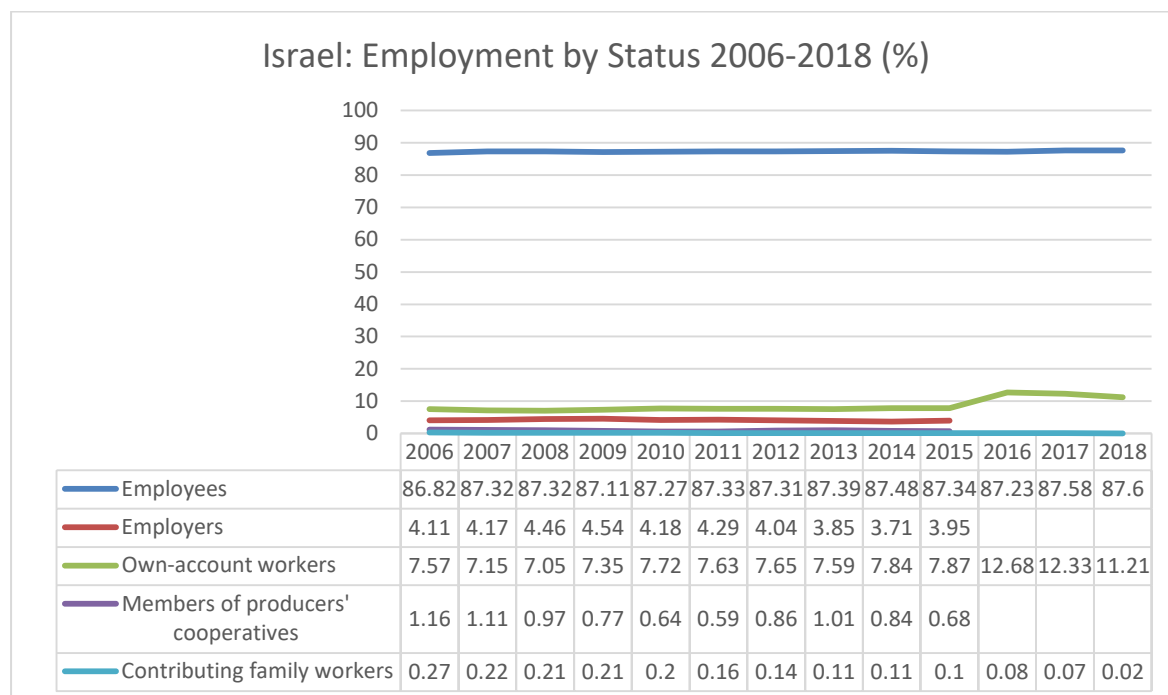
⁶² Όλα τα δεδομένα (ποσοστά, κατηγορίες και χρονολογίες) των διαγραμμάτων της εργασίας αφορούν στοιχεία του <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>

Διάγραμμα Α1

Πηγή: ILO

Διάγραμμα Α2

Πηγή: ILO

Σχετικά με τους εργοδότες στο Ισραήλ, κατά την περίοδο που μελετάμε αντιπροσωπεύουν ένα πολύ μικρό ποσοστό ξεκινώντας από το 2006 με 4,11% και καταλήγοντας με 3,95% το 2015⁶³. Παρατηρείται επομένως αυτή η μικρή μείωση και παράλληλα τα επόμενα τρία έτη δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα ποσοστά. Η πραγματικότητα δείχνει πόσο λίγοι είναι αυτοί που κατέχουν τον έλεγχο στα εργασιακά πλαίσια.

Προχωρώντας στα μέλη των συνεταιρισμών τα ποσοστά παραμένουν ιδιαίτερα χαμηλά και συγκεκριμένα από 1,16% το 2006 έως 0,68% το 2015. Τα επόμενα τρία έτη δεν υπάρχουν στοιχεία στον ILO, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τους εργοδότες, γεγονός που μας βάζει σε σκέψεις, αν αναλογιστούμε τα ποσοστά των αυτοαπασχολούμενων, στους οποίους παρατηρούμε μία σταθερή πορεία με μικρές αυξήσεις και μειώσεις από το 2006 έως το 2015, ενώ από το 7,87% που είναι το 2015, υπάρχει μια ξαφνική μεγάλη αύξηση το 2016 με 12,68% που μέχρι το 2018 θα μειωθεί κατά μία μονάδα. Ενδεχομένως, μία εκτίμηση θα ήταν, πως τα ποσοστά των ετών 2016, 2017 και 2018 στους αυτοαπασχολούμενους, συμπεριλαμβάνουν και

⁶³ Πολύ λίγοι είναι οι άνθρωποι που ασχολούνται με την επιχειρηματικότητα ως εργοδότες.

τα ανύπαρκτα (αλλά ίσως πολύ χαμηλά ουσιαστικά) ποσοστά των εργοδοτών και των μελών των συνεταιρισμών.

Όσον αφορά τα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας είναι εμφανής μία συνεχής και φθίνουσα εξέλιξη του ποσοστού από 0,27% το 2006 σε 0,02 το 2018.

Αναλύοντας λοιπόν τα δύο σχετικά Διαγράμματα συμπεραίνουμε, πως η κατεύθυνση της συνολικής απασχόλησης στο Ισραήλ βρίσκεται μόνιμα σε μεγάλη και έντονη κοινωνική πόλωση κατά τη διάρκεια αυτών των ετών, η οποία πυροδοτείται από την εργασιακή πόλωση. Αυτό είναι εμφανές από τα μεγάλα ποσοστά που καταλαμβάνει η κατηγορία των μισθωτών, συγκριτικά με τις υπόλοιπες. Η κοινωνική κινητικότητα όσον αφορά την επαγγελματική σταδιοδρομία στο Ισραήλ φαίνεται επομένως αρκετά περιορισμένη, κάτι που γενικώς παρατηρείται σε χώρες με ποσοστά μισθωτών γύρω στο 90%.

Η ανδρική και γυναικεία απασχόληση κατά τα έτη 2006-2018

Στα επόμενα Διαγράμματα B1, B2, Γ1, και Γ2 τοποθετούνται τα δεδομένα σχετικά με τα ποσοστά της απασχόλησης των ανδρών και των γυναικών ξεχωριστά.

Όπως φαίνεται και στους άνδρες αλλά και στις γυναίκες τα μεγαλύτερα ποσοστά αφορούν τους μισθωτούς, με τα ποσοστά των ανδρών να κυμαίνονται με μια μικρή αυξητική πορεία από το 82,87% το 2006 σε 84,79% το 2018. Τα αντίστοιχα ποσοστά στις γυναίκες κυμαίνονται από το 91,42% το 2006 σε ένα ελάχιστο μειωμένο ποσοστό το 2018 που αγγίζει το 90,62%.

Όσον αφορά τις άλλες κατηγορίες, κατά κύριο λόγο, διακρίνουμε πολύ μικρότερα ποσοστά και στα δύο φύλα. Ενδεικτικά στους άνδρες που είναι μέλη συνεταιρισμών το 2006 το ποσοστό είναι 1,22% και το 2015 μειώνεται ακόμα περισσότερο σε 0,72%. Αντίστοιχα οι γυναίκες μέλη συνεταιρισμών αποτελούν το 2006 το 1,09% ενώ το 2015 το ποσοστό τους πέφτει σε 0,64%. Ακόμα μικρότερα είναι τα νούμερα όσων αφορά τα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας, όπου στου άνδρες το 2006 είναι 0,14% με το 2018 να καταγράφεται 0%. Στις γυναίκες της ίδιας κατηγορίας από 0,5% το 2006 πέφτει σε 0,05% κατά το 2018.

Περισσότερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν θα λέγαμε τα ποσοστά των εργοδοτών, όπου από το σύνολο των ανδρών ένα 6,43% το 2006 εμπίπτει σε αυτή τη κατηγορία και που το 2015 μέχρι όπου και έχουμε στοιχεία, έχει μία πολύ μικρή

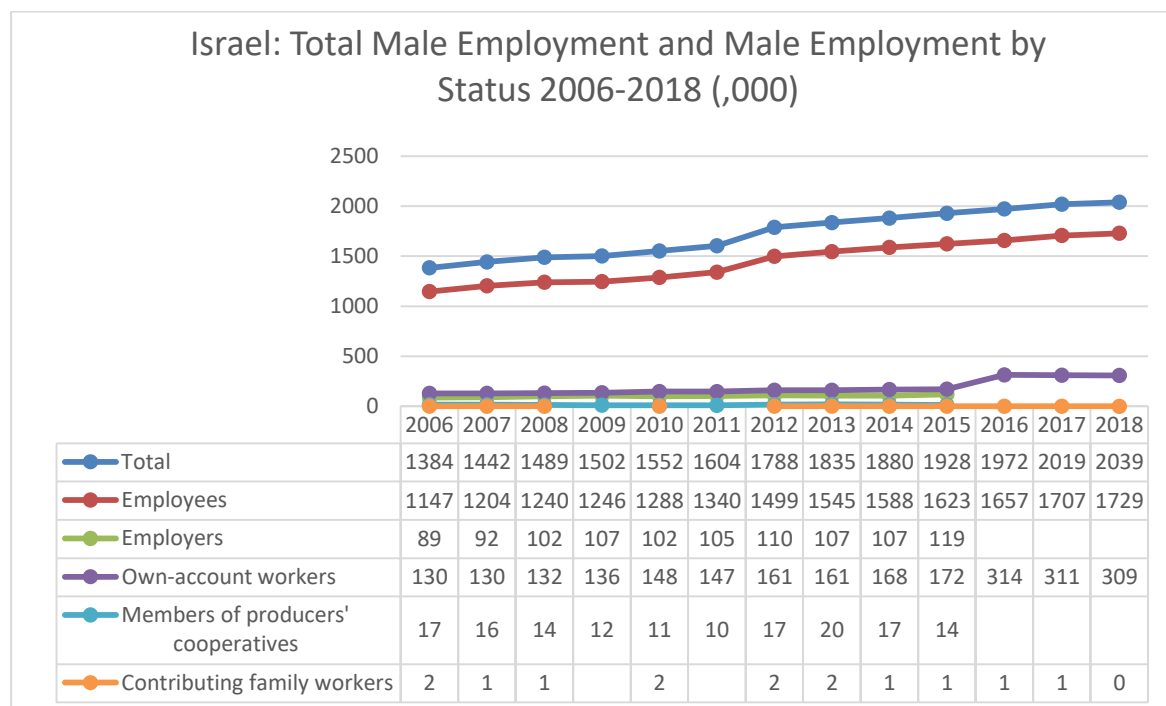
μείωση της τάξεως του 0,26%. Από το γυναικείο πληθυσμό μόνο το 1,51% κατέχει θέσεις εργοδοτών και μάλιστα το ποσοστό αυτό καταλήγει να είναι ακριβώς το ίδιο και το 2015.

Επιπλέον στην κατηγορία των αυτοαπασχολούμενων, από τον ανδρικό πληθυσμό ένα 15,15% φτάνει να ανήκει σε αυτή τη κατηγορία το 2018, σε σχέση με το 2006 που το ποσοστό τους άγγιζε το 9,39%. Παρόμοια αύξηση παρατηρούμε και στις αυτοαπασχολούμενες γυναίκες οι οποίες από 5,54% το 2006, φτάνουν το 9,31% το 2018.

Αξίζει ωστόσο να σημειώσουμε την απότομη αύξηση στους αυτοαπασχολούμενους από το 2016, που όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα ίσως συμπεριλαμβάνει τα μικρά ποσοστά των εργοδοτών και των μελών των συνεταιρισμών που λείπουν από τα έτη 2006, 2007 και 2018.

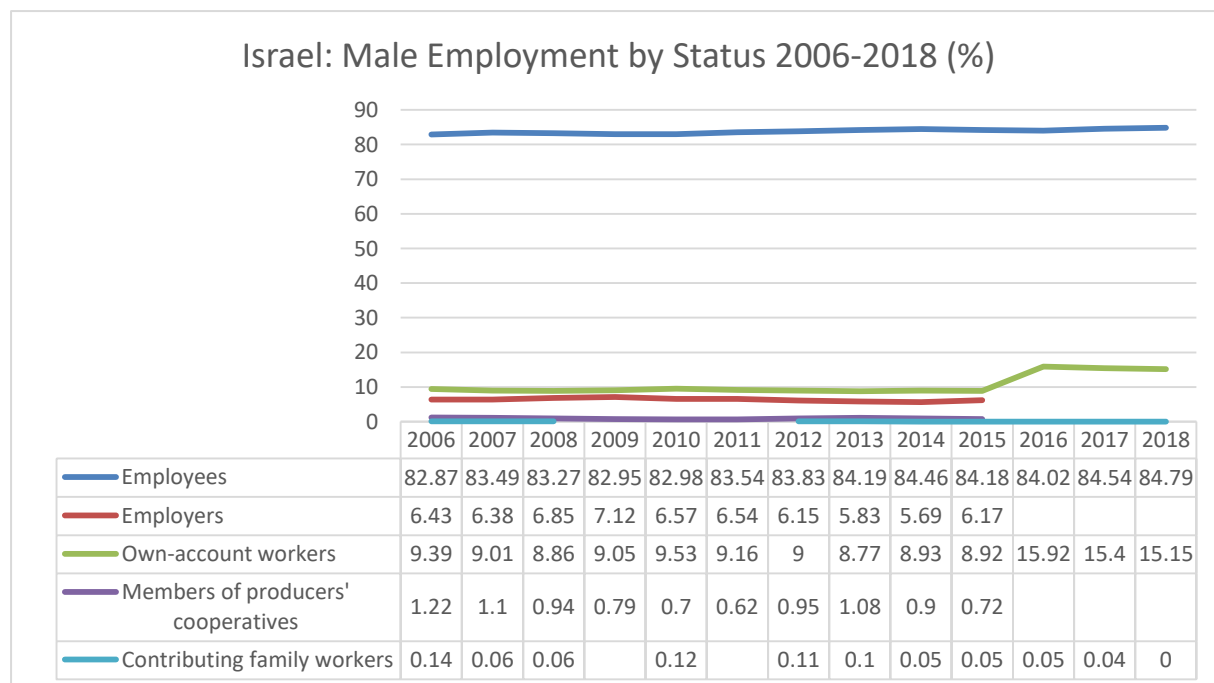
Διαπιστώνουμε επομένως, ότι η έντονη κοινωνική πόλωση είναι δεδομένη. Και στο γυναικείο και στον ανδρικό πληθυσμό οι μισθωτοί υπερτερούν κατά πολύ. Τα μέλη των συνεταιρισμών αλλά και τα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας κινούνται σε αρκετά χαμηλά επίπεδα, ενώ αξίζει να σημειώσουμε κάτι για τις κατηγορίες των εργοδοτών και των αυτοαπασχολούμενων. Σαφώς διακρίνουμε μεγαλύτερα ποσοστά με μια πρώτη ματιά για τους άνδρες σε αυτές τις κατηγορίες, ωστόσο, αν αναλογιστούμε το γεγονός, ότι ο γυναικείος πληθυσμός στο Ισραήλ είναι μεγαλύτερος σε σχέση με τον ανδρικό και ότι υπάρχει αυτή η τάση διεύρυνσης της εργασίας στις γυναίκες γενικά, δεν μπορούν παρά τα επίπεδα των γυναικών, να αποτελούν κάτι πιο ουσιώδες από αυτό που δείχνουν.

Διάγραμμα Β1

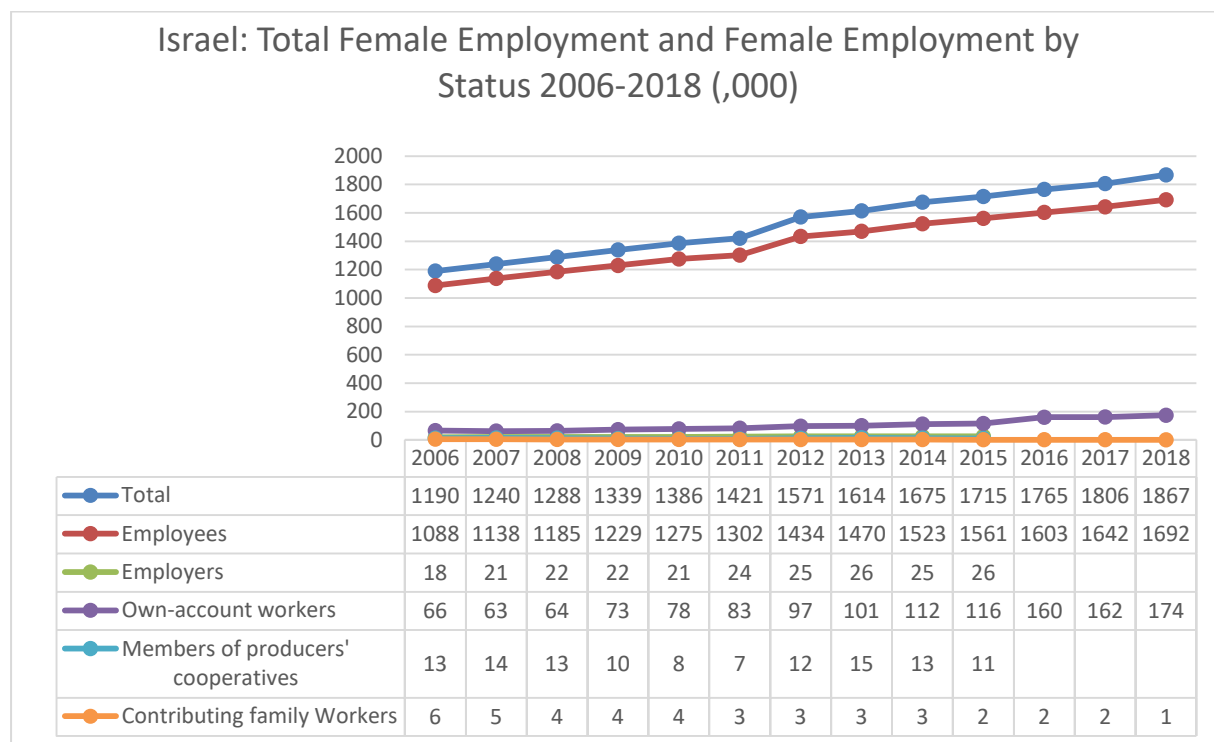
Πηγή: ILO

Διάγραμμα Β2

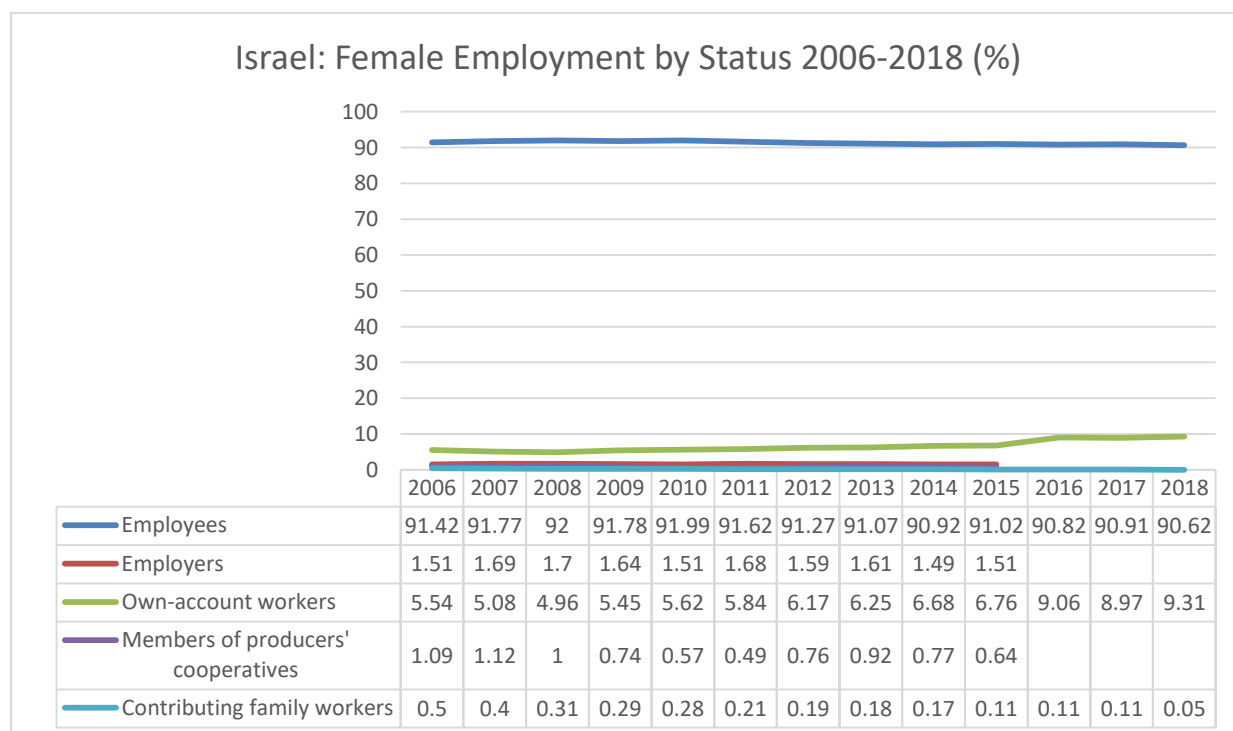
Πηγή: ILO

Διάγραμμα Γ1

Πηγή: ILO

Διάγραμμα Γ2

Πηγή: ILO

Στο Διάγραμμα Δ2 που ακολουθεί αποτυπώνεται η συνολική ανδρική και γυναικεία απασχόληση. Σε αυτό διακρίνουμε, πως τα δύο φύλα μοιράζονται σχεδόν τη συνολική απασχόληση καθ' όλη τη διάρκεια των ετών, με ποσοστά 53,76% οι άνδρες και 46,23% οι γυναίκες το 2006 και το 2018 με 52,01% και 47,81% αντίστοιχα. Παρατηρείται επομένως πως δεν υπάρχουν υψίστης σημασίας διαφορές και δεν υπερέχει υπερβολικά κάποιο φύλο έναντι του άλλου. Επομένως η κοινωνική πόλωση στα πλαίσια της σύγκρισης των δύο φύλων είναι σχεδόν ανύπαρκτη.

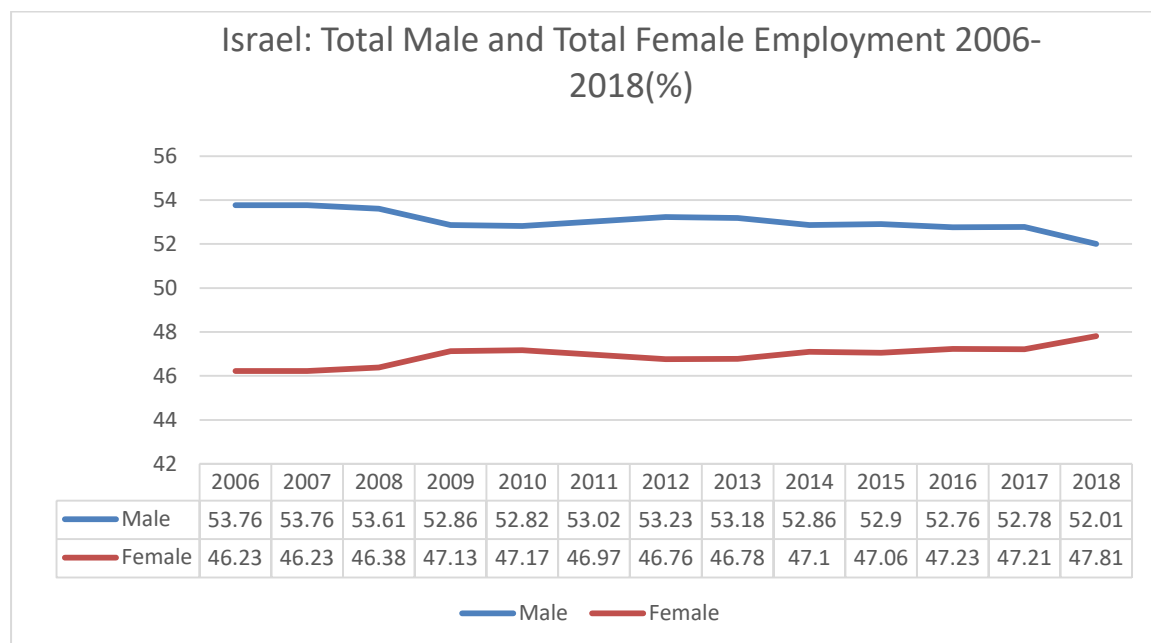
Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί και πάλι, ότι είναι από μόνο του ένα σημαντικό γεγονός το μεγάλο μέγεθος του ποσοστού των εργαζόμενων γυναικών. Είθισται να θεωρούμε, ότι οι εργαζόμενοι άνδρες υπερέχουν κατά πολύ σε όλα τα καθεστώτα εργασίας σε σχέση με το γυναικείο πληθυσμό, κάτι που δεν συμβαίνει τόσο έντονα στο Ισραήλ. Σαφώς υπάρχει μία διαφορά στα δύο φύλα, ωστόσο φαίνεται πως ακόμα και φαινόμενα υποτίμησης ή μη τήρησης της ισότητας των δύο φύλων σε εργασιακά περιβάλλοντα, έχουν αρχίσει να φθίνουν.

Παρά το γεγονός, ότι τις προηγούμενες δεκαετίες υπήρχαν ακόμα αρκετά φαινόμενα σεξουαλικής παρενόχλησης ενάντια των γυναικών στο εργασιακό τους περιβάλλον, σήμερα φαίνεται πως κάτι τέτοιο αλλάζει με αποτέλεσμα περισσότερες γυναίκες να παραμένουν και να διατηρούν την εργασία τους για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα. Σε μία έρευνα που διεξήγαγε το Υπουργείο Βιομηχανίας, Εμπορίου και Εργασίας στο Ισραήλ και αφορούσε 1.000 γυναίκες που απασχολούνταν σε διάφορους τομείς της βιομηχανίας, αναφέρθηκε από το 40% ότι έχει παρενοχληθεί σεξουαλικά στην εργασία του. Τα $\frac{3}{4}$ των γυναικών αυτών, τόνισαν, πως η παρενόχληση έγινε από κάποιον ανώτερο υπάλληλο, ενώ το 64% ανέφεραν, πως η παρενόχληση έγινε πάνω από μία φορά⁶⁴.

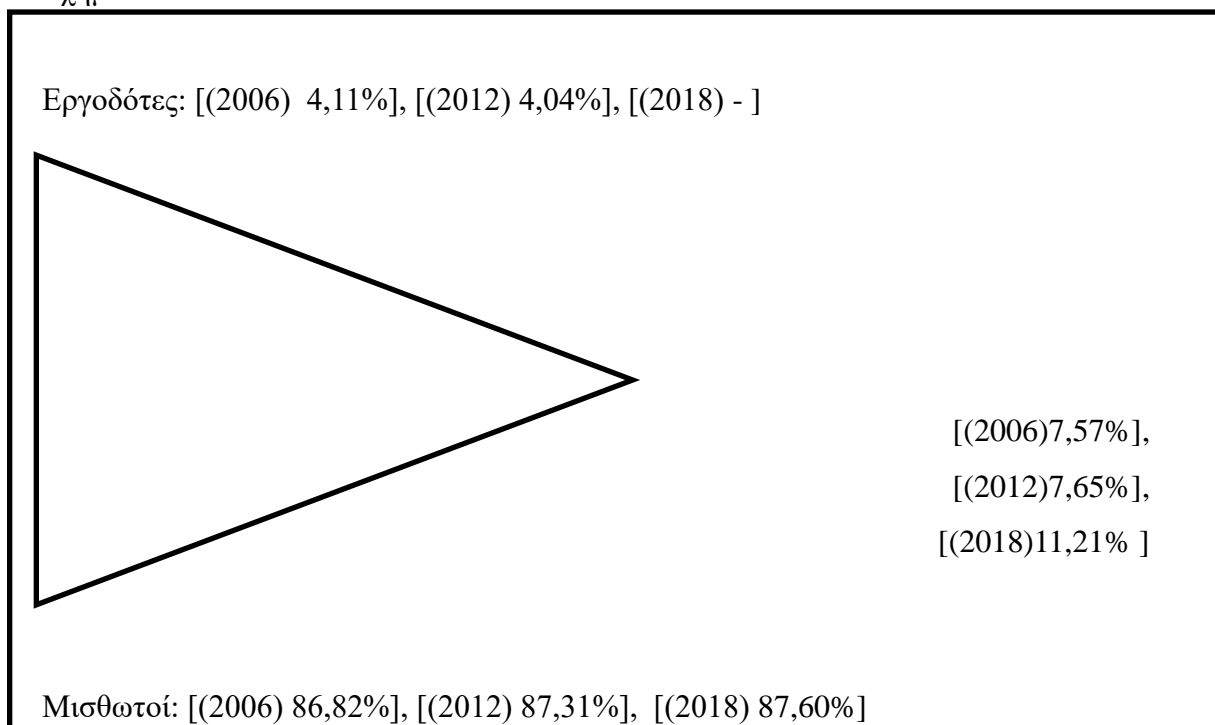
⁶⁴ο.π., The State of Business Ethics in Israel: A Light Unto the Nation?, p. 436

Διάγραμμα Δ1

Πηγή: ILO

Σχήμα 1

Πηγή: ILO

ΙΣΡΑΗΛ

Τα δεδομένα που χρησιμοποιούμε εδώ αφορούν στο 2006, το 2012 και το 2018.

Μισθωτοί:

Οι μισθωτοί αποτελούν τη συντριπτική πλειονότητα στην απασχόληση. Το 2006 ήταν 86,82%, το 2012 αποτελούν το 87,31% και το 2018 το 87,60%.

Αυτοαπασχολούμενοι:

Οι αυτοαπασχολούμενοι αποτελούν το 2006 το 7,57%, το 2012 το 7,65% και το 2018 το 11,21%.

Εργοδότες:

Οι εργοδότες αποτελούν το 2006 το 4,11%, το 2012 το 4,04% και το 2018 δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα στοιχεία.

Εργασιακή πόλωση:

Πολύ έντονη εργασιακή πόλωση.

Συμπεράσματα

Ως ένα αρκετά ανεπτυγμένο και πλούσιο κράτος, το Ισραήλ διατηρεί μια ουσιωδώς μεγάλη εργασιακή και κοινωνική πόλωση στη δομή της απασχόλησης.

Τα ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά των μισθωτών καταδεικνύουν, ότι το μεγαλύτερο μέρος των ανθρώπων που εργάζονται κατατάσσονται σε αυτή τη κατηγορία. Άνδρες και γυναίκες στο μεγαλύτερο μέρος τους απασχολούνται ως μισθωτοί, ενώ μικρότερα ποσοστά και των δύο φύλων καταλαμβάνουν θέσεις ως εργοδότες, αυτοαπασχολούμενοι, μέλη συνεταιρισμών αλλά και συμβοηθούτων και μη αμειβόμενων μελών της οικογένειας.

Ωστόσο συγκριτικά τα δύο φύλα όσον αφορά τη συνολική τους απασχόληση κατανέμονται με μικρές διαφορές στα ποσοστά τους, όπου μεγαλύτερα εμφανίζονται τα ανδρικά ποσοστά. Στις σημερινές κοινωνίες υπάρχουν πολλών ειδών εντάσεις και ανισότητες που αναζωπυρώνονται από την απασχόληση και οδηγούν και σε εισοδηματική πόλωση. Στο Ισραήλ, μία χώρα που από το 1948 καλεί τις γυναίκες να υπηρετήσουν υποχρεωτικά στο στρατό προσπαθώντας να υποστηρίξει την ισότητα των δύο φύλων φαίνεται πως οι γυναίκες διατηρούν μια αρκετά αξιόσεβαστη θέση χωρίς καθόλου ακραίες εξάρσεις υποτίμησης γενικά αλλά και ειδικά, όσον αφορά την απασχόληση. Ορισμένοι βέβαια θεωρούν, πως οι περισσότερες ευκαιρίες δεν αντιστοιχούν απαραίτητα σε ίσες ευκαιρίες, καθώς αρκετές είναι οι περιπτώσεις όπου το γυναικείο φύλο δεν αντιμετωπίζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι άνδρες.

Αξίζει να σταθούμε στην τελική αποτίμηση, ότι υπολογίζοντας το μεγαλύτερο γυναικείο πληθυσμό σε σχέση με τον ανδρικό, διαφαίνεται ότι υπάρχει κοινωνική πόλωση σε συγκριτικό επίπεδο των δύο φύλων ή οποία ωστόσο, δεν ξεπερνά την πόλωση που παρατηρείται, αν αναλογιστούμε μονό τα καθεστώτα εργασίας στη συνολική απασχόληση χωρίς τη συνάρτηση του φύλου.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Bowles, S., & Edwards, R., (2011), Κατανοώντας τον Καπιταλισμό. Ανταγωνισμός, εντολή και μεταβολή στην οικονομία των ΗΠΑ (μτφρ. Θανάσης Αθανασίου & Νικηφόρος Σταματάκης), Αθήνα: Gutenberg. (Το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1993)

Λύτρας, Α.Ν. (2016). Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση. Οι πραγματικότητες στην Απασχόληση και η Εδραίωση της Εργασιακής Αυτονομίας. Αθήνα: Παπαζήσης

Άρθρα

Schwartz, M. S., (2012), The State of Business Ethics in Israel: A Light Unto the Nation? *Journal of Business Ethics*, 105 (4), 429-446. Ανάκτηση από: <https://www.jstor.org/stable/pdf/41413229.pdf?refreqid=excelsior%3A13d76ac63eeb26501a1a6f64999023e>

(Τελευταία προβολή: 16/07/2020)

Διαδικτυακές πηγές

Central Bureau of Statistics - <https://www.cbs.gov.il/en/Pages/default.aspx>

<https://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>

<https://www.oecd.org/israel/>

Η περίπτωση της Κολομβίας – Τούτουνα Ειρήνη

Εισαγωγή

Οι σύγχρονες κοινωνίες, αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, χαρακτηρίζονται από μια συνθετότητα και πολυπλοκότητα η οποία είναι αποτέλεσμα αφενός των εσωτερικών ετεροκατευθυνόμενων δυνάμεων που τις απαρτίζουν, και αφετέρου των έξωθεν συνθηκών που έρχονται να επηρεάσουν τη δομή και τη λειτουργία της εκάστοτε χώρας, σε διαφορετικό ωστόσο βαθμό.

Η οικονομία, αποτελεί τον πιο βαρυσήμαντο παρονομαστή, καθώς οι κοινωνίες μας, σήμερα, είναι οργανωμένες γύρω από τις διαδικασίες παραγωγής και κατανάλωσης. Το κέρδος παίζει καθοριστικό ρόλο και δεν απέχει από το να θεωρηθεί αυτοσκοπός. Αξίζει να αντλήσουμε από τη σκέψη του Marx και το σχήμα «βάση-εποικοδόμημα», όπου και υποστηρίζει πως οτιδήποτε οικοδομείται εντός της κοινωνίας, θεσμοί, εκπαίδευση, οικογένεια, και πλήθος άλλων, βασίζεται στις παραγωγικές σχέσεις της κοινωνίας, δηλαδή στην οικονομία.

Αυτή η πραγματικότητα μας προσφέρει, λίγο πολύ, ως δεδομένο πως η κοινωνία, η πολιτική και το κράτος δεν μπορούν να προσεγγιστούν, να μελετηθούν και να εξεταστούν ως κάτι ξέχωρο από την οικονομία. Ως εκ τούτου, η κατάσταση και οι μεταβολές του ενός, συνεπάγεται με επίπτωση στα υπόλοιπα. Η εργασία λοιπόν, ως κινητήριος μοχλός της οικονομίας, αποτελεί ένα πεδίο με εξαιρετική κοινωνιολογική σημασία. Η δομή και η λειτουργία της επηρεάζει και επηρεάζεται αμφίδρομα με όλη την υπόλοιπη κοινωνική πραγματικότητα, όπως αυτή εξελίσσεται γύρω της. Κάθε κοινωνικό περιβάλλον εντός μιας κοινωνίας αντανακλά τις λειτουργίες και τις δυσλειτουργίες των υπολοίπων κοινωνικών περιβαλλόντων. Η μορφή, η δομή και η λειτουργία της οικογένειας, επηρεάζει τη μορφή, τη δομή, τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος. Και αυτό με τη σειρά του, την εργασιακή διάρθρωση της κοινωνίας.

Ως εκ τούτου και κατόπιν τούτου, είναι σημαντικό να αποδεχτούμε εκ των προτέρων πως οι διακρίσεις και οι ανισότητες που λαμβάνουν χώρα σε ένα πεδίο κοινωνικής δράσης και αλληλεπίδρασης, κάνουν μετάσταση και στα περίχωρα, επηρεάζοντας την ισορροπία και την κοινωνική συνοχή.

Στην παρόν κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε την εργασιακή διάρθρωση της Κολομβίας προκειμένου να εντοπίσουμε την ύπαρξη κοινωνικής πόλωσης με βάση την εργασιακή διάρθρωση. Η απόπειρα αυτή θα πραγματοποιηθεί με την βοήθεια των στατιστικών στοιχείων που μας παρέχει ο ILO (International Labour Organization), καθώς επίσης και πληροφοριών που άπτονται του αντικειμένου όσον αφορά το εργασιακό και κοινωνικό πεδίο της χώρας.

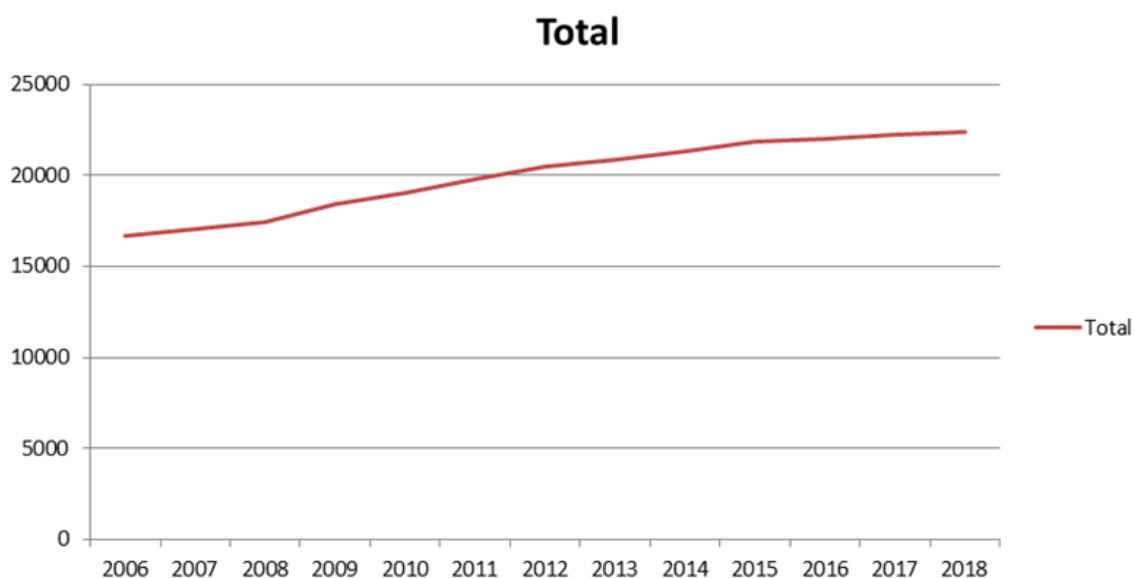
Η Κολομβία, με πρωτεύουσα την Μπογκοτά, είναι χώρα της βορειοδυτικής Νότιας Αμερικής με πληθυσμό περίπου 50.000.000 κατοίκους, εκ των οποίων οι περισσότεροι ζουν στον Βορρά και τη Δύση λόγω των αγροτικών ευκαιριών και των φυσικών πόρων που έχουν οι εν λόγω περιοχές. Ουσιαστικά η Κολομβία, όπως την γνωρίζουμε σήμερα, αναδύθηκε μέσα από την διάλυση της Μεγάλης Κολομβίας το 1830, μαζί με το Εκουαδόρ και την Βενεζουέλα και αποτελεί μια ενωμένη δημοκρατία.

Όσον αφορά στο δημογραφικό προφίλ της χώρας, η Κολομβία βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο λόγω μείωσης της γονιμότητας, της θνησιμότητας και της αύξησης του πληθυσμού της (πηγή: cia.gov). Ως αποτέλεσμα του οικογενειακού σχεδιασμού που συμβαίνει πλέον και της αστικοποίησης, έχουμε την μόρφωση των ανθρώπων χωρίς όμως αυτό να συνεπάγεται βέβαια την ισότητα. Οι ανισότητες εξακολουθούν να «ανθίζουν», και χαρακτηριστικά η ανισότητα του εισοδήματος στην Κολομβία, αποτελεί ένα από τα χειρότερα ποσοστά στον κόσμο. Περισσότερο από το 1/3 του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας.

Η οικονομία της Κολομβίας βασίζεται κυρίως στην ενέργεια και τις εξαγωγές από εξορύξεις, πράγμα που συνοδεύεται από αυξομειώσεις στις τιμές των προϊόντων. Η χώρα είναι παραγωγός πετρελαίου καθώς επίσης και κάρβουνου. Η Κολομβία εξαγάγει επίσης, φρούτα και καφέ σε μεγάλο ποσοστό στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, τροχοπέδη στην οικονομία αποτελούν η γενικευμένη κατάσταση της φτώχειας, η παραγωγή και η διακίνηση ναρκωτικών και ιδιαίτερα της κοκαΐνης που φτάνει μέχρι και το 70% της παγκόσμιας διακίνησης, καθώς επίσης και η γενικότερη αίσθηση ανασφάλειας που αναπαράγεται στην χώρα.

Παράθεση και ανάλυση των δεδομένων

Η απασχόληση στην Κολομβία (2006-2018)

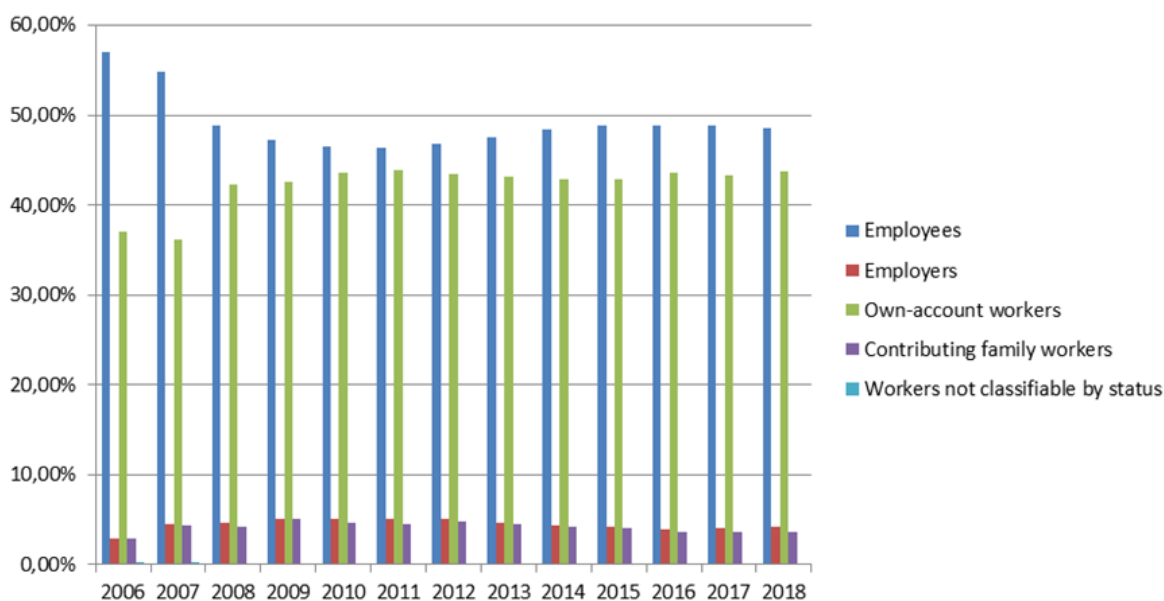
Πηγή: ILO.org

Στο παραπάνω διάγραμμα αποτυπώνεται η συνεχόμενη αυξητική τάση της απασχόλησης στην χώρα της Κολομβίας σε διάστημα δώδεκα ετών, από το 2006 έως το 2018. Η συμμετοχή στον εργασιακό τομέα φαίνεται να μεγαλώνει ομοιόμορφα στο εν λόγω διάστημα καθώς δεν παρατηρείται κάποια απότομη αύξηση κατά τη διάρκεια.

Η ανάπτυξη των τεχνολογιών και η ανάγκη εξυπηρέτησής τους από τον άνθρωπο έχει αυξηθεί, καθώς φαίνεται να μην έχει υποκαταστήσει η μηχανή την ανθρώπινη παραγωγικότητα. Ταυτόχρονα, να συλλογιστούμε πως στην Κολομβία ο πρωτογενής και ο τριτογενής τομέας είναι αυτοί που κινούν την οικονομία της, τομείς που εξαρτώνται από την ανθρώπινη εργασία. Τέλος, μια ακόμα εξήγηση θα μπορούσε να είναι ότι ο σύγχρονος τρόπος ζωής χαρακτηρίζεται από την υπερκατανάλωση, συνεπώς χρειάζεται και «υπερ-παραγωγή» την οποία οι επιχειρήσεις στοχεύουν να καλύπτουν.

Εν συνεχεία, ας παρατηρήσουμε την εξέλιξη της απασχόλησης ανάμεσα στις παρακάτω εργασιακές κατηγορίες κατά τα έτη 2016 έως 2018.

Κατηγορίες και δομή της απασχόλησης (%) (2006-2018)

Πηγή: ILO.org

Το διάγραμμα που προηγείται περιγράφει, σε μορφή ποσοστών, τη συμμετοχή ορισμένων κατηγοριών στον εργασιακό τομέα της Κολομβίας όπως είναι αυτή των μισθωτών υπαλλήλων, των εργοδοτών, των αυτοαπασχολούμενων, των συμβοηθούτων και μη αμειβόμενων μελών της οικογένειας, η οποία κατηγορία είναι διαφορούμενο εν τέλει, κατά πόσο προσμετρούνται ως άνεργοι ή απασχολούμενοι, καθώς επίσης και τους εργάτες που δεν ταξινομούνται με βάση κάποια κατηγορία.

Είναι εμφανές ότι οι μισθωτή εργασία είναι στην κορυφή της εργασιακής διάρθρωσης, όπως είναι συνηθισμένο άλλωστε εφόσον έχει έναν ιερό σκοπό που οφείλει να εξυπηρετήσει, αυτόν της δημιουργίας του κέρδους, προκειμένου οι εργοδότες να το καρπωθούν. Οι εργοδότες αγγίζουν το 5,13% το 2010, ενώ γενικά κυμαίνονται καθ' όλη τη διάρκεια των δώδεκα ετών κατά μέσο όρο στο 4%. Τα μη αμειβόμενα συμβοηθούτα μέλη ακολουθούν, ως επί το πλείστον, την τάση των

εργοδοτών, όπου διατηρούν μια μικρή ποσοστιαία διαφορά με τους τελευταίους. Οι μη κατηγοριοποιημένοι εργάτες αποτελούν πάντα το 0,xx του συνόλου απολαμβάνοντας εξαιρετικά μικρά ποσοστά.

Το αξιοσημείωτο και άξιο προς συζήτηση είναι το ποσοστό της αυτοαπασχόλησης. Αρχικά, να αναφέρουμε για τους αυτοαπασχολούμενους πως δρουν διττά στον εργασιακό τομέα. Από τη μια μεριά λειτουργούν ως εργάτες (του εαυτού τους) εφόσον είναι οι ίδιοι που συντελούν στην παραγωγική διαδικασία της επιχείρησής τους, ώστε είναι σαν να εισπράττουν μισθό, και από την άλλη λειτουργούν ως καπιταλιστές που πληρώνουν τα μέσα συντήρησης της εργασίας τους και τον μισθό τους.

Η Κολομβία κατέχει την πρωτιά στην αυτοαπασχόληση, αφήνοντας, μάλιστα, την Ελλάδα στη δεύτερη θέση.

Αυτοαπασχόληση

Πηγή: capital.gr

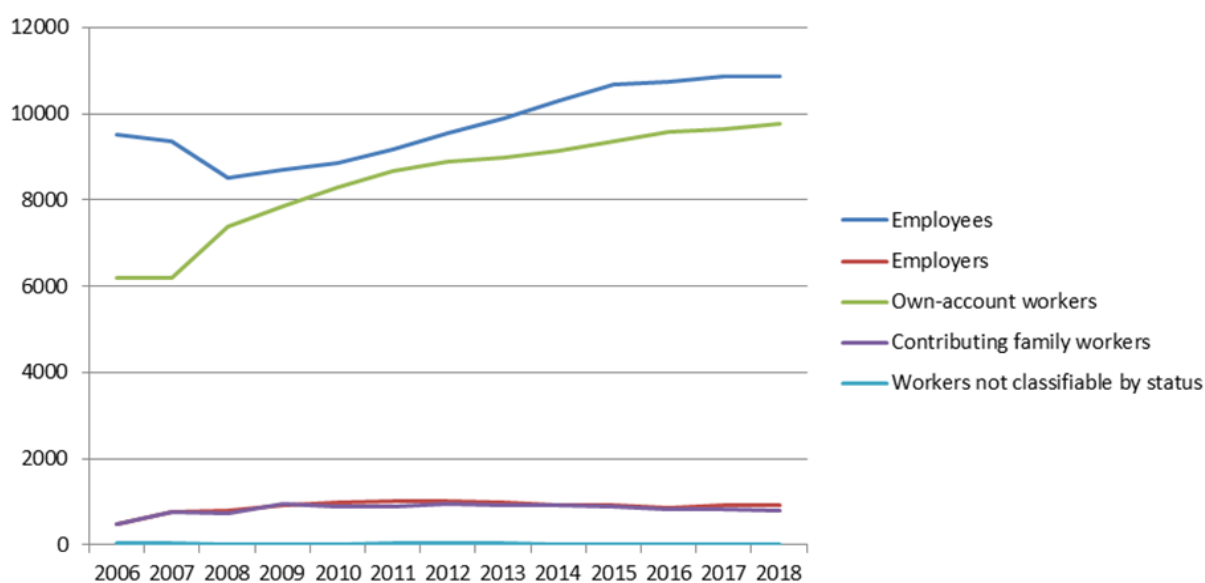
Η αυτοαπασχόληση στην Κολομβία εντοπίζεται κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών και τον γεωργικό τομέα και συνδέεται ως επί το πλείστον με δυο παράγοντες. Από τη μία πλευρά, οι αυτοαπασχολούμενοι σε φάρμες εντοπίζονται να είναι άντρες και γυναίκες της οικογένειας, ενώ τα παιδιά τους μπορεί είτε να

εργάζονται «για τους γονείς τους», είτε σε άλλες επιχειρήσεις. Όταν οι γονείς όμως συνταξιοδοτηθούν, οι φάρμες περνάνε στα χέρια των παιδιών και από μισθωτοί υπάλληλοι μετατρέπονται, κατά αυτόν τον τρόπο, σε αυτοαπασχολούμενους.

Επιπρόσθετα, η αυτοαπασχόληση έχει και έναν «ηλικιακό χαρακτήρα». Οι νέοι είναι πιο δύσκολο να επιχειρήσουν αυτόνομα, εργασιακά, συνήθως, καθώς υπάρχει έλλειψη κεφαλαίου και εμπειρίας. Ως εκ τούτου, μεγαλύτερη οικονομική ασφάλεια (και η έννοια της ασφάλειας είναι ιδιαίτερα σημαντική εδώ), προκύπτει από την απασχόληση ως μισθωτός. Στον αντίποδα, άνθρωποι μεγαλύτεροι ηλικιακά οι οποίοι μπορεί να βρεθούν εκτός εργασιακού καθεστώτος, είναι πολύ πιθανό να στραφούν στην αυτοαπασχόληση λόγω της αδυναμίας να βρουν δουλειά ως μισθωτοί εργαζόμενοι εξαιτίας του ηλικιακού φορτίου τους. Με άλλα λόγια είναι σαν να μην έχουν τη δυνατότητα επιλογής και η αυτοαπασχόληση εν προκειμένω να αποτελεί ένα είδος μονόδρομου.

Σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε πως το μηνιαίο εισόδημα των αυτοαπασχολούμενων είναι γενικά χαμηλό. Περισσότερο από το 70% έχει εισόδημα μικρότερο από 300.000 πέσος.

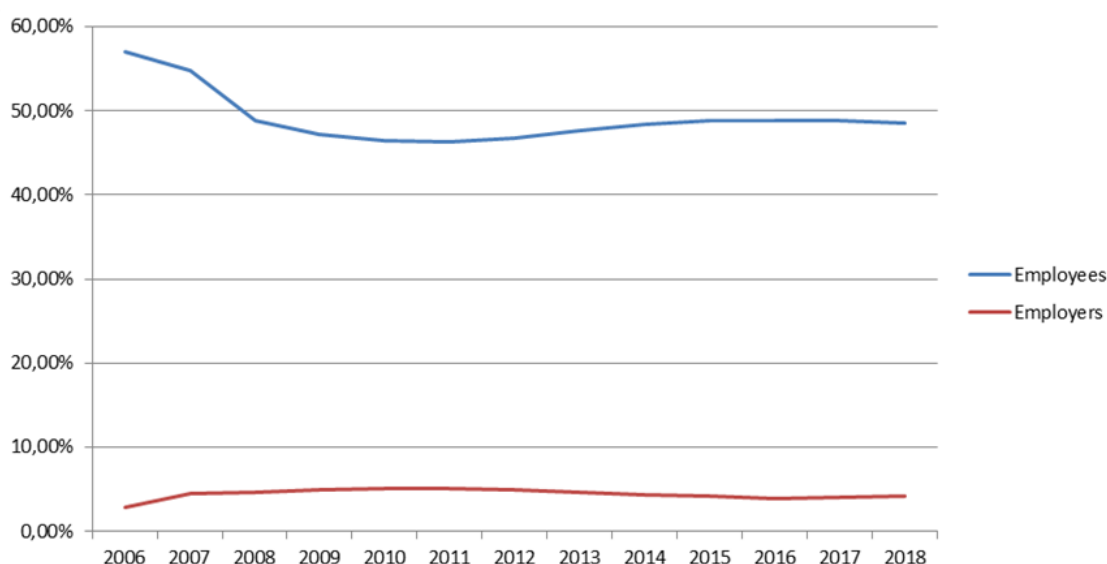
Τάση μισθωτών & αυτοαπασχολούμενων (2006-2018)

Πηγή: ILO.org

Το παραπάνω διάγραμμα μαρτυρά την τάση και την εξέλιξη των κατηγοριών της εργασίας. Κυρίως θα αναφερθούμε στην μισθωτή εργασία και την αυτοαπασχόληση όπου παρατηρείται το εξής. Μεταξύ του 2007 και 2008 η μισθωτή εργασία υποχωρεί αισθητά και ταυτόχρονα η αυτοαπασχόληση κερδίζει έδαφος. Παραμένοντας οι υπόλοιπες κατηγορίες στα ίδια ποσοστά, ως επί το πλείστον αμετάβλητες, προκύπτει το συμπέρασμα πως μισθωτοί εργαζόμενοι μεταπήδησαν στην αυτοαπασχόληση, η οποία και τα επόμενα έτη παρουσιάζει ιδιαίτερα ανοδική πορεία.

Μισθωτοί και Εργοδότες (%) (2006-2018)

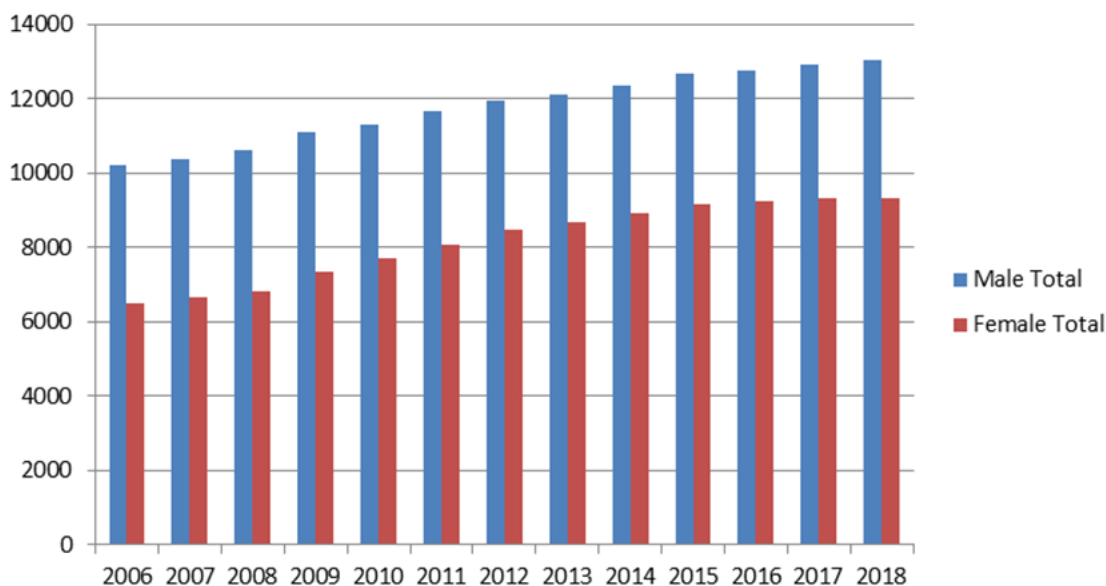

Πηγή: ILO.org

Παραπάνω διαφαίνεται πως οι μισθωτοί εργαζόμενοι απολαμβάνουν κατά κύριο λόγο το 50% του εργατικού δυναμικού της Κολομβίας. Σε αντίθεση με τους μισθωτούς λοιπόν, οι εργοδότες, άνθρωποι που επιχειρούν και απασχολούν πλήθος εργαζομένων εντός των επιχειρήσεών τους, δεν ξεπερνούν το 5% του οικονομικά ενεργή πληθυσμού.

Η απόκλιση αυτή μεταξύ εργοδοτών και μισθωτών δεν είναι η εξαίρεση αλλά ο κανόνας και αυτό διότι όπως ήδη έχουμε αναφέρει η μισθωτή εργασία είναι εκείνη που παράγει και αναπαράγει το κέρδος.

Η απασχόληση για τους άντρες & τις γυναίκες (2006-2018)

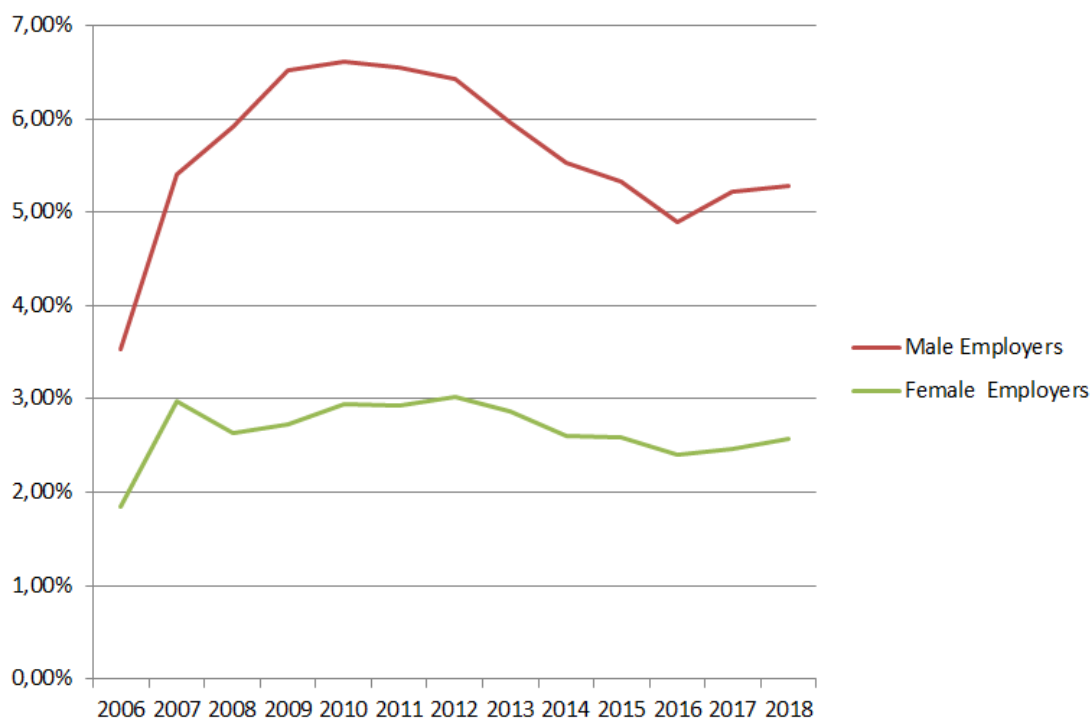
Πηγή: ILO.org

Το παραπάνω γράφημα μας παραθέτει την συμμετοχή των αντρών και των γυναικών στην απασχόληση επί του συνόλου των κατηγοριών. Στην Κολομβία ο γυναικείος πληθυσμός δεν ξεπερνά κατά μεγάλο ποσοστό τον αντρικό. Η διαφορά τους είναι περίπου 2%. Όσον αφορά στο εργατικό ενεργό δυναμικό της χώρας, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του ILO, περίπου το 38% είναι γυναίκες και το υπόλοιπο 62% άντρες. Μπορεί η αύξηση να παρουσιάζεται «αρμονική» μεταξύ των δύο φύλων κατά τη διάρκεια της περιόδου 2006 έως 2008, ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως η συμμετοχή των γυναικών στην απασχόληση είναι φανερά μικρότερη από εκείνη των αντρών.

Όσον αφορά στην άσκηση της επιχειρηματικότητας συγκριτικά για τα δύο φύλα στην Κολομβία θα ανατρέξουμε στον παρακάτω πίνακα, προκειμένου να διαπιστώσουμε εάν το φύλο αποτελεί παράγοντα εργασιακής και ως εκ τούτου κοινωνικής πόλωσης.

Άσκηση επιχειρηματικότητας για τα δύο φύλα

Οι άντρες εργοδότες φαίνεται να απολαμβάνουν την υπεροχή έναντι των γυναικών στον τομέα της επιχειρηματικότητας. Οι άντρες εργοδότες το 2010 αποτελούν το 6,62%, ενώ οι γυναίκες την ίδια χρονιά μόνο το 2,95%.

Αυτό το αντρικό προβάδισμα μπορεί να έχει τις ρίζες του στην πεποίθηση ότι ο δημόσιος χώρος είναι κατεξοχήν ένας προνομιακός χώρος για τους άντρες, σε αντίθεση με τον ιδιωτικό που, ήδη, από τις προβιομηχανικές κοινωνίες, θεωρούταν το πεδίο των γυναικών. Το σπίτι, με τις οικιακές εργασίες, το μαγείρεμα, την ανατροφή και την εκπαίδευση των παιδιών, πριν αυτή εκχωρηθεί στον θεσμό της εκπαίδευσης, ακόμα και την περίθαλψη των γηραιότερων, ήταν συνυφασμένο άμεσα με την παρουσία της γυναίκας η οποία ήταν υπεύθυνη για την εύρυθμη λειτουργία εντός του.

Ο άντρας με «το προτέρημα της σωματικής ισχύος» ταυτίστηκε με τους χώρους εργασίας, με τις «βαριές» δουλειές, και ως εκ τούτου η τριβή που δημιουργήθηκε με το εργασιακό καθεστώς δημιούργησε πιο εύκολα τις βάσεις προκειμένου να επιχειρεί παίρνοντας τον ρόλο του εργοδότη, ρόλος που δεν εκχωρήθηκε τόσο εύκολα στις γυναίκες.

Συμπερασματικά

Η Κολομβία αποτελεί ένα παράδειγμα κατακρεουργημένης κοινωνίας η οποία αντιμετωπίζει πλήθος συγκρούσεων σε πολλά επίπεδα με ακραίες μορφές βίας όπως δολοφονίες, εκτοπισμοί και άλλα. Μάλιστα, *«Ο ΟΗΕ είχε προειδοποιήσει στα τέλη Φεβρουαρίου για τις ανθρωποκτονίες και τις άλλες καταχρήσεις που διαπράττουν στρατιωτικοί και αστυνομικοί στην Κολομβία»* (πηγή: Independent News).

Παραστρατιωτικές οργανώσεις αναταράσσουν την κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας, ενώ η οικονομία της είναι συντετριμμένη. Στην Κολομβία κυριαρχεί η φτώχεια η οποία είναι η υπέρτατη μορφή ανισότητας και αδικίας καθώς η αδυναμία να «απολαμβάνει» κανείς τα «βασικά» για την κάλυψη των βιοτικών αναγκών του συνεπάγεται το τέλος της συζήτησης όταν μιλάμε για δικαιώματα και ελευθερία.

Στις παραπάνω σελίδες επιχειρήθηκε να καταδειχθεί η συσχέτιση της κοινωνικής πόλωσης με την εργασιακή δομή. Η παρουσία ανισοτήτων στον εργασιακό τομέα καταδείχθηκε, κυρίως με την απόκλιση μεταξύ εργοδοτών και μισθωτών υπαλλήλων, καθώς επίσης και με την απόκλιση μεταξύ αντρών και γυναικών, ιδιαίτερα στο κομμάτι της επιχειρηματικότητας. Ως εκ τούτου, είναι φυσικό και επόμενο να συμπεράνουμε πως η ύπαρξη εργασιακών ανισοτήτων δεν περιορίζεται μόνο στον συγκεκριμένο τομέα, αλλά αντίθετα, αντικατοπτρίζεται και «μολύνει» και τα υπόλοιπα πεδία κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Το πεδίο της απασχόλησης θα πρέπει να γίνει, ίσως πιο έντονα, πεδίο διεκδίκησης δικαιωμάτων προκειμένου να επιτευχθεί μια πιο ισότιμη κοινωνική πραγματικότητα, στην οποία η κάθε ατομική και κοινωνική διαφορά θα μετατρέπεται σε ευκαιρία δημιουργικότητας και εφευρετικότητας. Στη βάση του ότι είμαστε όλοι ίδιοι και διαφορετικοί ταυτόχρονα, θα πρέπει να προασπιζόμαστε την δυνατότητα να υπάρχει χώρος που θα αγκαλιάζει το διαφορετικό, παραχωρώντας ισότιμα, πάντα, το δικαίωμα για πρόσβαση σε αυτόν.

Βιβλιογραφία- Δικτυογραφία

Λύτρας Αντρέας, *Η μισθωτή εργασία στην κοινωνική οργάνωση*, Εκδόσεις: Παπαζήσης, 2016

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/co.html>

<https://www.protothema.gr/world/article/914449/oi-douleies-stin-kolomvia-pane-kala-auxithike-kata-59-i-paragogi-kokainis/>

<https://www.kathimerini.gr/world/1061099/enas-allos-polemos-stin-kolomvia-chiliades-amachoi-ektopismenoi-apo-ta-kartel-narkotikon/>

<http://www.enikonomia.gr/economy/179403,osa-oi-ellines-protoi-se-ores-ergasias-stin-evropi.html>

<https://www.capital.gr/forbes/3303590/stin-kolombia-kai-tin-ellada-ta-upsiloteri-pososta-autapaxolisis-pagkosmios>

<https://countrymeters.info/en/Colombia>

<https://independentnews.gr/%CE%B2%CE%B9%CE%B1%CE%AF%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%BF%CF%8D%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%BC%CE%B2%CE%AF%CE%B1-%CE%B3%CE%B9%CE%B1/>

Η περίπτωση της Νότιας Αφρικής – Μιχοπούλου Αναστασία

Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα μιλήσουμε για την χώρα της Νοτίου Αφρικής και με βάση το ζητούμενο της παρούσας εργασίας που είναι η κοινωνική πόλωση με βάση την δομή της απασχόλησης θα προσπαθήσουμε να καταδείξουμε τα αποτελέσματα αυτού του πονήματος, την ακραία δηλαδή κοινωνική πόλωση που κυριαρχεί στην βάση την νοτιοαφρικανικής χώρας τοποθετώντας την χώρα στις πρώτες θέσεις παγκοσμίως με την μεγαλύτερη κοινωνική/εισοδηματική/οικονομική/ανισότητα πλούτου εν γένει ανάμεσα στους πολίτες της.

Επιπροσθέτως, καθώς η Νότια Αφρική αποτελεί μια χώρα με έντονο παρελθόν, έχοντας βιώσει για πολλές δεκαετίες την φυλετική διάκριση στους έγχρωμους πολίτες της, υπό του καθεστώτος του Απαρτχάιντ, προσπάθησα να καταδείξω τις επιδράσεις αυτού στη σημερινή χώρα, ποιες αλλαγές και αν έχουν επέλθει στη σχέση λευκών μαύρων και τι προκύπτει αν στην συνάρτηση της παρούσας εργασίας - κοινωνική πόλωση και απασχόληση - προστεθεί η μεταβλητή 'φυλή'. Πέρα του συντριπτικού ποσοστού φτωχών μαύρων Νότιο αφρικανών, οι οποίοι παρά τα μέτρα εκσυγχρονισμού και την προσπάθεια ενσωμάτωσης και στήριξης τους αποτελούν τον πυρήνα της κατώτερης κλίμακας μέσα στην κοινωνία, θα αναφερθούμε συντόμως και για μια αναδυόμενη μαύρη εύπορη κοινότητα στην χώρα και αν αυτό αποτελεί στην πραγματικότητα ελπίδα για μείωση των αντιθέσεων.

Θα μιλήσω με στοιχεία για το ζητούμενο από την ILO STAT για τα έτη 2006-2018 όσον αφορά την απασχόληση εν γένει αλλά και χωριστά για τους άντρες και τις γυναίκες αλλά και μέσα από άλλες έρευνες που έχουν γίνει τα τελευταία 15 χρόνια κυρίως. Θα παρουσιάσω κάποια από τα συμπεράσματα με γραφήματα για πιο εύκολη κατανόηση των αντιθέσεων.

Τέλος, θα προσπαθήσω να αναζητήσω τους λόγους της τόσο ακραίας αντίθεσης που βιώνει η νοτιοαφρικανική χώρα καθώς όπως φαίνεται η περί ου ο λόγος κοινωνική πόλωση είναι έντονα επενδυμένη σε ένα δίκτυο πολλών παραγόντων όπως η φυλετική διάκριση, η ανεργία, ο ρόλος της εκπαίδευσης κ.α

Κοινωνική πόλωση σε μια μετα-Απαρτχάιντ περίοδο

Η Νότια Αφρική λοιπόν, χώρα 58.000.000 κατοίκων, στο νοτιότερο άκρο της αφρικανικής ηπείρου με τρεις πρωτεύουσες (Κέιπ Τάουν, Πρετόρια, Μπλόεμφοντέιν), έντεκα επίσημες γλώσσες και πολλές θρησκείες έχει χαρακτηριστεί σαν έθνος «ουράνιο τόξο» καθώς αποτελεί την επιτομή της πολύ πολιτισμικότητας και της πολύ εθνικότητας ιδιαίτερα στην μετά-απαρτχάιντ εποχή. Το 80% περίπου των πολιτών είναι μαύροι αφρικανοί ενώ ο υπόλοιπος πληθυσμός είναι ευρωπαϊκής, ασιατικής ή άλλης πολυεθνικής καταγωγής. Η ίδια η δημογραφική δομή της κοινωνίας άρα έχει την σημασία της για το ζητούμενο της παρούσας εργασίας.

Ο φυλετικός διαχωρισμός που επεβλήθη από την λευκή μειονότητα στην μαύρη πλειοψηφία των κατοίκων, με την ονομασία Απαρτχάιντ, επηρέασε ιδιαίτερα την χώρα της Νοτίου Αφρικής σε όλα τα επίπεδα και ίχνη του εντοπίζονται μέχρι και σήμερα στην κοινωνία και την πολιτική σκηνή της Νοτίου Αφρικής (όπως θα δούμε και παρακάτω).

Το Απαρτχάιντ επέβαλλε την διάκριση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων μέσα στην χώρα βάσει φυλετικών κριτηρίων σε καθορισμένες γεωγραφικές περιοχές και επεβλήθη από το Εθνικό Κόμμα της χώρας το 1948. Επέβαλλε νόμους που αφορούσαν πλήθος διακρίσεων στην προσωπική, κοινωνική και πολιτική ζωή των μαύρων αφρικανών, χώριζε τον πληθυσμό σε τέσσερις εθνικές κατηγορίες ιεραρχικά καταταμημένες : τους λευκούς απόγονους των ευρωπαϊών μεταναστών (21%), τους ασιάτες (3%), τους έγχρωμους ή μιγάδες (9%) και τους Μαύρους αφρικανούς ή Μπαντού (67%) και διήρκησε μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 90 όπου και έληξε.

Ανάμεσα στα πολλά μέτρα που ελήφθησαν όταν το Απαρτχάιντ έγινε νόμος ήταν η απαγόρευση μεικτών γάμων και η υποχρεωτική απαίτηση του νόμου προς τους μη λευκούς να κατοικούν σε διαφορετικές περιοχές από τους λευκούς και να χρησιμοποιούν διαφορετικές δημόσιες υπηρεσίες.⁶⁵ Μία από τις πιο σκληρές πλευρές του Απαρτχάιντ ήταν η υποχρεωτική μετακίνηση μαύρων αφρικανών από αστικές περιοχές που ορίστηκαν πλέον ως 'λευκές' και η πώληση της γης τους σε πολύ χαμηλές τιμές σε λευκούς αγρότες. «Από το 1961 μέχρι το 1994, πάνω από 3,5 εκατομμύρια άνθρωποι βίαια εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους και τοποθετήθηκαν

---

⁶⁵<https://www.history.com/author/history>, «Apartheid», *HISTORY*, Οκτώβριος, <https://www.history.com//africa/apartheid>, (topics πρόσβαση 17/07/2020)

στα λεγόμενα Bantustans βυθίζοντας τους στην φτώχεια χωρίς ελπίδα.»⁶⁶. Η αντίδραση απέναντι στον ρατσιστικό αυτό νόμο κράτησε πολλές δεκαετίες εντός και εκτός της χώρας, ειρηνικά και μη, με φυλακίσεις και θανάτους κάποιες φορές μαύρων αντιφρονούντων και ύστερα και από διεθνή πίεση (το συμβούλιο ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών αποκήρυξε το νόμο και επέβαλε εμπάργκο στη χώρα), ο νόμος με τα χρόνια απεσύρθη. Συγκεκριμένα στις αρχές της δεκαετίας του '90 το Εθνικό Κόμμα, έχοντας χάσει την αντί κομμουνιστική βοήθεια από τις δυτικές δυνάμεις με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την οικονομία της χώρας να βρίσκεται σε κρίση, αναγκάστηκε να διαπραγματευτεί και να συμβιβαστεί με το αντίπαλο δέος, το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο που υποστήριζε τα 'μαύρα' δικαιώματα. Το αποτέλεσμα ήταν το Εθνικό κόμμα να παραδεχτεί τα δικαιώματα όλων των πολιτών της χώρας, απ την άλλη το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο συμβιβάστηκε με την καπιταλιστική οικονομία.⁶⁷

Ιστορική στιγμή για την χώρα αποτελεί το έτος 1994, με την εκλογή του πρώτου έγχρωμου προέδρου με το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο, τον ΝΕΛΣΟΝ ΜΑΝΤΕΛΑ.

Η Νότια Αφρική είναι μια χώρα που δέχεται μεγάλο αριθμό μεταναστών, προσφύγων και αιτούντων άσυλο κάθε χρόνο από την γειτονική Ζιμπάμπουε, την Νιγηρία και άλλες Ασιατικές χώρες. Ωστόσο, παρόλο που έχει την πιο αναπτυγμένη οικονομία στην Αφρική μετά την Νιγηρία, διακρίνεται από μεγάλα επίπεδα φτώχειας και ανεργίας και παγκοσμίως ανήκει στις ψηλότερες θέσεις κρατών με τεράστια εισοδηματική ανισότητα ανάμεσα στους οικονομικά εύρωστους και στους οικονομικά αδύναμους πολίτες. Έρευνες δείχνουν ότι το ένα τέταρτο του πληθυσμού είναι άνεργο και ζει με λιγότερα από 1,25 αμερικανικά δολάρια την ημέρα.⁶⁸

Σύμφωνα με πολλές πηγές με τις οποίες ήρθα σε επαφή, η μεγάλη οικονομική αυτή ανισότητα στην χώρα παραμένει υψηλή καθώς, όπως πολλοί αναλυτές ισχυρίζονται, ο αριθμός των θέσεων εργασίας που αναπτύχθηκε τα τελευταία είκοσι χρόνια δεν πήγε παρά με την ταυτόχρονη ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού. Σαν αποτέλεσμα, η ανεργία κυμαίνεται σύμφωνα με τις στατιστικές πηγές σε πολύ ψηλά ποσοστά (ανάμεσα σε 25% - 35% το 2014).

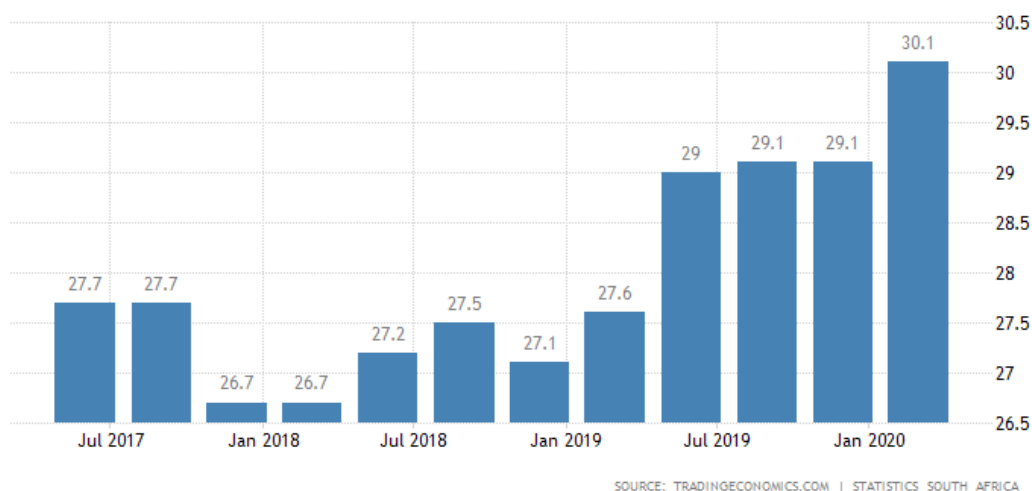
---

⁶⁶Στοιόδιο

⁶⁷Roger Southall, «Polarization in South Africa: Toward Democratic Deepening or Democratic Decay?», *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Ιανουάριος 2019

⁶⁸http://hdr.undp.org/en/media/HDI_2008_EN_Tables.pdf

Το πρώτο τέταρτο του 2020 το ποσοστό ανεργίας έφτασε το 30,1% σε αντίθεση με το 29.7% την προηγούμενη χρονική περίοδο, ενώ ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε κατά 344.000 φτάνοντας τον αριθμό ρεκόρ στα χρονικά της χώρας 7.1 εκατομμύρια.⁶⁹ Στο παρακάτω γράφημα φαίνεται καθαρά ότι παρά τις αυξομειώσεις τα δύο τελευταία χρόνια έχουμε μια ολοένα ανοδική πορεία.

Εικόνα 1 ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Στο δυσοίωνο αυτό ποσοστό η στατιστική υπηρεσία της Νοτίου Αφρικής περιλαμβάνει και το ποσοστό ανθρώπων που έχουν εγκαταλείψει την προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας ενώ αξίζει να σημειωθεί πως τα νούμερα αυτά (όπως φαίνονται και από το παραπάνω γράφημα) είναι καταγεγραμμένα πριν την εμφάνιση της πανδημίας λόγω covid-19, η οποία σίγουρα επηρέασε κι άλλο τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Σύμφωνα μάλιστα με άρθρο του Aljazeera, πολλές επιχειρήσεις τροφίμων, τηλεπικοινωνιών και όχι μόνο, έχουν αναγγείλει ήδη σχέδια για περαιτέρω απολύσεις και περαιτέρω περικοπές.⁷⁰

Αξίζει τέλος να σημειωθεί, ότι παρά το γεγονός ότι η ανεργία είναι στα ύψη και με συνεχώς αυξανόμενη πορεία μάλιστα, πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι εργατικό δυναμικό με δεξιότητες (skilledlabor) είναι επίσης δύσκολο να βρεθεί για την κάλυψη αντίστοιχων θέσεων.

Μιλώντας πιο συγκεκριμένα για την απασχόληση εν γένει, για τις κατηγορίες

⁶⁹ <https://tradingeconomics.com/south-africa/unemployment-rate>

⁷⁰ Aljazeera, «South Africa's unemployment rate hits record high», Aljazeera, Ιούνιος, 2020, <https://www.aljazeera.com/ajimpact/south-africa-unemployment-rate-hits-record-high-200623154110111.html>

απασχόλησης και σε συνάρτηση του φύλου σύμφωνα με τα στοιχεία που αντλούμε από την στατιστική υπηρεσία της ILO STAT για τα χρόνια 2006-2018 θα αναφέρω, καταρχάς με τον παρακάτω πίνακα, σε πραγματικούς αριθμούς την αύξηση που επήλθε σε όλες τις κατηγορίες απασχόλησης αλλά και τον συνολικό αριθμό απασχολουμένων το 2006 και πως προκύπτει δώδεκα χρόνια αργότερα το 2018.

	2006	2018
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ	4.349.000	7.304.000
ΜΙΣΘΩΤΟΙ	3.359.000	6.389.000
ΕΡΓΟΔΟΤΕΣ	268.000	168.000
ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	674.000	690.000
ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΝΤΑ ΜΕΛΗ	49.000	58.000

Αυτό που παρατηρούμε στον παραπάνω πίνακα είναι ότι παρόλο που μέσα στα χρόνια μελέτης όλες οι κατηγορίες δείχνουν μια αύξηση στον πραγματικό τους αριθμό, με κυρίαρχη την κατηγορία των μισθωτών φυσικά, που δείχνει σχεδόν να διπλασιάστηκε από το 2006 στο 2018, δεν συμβαίνει το ίδιο με την κατηγορία των εργοδοτών οι οποίοι μάλιστα μειώθηκαν κατά 100.000 στα ίδια χρόνια. Η επισήμανση αυτή κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική σε σχέση με το ζητούμενο μας που είναι η κοινωνική πόλωση με βάση την απασχόληση. Η μείωση των εργοδοτών σε ποσοστιαίες μονάδες είναι κάτι που παρατηρείται συχνά, ειδικά σε χώρες με έντονη κοινωνική πόλωση αν περιηγηθεί κανείς και σε δεδομένα άλλων χωρών της ILO STAT. Αυτό που δεν είναι ιδιαίτερα συχνό είναι η μείωση να παρατηρείται ακόμα και σε πραγματικούς αριθμούς, αν λάβουμε υπόψη μας και την αναγκαστική δημογραφική αύξηση του πληθυσμού. Η πληροφορία αυτή και από μόνη της μας κάνει να αντιληφθούμε το μέγεθος της ακραίας πόλωσης.

Τώρα σύμφωνα με τα δεδομένα της ILO STAT για το σύνολο του πληθυσμού μιλώντας με ποσοστά διακρίνουμε με μεγαλύτερη σαφήνεια την ιδιαίτερα υψηλή κοινωνική πόλωση με τους μισθωτούς υπαλλήλους με συντριπτικό ποσοστό να υπερβαίνουν το 80% σε όλα τα χρόνια μελέτης.

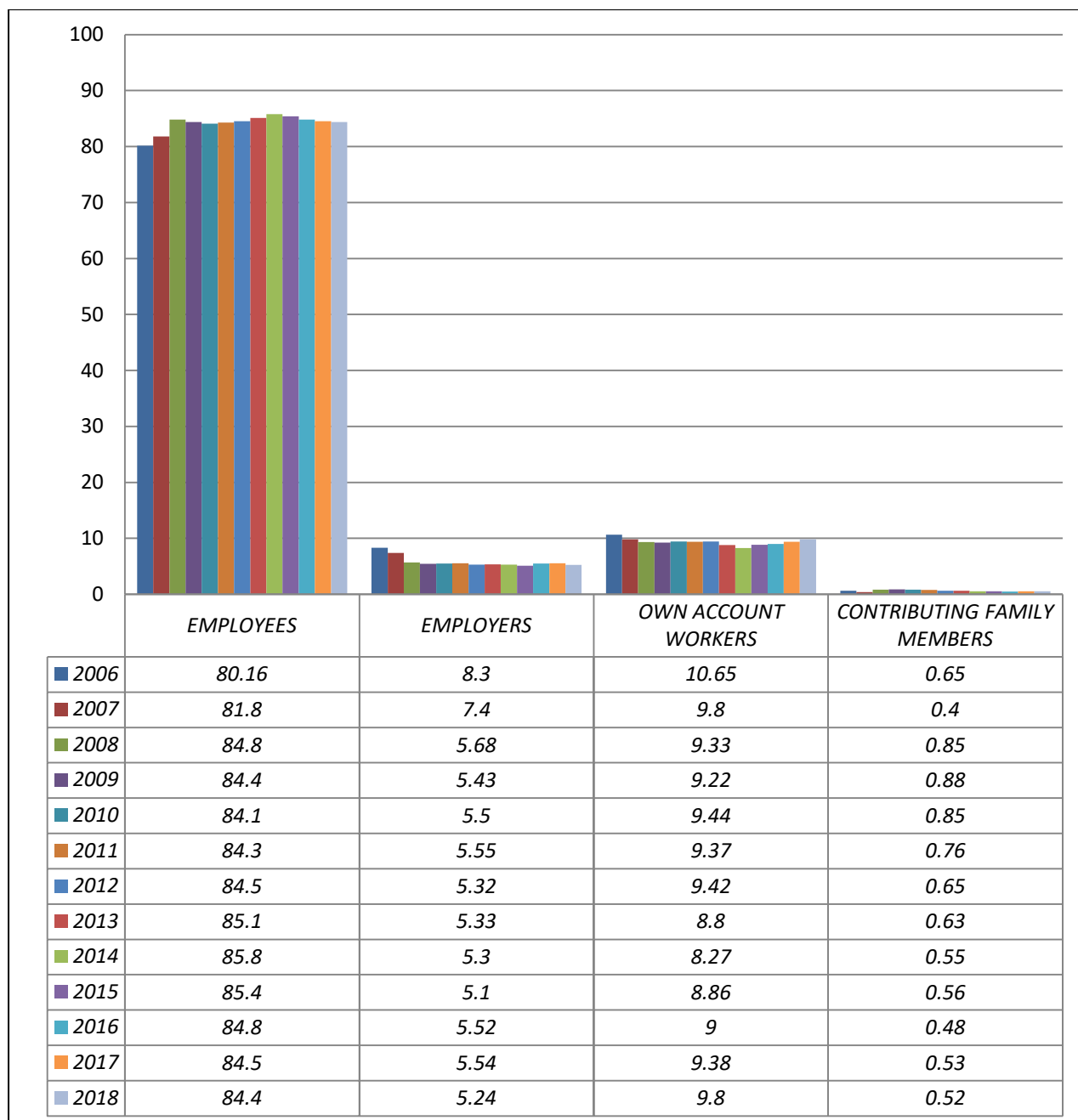
Συγκεκριμένα το 2006 οι μισθωτοί ήταν σε ποσοστό 80,16 % φτάνοντας το 84,4% το 2018, ενώ μέσα στα χρόνια είχε φτάσει το ποσοστό κοντά στο 86% (με

85,8 το 2014). Αποτελούν άρα την βάση την εργατικής και κοινωνικής δομής της χώρας χωρίς καμία πρόβλεψη κατά όπως φαίνεται, για κάτι να αλλάξει.

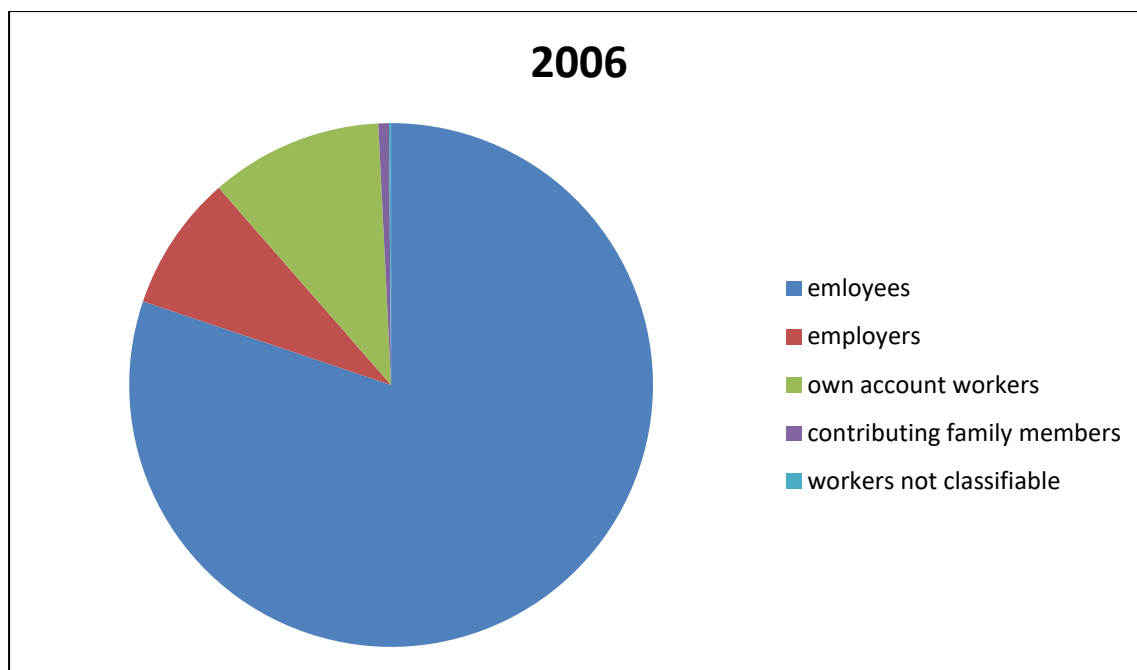
Αντίθετα , όπως φαίνεται και από το παρακάτω γράφημα, πάλι για το σύνολο του πληθυσμού, το ποσοστό των εργοδοτών και για άνδρες και για γυναίκες, είναι ιδιαίτερα χαμηλό, με 8,39% το 2006 να φτάνει στο μόλις 5,24% το 2018. Σε χαμηλά επίσης επίπεδα κυμαίνονται και οι άλλες κατηγορίες εργαζομένων, με τους αυτοαπασχολούμενους να είναι στο 10,65 το 2006 με τάση όμως συνεχούς πτώσης φτάνοντας το 2018 στο 9,8%. Σαν αυτοαπασχολούμενους εννοούμε κυρίως επαγγελματίες που συνεργάζονται συνήθως με ένα ή δύο άτομα και δεν έχουν σε μόνιμη βάση υπαλλήλους υπό την δούλεψη τους.

Τέλος, ενδεικτική είναι και η σχεδόν ανύπαρκτη παρουσία άλλων κατηγοριών επαγγελματιών (συμβοηθόντα μέλη της οικογένειας ή εργάτες που δεν έχουν προσδιοριστεί). Με τον όρο συμβοηθόντα μέλη της οικογένειας εννοούμε άτομα που δουλεύουν σε επαγγελματικό χώρο που διαχειρίζεται μέλος της οικογένειας τους με το οποίο κατοικούν στον ίδιο χώρο, χωρίς ωστόσο να μπορούν να χαρακτηριστούν συνέταιροι καθώς δεν έχουν τον ίδιο βαθμό δέσμευσης όσον αφορά την λειτουργία της επιχείρησης.

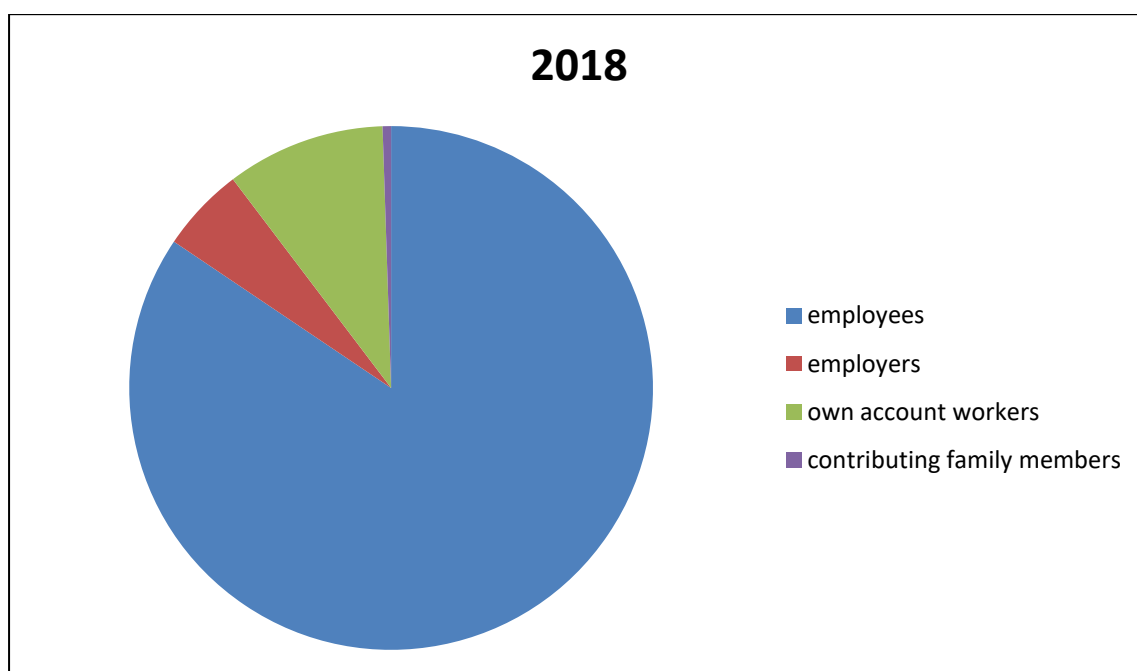

Εικόνα 2 ΣΥΝΟΛΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Στο άνω διάγραμμα παρουσιάζονται αναλυτικά με τον πίνακα όλα τα ποσοστά όλων των κατηγοριών επί τοις 100 για όλα τα χρόνια μελέτης.

Εικόνα 3 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΟ 2006

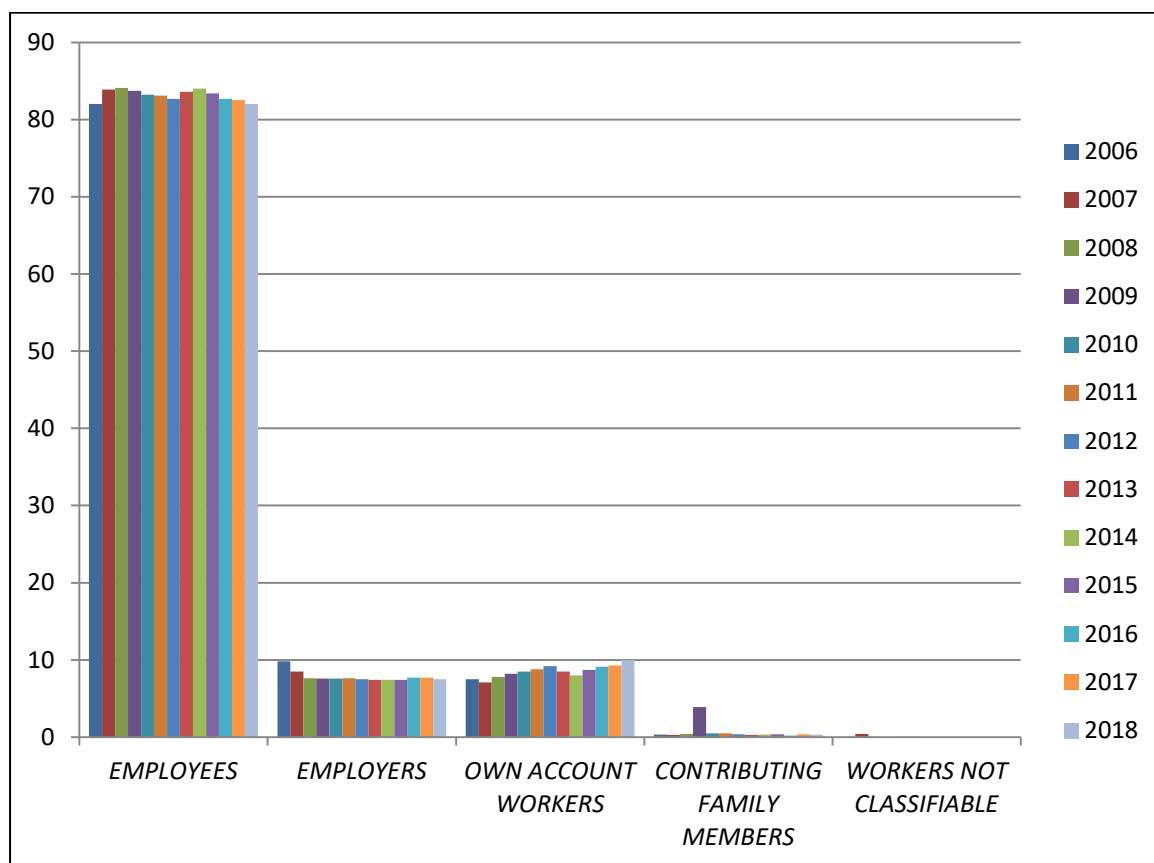

Εικόνα 4 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΟ 2018

Ενδεικτικά επέλεξα να δείξω με τα παραπάνω γραφήματα τα έτη 2006 και 2018 για τον συνολικό πληθυσμό για να δούμε την διαφορά μέσα στα χρόνια στις βασικές κατηγορίες της απασχόλησης. Όπως βλέπουμε υπάρχει μια μικρή άνοδος του ήδη τεράστιου ποσοστού μισθωτών και μια πτώση τριών μονάδων στο ήδη

μικροσκοπικό ποσοστό των εργοδοτών. Το ίδιο παρατηρείται και για τις άλλες κατηγορίες επαγγελματιών.

Το διάγραμμα για τους άντρες δείχνει και πάλι για τα χρόνια μελέτης, την μεγάλη διαφορά των ποσοστών ανάμεσα στους μισθωτούς εργαζομένους με τις άλλες ομάδες επαγγελματιών. Συγκεκριμένα οι μισθωτοί το 2006 είναι στο τεράστιο ποσοστό του 82,1 με ανάλογο ποσοστό (82%) το 2018. Οι άντρες εργοδότες είναι το 2006 9,8% ενώ το 2018 έχει μια μικρή πτώση με ποσοστό 7,5%. Ανάλογα ποσοστά διακρίνουμε και στην κατηγορία των αυτοαπασχολουμένων με 7,5% το 2006 αλλά εδώ παρατηρείται το αντίθετο-μια ανοδική πορεία-με το ποσοστό τους να καταλήγει στο 10% το 2018. Οι λοιπές κατηγορίες εργαζομένων ανδρών σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

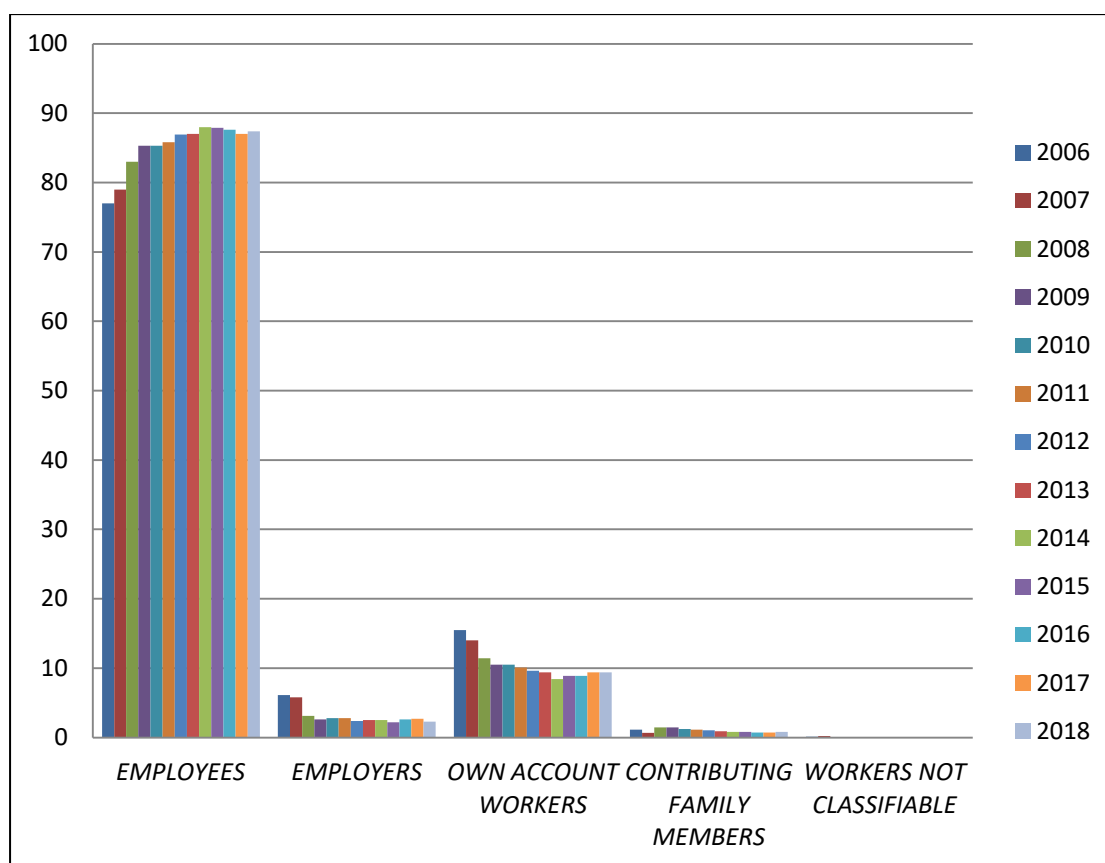

Εικόνα 5 ΑΝΔΡΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ

Και τέλος τα δεδομένα που έχουμε για τις γυναίκες εργαζόμενες από την στατιστική υπηρεσία και όπως αποτυπώνονται από το παρακάτω διάγραμμα για τα ίδια έτη (2006-2018) δεν δείχνουν να διαφέρουν πολύ από τα ποσοστά των ανδρών. Φανερόνουν και πάλι μεγάλο ποσοστό γυναικών να ασχολείται με την μισθωτή

εργασία (έως και 87,4% το 2019 ενώ είχε εκκινήσει με 77% το 2006) και αντίστοιχα υπερβολικά χαμηλά ποσοστά γυναικών εργοδοτριών που ξεκινά με 6,1% το 2006 και όλο και μειώνεται φτάνοντας το ισοπεδωτικό 2,3 το 2018 ! Το ζήτημα της διάκρισης του φύλου άρα εδώ έχει την σημασία του καθώς οι γυναίκες εργοδότες όπως μαρτυρούν τα στοιχεία, χωρίς υπερβολή στην σημερινή Νότια Αφρική είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Χαρακτηριστικό βέβαια αυτό σε πολλές άλλες αφρικανικές και όχι μόνο χώρες.

Τα λίγο μεγαλύτερα ποσοστά αυτοαπασχολουμένων το 2006 (15,49%) δεν αφήνουν περιθώρια για ενθάρρυνση για τυχόν μείωση της κοινωνικής πόλωσης έστω και ελάχιστα καθώς σε όλα τα χρόνια μελέτης έχουν πτωτική πορεία και φτάνουν το 9,4% το 2018. Τα συμβοηθούμενα μέλη και οι μη προσδιορίσιμοι εργάτες είναι και εδώ σχεδόν σε μηδαμινά ύψη παρόλα αυτά σε κάπως μεγαλύτερα επίπεδα από τα αντίστοιχα ποσοστά των ανδρών.

Εικόνα 6 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ

Από τα παραπάνω λοιπόν, βλέπει κανείς πως η κοινωνική πόλωση με βάση την δομή της απασχόλησης στην υπό μελέτη χώρα είναι υπερβολικά έντονη και

μάλιστα σε συνδυασμό με την προαναφερθείσα ανεργία που μαστίζει την χώρα, φαίνεται σύμφωνα με τα δεδομένα της ILO STAT ότι όσοι από τους πολίτες έχουν τουλάχιστον μια δουλειά, η πλειοψηφία της κοινωνίας είναι σε συντριπτικό ποσοστό μισθωτοί και η αντίθεση με τις άλλες ομάδες επαγγελματιών είναι ισοπεδωτική.

Όπως σε όλες τις χώρες με παρόμοια χαρακτηριστικά, έτσι και εδώ η εργασιακή πόλωση ταυτίζεται με την κοινωνική, σαν φυσικό ακόλουθο. Για να μπορέσουμε να το αιτιολογήσουμε αυτό θα πρέπει να μιλήσουμε για το ποσοστό των εργοδοτών, που όπως σε όλες τις χώρες που βιώνουν τέτοια κατάσταση, έτσι και εδώ το ποσοστό αυτό έχει μια πτωτική τάση. Στην περίπτωση μας ωστόσο τα νούμερα για τους εργοδότες για τον συνολικό πληθυσμό ήταν εξ αρχής και για όλα τα χρόνια που συζητάμε πολύ χαμηλά. Γεγονός που από μόνο του επιτείνει την κοινωνική πόλωση.

Μια κοινωνία σαν και αυτήν στην οποία η κατανομή των εισοδημάτων και του χρήματος εν γένει είναι τόσο άνιση και με την ανεργία στα ύψη, είναι σίγουρα μια κοινωνία με ακραίες αντιθέσεις ταξικές, συγκέντρωση των χρημάτων και του πλούτου σε λίγους και όπως είναι ακόλουθο, εφόσον είναι τόσο λίγοι, συνοδεύεται με μια δυσκολία μεταπήδησης από την μία κοινωνική τάξη σε άλλη. «Παρά την αίσθηση ότι είναι ενεργής η κοινωνική κινητικότητα, αυτή δεν υπάρχει στην ουσία»⁷¹. Μπορεί να υπάρξει μια οριζόντια κινητικότητα μοναχά αλλά αφορά μόνο την κινητικότητα της επαγγελματικής θέσης.

Αν το ποσοστό των εργοδοτών για τους άνδρες και πόσο μάλλον για τις γυναίκες είναι τόσο μικρό, καθίσταται σαφές για τους Νότιο αφρικανούς ότι η δυνατότητα εξεύρεσης μιας εργοδοτικής θέσης κάποια στιγμή σε ολόκληρο τον βίο τους αποτελεί όνειρο θερινής νυκτός. Το φιλελεύθερο αφήγημα που κυριαρχεί σε πολλές καπιταλιστικές χώρες για ενδεχόμενη μεταπήδηση από χαμηλότερη σε υψηλότερη κοινωνική τάξη έπειτα από προσωπική σκληρή δουλειά, στην περίπτωση της Νοτίου Αφρικής είναι εκ προοιμίου απατηλό θα έλεγε κανείς. Τα παραπάνω δεδομένα όπως παρουσιάζονται στα διαγράμματα πιο καθαρά, αποτελούν την επιτομή της κοινωνικής πόλωσης σε μια χώρα.

---

⁷¹ Λύτρας Αντρέας, *Η μισθωτή εργασία στην κοινωνική οργάνωση, οι πραγματικότητες στην απασχόληση και η εδραίωση της εργασιακής αυτονομίας*, Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση, 2016, σελ 284

Η φυλετική μεταβλητή, το φύλο και η απασχόληση στην κοινωνική πόλωση

Η κοινωνική πόλωση με βάση την εργασία που παρατηρούμε ωστόσο, όπως προκύπτει από τα στατιστικά δεδομένα της ILO STAT, έρχεται σε συνάρτηση με μια κοινωνική πόλωση φυλετική στην βάση της σύγχρονης αφρικανικής οικονομίας, απομεινάρι θα λέγαμε της φυλετικής διάκρισης του Απαρτχάιντ. Θα προσπαθήσω δηλαδή με πηγές που βρήκα, να καταδείξω πως στην τεράστια κοινωνική πόλωση που έτσι και αλλιώς υπάρχει με βάση την απασχόληση στην χώρα, έρχεται να προστεθεί στην συνάρτηση και η ‘φυλετική’ μεταβλητή. Η σημασία και ο ρόλος δηλαδή των έγχρωμων πολιτών – κυρίως των μαύρων- στις κοινωνικές αντιθέσεις.

Οι μεγάλες ανισότητες που όπως είδαμε υπάρχουν στην χώρα της Νοτίου Αφρικής ανάμεσα στους πλούσιους και τους φτωχούς, στην ουσία έρχονται να ταυτίσουν τους φτωχούς με τους μαύρους κάτοικους της χώρας. « Παρότι με το τέλος του απαρτχάιντ οι μαύροι πολίτες της χώρα απέκτησαν την πολιτική ελευθερία τους, η οικονομία ακόμα σήμερα φαίνεται να λειτουργεί υπέρ της λευκής μειονότητας»⁷²

Η Νότια Αφρική παραμένει μέχρι και σήμερα μια από τις πιο άνισες χώρες του κόσμου με μικρή ομάδα ανθρώπων να κυριαρχεί, ενώ η πλειοψηφία ζει με λίγα ή με τίποτα.⁷³

Παρά τα πολλά μέτρα που πάρθηκαν από μεριάς του κράτους με το τέλος του Απαρτχάιντ (από πρόσβαση σε νερό σε τέσσερα εκατομμύρια κόσμο, βελτίωση των συνθηκών υγιεινής για τρία εκατομμύρια πολίτες, ίδρυση εξακοσίων νέων κλινικών υγείας, χτίσιμο πολλών νέων σπιτιών και παροχή ηλεκτρισμού σε ενάμιση εκατομμύρια σπίτια μέχρι και την ανάπτυξη της μεσαίας μαύρης τάξης) η ανισότητα ανάμεσα στις δύο φυλές παρέμεινε και συνεχίζει να παραμένει και σήμερα.

Από δεδομένα του 2012 της StatisticsSouthAfrica προκύπτει ότι οι έγχρωμοι Νότιο αφρικανοί όσον αφορά το εισόδημα, τα επίπεδα φτώχειας, τα επίπεδα ανεργίας και την εκπαίδευση βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους λευκούς με τα στοιχεία να δείχνουν ότι οι μαύροι παίρνουν το πιο χαμηλό εισόδημα από όλες τις άλλες φυλετικές ομάδες της χώρας ενώ το μέσο όρο ετήσιο εισόδημα ενός λευκού νοικοκυριού είναι έξι φορές πιο ψηλό από το αντίστοιχο μέσο εισόδημα ενός ‘μαύρου’ νοικοκυριού. Άλλα στοιχεία (πάλι το 2011) από την SSA δείχνουν ότι το

---

⁷²Haydn Cornish-Jenkins, « Despite the political victory against apartheid, its economic legacy persists», *South African History Online*, Ιούνιος, (πρόσβαση 17-7-2020), <https://web.archive.org/web/20180502210959/http://www.sahistory.org.za/article/despite-1994-political-victory-against-apartheid-its-economic-legacy-persists-haydn-cornish->

⁷³Στοιχείο

54% των μαύρων κατοίκων ζουν σε συνθήκες φτώχειας ενώ μόνο το 0,8 % των λευκών ζει σε αντίστοιχες συνθήκες. Τέλος, πάλι από τα στατιστικά δεδομένα της SSA (StatisticsSouthAfrica) το 2014 βλέπουμε ότι το 94,2 όλων των φτωχών Νότιο αφρικανών είναι μαύροι! Ένα ποσοστό που όλο μεγαλώνει μάλιστα από το 2006.⁷⁴

Το 2011, επίσης τα ποσοστά ανεργίας των μαύρων πολιτών της χώρας κυμαινόταν σε ποσοστά γύρω στο 47% σε αντίθεση με το 10.3 % των λευκών. Ποσοστά που όπως φαίνεται συνεχώς αυξάνονται. Για κάποιους αναλυτές η ανεργία που παρατηρείται στους μαύρους αφρικανούς είναι ακόμα πιο καταστροφική καθώς οι περισσότεροι από αυτούς δεν έχουν στην κατοχή τους καλλιεργήσιμη γη που θα μπορέσει να τους συντηρήσει τις περιόδους ανεργίας τους και άρα έτσι εξηγείται το τόσο μεγάλο ποσοστό μαύρων που ζουν στην ανέχεια. Οι λευκοί είναι πιο εύκολο να βρουν δουλειά και όταν βρουν θα πληρώνονται, λένε τα δεδομένα, καλύτερα από τους μαύρους επίσης. Επίσης είναι 16% πιο πιθανόν για τους μαύρους Αφρικάνους να βρουν χαμηλών δεξιοτήτων δουλειές από ότι οι λευκοί και οι μισθοί όπως προείπα να είναι τις περισσότερες φορές άνισοι επίσης.

Τώρα όσον αφορά την εκπαίδευση, εκεί τα πράγματα είναι λίγο πιο ελπιδοφόρα καθώς τα στοιχεία δείχνουν ότι με το πέρας των ετών, όλο και περισσότεροι έγχρωμοι Νότιο Αφρικανοί συμμετέχουν στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, χωρίς ωστόσο αυτό να μεταφράζεται και σε παρόμοιες οικονομικές απολαβές ανάμεσα στις δύο ομάδες. Οι λευκοί φαίνεται να έχουν καλύτερη πρόσβαση σε «καλύτερα» σχολεία, με αποτέλεσμα μεγαλύτερα ποσοστά αποφοιτήσεων από καλά πανεπιστήμια και άρα καλύτερα επίπεδα ζωής.⁷⁵

Σύμφωνα με στοιχεία του TheWorldBank (οργανισμού συνεργασίας 170 χωρών για την καταπολέμηση της φτώχειας) για τα έτη 2006-2015 προέκυψαν τα εξής αποτελέσματα: Παρά τα κάποια θετικά μέτρα που είχαν γίνει στη χώρα από το τέλος του απαρτχάιντ το 1994, τα χρόνια 2011-2015 έχουν αντίστροφη πορεία με αφενός την φτώχεια να αυξάνεται, αφετέρου παρατηρείται πιο επίμονη φτώχεια στους μαύρους πολίτες, τους άνεργους, της οικογένειες με γυναίκες αρχηγούς νοικοκυριού και τα παιδιά.

Σε πιο πρόσφατη αξιολόγηση της The Word Bank το 2018 σχετικά με το

---

⁷⁴Statistics South Africa. (2012). Census 2011: statistical release. Statistics South Africa. [Online]. 13 Available at: <http://www.statssa.gov.za/publications/P03014/P030142011.pdf>

⁷⁵ « *Despite the political victory against apartheid, its economic legacy persists*», ο.π

φύλο, φαίνεται ότι παρόλο που οι γυναίκες συμμετέχουν περισσότερο στις μέρες μας στην απασχόληση από ότι στο παρελθόν, είναι πιο δύσκολο για αυτές να βρουν δουλειά και όταν βρουν τα στοιχεία δείχνουν ότι πληρώνονται λιγότερα από τους άνδρες. Επίσης το 2006 παιδιά ως 5 ετών σε ποσοστό 63% καταγράφηκαν στα ποσοστά φτώχειας της χώρας, ποσοστό που έπεσε το 2015 σε 52,6%.⁷⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι και σήμερα η ανισότητα έχει και χωρική διάσταση καθώς η φτώχεια είναι συγκεντρωμένη σε περιοχές που ανήκαν επί απαρτχάιντ στους έγχρωμους.

Επίσης, προκειμένου να καταλάβουμε την δομή στο εσωτερικό της Νότια Αφρικής σήμερα, αξίζει να αναφερθούμε στον χαρακτήρα της απασχόλησης εν γένει στην χώρα. Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια υπήρξε μια αύξηση στον τομέα των υπηρεσιών και των χρηματοοικονομικών αλλά μεγάλη πτώση στον αγροτικό και τον κατασκευαστικό τομέα. Ο τομέας των υπηρεσιών μάλιστα αποτελεί έναν τελείως δυσανάλογο 'εργοδότη' κυρίως λευκών εργατών με τους μαύρους νότιο αφρικανούς να δυσκολεύονται να απορροφηθούν στον συγκεκριμένο κλάδο. Όπως δείχνουν τα στοιχεία της έρευνας, παρά την όποια πρόοδο στον τομέα της απασχόλησης, προνόμια όπως η εργατική ασφάλεια και οι μεγαλύτερες αποδοχές στον τομέα των υπηρεσιών (και όχι μόνο) ανήκουν ακόμα στην λευκή μειονότητα.

Τα στοιχεία επίσης δείχνουν ότι ο αριθμός των αγροτών στα χρόνια ανάμεσα στο 2005 και 2010 έπεσαν στο μισό. Άλλωστε η Νότια Αφρική διαφέρει σε αυτό το κομμάτι (της αγροτικής παραγωγής) από τις υπόλοιπες υποσαχάριες περιοχές, με ένα από πάντα πολύ μικρό ποσοστό απασχόλησης ανθρώπων στον αγροτικό τομέα.⁷⁷

Στον δημόσιο τομέα προστέθηκαν 700,000 θέσεις αλλά ταυτόχρονα υπήρξε μείωση στους μισθωτούς υπαλλήλους σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Ο αριθμός των εργατών στα ανθρακωρυχεία - τομέας επίσης με μεγάλη παράδοση στην χώρα - παρέμεινε σχετικά σταθερός για τα χρόνια μελέτης.

Τέλος δεν θα πρέπει να παραλείψω και ένα τελευταίο παράγοντα που έχει και αυτός την σημασία του για την υπό μελέτη χώρα και επηρεάζει την απασχόληση. Στις δυσκολίες ανεύρεσης εργασίας οι πολίτες έχουν να αντιμετωπίσουν κάποιες φορές και την πιθανότητα να χρειαστεί καθημερινό μακρινό ταξίδι μετακίνησης τους για να βρεθούν στον χώρο δουλειάς τους, αναγκαζόμενοι να ξοδέψουν πολλά χρήματα και

---

⁷⁶The World Bank, «Overcoming poverty and inequality in south Africa, An Assessment of Drivers, Constraints and Opportunities», Μάρτιος, 2018

⁷⁷Το 2001 ο αγροτικός τομέας είχε μόνο το 10% της συνολικής απασχόλησης.

χρόνο. Το βάρος αυτό των εξόδων για την μετακίνηση τους είναι κάτι πολύ συχνό ειδικά για τους κατοίκους πόλεων και αφορά όλων των κατηγοριών επαγγέλματα, ακόμα και υψηλής τεχνογνωσίας και στάτους. Αυτό αποτελεί, όπως φαίνεται, και έναν βασικό παράγοντα μη αποδοχής της θέσης κάποιες φορές για τους Νότιο Αφρικανούς που αναζητούν εργασία και άρα παραμονής τους στην ανεργία.

Ανισότητα, φτώχεια και η ανάδυση μιας «μαύρης» ελίτ

« Η ανισότητα ανάμεσα στα έθνη είναι πολύ πιο σκληρή από ότι η ανισότητα μέσα στα ίδια τα έθνη [...] υπάρχει όμως μόνο ένα μέρος που η σκληρότητα της παγκόσμιας ανισότητας καθρεφτίζεται σε εθνικό επίπεδο: η Νότια Αφρική»⁷⁸.

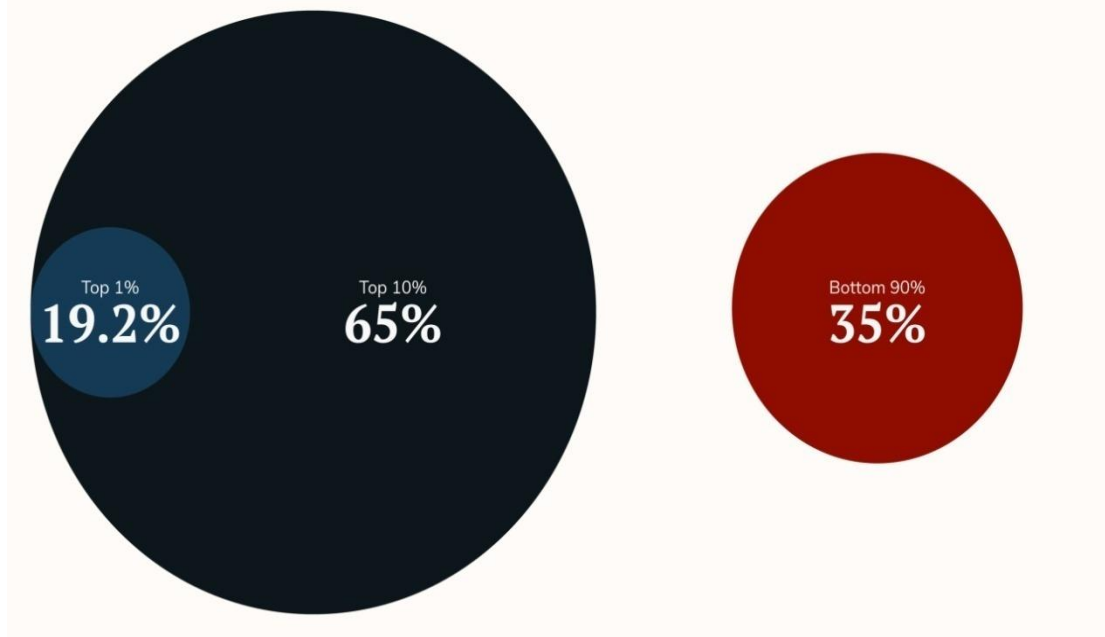
Σύμφωνα με έρευνα του WorldInequalityDatabase τον Νοέμβριο του 2019, βλέπουμε την ανισότητα εν γένει μέσα στην κοινωνία της χώρας. Συγκεκριμένα μόνο το 1% των Νότιο αφρικανών λαμβάνει το 20% του συνολικού εισοδήματος της χώρας, ενώ οι τοπ 10% παίρνουν το 65 % του συνολικού εισοδήματος αντίστοιχα. Το εναπομείναν 90% Νότιο αφρικανών παίρνει το 35% του συνολικού εισοδήματος.⁷⁹ Το παρακάτω γράφημα φανερώνει του λόγου το αληθές.

---

⁷⁸Webster Dennis, «Why South Africa is the world's most unequal society», *Mail & Guardian*, Νοέμβριος, <https://mg.co.za/article/2019-11-19-why-sa-is-the-worlds-most-unequal-society/>

⁷⁹ Στο ίδιο

Income inequality

Graphic: Infographic by Ryan Honeyball από 'Mail & Guardian'

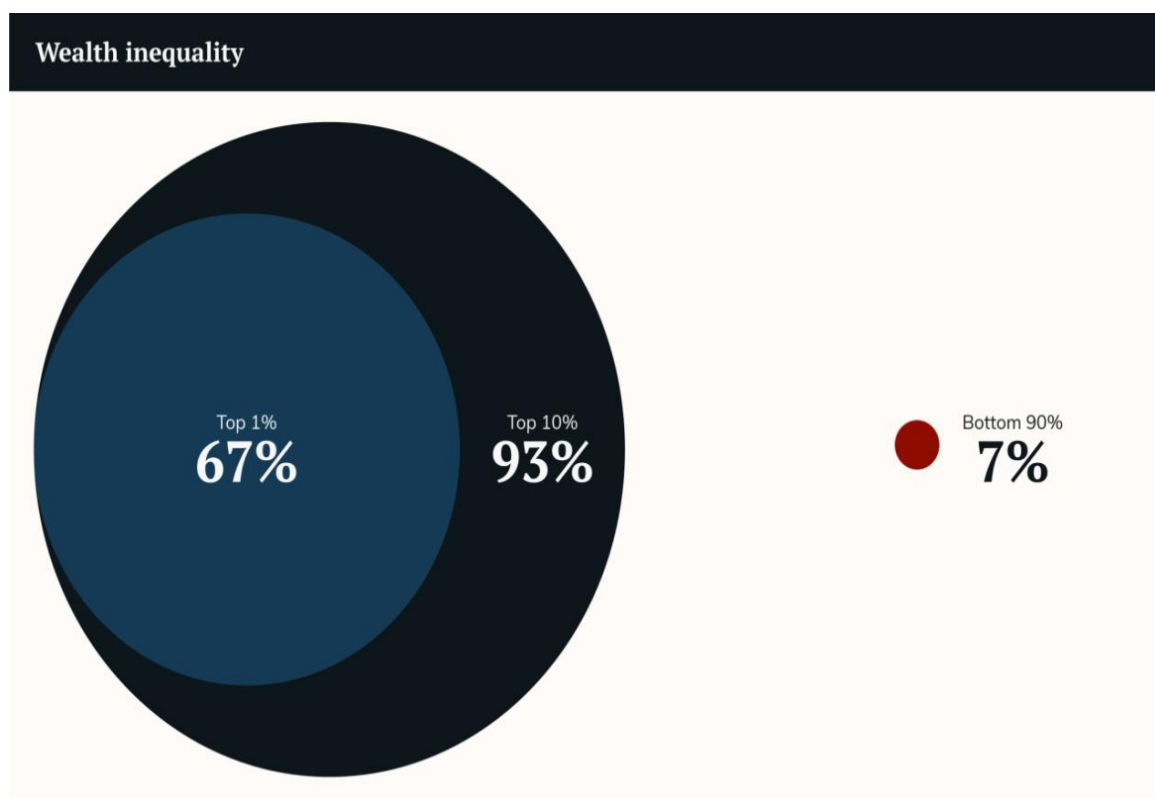
Ταυτόχρονα, οι μισθοί της κατώτερης τάξης φάνηκε να μειώνονται ενώ αντιστρόφως ανάλογα οι πλουσιότεροι Νότιο αφρικανοί είδαν τους μισθούς τους να αυξάνονται.

Αυτές οι οικονομικές ανισότητες, σύμφωνα με την έρευνα αφορούν και την ανισότητα πάνω στο φύλο καθώς όπως δείχνουν τα αποτελέσματα, οι γυναίκες εργαζόμενες πληρώνονται για την περίοδο της έρευνας 30% λιγότερα από ότι οι άντρες εργαζόμενοι. Το ίδιο και οι εργάτες των αγροτικών περιοχών – φαίνεται να πληρώνονται σχεδόν τα μισά από ότι οι εργάτες των αστικών περιοχών. Η φτώχεια είναι πολύ μεγαλύτερη στις αγροτικές περιοχές από ότι στις αστικές και το κενό μάλιστα ανάμεσα στις δύο φαίνεται να ανοίγει στα χρόνια 2006-2015 σύμφωνα με την από Μαρτίου 2018 αξιολόγηση της TheWorldBank με τίτλο *OvercomingpovertyandinequalityinsouthAfrica, AnAssessmentofDrivers, ConstraintsandOpportunities*. Η πιθανότητα τέλος να βρει κάποιος μια 'αστική' δουλειά είναι τρεις φορές πιο πιθανό σε σύγκριση με την πιθανότητα εύρεσης εργασίας σε αγροτικές περιοχές.

Τώρα όσον αφορά την ανισότητα πλούτου και εκεί τα στοιχεία είναι ενδεικτικά της ακραίας κατάστασης στο εσωτερικό της χώρας.

Σύμφωνα με έρευνα του StellenboschUniversity και όπως φαίνεται καθαρά

και από το παρακάτω γράφημα, το μόλις 1% των πλουσιότερων κατοίκων της χώρας κατέχει το 67% του συνολικού πλούτου της χώρας ενώ οι τοπ 10% καταλαμβάνουν το 93% του συνολικού πλούτου αντίστοιχα. Το 90% του υπόλοιπου πληθυσμού κατέχει μόνο το 7% του πλούτου της χώρας!

Graphic: Infographic by Ryan Honeyball από 'Mail & Guardian'

Η κατάσταση όπως απεικονίζεται στα δεδομένα είναι το λιγότερο θα έλεγε κανείς αποκαρδιωτική, με μια ακραία κοινωνική πόλωση καθώς όπως παρατηρεί κάποιος δεν υπάρχει εύκολα πλαίσιο για μια μέση κατάσταση. Ή θα ανήκεις στο ελάχιστο ποσοστό των πλουσίων ή στη συντριπτική πλειοψηφία των φτωχών. Πρέπει να αναλογιστούμε ότι οι περισσότεροι άνθρωποι ζουν με μισθούς πείνας, χαρακτηριστικό σύνηθες για χώρες της Αφρικής ή της λατινικής Αμερικής.

Ωστόσο πρέπει να πούμε ότι η χώρα για κάποιους αναλυτές θεωρείται ότι έχει μια μικρή μεσαία τάξη η οποία αποτελεί, σύμφωνα με δεδομένα για τα χρόνια 2008-2015, το 20% περίπου του συνολικού πληθυσμού. Ποσοστό πολύ μικρό σε σχέση με άλλες κοντινές χώρες (π.χ ο Μαυρίκιος στην ανατολική Αφρική έχει μια μεσαία τάξη ποσοστού 80% του συνολικού πληθυσμού).

Επιστρέφοντας στη σχέση 'φυλετικού' παράγοντα και κοινωνική πόλωση,

αξίζει να σημειωθεί ότι παρά το τεράστιο ποσοστό ταύτισης των φτωχών Νότιο αφρικανών με τους μαύρους πολίτες της χώρας, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται η ανάδυση μιας μικρής μαύρης ελίτ στα πολιτικά και κοινωνικά πράγματα της χώρας, που και αυτή κρίνεται όμως από πολλούς αναλυτές με δυσπιστία.

Το 2003, η Νοτιοαφρικάνικη κυβέρνηση σε μία προσπάθεια να αμβλύνει τις αντιθέσεις κατάλοιπο της απαρτχάιντ περιόδου ανάμεσα σε λευκούς και μαύρους, εφάρμοσε ένα πρόγραμμα με τίτλο BlackEconomicEmpowerment, με σκοπό να δώσει οικονομικά και όχι μόνο, κίνητρα στους έγχρωμους πολίτες της χώρας που για χρόνια αδικούνταν. Εκτός από οικονομικά κίνητρα, το πρόγραμμα περιλάμβανε ενίσχυση και σε πολλούς άλλους τομείς, όπως η απασχόληση, παροχές ιδιοκτησίας κ.α.

Έπειτα όμως από έντονη κριτική που του ασκήθηκε καθώς θεωρήθηκε ότι υστερούσε σε αντικειμενικότητα και ευνοούσε συγκεκριμένες μικρές κοινωνικές ομάδες, το πρόγραμμα αναδιαμορφώθηκε το 2007 σε Broad-BasedBlackEconomicEmpowerment, σε μια προσπάθεια να ενσωματώσει και άλλες μη ευνοημένες στο παρελθόν ομάδες. Το πρόγραμμα κατηγορήθηκε και πάλι για μωπική δράση που προωθεί πλούσια πολιτικά συνδεδεμένα μέλη της μαύρης κοινότητας και άρα μόνο μια μαύρη ελίτ.

Χαρακτηριστική είναι άλλωστε η δήλωση του διάσημου Νότιο αφρικανού Νομπελίστα DesmondTutu, γνωστού για την αντί-απαρτχάιντ δράση του, ότι αυτό που καταφέρνει το μέτρο αυτό είναι μοναχά να ανακυκλώνει μια ελίτ και όχι να ευνοεί στα αλήθεια την πλειοψηφία των μαύρων που ζουν στην εξαθλίωση.⁸⁰ Στην διακυβέρνηση άλλωστε της χώρας βρίσκονται μαύροι εκπρόσωποι της πολιτικής σκηνής χωρίς ωστόσο να κρίνονται πάντα με θετικό πρόσημο.

Η ίδια μαύρη ελίτ έχει κατηγορηθεί πολλές φορές για διαφθορά και συγκεκριμένα το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο έχει κατηγορηθεί ότι υπέκλεψε όλα αυτά τα χρόνια από το τέλος του Απαρτχάιντ πολλά εκατομμύρια που σκοπό είχαν μια υποτιθέμενη βελτίωση την ζωής των φτωχών πολιτών της χώρας.

Τα σκάνδαλα που διαρρέουν κατά καιρούς είναι πολλά ενώ ο, από 2018 εκλεγείς πρόεδρος CyrilRamaphosa, την χρονιά εκλογής του διακήρυξε ότι θα

---

⁸⁰ Δήλωση που έγινε το 2004 σε ετήσια διάλεξη προς τιμήν του Νέλσον Μαντέλα, την είδηση την βρήκα στην ιστοσελίδα του BBC, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4035809.stm>, «Καθόμαστε πάνω σε ένα βαρέλι πυρίτιδας» είτε χαρακτηριστικά για να καταδείξει την συσσωρευμένη πίεση λόγω της κατάστασης στην χώρα.

πατάξει την διαφθορά, χωρίς ωστόσο ιδιαίτερα αποτελέσματα.⁸¹

Εν ολίγοις, η δομή της κοινωνία μπορεί να δείχνει ότι υφίσταται ανανέωση και πρόοδο στην μετά απαρτχάιντ εποχή, χωρίς αυτό να αποτελεί τις περισσότερες φορές και την πλήρη αλήθεια.

Συμπεράσματα

Στο τελευταίο αυτό υποκεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να αναλογιστούμε τους λόγους που η χώρα βιώνει αυτήν την τόσο μεγάλη και ακραία ανισότητα στο εσωτερικό της και θα ανακεφαλαιώσουμε τα βασικά σημεία της παρούσας εργασίας. Αναλαμβάνοντας να μιλήσω για την Νότια Αφρική κατάλαβα ότι πρόκειται για μια ιδιαίτερη χώρα με έντονο παρελθόν και λόγω πολλών άλλων παραγόντων την διακατέχει μια πολύ σκληρή πραγματικότητα στο εσωτερικό της.

Η ανισότητα διαπερνά την βάση της κοινωνικής και επαγγελματικής δομής της χώρας, απομεινάρι για πολλούς του Απαρτχάιντ. Είδαμε ότι ακόμα και σήμερα μπορεί η διάκριση να μην είναι τόσο έντονη ανάμεσα σε λευκούς – μαύρους, παρόλα αυτά οι ανισότητες απορρέουν πέρα από την ‘φυλή’, κι από την εκπαίδευση, τα επαγγελματικά προσόντα του καθενός μέχρι και από την τοποθεσία που κατοικεί κάποιος (αγροτική ή αστική) όπως είδαμε παραπάνω.

Το 1998 ο τότε αναπληρωτής πρόεδρος της χώρας ThaboBeki, περιέγραψε τη Νότιο Αφρική σαν «χώρα χωρισμένη σε δύο έθνη, το ένα μαύρο και το άλλο λευκό»⁸² Από τότε σίγουρα έχουν γίνει πολλά υπέρ των μαύρων, ωστόσο τα στοιχεία μιλούν στην ουσία για μια κοινωνία που διακρίνεται και σήμερα σε δύο κατηγορίες - από την μικρή μειοψηφία των λευκών πλούσιων και από όλους τους άλλους, την πλειοψηφία των φτωχών. Μια κοινωνία με πολύ μικρή μεσαία τάξη και μόνο δύο ξεκάθαρες κοινωνικές τάξεις είναι εκ προοιμίου σημείο προβληματικό.

Οι τόσες ακραίες αντιθέσεις που φανερώσαμε σε όλη την εργασία θεωρώ ότι δεν είναι παρά αποτέλεσμα του καπιταλιστικού συστήματος.

Ενώ στις βόρειες χώρες στα τέλη του 19ου με αρχές του 20ου αιώνα υπήρξαν πολλές εργατικές και συνδικαλιστικές δράσεις για την υπεράσπιση των εργασιακών

---

⁸¹ Norimitsu Onishi and Selam Gebrekidan, «They Eat Money’: How Mandela’s Political Heirs Grow Rich Off Corruption», *New York Times*, Απρίλιος, πρόσβαση 18/7/2020

⁸² Nicolai Nattras and Jeremy Seekings, «‘Two nations’? Race and Economic Inequality in South Africa today», *Daedalus*, τεύχος 130, 2001, σελ45-70

δικαιωμάτων τους που πλήττονταν, στη Νότια Αφρική λόγω της ιδιαιτερότητας της χώρας και της νομιμοποίησης των φυλετικών ανισοτήτων, οι πολιτικές δράσεις περιορίστηκαν στην αντί-ρατσιστική και αντί αποικιοκρατικής δράση και όχι αντί του καπιταλισμού. Στην μετά απαρτχάιντ περίοδο, για πολλούς αναλυτές, έχουμε την συνύπαρξη δυο αντικρουόμενων καταστάσεων.

Από την μία, είναι πράγματι κυρίαρχη στην χώρα μια φιλελεύθερη ιδεολογία από τα κυρίαρχα κόμματα που από το 1994 αυτή η ιδεολογία διαμόρφωσε την οικονομική πολιτική, από την άλλη υπήρξε επιτακτική ανάγκη για κοινωνική δικαιοσύνη και επέκταση της κοινωνικής πρόνοιας στους μαύρους. Αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα την απελευθέρωση της οικονομίας, που όπως μαζί της έφερε άλλα προβλήματα-υψηλή ανεργία και μεγάλη ‘μαύρη’ εργασία. Η μεγάλη πλειοψηφία των εργατών δεν έχει καμία εργασιακή ασφάλεια.

Τελειώνοντας συμπερασματικά αυτό που προσπάθησα να καταδείξω σε όλο το μήκος αυτής της εργασίας, είναι ότι παρά την προσπάθεια δημοκρατικοποίησης που επιχειρήθηκε στην χώρα και μείωσε πράγματι την κοινωνική πόλωση που υπήρχε στην Νότιο Αφρική στα χρόνια μέχρι την εκλογή Μαντέλα, οι κοινωνικές ανισότητες δυστυχώς σήμερα όλο και διευρύνονται, το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας παραπαίει, η οικονομική αβεβαιότητα είναι ιδιαίτερα διευρυμένη και η κοινωνική πόλωση με βάση την απασχόληση είναι έντονη, επενδυμένη σε ένα δίκτυο πολλών παραγόντων όπως η φυλετική διάκριση, η ανεργία, η δυσκολία μεταπήδησης από κοινωνική τάξη σε άλλη, ο ρόλος της εκπαίδευσης και οι πολιτικές συγκυρίες.

Βιβλιογραφία

Aljazeera, «South Africa's unemployment rate hits record high», Aljazeera, Ιούνιος, 2020, <https://www.aljazeera.com/ajimpact/south-africa-unemployment-rate-hits-record-high-200623154110111.html>

Haydn Cornish-Jenkins, «Despite the political victory against apartheid, its economic legacy persists», South African History Online, Ιούνιος, (πρόσβαση 17-7-2020)

History.com editors, «Apartheid», HISTORY, Οκτώβριος, [//https://www.history.com/topics/africa/apartheid](https://www.history.com/topics/africa/apartheid), (πρόσβαση 17/07/2020)

ILO statusinunemployment, αρχείο excel με στοιχεία για τα έτη 2006-2018 για όλες τις χώρες.

Λύτρας Αντρέας, Η μισθωτή εργασία στην κοινωνική οργάνωση, οι πραγματικότητες στην απασχόληση και η εδραίωση της εργασιακής αυτονομίας, Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση, 2016, σελ 284

Λύτρας Αντρέας, « Η Κοινωνική Πόλωση και η Απασχόληση σε Παγκόσμια Κλίμακα: Μετρήσεις στον 21ο Αιώνα σε Επιλεγμένες χώρες», Κριτικά δοκίμια Παρεμβάσεις στην ελληνική κοινωνιολογία, ΤΟΜΟΣ 3, 2020

Norimitsu Onishi and Selam Gebrekidan, «They Eat Money’: How Mandela’s Political Heirs Grow Rich Off Corruption», New York Times, Απρίλιος, πρόσβαση 18/7/2020

Nicoli Natras and Jeremy Seekings, «‘Two nations’? Race and Economic Inequality in South Africa today», Daedalus, τεύχος 130, 2001, σελ 45-70

Michael Nowak and Luca Antonio Ricci, «Post-apartheid south Africa, the first ten years», International Monetary Fund, 2005

Ben Scully, «The Social Question in South Africa: From Settler Colonialism to Neoliberal-Era Democracy», κεφάλαιο βιβλίου, σελ 170-187, University of California press

George Sherer, «Intergroup economic inequality in south Africa: The post Apartheid era», The American Economic Review, Vol. 90, No. 2.

Roger Southall, «Polarization in South Africa: Toward Democratic Deepening or Democratic Decay?», The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Ιανουάριος 2019

Statistics South Africa. (2012). Census 2011: statistical release. Statistics South Africa. [Online]. Available at: <http://www.statssa.gov.za/publications/P03014/P030142011.pdf>

The World Bank, «Overcoming poverty and inequality in south Africa, An

Assessment of Drivers, Constraints and Opportunities», Μάρτιος, 2018

Webster Dennis, «Why South Africa is the world's most unequal society», Mail & Guardian, Νοέμβριος, 2019, <https://mg.co.za/article/2019-11-19-why-sa-is-the-worlds-most-unequal-society/>

WIID-World Inequality Database //https://wid.world/

<https://web.archive.org/web/20180502210959/http://www.sahistory.org.za/article/despite-1994-political-victory-against-apartheid-its-economic-legacy-persists-haydn-cornish->

http://hdr.undp.org/en/media/HDI_2008_EN_Tables.pdf

<https://tradingeconomics.com/south-africa/unemployment-rate>

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4035809.stm>

Η περίπτωση της Ουρουγουάης – Δήμα Δήμητρα

Γενικά χαρακτηριστικά

Η Ουρουγουάη⁸³, επίσημα ονομαζόμενη Ανατολική Δημοκρατία της Ουρουγουάης είναι μία χώρα που βρίσκεται στα νοτιο-ανατολικά της Νότιας Αμερικής. Περίπου ο μισός πληθυσμός της χώρας ζει στην πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη, το Μοντεβίδεο. Είναι η δεύτερη μικρότερη ανεξάρτητη χώρα στη Νότια Αμερική, και μία από τις πλέον σταθερές πολιτικά και οικονομικά, με πληθυσμό 3,461,734 εκατομμύρια κατοίκους, σύμφωνα με την επίσημη καταγραφή για το 2020⁸⁴.

Γεωγραφικά⁸⁵ βρίσκεται στον Ατλαντικό Ωκεανό της Νότιας Αμερικής μεταξύ της Βραζιλίας και της Αργεντινής. Η χώρα ξεχωρίζει στην Λατινική Αμερική για τις ισχυρές δημοκρατικές της θεσμοθετήσεις, το υψηλό ΑΕΠ, τα χαμηλά επίπεδα διαφθοράς και φτώχειας. Χάρη στην εσωτερική εναρμόνηση και τα ισχυρά δεσμά με τις διεθνείς σχέσεις, η Ουρουγουάη διαδραματίζει έναν βαρυσήμαντο ρόλο σε ζητήματα παγκόσμιου βεληνεκούς, ως αρχέτυπη στην ορθή αντιμετώπιση πολιτικών προκλήσεων και θεμάτων ασφαλείας. Οι μακρο-οικονομικές πολιτικές⁸⁶ που έχει υιοθετήσει με την ταυτόχρονη ανάπτυξη των κοινωνικών παροχών και σε συνδυασμό με τις αγροτικές συναλλαγές που στηρίζουν την τοπική οικονομία, έχουν συμβάλει στην ισχυρή οικονομική της ανάπτυξη και στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.

Η Ουρουγουάη, ως εκ τούτου, θεωρείται ως η «Ελβετία της Νότιας Αμερικής» και αυτό ως αποτέλεσμα της σχετικής κυβερνητικής σταθερότητάς της, του προχωρημένου επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής ειρήνης που επικρατεί. Ωστόσο, τέσσερις δεκαετίες οικονομικής στασιμότητας είχαν διαβρώσει σοβαρά το προβάδισμα της Ουρουγουάης όσον αφορά το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ). Ιστορικά⁸⁷, μόνο η Αργεντινή την ανταγωνίστηκε στη Λατινική Αμερική, σ'ότι αφορά αυτόν τον κρίσιμο οικονομικό δείκτη. Βάση, λοιπόν,

---

⁸³ Hudson, R. Meditz, S. (1992). *Uruguay: a country study*. Washington: Federal Research Division, Library of Congress, σ. 52-55

⁸⁴ World Bank, (2020)

⁸⁵ Preston, J.E. (1964–70). *A History of Geographical Ideas; Latin America*. New York: Syracuse University, Britannica

⁸⁶ Gradin, C. Rossi, M. (2000). *The distribution of income in Uruguay: The effects of economic and institutional reforms*. Uruguay: Departamento de Economía, Facultad de Ciencias Sociales de la Universidad de la Republica, σ.2-4

⁸⁷ Hudson, R. Meditz, S. (1992). *Uruguay: a country study*. Washington: Federal Research Division, Library of Congress, σ. 152-159

του Παγκόσμιου Ινστιτούτου για την Ανάπτυξη Οικονομικών Έρευνας (UNU) των Ηνωμένων Εθνών⁸⁸, ο οποίος ασχολείται με την έρευνα και την ανάλυση πολιτικής για την επίτευξη διαρθρωτικών αλλαγών που επηρεάζουν τις αναπτυσσόμενες και τις μεταβατικές οικονομίες, όπως καθίσταται και η περίπτωση της Ουρουγουάης, σημείωσε ραγδαία οικονομική ανάπτυξη, για την χρονική περίοδο 2000-2012 σε άμεση συνάρτηση με τα επίπεδα ανάπτυξης των χωρών της Λατινικής Αμερικής. Παρόλα αυτά, ήταν εξαιρετικά ευάλωτη σε σχέση με την Αργεντινή και τη Βραζιλία λόγω των ισχυρών εμπορικών και οικονομικών δεσμών μεταξύ των χωρών. Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2008 διέκοψε το τραπεζικό σύστημα της Ουρουγουάης και προκάλεσε την κατάρρευση του νομίσματός της, καταλήγοντας σε απότομη συρρίκνωση του ΑΕΠ της. Ένα πακέτο μέτρων οικονομικής, νομισματικής και τραπεζικής μεταρρύθμισης βοήθησε τη χώρα να σταθεροποιηθεί και να ξεκινήσει μια τάση θετικής ανάπτυξης ιδιαίτερα από το 2009 και ύστερα. Κατά αυτόν τον τρόπο, η εξωτερική θέση της χώρας βελτιώθηκε σημαντικά, το πέσο σταθεροποιήθηκε, το κεφάλαιο σταμάτησε και αντιστράφηκε εν μέρει με την τραπεζική πίστωση στον ιδιωτικό τομέα να αρχίζει να ανακάμπτει. Μεταξύ, λοιπόν, των ετών 2000 και 2012, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε για όλες τις παραγωγικά ενεργές ομάδες του πληθυσμού, με αύξηση στις αρχές της δεκαετίας, από το 2000 έως το 2002, και μετέπειτα μείωση.

Η σύνθεση της απασχόλησης κατά επαγγελματική ομάδα βελτιώθηκε από το 2000 καθώς οι εργαζόμενοι άλλαξαν πεδίο απασχόλησης από τα βιοτεχνικά και εμπορικά επαγγέλματα σε επαγγέλματα διοίκησης, ως ελεύθεροι επαγγελματίες καθώς και σε τεχνικές θέσεις εργασίας. Όλες οι δημογραφικές ομάδες - νέοι και ενήλικες εργαζόμενοι, άνδρες και γυναίκες - επωφελήθηκαν από αυτήν τη βελτίωση. Βέβαια, παρά την τάση αυτή βελτίωσης της δομής της απασχόλησης, αυτή παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό αμετάβλητη για τις γυναίκες. Σ'ότι αφορά τον αγροτικό τομέα, το μερίδιο των επαγγελματιών μεσαίου εισοδήματος στη συνολική απασχόληση είναι μεγαλύτερο σε σύγκριση με τα αστικά μεγέθη. Το επίπεδο εργασίας σε σχέση με την αστική περιοχή εξηγείται από το μεγαλύτερο μερίδιο της γεωργίας και της δασοκομίας σε συνάρτηση με τα αστικά επαγγέλματα. Πρέπει να τονιστεί ότι οι ταξικές διαφορές στην Ουρουγουάη είναι λιγότερο έντονες από ό,τι σε μεγάλο μέρος της Λατινικής Αμερικής, ιδιαίτερα σε σύγκριση με τους *latifundistas* της

---

⁸⁸ World Bank, (2020)

Ουρουγουάης⁸⁹, δηλαδή τους μεγάλους γαιοκτήμονες, οι οποίοι καθυστέρησαν να φθάσουν το ίδιο επίπεδο κοινωνικής και πολιτικής υπεροχής. Μάλιστα, αν και, συνιστούν ένα μικρό μέρος του πληθυσμού πλέον, μετέπειτα κατάφεραν να ελέγχουν το μεγαλύτερο μέρος της γης του έθνους, το οποίο συνήθως χρησιμοποιούσαν για εκτροφή βοοειδών και προβάτων.

Κοινωνική Διαστρωμάτωση

Η αγροτική κοινωνία της Ουρουγουάης⁹⁰, ως εκ τούτου, παρέμεινε πιο αυστηρά ιεραρχική από την αστική της κοινωνία. Αυτό ισχύει για πόλεις εκτός της περιοχής του Μοντεβίδεο, όπου ζει η πλειονότητα του εσωτερικού πληθυσμού. Οι εμπορικές, οικονομικές και βιομηχανικές ελίτ της Ουρουγουάης είναι πιο κοσμοπολίτικες από τους μεγάλους κτηνοτρόφους. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι ο υψηλός αριθμός βασικών βιομηχανιών και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας που διαχειρίζεται το κράτος αποτυπώνει ότι οι μεγάλοι ιδιωτικοί επιχειρηματίες-εργοδότες δεν είναι πολυάριθμοι. Το γεγονός αυτό φαίνεται⁹¹ να αντιστράφηκε κατά την διάρκεια των ετών 2006 έως 2018 όπου οι αυτοαπασχολούμενοι άνδρες ενεργού παραγωγικού δυναμικού αποτυπώνονται στους 185.000 εν έτη 2006 με μία συνεχή αυξομείωση ανά την διάρκεια των ετών, να φθάνουν στους 235.000 το 2018, σημειώνοντας μία αύξηση 27%.

Για τις αυτοαπασχολούμενες γυναίκες, από την άλλη πλευρά, καταμετρούνται σε 115.000 το 2006 και σταδιακά αυξάνονται έως το 2011 όπου φθάνουν τις 149.000, με μία αύξηση 32% η οποία διαφαίνεται να διατηρείται σταθερά έως και το 2018.

Οι ανώτερες τάξεις της Ουρουγουάης⁹², κατά την διάρκεια του 20ου αιώνα και αρχές 21ου αποτελούνταν από γαιοκτήμονες, επιχειρηματίες και πολιτικά αξιώματα. Οι μεσαίες τάξεις περιλαμβάνουν κρατικά επαγγέλματα, μικρούς επιχειρηματίες και μεσαίου μεγέθους αγρότες.

Οι κατώτερες τάξεις αποτελούνταν από τους χειρώνακτες εργάτες ανειδίκευτης εργασίας (bluecollars), οικιακούς βοηθούς, μικρό αριθμό αγροτών, και

---

⁸⁹ Cruces, G. Fields, G. Jaume, D. Viollaz, M. (2017). *Growth, Employment, and Poverty in Latin America*. USA: Oxford University Press, σ. 435

⁹⁰ Hudson, R. Meditz, S. (1992). *Uruguay: a country study*. Washington: Federal Research Division, Library of Congress, σ. 118-126

⁹¹ ILO, LABORSTA (Database, 2006-2018)

⁹² Cruces, G. Fields, G. Jaume, D. Viollaz, M. (2017). *Growth, Employment, and Poverty in Latin America*. USA: Oxford University Press. σ. 416-426

εκείνους που αναγκάστηκαν να επιβιώσουν επισφαλώς στον άτυπο τομέα της οικονομίας.

Κατά αυτόν τον τρόπο διαφαίνεται ότι η μόνη μεγάλη συγκέντρωση εργαζομένων εντοπίζεται στο Μοντεβίδεο, με το εργατικό κίνημα να περιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό σε αυτήν την πόλη και ως εκ τούτου δεν ήταν πραγματικά ένα εθνικό φαινόμενο, και παράλληλα ο μικρός αριθμός εργαζομένων που απασχολούνται από τις περισσότερες μεμονωμένες εταιρείες περιόρισε την τάση των εργαζομένων να σχηματίζουν μαζικές οργανώσεις. Οι ιδιοκτήτες μεσαίου μεγέθους αγροκτημάτων κατάφεραν να προσεγγίσουν το βιοτικό επίπεδο της αστικής μεσαίας τάξης. Αρκετά από τα ασυνήθιστα οικονομικά και πολιτικά χαρακτηριστικά της Ουρουγουάης επηρέασαν την ανάπτυξη του εργατικού της κινήματος στις αρχές του 20ου αιώνα, με την κυβέρνηση να διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην εργασιακή πολιτική. Επιπρόσθετα, οι κρατικές επιχειρήσεις και οι κυβερνητικοί οργανισμοί έγιναν ο μεγαλύτερος εργοδότης του έθνους.

Η μείωση της ανισότητας των αποδοχών εργασίας ξεκίνησε το 2007, συμπίπτοντας με την αύξηση του μεριδίου των εργαζομένων με χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης στη συνολική απασχόληση που πραγματοποιήθηκε από το 2007 έως το 2010. Αυτή η μείωση της ανισότητας των αποδοχών εργασίας συμβαδίζει επίσης με το γεγονός ότι η μείωση των αποδοχών για κατηγορίες υψηλού εισοδήματος ήταν μεγαλύτερη από τη μείωση για τις κατηγορίες χαμηλού εισοδήματος. Κατά συνέπεια, η μείωση της ανισότητας των αποδοχών εργασίας στην Ουρουγουάη πραγματοποιήθηκε σε βάρος των απωλειών εισοδήματος για όλες τις κατηγορίες απασχόλησης, αλλά ιδιαίτερα για τα επαγγέλματα κύρους.

Πολλοί εργάστηκαν σε μικρές επιχειρήσεις, αλλά ορισμένες από αυτές τις επιχειρήσεις επλήγησαν από τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις της δεκαετίας του 1970 που ήταν προσανατολισμένες στην αγορά, οι οποίες οδήγησαν στην απελευθέρωση των μεταποιημένων εισαγωγών.

Το σχετικά υψηλό βιοτικό επίπεδο⁹³ της χώρας βασίζεται ιστορικά στα κέρδη από τις εξαγωγές γεωργικών προϊόντων, ιδίως το μαλλί και το βόειο κρέας, τα οποία ωστόσο έχουν υποστεί διακυμάνσεις στην παγκόσμια αγορά. Για να μειωθεί η εξάρτηση του έθνους από το εξωτερικό εμπόριο, οι διαδοχικές κυβερνήσεις

---

⁹³ Cruces, G. Fields, G. Jaume, D. Viollaz, M. (2017). *Growth, Employment, and Poverty in Latin America*. USA: Oxford University Press. σ. 427-433

ενθάρρυναν την εγχώρια παραγωγή και τις υπηρεσίες, οι οποίες έχουν γίνει δυναμικοί τομείς της οικονομίας. Η κυβέρνηση, με την σειρά της, θέτει σε λειτουργία έναν μεγάλο αριθμό εταιρειών που παράγουν ηλεκτρισμό, βελτιώνουν το εισαγόμενο πετρέλαιο, κατασκευάζουν αλκοόλ και τσιμέντο και επεξεργάζονται κρέας και ψάρια. Ωστόσο, έχουν γίνει προσπάθειες ιδιωτικοποίησης κρατικών εταιρειών από τη δεκαετία του 1990. Οι υπηρεσίες και το εμπόριο απασχολούν, πλέον, περισσότερο από το ήμισυ του εργατικού δυναμικού της Ουρουγουάης, ενώ περίπου το ένα πέμπτο των εργαζομένων ασχολούνται με την κατασκευή. Σχετικά μικρό ποσοστό απασχολείται με χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και γεωργικές επιχειρήσεις.

Εκπαιδευτικό επίπεδο ως παράγοντας κοινωνικής διαστρωμάτωσης

Η σύνθεση της απασχόλησης ανά οικονομικό τομέα στην αστική Ουρουγουάη βελτιώθηκε μεταξύ 2000 και 2012. Ειδικότερα, το εκπαιδευτικό επίπεδο του απασχολούμενου πληθυσμού, λαμβάνοντας υπόψη τις αγροτικές περιοχές στην Ουρουγουάη μεταξύ του 2006 και του 2012, παρουσίασε την ίδια τάση με εκείνη των αστικών περιοχών. Οι αποδοχές εργασίας των ενήλικων, ανδρών και γυναικών εργαζομένων μειώθηκαν μεταξύ 2000 και 2012, ενώ οι αποδοχές εργασίας των νέων μισθωτών αυξήθηκαν. Το μοτίβο⁹⁴ της μείωσης των αποδοχών εργασίας στην αρχή της περιόδου (2000–3) και της αύξησης των αποδοχών εργασίας τα επόμενα έτη (2003–12) διατηρήθηκε για όλες τις ομάδες πληθυσμού. Οι μέσες αποδοχές μειώθηκαν μεταξύ του 2000 και του 2012 για τους εργαζόμενους και στις δύο κατηγορίες χαμηλής και υψηλής εκπαίδευσης, αλλά οι αποδοχές των εργαζομένων που απασχολούνται σε κατηγορίες υψηλού εισοδήματος μειώθηκαν περισσότερο από τα εισοδήματα των εργαζομένων που εργάζονται σε κατηγορίες χαμηλού εισοδήματος. Το ενεργό παραγωγικό δυναμικό από όλες τις κατηγορίες απασχόλησης υπέστησαν μείωση των αποδοχών από το 2000 έως το 2003–4 και μια σταθερή αύξηση των αποδοχών από το 2004–5 έως το 2012. Όταν κατανέμονται από τις επαγγελματικές ομάδες, οι αποδοχές των εργαζομένων σε επαγγελματικές ομάδες χαμηλού εισοδήματος (στοιχειώδη επαγγέλματα, καθώς και τα βιοτεχνικά και εμπορικά επαγγέλματα) μειώθηκαν κατά λιγότερο (σε ποσοστά) από ό, τι οι αποδοχές των μισθωτών εργαζομένων σε επαγγέλματα υψηλού εισοδήματος (διοικητικές, επαγγελματικές και τεχνικές θέσεις εργασίας). Μάλιστα, οι αποδοχές εργασίας κατά

⁹⁴ Hudson, R. Meditz, S. (1992). *Uruguay: a country study*. Washington: Federal Research Division, Library of Congress, σ. 86-89

επαγγελματική θέση αποκαλύπτουν⁹⁵ ότι οι αποδοχές εργασίας των αυτοαπασχολούμενων μειώθηκαν κατά λιγότερο (σε ποσοστιαία βάση) από τα εισοδήματα εργασίας των μισθωτών. Τέλος, οι αποδοχές εργασίας των μισθωτών με υψηλό μορφωτικό επίπεδο μειώθηκαν κατά περισσότερο (σε ποσοστιαία βάση) από τις αποδοχές των μισθωτών με μεσαίο και χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης.

Η, δε, απασχόληση⁹⁶ στον δημόσιο τομέα, στην περίπτωση της Ουρουγουάης, σε συνάρτηση με το συνολικό ποσοστό απασχόλησης στις χώρες της Λατινικής Αμερικής υπολογίζεται σε ποσοστό 11,9% για το 2018 ως προς την κάλυψη θέσεων εργασίας. Μάλιστα, η Ουρουγουάη καθιστά μία από τις τέσσερις χώρες της Λατινικής Αμερικής όπου η πρόσληψη στον δημόσιο τομέα συνέδραμε στην αύξηση της απασχολησιμότητας από 14,4% σε 15% για την χρονική περίοδο 2011-2018. Σε γενικές γραμμές, ο δημόσιος τομέας τείνει να απορροφά περισσότερο τον γυναικείο πληθυσμό σε θέσεις εργασίας που αφορούν την νοσοκομειακή περίθαλψη, την διδασκαλία και άλλου τύπου επαγγέλματα που παραδοσιακά θεωρούνται «γυναικεία» επαγγέλματα, σε ποσοστό 51% εν έτει 2018. Ως εκ τούτου, οι θέσεις αυτές παρέχουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης για όσες γυναίκες χρειάζονται να συνδυάσουν την επαγγελματική με την οικογενειακή ζωή σε άμεση συνάρτηση με την αδυναμία εύρεσης αυτής της ισορροπίας από την εργασία σε θέσεις του ιδιωτικού τομέα⁹⁷.

---

⁹⁵ Hudson, R. Meditz, S. (1992). *Uruguay: a country study*. Washington: Federal Research Division, Library of Congress, σ. 115-117

⁹⁶ OECD (2020). *Government at a Glance: Latin America and the Caribbean 2020*, Paris: OECD Publishing, σ. 76

⁹⁷ OECD (2020). *Government at a Glance: Latin America and the Caribbean 2020*, Paris: OECD Publishing, σ. 78

Διάγραμμα 1

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Μισθωτοί Εργαζόμενοι	70	69.9	70.2	70.5	71.3	71.7	72.7	72.5	73	72.5	71.9	71.7	71.5
Εργοδότες	4.76	4.8	4.9	4.8	4.8	5.17	4.67	4.88	4.4	4.18	4.13	4.07	3.72
Αυτοαπασχολούμενοι	23.04	23.3	4.9	22.7	22.3	21.6	21.1	21.3	21.4	22.2	22.9	23.1	23.6
Μέλη Παραγωγικών Συνεταιρισμών	0.15	0.22	0.21	0.21	0.19	0.18	0.12	0.12	0.18	0.18	0.24	0.18	0.24
Συμβοηθούντα μέλη	1.99	1.8	1.53	1.71	1.28	1.27	1.21	1.11	0.78	0.8	0.85	0.7	0.7

ILO, LABORSTA (Database, 2006-2018). TotalStatusinEmployment.

Στον παραπάνω πίνακα αποτυπώνεται η αυξητική τάση της απασχόλησης στην Ουρουγουάη με την τωρινή επίσημη καταγραφή να αγγίζει τους 1.762. 838 απασχολούμενους συνολικά.

Τα στοιχεία για τη μείωση των αποδοχών εργασίας για όλες τις εκπαιδευτικές ομάδες μπορούν να ερμηνευθούν υπό το φως των προηγούμενων αποτελεσμάτων της βελτίωσης του εκπαιδευτικού επιπέδου του αστικού πληθυσμού της Ουρουγουάης και της βελτίωσης της δομής απασχόλησης ανά οικονομικό τομέα και επαγγελματική ομάδα κατά την περίοδο.

Η βελτίωση της διάρθρωσης της απασχόλησης ανά οικονομικό τομέα και επαγγελματική ομάδα συνεπάγεται αύξηση του μεριδίου τομέων και επαγγελμάτων που είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιούν εργαζομένους με υψηλό και μεσαίο

εκπαιδευτικό επίπεδο, όπως εξειδικευμένες υπηρεσίες, εκπαίδευση και υγεία, και τεχνικά επαγγέλματα, με μείωση του μεριδίου τομέων και επαγγελμάτων που απασχολούν εργαζόμενους με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, όπως οικιακές υπηρεσίες, κατασκευαστικές και χαμηλής τεχνολογίας βιομηχανίες, βιοτεχνικά και εμπορικά επαγγέλματα.

Ως εκ τούτου, από τα στοιχεία αυτά διαφαίνεται ότι η ζήτηση για εργαζόμενους με υψηλό και μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης σε σχέση με εκείνους με χαμηλά εκπαιδευτικά επίπεδα αυξήθηκε, με την διάρθρωση της απασχόλησης ανά οικονομικό τομέα σε εθνικό επίπεδο να βελτιώνεται από το 2006 έως το 2012.

Η χρονική περίοδος 2000-2012, η Ουρουγουάη σημείωσε ραγδαία οικονομική ανάπτυξη σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Λατινικής Αμερικής, με ΑεχγΠ που αυξήθηκε κατά 44,7% ενώ για τις υπόλοιπες ήταν στο 36,2% αύξησης. Στις αρχές του 2000 έως και το 2002, η Ουρουγουάη επηρεάστηκε από την οικονομική κρίση, ιδιαίτερα από την οικονομική αστάθεια που απόρρεε από την Αργεντινή και την Βραζιλία, μιας και υπήρχαν οικονομικοί δεσμοί μεταξύ τους. Εξαιτίας, λοιπόν, της δημοσιονομικής κρίσης, το τραπεζικό σύστημα της χώρας υπέφερε και οδήγησε στην πτώση της νομισματικής αξίας (πέσος), επηρεάζοντας την φθίνουσα τάση του ΑΕΠ που αποτυπώθηκε σε αύξηση μόλις 4,5%. Το ποσοστό ανεργίας⁹⁸ αυξήθηκε κατά την περίοδο 2000-2012 για όλες τις ηλικιακές ομάδες, ιδιαίτερα στην αστική περιοχή του Μοντεβίδεο, αγγίζοντας το ύψος 6,4%.

Μολαταύτα, η εργασιακή σύνθεση του πληθυσμού σημείωσε βελτίωση εντός των ετών 2000-2011, μιας και οι εργαζόμενοι μεταφέρθηκαν από τις βιοτεχνικές, χειρονακτικές, εμπορικές εργασίες, σε καλύτερες απασχολήσεις που αφορούσαν τις επιχειρησιακές δομές και τεχνικού τύπου εργασίες . Οι μισθωτοί εργαζόμενοι καταλαμβάνοντας την πλειονότητα του πληθυσμού, αποτυπώνονταν αναλογικά σε μία αυξητική τάση από 72,9% σε 74,2% στην χρονική περίοδο 2000-2012, με την πάραυτα διακύμανση των αυτοαπασχολούμενων από 22% σε 20% συνολικής συμμετοχής. Μάλιστα, η κατανομή των απασχολούμενων ατόμων με χαμηλά εκπαιδευτικά επίπεδα εξασθένησε ως φαινόμενο, σε ποσοστό που ανήλθε σε 44% εν έτει 2000 και έφθινε με 34,7% εν έτει 2012. Ως συνέπεια αυτών, διαφαίνεται ότι το

---

⁹⁸Cruces, G. Fields, G. Jaume, D. Viollaz, M. (2017). *Growth, Employment, and Poverty in Latin America*. USA: Oxford University Press, σ. 435-40

εκπαιδευτικό επίπεδο βελτιώθηκε για μεγάλο μέρος του πληθυσμού, με την ταυτόχρονη καλύτερη αφομοίωση σε θέσεις εργασίας με υψηλότερες αποδοχές .

Η κατανομή των εργασιακών καθεστώτων στην Ουρουγουάη και η αναλυτική περιγραφή των στατιστικών δεδομένων (2006-2018)

Με την συνοπτική παρουσίαση των στατιστικών δεδομένων διάρκειας 12 ετών (2006-2018) που απορρέουν από την έρευνα και επίσημη καταγραφή από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εργασίας (ILO), αποτυπώνεται τόσο η διάρθρωση όσο και η κατανομή των εργασιακών καθεστώτων.

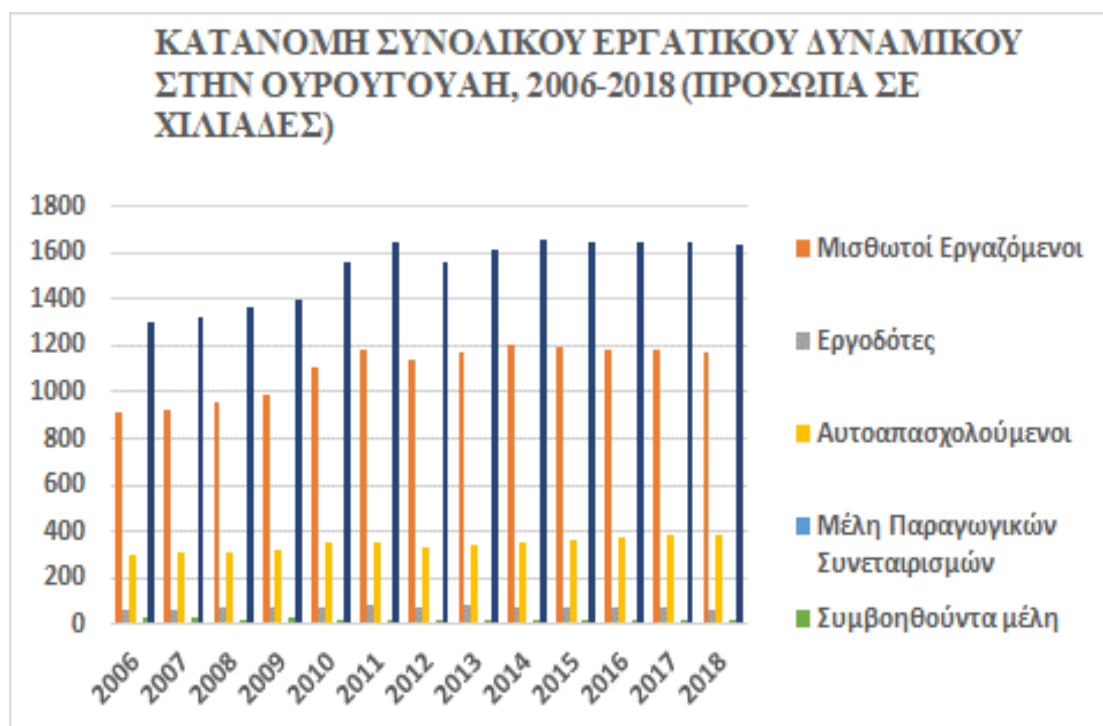
Πιο συγκεκριμένα, η αποκρυστάλλωση⁹⁹ των εργασιακών καθεστώτων, όπως αποτυπώνεται στον κάτωθι πίνακα, για το συνολικό εργατικό δυναμικό της χώρας κατατμείται σε (5) επιμέρους κατηγορίες: i) μισθωτοί εργαζόμενοι, ii) εργοδότες, iii) αυτοαπασχολούμενοι, iv) μέλη παραγωγικών συνεταιρισμών και v) συμβοηθούντα μέλη. Στην πρώτη περίπτωση των μισθωτών εργαζομένων, διαφαίνεται ότι εν έτει 2006, η παρουσία των μισθωτών εργαζομένων καταμετρείται σε 912.000 με την σταδιακή αύξησή τους έως και το 2011 να αγγίζουν τους 1.178.000 και την έναρξη μίας αυξομειωτικής τάσης που αποτυπώνεται σε 1.137.000 εν έτη 2012 έως και το 2018 που καταμετρίονται σε 1.171.000 μισθωτούς εργαζόμενους.

Εν συνεχεία, στην περίπτωση των συνολικών εργοδοτών (ανδρών-γυναικών) απαριθμούνται σε 62.000 εν έτει 2006 με την σταδιακή πορεία αύξησης τους να αγγίζει τις 85.000 εν έτει 2011, που πάραυτα φθίνει κατά την διάρκεια των ετών από το ακόλουθο έτος με 73.000 και την συνεχή πτωτική αυτή τάση να αγγίζει τις 61.000 εν έτει 2018.

---

⁹⁹ILO, LABORSTA (Database, 2006-2018). *Employment by Status*

Διάγραμμα 2

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΑΝΔΡΩΝ-ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΟΥΡΟΥΓΟΥΑΗ, 2006-2018 (ΠΡΟΣΩΠΑ ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Μισθωτοί Εργαζόμενοι	912.000	927.000	958.000	988.000	1.112.000	1.178.000	1.137.000	1.173.000	1.208.000	1.195.000	1.183.000	1.180.000	1.171.000
Εργοδότες	62.000	64.000	67.000	68.000	75.000	85.000	73.000	79.000	73.000	69.000	68.000	67.000	61.000
Αυτοαπασχολούμενοι	300.000	309.000	314.000	318.000	349.000	355.000	331.000	345.000	354.000	367.000	377.000	381.000	387.000
Μέλη Παραγωγικών Συνεταιρισμών	2.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	2.000	2.000	3.000	3.000	4.000	3.000	4.000
Συμβοηθούντα μέλη	26.000	24.000	21.000	24.000	20.000	21.000	19.000	18.000	16.000	14.000	14.000	13.000	13.000
Σύνολο Εργατικού Δυναμικού	1.302.000	1.326.000	1.364.000	1.400.000	1.559.000	1.641.000	1.563.000	1.617.000	1.654.000	1.648.000	1.645.000	1.644	1.636

Πηγή: ILO, Labor Stat, Employment by Status, www.Ilo.org

Επιπρόσθετα στην περίπτωση των αυτοαπασχολούμενων, η παρουσία τους αφορά είτε τους μικροπαραγωγούς, πωλητές αγροτικών/κτηνοτροφικών ειδών, στα πλαίσια της εργασιακής δομής στην Ουρουγουάη, είτε τους ανεξάρτητους

επιχειρηματίες που εντοπίζονται κυρίως στην πρωτεύουσα της, το Μοντεβίδεο. Μάλιστα, εν έτει 2006 η παρουσία τους αποτιμάται σε 300.000 με την σταθερή τους πορεία να αγγίζει τις 355.000 έως το 2011 και την μικρή φθίνουσα τάση το ακόλουθο έτος με τους 331.000 αυτοαπασχολούμενους, τάση η οποία αμβλύνεται εν έτει 2013 με 345.000 και την μετέπειτα σταθερή ανοδική πορεία που φθάνει το ύψος των 387.000 αυτοαπασχολούμενων για το έτος 2018.

Σ' ότι αφορά τα μέλη παραγωγικών συνεταιρισμών, η παρουσία τους σε συνολικό επίπεδο αποτυπώνεται στους 2.000 εν έτει 2006, με την αύξηση τους κατά 1.000 έως και το 2011 και την μετέπειτα αυξομείωση μεταξύ 2.000 και 3.000 αντίστοιχα έως και το 2015. Βέβαια, η αυξητική αυτή τάση συνεχίζει το 2016 με την επίσημη καταγραφή ύψους 4.000 αυτοαπασχολούμενων και την επικράτηση αυτού έως και το 2018. Τέλος, η περίπτωση των συμβοηθούτων μελών αποτυπώνεται σε 26.000, μία τάση που πάραυτα ξεκινά την φθίνουσα τάση από τον ακόλουθο χρόνο με 24.000 και την σταδιακή πορεία αυτής να φθίνει κατά το πέρασμα των 12 αυτών ετών και να φθάνει τις 13.000 εν έτει 2018. Η τάση αυτή φαίνεται, να μην να είναι πτωτική, αλλά εντοπίζεται μία σταθερότητα στην κλίμακα αυτή.

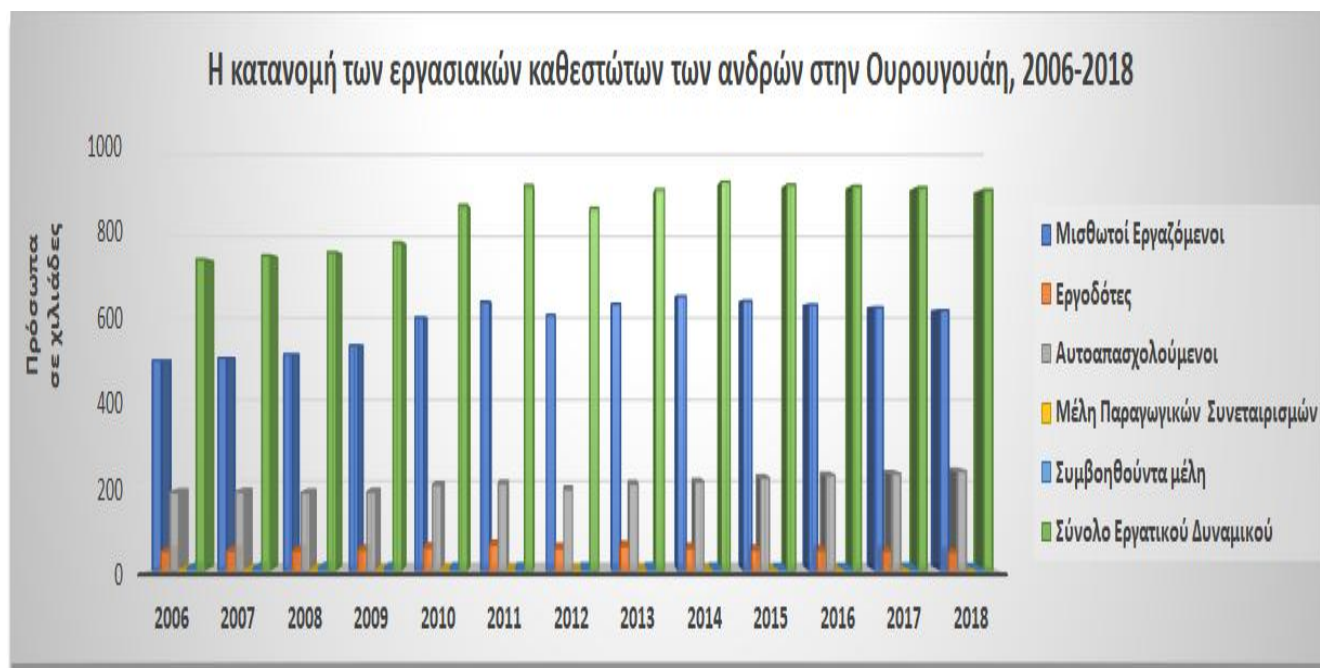
Κατά αυτόν τον τρόπο, το σύνολο των εργασιακών καθεστώτων, ανδρών και γυναικών εντός της Ουρουγουάης αποτυπώνεται σε 1.302.000 με την σταθερή ανοδική πορεία έως και το 2011 όπου καταγράφονται σε 1.641.000 απασχολούμενους, με μία σχετικά μικρή φθίνουσα πορεία εντός των ετών 2012 έως 2018, με την μολαταύτα αυξητική συμμετοχή τους να αποκρυσταλλώνεται σε 1.636.000, γεγονός που τονίζει την ενεργή συμμετοχή του παραγωγικού δυναμικού εντός χώρας και την ανάκαμψη αυτής ιδιαίτερα εν έτει 2011 σε συνάρτηση με το 2006.

Ποσοτική κατανομή των εργασιακών καθεστώτων που καταλαμβάνεται από τον ανδρικό πληθυσμό

Με την μελέτη του ακόλουθου διαγράμματος διαφαίνεται ότι η παρουσία του ανδρικού πληθυσμού σε συνολικό επίπεδο είναι έντονη και να ανέρχονται σε 735.000 το 2006 καθώς και την αυξητική τους πορεία να κλιμακώνεται έως το 2011 με 910.000 άνδρες όλων των εργασιακών καθεστώτων συνολικά. Η επακόλουθη φθίνουσα τάση το επόμενο έτος με 856.000 είναι αρκετά σθεναρή, με συνεχείς μικρές

αυξομειώσεις που αποφαινόνται στους 899.000 για το 2018, αριθμός που τονίζει την αυξητική τάση των ανδρών στην παραγωγική διαδικασία ανά το πέρασμα των ετών.

Διάγραμμα 3

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Μισθωτοί Εργαζόμενοι	496.000	502.000	511.000	532.000	598.000	635.000	604.000	630.000	648.000	637.000	628.000	622.000	615.000
Εργοδότες	46.000	47.000	47.000	49.000	54.000	61.000	53.000	58.000	53.000	49.000	48.000	47.000	44.000
Αυτοαπασχολούμενοι	185.000	186.000	184.000	186.000	203.000	206.000	192.000	205.000	210.000	219.000	225.000	229.000	235.000
Μέλη Παραγωγικών Συνεταιρισμών	2.000	2.000	2.000	1.000	2.000	2.000	1.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
Συμβοηθούντα μέλη	7.000	6.000	7.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	5.000	4.000	4.000	5.000	4.000
Σύνολο Εργατικού Δυναμικού	735.000	744.000	752.000	775.000	863.000	910.000	856.000	900.000	918.000	911.000	908.000	905.000	899.000

Πηγή: ILO, Labor Stat, Employment by Status, www.Ilo.org

Πιο αναλυτικά, οι άνδρες εργαζόμενοι καθιστούν την επικρατούσα κατηγορία εργασιακού καθεστώτος στην Ουρουγουάη με 496.000 μισθωτούς και απασχολούμενους που παρουσιάζουν μία ανοδική τάση έως το 2011 ύψους 635.000 και άμβλυνσης αυτής σε 604.000 το 2012, με την αυξομείωση αυτή να συνεχίζει έως το 2018 και να αποτυπώνεται σε 615.000 εργαζόμενους άνδρες. Στον αντίποδα βρίσκονται οι εργοδότες οι οποίοι είναι μόλις 46.000 εν έτει 2006 που φθάνουν τους

61.000 το 2011 και φθίνουν κατά πολύ έως το 2018 με μόλις 44.000 εργοδότες που προέρχονται από τον ανδρικό πληθυσμό της χώρας. Οι αυτοαπασχολούμενοι, σε αντίθεση, καταμετρούνται σε 185.000 με μία σχετικά σταθερή αυξητική τάση που φθάνει τους 235.000 το 2018. Η διαφορά ενεργής παρουσίας και ανάδειξης των αυτοαπασχολούμενων ξεπερνάει κατά πολύ τους εργοδότες, φαινόμενο που οφείλεται

Τα μέλη παραγωγικών συνεταιρισμών καθώς και τα συμβοηθούντα μέλη αποτελούν τις κατηγορίες αυτές του πληθυσμού που βρίσκονται σε σθεναρή θέση με μόλις 2.000 και 7.000 αντίστοιχα εν έτει 2006 και σταθερής πορείας για τους πρώτους με τους δεύτερους να έχουν μία φθίνουσα πτώση που αποτυπώνεται σε 4.000 το 2018 αλλά που εντούτοις ξεπερνά κατά πολύ τα μέλη παραγωγικών συνεταιρισμών που αποτυπώνονται σε μόλις 2.000 άνδρες έως και το 2018.

Ποσοστιαία κατανομή ανδρών ανά εργασιακό καθεστώς (2006-2018)

Αναλύοντας τα ποσοστά του παραπάνω διαγράμματος, η παρουσία των μισθωτών εργαζομένων αποτυπώνεται σε 67,4% και την σταδιακή αυξητική τους τάση στην διάρκεια των ετών να αγγίζει το 70,5% εν έτει 2014 και την φθίνουσα τάση να φθάνει το ύψος 68,4%. Παρόλα αυτά, η συμμετοχή του ενεργού παραγωγικού δυναμικού στην Ουρουγουάη είναι σε ένα σχετικά καλό επίπεδο, με την ανοδική πορεία της συμμετοχής αυτής τόσο ανδρών όσο και γυναικών, κάθε εργασιακού καθεστώτος, να αγγίζει περίπου το 70%.

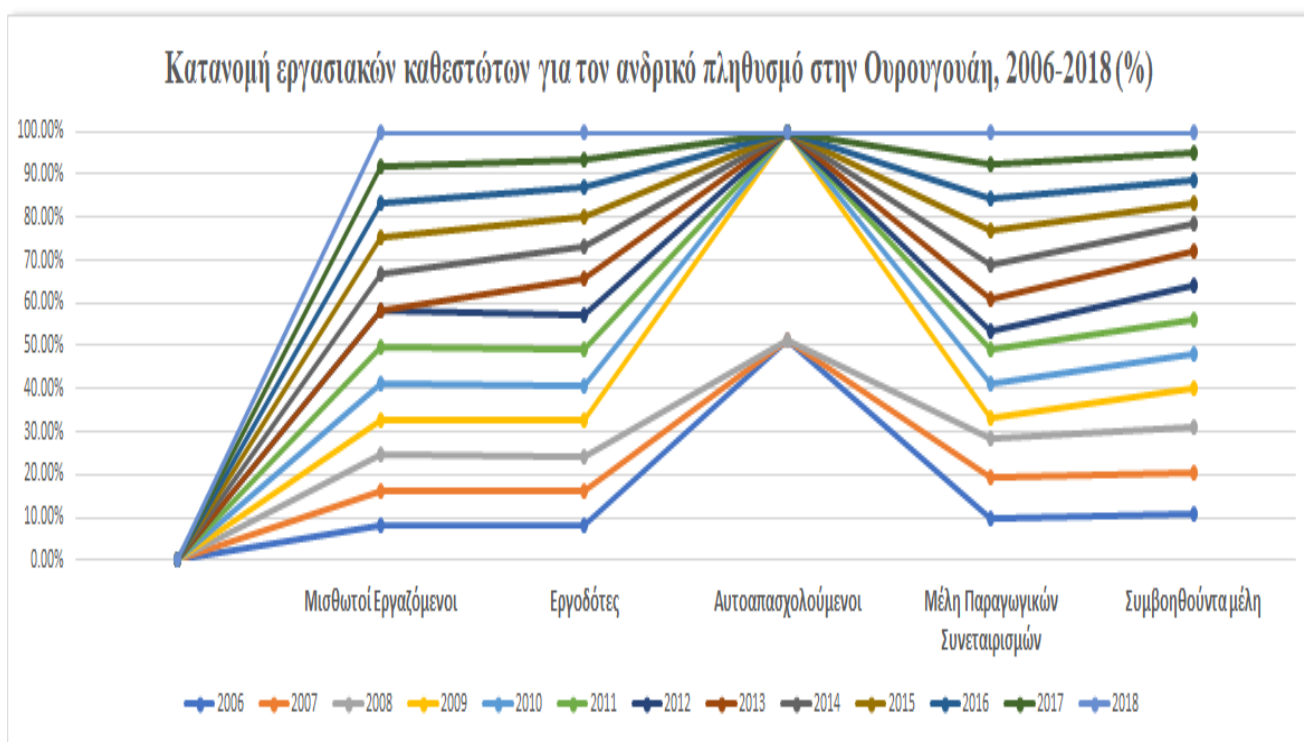
Σ' ότι αφορά τους εργοδότες σε συνολικό επίπεδο, η συμμετοχή τους αποτυπώνεται σε ποσοστό 6,26% για το 2006 με μία μικρή άνοδο του ποσοστού σε 6,32% το ακόλουθο έτος αλλά την πάραυτη αυξομείωσή του που όπως αποφαίνεται ήταν καταλυτική στο πέρασμα της δωδεκαετίας αυτής με το ποσοστό των εργοδοτών να αγγίζει μόλις το 4,89%.

Από την άλλη πλευρά, οι αυτοαπασχολούμενοι σε συνολικό επίπεδο εντοπίζεται σε ποσοστό 25,1% εν έτει 2006, ένα ποσοστό που σίγουρα κατακευρανώνει αναλογικά την παρουσία των εργοδοτών, που μολαταύτα έχει μία μικρή αυξομειωτική τάση κατά την διάρκεια των ετών, που αγγίζει το ύψος το 26,1% σε αντιδιαστολή με τους εργοδότες που είχαν μόλις 4,8% ενεργή συμμετοχή. Τα μέλη των παραγωγικών συνεταιρισμών διαφαίνονται να βρίσκονται σε πολύ χαμηλό επίπεδο συμμετοχής, σε συνολικό επίπεδο, με μόλις 0,27%, με μία σχετικά σταθερή

αλλά πτωτική πορεία στο πέρασμα των ετών αυτών, παραμένοντας στο ύψος του 0,22% για τα τελευταία 6 χρόνια.

Τέλος, στην περίπτωση των συμβοηθούτων μελών, η καταγραφή των οποίων αποφαίνεται πολύ μικρή σε ποσοστό 0,95% για το 2006 και την σταθερή φθίνουσα πορεία έως και το 2018 που αποτυπώνεται στο ύψος 0,44%.

Διάγραμμα 4

Κατανομή εργασιακών καθεστώτων για τον ανδρικό πληθυσμό στην Ουρουγουάη, 2006-2018 (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Μισθωτοί Εργαζόμενοι	67.48	67.47	67.95	68.65	69.29	69.78	70.56	70,00%	70.59	69.92	69.16	68.73	68.41
Εργοδότες	6.26	6.32	6.25	6.32	6.26	6.7	6.19	6.44	5.77	5.38	5.29	5.19	4.89
Αυτοαπασχολούμενοι	25.17	25,0	24,47	24	23,52	22,64	22,43	22,78	22,88	24,04	24,78	25,30	26,14
Μέλη Παραγωγικών Συνεταιρισμών	0.27	0.27	0.27	0.13	0.23	0.22	0.12	0.22	0.22	0.22	0.22	0.22	0.22
Συμβοηθούτα μέλη	0.95	0.81	0.93	0.77	0.7	0.66	0.7	0.67	0.54	0.44	0.44	0.55	0.44

Πηγή: ILO, Labor Stat, Employment by Status, www.Ilo.org

Συμπερασματικά, το σύνολο του ενεργού παραγωγικού δυναμικού στην Ουρουγουάη, αφενός παρουσιάζει μία σχετικά πτωτική τάση στις περισσότερες κατηγορίες εργασιακών καθεστώτων, πάραυτα εμφανίζει να έχει μία καλή ενεργή παρουσία σε συνολικό επίπεδο, ύψους 56,45% εν έτει 2006, με την σταθερά μικρή πτωτική τάση που αγγίζει το 54,95% το 2018. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει μία τάση άνω του 50% συμμετοχής του ανδρικού πληθυσμού στην παραγωγική διαδικασία, με την μεγαλύτερη παρουσία των μισθωτών εργαζομένων να επικρατεί αναλογικά, σε συνάρτηση με τα υπόλοιπα εργασιακά καθεστάτα και τους αυτοαπασχολούμενους να ακολουθούν την τάση αυτή με μία αυξητική τάση κατά την διάρκεια των ετών.

Ποσοτική κατανομή των εργασιακών καθεστώτων που καταλαμβάνεται από τον γυναικείο πληθυσμό

Η παρουσία των γυναικών συνολικά για όλες τις κατηγορίες εργασιακών καθεστώτων είναι εξίσου έντονη σε άμεση συνάρτηση με τον ανδρικό πληθυσμό με την πάραυτα χαμηλότερη συμμετοχή τους, με 566.000 καταγεγραμμένες για το 2006. Η σταθερά αυξητική τάση ενεργής συμμετοχής ανά την διάρκεια των δώδεκα ετών, με την αποτύπωσή τους σε 732.000 το 2011 που αγγίζουν τις 737.000 έως το 2018. Ειδικότερα, σ' ότι αφορά τις γυναίκες εργαζόμενες, ο αριθμός συμμετοχής τους απαριθμείται σε 416.000 οι οποίες αυξάνονται το 2011 με 543.000 και συνεχίζουν την αυξητική αυτή τάση ενεργής παρουσίας με 556.000 μισθωτές και απασχολούμενες γυναίκες για το 2018. Στον αντίποδα βρίσκεται η περίπτωση των εργοδοτριών που είναι αρκετά σθεναρή με μόλις 16.000 σε συγκριτική ανάλυση με τους εργοδότες άνδρες που είναι 46.000 για το έτος 2006 και την μολαταύτα αυξητική τους πορεία σε 24.000 το 2011.

Διάγραμμα 5

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Μισθοωτές Εργαζόμενες	416.000	425.000	447.000	456.000	514.000	543.000	533.000	543.000	560.000	558.000	556.000	558.000	556.000
Εργοδότες	16.000	17.000	19.000	19.000	21.000	24.000	20.000	21.000	20.000	20.000	19.000	20.000	18.000
Αυτο-απασχολούμενες	115.000	122.000	130.000	131.000	146.000	149.000	139.000	140.000	144.000	148.000	151.000	152.000	152.000
Μέλη Παραγωγικών Συνεταιρισμών	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	2.000
Συμβοηθούντα μέλη	19.000	17.000	15.000	18.000	14.000	15.000	13.000	13.000	10.000	10.000	10.000	8.000	9.000
Συνολικό Εργατικό Δυναμικό (Γυναικών)	566.000	582.000	612.000	625.000	696.000	732.000	707.000	717.000	736.000	737.000	737.000	739.000	737.000

Πηγή: ILO, Labor Stat, Employment by Status, www.ilo.org

Η ανοδική, λοιπόν, πορεία των καταγεγραμμένων εργοδοτριών αποτυπώνεται σε 18.000 εν έτει 2018 και μάλιστα με διακριτή διαφοροποίηση σε σχέση με τους άνδρες εργοδότες που βρίσκονται στους 44.000 εν έτει 2018. Οι αυτοαπασχολούμενες γυναίκες, βέβαια, κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα με 115.000 για το 2006 και την αυξητική τους τάση να συνεχίζει έως το 2011 όπου κορυφώνεται με 149.000 και συνεχίζει ακάθεκτα έως το 2018 με τελική αποτύπωση σε 152.000 αυτοαπασχολούμενες γυναίκες. Όμως, σθεναρή παρουσιάζεται να είναι η παρουσία

των γυναικών ως μέλη παραγωγικών συνεταιρισμών με μόλις 1.000 για το 2006, μία τάση που διατηρείται σε σταθερά επίπεδα έως και το 2017 και διαφοροποιείται κατά 1.000 επιπρόσθετες έως το 2018, γεγονός που ισοβαθμεί σε επίπεδο συμμετοχής με τους άνδρες-μέλη παραγωγικών συνεταιρισμών.

Τέλος, στην περίπτωση των συμβοηθούτων μελών, οι γυναίκες αποφαίνονται να υπερέχουν των ανδρών, με 19.000 για το 2006 και το 2011 να διακρίνεται ως έτος ύφεσης που τείνει να φθίνει την παρουσία τους ως το 2018 με 9.000 γυναίκες ως συμβοηθούτα μέλη.

Ποσοστιαία κατανομή γυναικών ανά εργασιακό καθεστώς (2006-2018)

Παρατηρείται ότι σε επίπεδο ποσοστών επισημαίνεται η σχετική διαφοροποίησή τους κατά 10% σε σχέση με τους άνδρες στο σύνολό τους, καθώς για το έτος 2006 καταγράφονται σε ποσοστό 43,4% με την πάραυτα συνεχή αυξητική τάση που αγγίζει το 45% το 2018. Οι γυναίκες ως μισθωτές εργαζόμενες και απασχολούμενες σε συνολικό επίπεδο καταμετρείται σε 73,5% για το 2006, ύψος ποσοστού που σθεναρεί κατά την διάρκεια των ετών, με το 2011 να καθιστά έτος αιχμής που αγγίζει το 74,1% και συνεκτική αυτή πορεία έως το 2018 ύψους 75,4%. Επιπρόσθετα, οι γυναίκες εργοδότες αποτιμούνται σε μόλις 2,83% για το 2006 που τείνουν να αυξάνονται έως το 2011 ύψους 3,28%. Όμως έπεται του 2012 όπου η σθεναρή κατάσταση παρουσίας τους φθίνει σε ποσοστό 2,83% και συνεχίζει στα ίδια επίπεδα έως το 2018 με ποσοστό 2,44%.

Διάγραμμα 6

Πηγή: ILO, Labor Stat, Employment by Status, www.Ilo.org

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Μισθωτές Εργαζόμενες	73,5%	73,02%	73,04%	72,9%	73,8%	74,1%	75,3%	75,7%	76,09%	75,7%	75,4%	75,5%	75,4%
Εργοδότες	2,8%	2,9%	3,1%	3,04%	3,02%	3,2%	2,8%	2,93%	2,72%	2,71%	2,58%	2,71%	2,44%
Αυτοαπασχολούμενες	20,3%	20,9%	21,2%	20,9%	20,9%	20,3%	19,6%	19,5%	19,5%	20,08%	20,4%	20,5%	20,62%
Μέλη Παραγωγικών Συνεταιρισμών	0,18%	0,17%	0,16%	0,16%	0,14%	0,14%	0,14%	0,14%	0,14%	0,14%	0,14%	0,14%	0,27%
Συμβοηθόντα μέλη	3,3%	2,92%	2,4%	2,8%	2,01%	2,05%	1,84%	1,81%	1,36%	1,36%	1,36%	1,08%	1,22%
Σύνολο Γυναικών Εργαζομένων	566	582	612	625	696	732	707	717	736	737	737	739	737

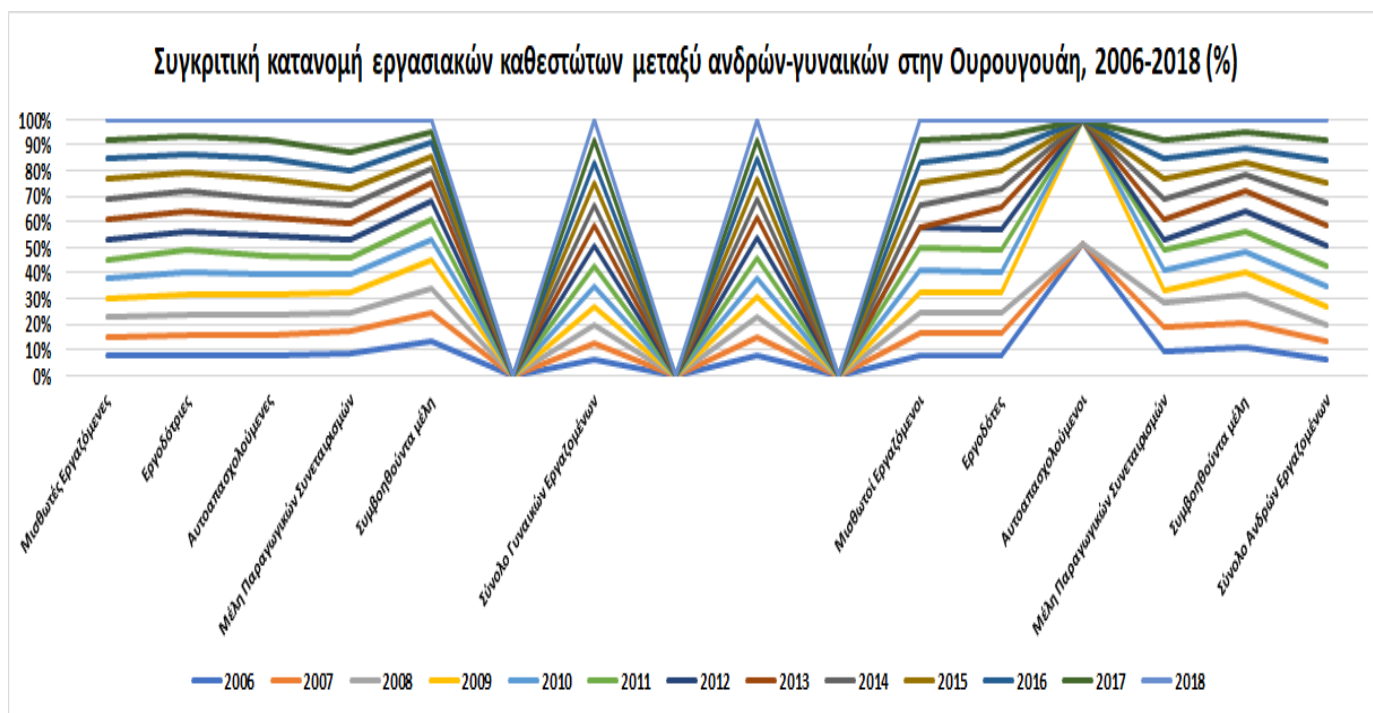
Στον αντίποδα εντοπίζεται η περίπτωση των αυτοαπασχολούμενων γυναικών με συμμετοχή 20,3% η οποία αυξάνεται στην πορεία των ετών να φθάνει το 20,9% το 2010 και να αυξομειώνεται στα ίδια επίπεδα με τελική βέβαια αύξηση ύψους 20,6% το 2018.

Οι γυναίκες ως μέλη παραγωγικών συνεταιρισμών είναι σθεναρή με μόλις 0,18% συμμετοχής που αρχίζει και φθίνει και παραμένει στο 14% για 8 συνεχόμενα έτη, με τελική αποτίμηση 0,27% για το 2018. Τέλος, στην περίπτωση των συμβοηθόντων μελών, οι γυναίκες παρουσιάζουν συμμετοχή ύψους 3,36% για το 2006 και πτωτική τάση σε συνέχεια των ετών με ποσοστό 2,05% εν έτει 2011 και τελική φθίνουσα αποτύπωση ύψους 1,22% για το 2018.

Συγκριτική αποτίμηση εργασιακής κατανομής ανδρών-γυναικών στο συνολικό εργατικό δυναμικό της Ουρουγουάης

Αξιοσημείωτο καθίσταται το γεγονός ότι τόσο η συμμετοχή των ανδρών όσο και γυναικών κυμαίνεται σε σχετικά ίδια επίπεδα με 67,4% και 73,5% αντίστοιχα. Στο σύνολο του γυναικείου πληθυσμού, οι γυναίκες υπερέχουν αναλογικά των ανδρών εργαζομένων σχεδόν κατά 5% σε συνάρτηση με το σύνολο των μετρήσεων του ανδρικού πληθυσμού. Οι εργοδότες άνδρες, όμως, διακρίνονται με ποσοστό 6,26% στο σύνολο του ανδρικού πληθυσμού, με τις γυναίκες εργοδότριες να ανέρχονται σε μόλις 2,83%. Σ'ότι αφορά τους αυτοαπασχολούμενους, η διακύμανση βρίσκεται σε σχετικά παρόμοια επίπεδα, όπου από το συνολικό ανδρικό εργατικό δυναμικό, οι αυτοαπασχολούμενοι ανέρχονται του ύψους 25,1% και τις γυναίκες σε 20,3% αντίστοιχα.

Διάγραμμα 7

Πηγή: ILO, Labor Stat, Employment by Status, www.ilo.org

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Μισθωτές Εργαζόμενες	73,5%	73,02 %	73,04 %	72,9 %	73,8 %	74,1 %	75,3 %	75,7 %	76,09 %	75,7%	75,4 %	75,5 %	75,4%
Εργοδότες	2,83%	2,92%	3,1%	3,04 %	3,02 %	3,28 %	2,83 %	2,93 %	2,72%	2,71%	2,58 %	2,71 %	2,44%

Αυτοασχολούμενες	20,32 %	20,96 %	21,2%	20,9 %	20,9 %	20,3 %	19,6 %	19,5 %	19,5%	20,08 %	20,4 %	20,5 %	20,62 %
Μέλη Παραγωγικών Συνεταιρισμών	0,18%	0,17%	0,16%	0,16 %	0,14 %	0,14 %	0,14 %	0,14 %	0,14%	0,14%	0,14 %	0,14 %	0,27%
Συμβοηθούμενα μέλη	3,36%	2,92%	2,45%	2,88 %	2,01 %	2,05 %	1,84 %	1,81 %	1,36%	1,36%	1,36 %	1,08 %	1,22%
Σύνολο Γυναικών Εργαζομένων	566	582	612	625	696	732	707	717	736	737	737	739	737
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Μισθωτοί Εργαζόμενοι	67,48 %	67,4%	67,9%	68,6 %	69,2 %	69,7 %	70,5 %	70%	70,5%	69,9%	69,1%	68,7%	68,4%
Εργοδότες	6,26%	6,32%	6,25%	6,32 %	6,26 %	6,7%	6,19 %	6,44%	5,77%	5,38%	5,29%	5,19%	4,89%
Αυτοασχολούμενοι	25,1%	25%	24,4%	24%	23,5 %	22,6 %	22,4 %	22,7%	22,8%	24%	24,7%	25,3%	26,1%
Μέλη Παραγωγικών Συνεταιρισμών	0,27%	0,27%	0,27%	0,13 %	0,23 %	0,22 %	0,12 %	0,22%	0,22%	0,22%	0,22%	0,22%	0,22%
Συμβοηθούμενα μέλη	0,95%	0,81%	0,93%	0,77 %	0,7%	0,66 %	0,7%	0,67%	0,54%	0,44%	0,44%	0,55%	0,44%
Σύνολο Ανδρών Εργαζομένων	735	744	752	775	863	910	856	900	918	911	908	905	899

Εντούτοις, τα χαμηλά επίπεδα συμμετοχής ως μέλη παραγωγικών συνεταιρισμών τόσο για τους άνδρες όσο και τις γυναίκες στο σύνολό τους, εντοπίζεται σε 0,27% για τους άνδρες και 0,18% για τις γυναίκες, με την πάραυτη έντονη διαφοροποίηση των γυναικών που καθιστούν συμβοηθούμενα μέλη να ανέρχονται σε 3,36% και τους άνδρες σε μόλις 0,95% συμμετοχής.

Ως εκ τούτου, διαφαίνεται πως η παρουσία των δύο φύλων στο εργατικό δυναμικό είναι σχετικά ισόποση, με μία ποσοστιαία υπεροχή των γυναικών εργαζομένων στο σύνολο του γυναικείου εργατικού δυναμικού σε σχέση με τους άνδρες. Η εργοδοτική πλευρά, δε, τείνει προς τον ανδρικό πληθυσμό παρά τον γυναικείο, αν και σε χαμηλά επίπεδα. Εντούτοις, τόσο η ανδρική όσο και η γυναικεία συμμετοχή στο εκάστοτε σύνολο του εργατικού δυναμικού τους είναι αξιοσημείωτη και έπονται αναλογικά των μισθωτών εργαζομένων. Ωστόσο, σθεναρή είναι η συμμετοχή των δύο φύλων ως μέλη παραγωγικών συνεταιρισμών με ποσοστά 1%. Βέβαια, το γυναικείο εργατικό δυναμικό διακρίνεται για μία αυξητική τάση ως συμβοηθούμενα μέλη με 3,36% σε σύγκριση με τον ανδρικό πληθυσμό ο οποίος είναι μόλις 1%.

Η οικονομική ύφεση

Από τον Μάρτιο του 1959 έως τον Φεβρουάριο 1967¹⁰⁰, η οικονομική κρίση και η κοινωνική ανισοροπία ήταν επικρατούσα στοιχεία στην Ουρουγουάη. Μάλιστα, κατά την χρονική περίοδο των εθνικών εκλογών εν έτει 1962, το φαινόμενο του πληθωρισμού ενέντεινε την κατάσταση με τον πληθωρισμό να φθάνει το ύψος 35%. Αφενός ο πληθωρισμός και αφετέρου η πολιτική αναδιάρθρωση της χώρας οδήγησαν στην προώθηση των αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, με την εφαρμογή οικονομικών πολιτικών που προάσπιζαν μία ελεύθερη, ανοικτή εξωτερική αγορά, με απώτερο στόχο την εξασθένιση του προστατευτικού μοντέλου που λειτουργούσε μόνο μέσα από την σταθερά της βιομηχανικής ανάπτυξης.

Μάλιστα, η κυβέρνηση Μπλάνκο μείωσε την νομισματική αξία και θέσπισε μία ελεύθερη χρηματοοικονομική αγορά ανταλλαγής εγχώριων προϊόντων και υπηρεσιών με εισαγόμενα.

Ο επανακαθορισμός αυτός μέσω των οικονομικών θεσμοθετήσεων έτεινε προς την προώθηση του αγροτικού/κτηνοτροφικού τομέα ιδιαίτερα ως προς τις εξωτερικές συναλλαγές του κράτους.

Η διανομή εισοδήματος¹⁰¹ στην Ουρουγουάη έδειξε μια βαθιά αλλαγή μεταξύ 1989 και 1997

Η αλλαγή επηρέασε τη διαδικασία δημιουργίας εισοδήματος από διάφορες πηγές, όπως η αγορά εργασίας και το συνταξιοδοτικό σύστημα, με την παροδική εξασθένιση της πόλωσης μέσω της συσχέτισης μεταξύ των πόλων εισοδήματος με σημαντική μείωση των κοινωνικών διαστρωματώσεων.

Επιπλέον, παρατηρήθηκε μια αυξανόμενη πόλωση στους εργαζόμενους στην αγορά εργασίας. Αυτή η πόλωση χαρακτηρίστηκε από μείωση του μεγέθους της ομάδας μεσαίου εισοδήματος με τη διεύρυνση των χαμηλών αποδοχών. Βέβαια, η βελτίωση της θέσης των συνταξιούχων αντιστάθμισε την αυξανόμενη πόλωση εντός της αγοράς εργασίας και του συστήματος συντάξεων, έτσι ώστε το συνολικό εισόδημα να μην παρουσίασε αύξηση της συνολικής πόλωσης ενώ το ισοδύναμο εισόδημα των νοικοκυριών αυξήθηκε, με αποτέλεσμα την τάση κοινωνικής πόλωσης.

---

¹⁰⁰Hudson, R. Meditz, S. (1992). *Uruguay: a country study*. Washington: Federal Research Division, Library of Congress, σ. 78-80

¹⁰¹Hudson, R. Meditz, S. (1992). *Uruguay: a country study*. Washington: Federal Research Division, Library of Congress, σ. 85-95

Ως συμβοηθούντα μέλη θεωρούνται οι εργαζόμενοι οι οποίοι είναι εξαρτημένοι σε μία εκάστοτε οικογενειακή οικονομική μονάδα παραγωγικής διαδικασίας και ως εκ τούτου διαφοροποιούνται από άποψη μισθού καθώς δεν αμείβονται με άμεσο τρόπο. Μάλιστα, τα συμβοηθούντα μέλη, στις περισσότερες των περιπτώσεων, συνιστούν μη αμειβόμενους σε μία εμπορευματική κοινωνία όπως καθίσταται η Ουρουγουάη, με τον χαρακτήρα της βοηθητικής απασχόλησης.

Το φαινόμενο της κοινωνικής πόλωσης

Η κοινωνική πόλωση αντανακλάται στην δομή της εργασίας και είναι ιδιαίτερα εμφανής σε ανεπτυγμένες χώρες όπου η πόλωση στην δομή της απασχόλησης καθίσταται έντονη. Η έννοια της κοινωνικής πόλωσης είναι αλληλένδετα συνδεδεμένη με παράγοντες κοινωνικής έντασης. Ως φαινόμενο καθίσταται άκρως πολυσυζητημένο ζήτημα θεωρητικής αναζήτησης, με κύριο θεμελιωτή του Καρλ Μαρξ. Ο ανεπτυγμένος καπιταλισμός εντοπίζεται στην Ουρουγουάη με την απασχόληση στον δημόσιο τομέα να προωθείται αρκετά. Η κοινωνική πόλωση¹⁰² αφορά έναν πληθυσμό στον οποίο παρατηρούνται ορισμένες παθογένειες, με μία μικρή ομάδα πληθυσμού να μοιράζεται κοινά χαρακτηριστικά στοιχεία (θρησκεία, φυλή, μόρφωση, εισόδημα) που την διαφοροποιούν αλλά ταυτόχρονα την ανάγουν σε ανώτερη σε σχέση με τις υπόλοιπες. Τρία δομικά στοιχεία της κοινωνικής πόλωσης αποτελούν i) το μέγεθος της ομάδας πληθυσμού, ii) την αναγνώριση από τα ίδια τα μέλη αλλά και τους άλλους που δεν αποτελούν μέλη της, και iii) τους «εξωγήινους» αποξενωμένους που δεν ταυτίζονται μ' αυτήν. Τα χαρακτηριστικά, λοιπόν, αυτά στοιχεία παράγουν τον ανταγωνισμό, δημιουργώντας κοινωνικές συγκρούσεις και οικονομικές αντιπαραθέσεις.

Οι οικονομικές μεταβλητές οι οποίες συγκλίνουν προς την τάση κοινωνικής πόλωσης αποτελούσαν ανέκαθεν ένα ζήτημα θεωρητικής ενδοσκόπησης για τον Dalton-Pigou¹⁰³, ο οποίος υποστήριζε ότι εάν ένα άτομο με υψηλότερου εισόδημα μεταφέρει ένα ποσό σ' ένα άτομο χαμηλότερου εισοδήματος, τότε θα μπορούσε να υπάρξει μία ισότιμη κατανομή, γεγονός που όχι μόνο δεν συμβαίνει αλλά αυτός είναι ο κύριος παράγοντας που εντείνει την κοινωνική πόλωση μέσα από την διαμόρφωση

---

¹⁰²Gasparini, L. Horenstein, M. Molina, E. Olivieri, S., (2008). *Income Polarization in Latin America: Patterns and Links with Institutions and Conflict*. Oxford: Routledge, Taylor & Francis Group, σ.2

¹⁰³Ο.π., σ. 4

της εργασιακής δομής. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι για τον Dalton-Pigou, η κοινωνική πόλωση ισοδυναμεί με την ανισότητα.

Η οικονομική θεωρητική ανάλυση του AdamSmith¹⁰⁴ περί της διάκρισης τριών (3) βασικών ομάδων από τις οποίες απορρέει η κατανομή του πλούτου, εντοπίζεται και στην περίπτωση της Ουρουγουάης. Η παρουσία, δε, των γαιοκτημόνων ήταν ιδιαίτερα αισθητή κατά την δεκαετία του '90, με τον κάτοχο του αποθέματος να πληρώνει γαιοπρόσοδο, τους καπιταλιστές οι οποίες διαθέτουν τα μέσα παραγωγής και πληρώνει το κόστος των μηχανών για την παραγωγή αγαθών και τους μισθωτούς εργάτες να επωμίζονται τα κέρδη που προέρχονται από την εκμετάλλευση της εργασίας του. Σύνθετη είναι η παραγωγή εισοδήματος όταν στην περίπτωση των αγροτών-καλλιεργητών επωμίζεται τόσο το κέρδος όσο και ο μισθός της εργασίας τους, με τους αγρότες-καλλιεργητές να αποτελούν για τον Smith, αυτοαπασχολούμενοι. Άλλωστε, η καθεαυτή ύπαρξη των τάξεων αποτυπώνει την άνιση πρόσβαση στα αγαθά και τις υπηρεσίες, και ο ρόλος στην περίπτωση της Ουρουγουάης, με την έντονη παρουσία αυτοαπασχολούμενων άρα μικρού κεφαλαίου είναι η δημιουργία καινοτομιών που απορροφούνται από την καπιταλιστική παραγωγή. Κατά την κλασσική πολιτική οικονομία του AdamSmith, δεν υπάρχει μεσαία τάξη αλλά βλέπει την κοινωνία να βρίσκεται σε μία εξελικτική διαδικασία.

Στον αντίποδα βρίσκεται η θεώρηση του MaxWeber¹⁰⁵ με την κοινωνικο-οικονομική τάξη να συνιστά την κατάτμηση της κοινωνίας σε τάξεις ως συνονθύλευμα της οικονομικής θέσης που απορρέει από το εργασιακό καθεστώς και την κοινωνική τάξη που απορρέει ως μία τάξη γοήτρου. Βαρυσήμαντη είναι η έννοια της σωματειακής¹⁰⁶ ένωσης για τον Weber, ο οποίος διαχωρίζει την κλειστή αυτή συλλογικότητα βάση ισχύς και κυριαρχίας, αντικατοπτρίζοντάς την ως μία μορφή πολιτικής διαμάχης, φαινόμενο που αποτυπώνεται στην Ουρουγουάη με την συμμετοχή ως μέλη παραγωγικών συνεταιρισμών να φθίνει κατά την διάρκεια των ετών.

Σύμφωνα, δε, με την μαρξιστική προσέγγιση¹⁰⁷, οι βασικές τάξεις της καπιταλιστικής κοινωνίας διέπονται από την κατανομή της παραγωγικής δύναμης, με τους κεφαλαιοκράτες και τους εργάτες, και τους μικροαστούς (αγρότες, βιοτέχνες) να

---

¹⁰⁴ Smith, A. (1981). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, Volume I*. Indianapolis: Liberty Classics, σ. 13-24

¹⁰⁵ Craib, I. (2012). *Κλασσική κοινωνική θεωρία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση. σ., 227-235

¹⁰⁶ Ο.π., σ. 216-218

¹⁰⁷ Marx, K. (2010). *Μισθωτή Εργασία και Κεφάλαιο*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή Εκδοτική, σ. 9-20

καθιστούν μία ιδιόμορφη κοινωνικο-οικονομική θέση. Ο μικροαστός επωμίζεται έναν μισθό από τον ίδιο του τον εαυτό ως καπιταλιστής και παράλληλα το κέρδος από την εκμετάλλευση του κεφαλαίου του. Το κεφάλαιο, όμως, αυξάνει στο βαθμό που πέφτει ο μισθός της εργασίας, πέφτει στο βαθμό που ανεβαίνει ο μισθός της εργασίας.

Ο Κ. Kautsky¹⁰⁸ είναι από τους πρωτοπόρους υποστηρικτές, ο οποίος χαρακτηρίζει την μεσαία τάξη ως νέα εξαιτίας της μεταβατικής φάσης από εργάτες σε υπαλλήλους και τον απόλυτο διαχωρισμό αυτών λόγω της διαφορετικής κοινωνικής τους διάρθρωσης.

Από τον 18ο αιώνα, ο όρος της κοινωνικής τάξης υιοθετήθηκε για την περιγραφή του κοινωνικού καταμερισμού των κοινωνιών, αλληλένδετα συνδεδεμένη με την μαρξιστική θεωρία. Σύμφωνα με τους Erikson και Goldthorpe¹⁰⁹ ως Νεο-Βεμπεριανοί, οι τάξεις καθιστούν ένα συνονθύλευμα κοινωνικών θέσεων που συναρτώνται βάση των θέσεων τους εντός της αγοράς εργασίας και τις μονάδες παραγωγής.

Κατά αυτόν τον τρόπο, η κοινωνική στρωμάτωση διαμορφώνεται από:

- i) την τάξη γοήτρου
- ii) την τάξη ως διαρθρωτική ανισότητα σε συνάρτηση με την κατοχή των οικονομικών πηγών δύναμης
- iii) την τάξη ως δυνητικός κοινωνικο-πολιτικός διαμορφωτής

Εντούτοις, η Ουρουγουάη αποτελεί μία από τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, η οποία δεν χαρακτηρίζεται από έντονη κοινωνική πόλωση, παρά την ομοιογένεια των εθνικών ασταθειών ανάμεσα στις χώρες αυτές, κυρίως με τις οικονομικές αναδιαρθρώσεις αγοραστικής φύσεως κατά την δεκαετία του '90. Ως εκ τούτου, το φαινόμενο της κοινωνικής πόλωσης κατά τον Rossi (2000)¹¹⁰ απορρέει από τον τρόπο σχηματισμού των νοικοκυριών και όχι ως αποτέλεσμα της διαδικασίας παραγωγής και διαμόρφωσης εισοδημάτων στην Ουρουγουάη. Χαρακτηριστικά στοιχεία που συμβάλλουν στην τάση της κοινωνικής πόλωσης αφορούν την συσχέτιση μεταξύ των πηγών εισοδήματος σε ένα νοικοκυριό με τον αριθμό των οι εργαζομένων, με εντόνότερη κοινωνική πόλωση λόγω του τρόπου διάρθρωσης του

---

¹⁰⁸Kautsky, K. (1985). *Η Κοινωνική Επανάσταση*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 92

¹⁰⁹Κασιμάτη, Κ. (2004). *Δομές και Ροές*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 40-46

¹¹⁰Gradin, C. Rossi, M. (2000). *The distribution of income in Uruguay: The effects of economic and institutional reforms*. Uruguay: Departamento de Economia, Facultad de Ciencias Sociales de la Universidad de la Republica, σ. 13-15

εισοδήματος στο Μοντεβίδεο ενώ στις αγροτικές περιοχές της Ουρουγουάης συσχετίζεται με την διαμόρφωση του ποσού συντάξεων.

Συγκριτική αποτίμηση δεδομένων περί εργασιακής δομής σε συνάρτηση με την κοινωνική πόλωση (γυναικών-ανδρών)

Η σύγκριση των ποσοστιαίων αναλογιών μεταξύ ανδρικού και γυναικείου πληθυσμού σ' ό,τι αφορά την κατανομή των εργασιακών καθεστώτων συνολικά στην Ουρουγουάη σημειώνουν μία συνάρτηση που τείνουν κατά κόρον σε μία σχετικά ισόποση εργασιακή διάρθρωση με ορισμένες διακριτές διαφοροποιήσεις. Ειδικότερα, το ανδρικό εργατικό δυναμικό στο σύνολό του αποτυπώνει μία έντονη παρουσία ύψους 56,4% σε σύγκριση με εκείνη των γυναικών που βρίσκεται σε ποσοστό 43,4%. Επιπρόσθετα, μπορούμε να διακρίνουμε μία παρόμοια διακύμανση στην περίπτωση των μισθωτών εργαζομένων και απασχολούμενων, όπου ο ανδρικός πληθυσμός υπερσχύει σε ποσοστό 54,3% με μικρές αυξομειώσεις που πάραυτα, τον διαφοροποιεί με εκείνο των γυναικών, οι οποίες εντοπίζονται στο ύψος 45,6% με την παρατηρητέα αύξηση συμμετοχής τους ως και 47,4%. Εν συνεχεία, η συμμετοχή του ανδρικού εργατικού δυναμικού είναι αξιοσημείωτη ως εργοδότες αφού αγγίζουν το ποσοστό 74,1% με σχετικές αυξομειώσεις κατά την διάρκεια των ετών, με την μολαταύτα εργασιακή υπεροχή ως καθεστώς εργασίας σε σύγκριση με τις γυναίκες εργοδότες όπου ανέρχονται σε 25,8% και φθάνουν τις 29,5% ως το 2018 στο συνολικό εργατικό δυναμικό της Ουρουγουάης. Η διαφοροποίηση αυτή μεταξύ των δύο φύλων στο σύνολο του εργατικού δυναμικού είναι αισθητή με την αναλογική αυτή διάκριση να τείνει προς την επικράτηση των ανδρών εργοδοτών. Ως αυτοαπασχολούμενοι, το ανδρικό εργατικό δυναμικό ανέρχεται σε 61,6% σε σχέση με το γυναικείο εργατικό δυναμικό ύψους 38% που βέβαια αυξάνεται δραματικά έως το 2018 σε ποσοστό 50%, καταστρώντας την διαφοροποίηση να αγγίζει το επίπεδο μόλις 10%. Στα ίδια επίπεδα εργασιακής κατανομής στο συνολικό εργατικό δυναμικό της χώρας παρατηρείται στην περίπτωση των μελών παραγωγικών συνεταιρισμών όπου το εργατικό δυναμικό ανδρών αποτυπώνεται σε συμμετοχή 66,6% και τάση που φθίνει κατά το ήμισυ, με 33,3% το 2009, αλλά που διατηρείται με ποσοστιαία εναλλαγή 50% κατά την διάρκεια των ετών έως και το 2018. Το εργατικό δυναμικό γυναικών στην προκειμένη κατηγορία εργασιακού καθεστώτος, διατηρείται στο ύψος του 33,3%, γεγονός που πλαισιώνει μία ισάριθμη συμμετοχή ανδρών και γυναικών,

με την πάραυτη αριθμητική υπεροχή των ανδρών αλλά τελική ποσοστιαία αποτίμηση 50% έως το 2018, όπως παρατηρήθηκε και στην περίπτωση του ανδρικού εργατικού δυναμικού. Τέλος, αξίζει να επισημανθεί η έντονη διαφοροποίηση που λαμβάνει χώρα στη περίπτωση των συμβοηθούτων μελών, όπου οι γυναίκες ανέρχονται σε ποσοστό 73% με σχετικές αυξομειώσεις κατά την διάρκεια των ετών, με 75% εν έτει 2009 και 69,2% για το 2018 σε πλήρη αντιπαράθεση με εκείνη των ανδρών όπου η συμμετοχή τους ως συμβοηθούτα μέλη είναι λιγότερο από το ήμισυ, ύψους 26,9% για το 2006. Εντούτοις, με τις σχετικές αυξομειώσεις το ποσοστό συμμετοχής τους αγγίζει το 38,4% το 2017 και πτώση που φθάνει το 30,7% το 2018.

Με την εξασθενημένη παρουσία της εργοδοσίας ως εργασιακό καθεστώς στην Ουρουγουάη, προβάλλεται αφενός η επικράτηση των αυτοαπασχολούμενων, οι οποίοι διαθέτουν μία σχετική ελευθερία κίνησης σε σχέση με τους εργοδότες μίας εκάστοτε επιχείρησης, είτε ως μικροπαραγωγοί είτε ως μικροέμποροι, και αφετέρου αποκρυσταλλώνεται η επιχειρηματικότητα από τις ανεξάρτητες επιχειρηματικές οργανώσεις. Μάλιστα, οι αυτοαπασχολούμενοι¹¹¹ αποτελούν ταυτόχρονα τους μικρούς καπιταλιστές που διαθέτουν το κεφάλαιο για την παραγωγική διαδικασία και τους εργαζόμενους (στην προκειμένη του εαυτού του), επωμίζοντας την κέρδη. Ως ανεξάρτητοι επιχειρηματίες κατέχουν την παραγωγή αγαθών και δεν παράγουν για την αυτοκατανάλωση.

Με την ιδιοκτησία τους και την μικρή παραγωγή¹¹² στην οποία συμμετέχουν καθίσταται η πιθανότητα αυτή εναλλαγής της μισθωτής απασχόλησης μέσα από οικογενειακές οικονομικές μονάδες παραγωγής. Με τον εκσυγχρονισμό της εθνικής οικονομίας, η Ουρουγουάη προβάλλει την εργασιακή πόλωση των πρωτοπόρων ανεπτυγμένων, παρά αναπτυσσόμενων χωρών, και ως συνέπεια αυτού αντανακλάται η κοινωνική πόλωση. Άλλωστε, ο ρυθμός ανάπτυξης του Α.Ε.Π. της χώρας αντικατοπτρίζει πως η έντονη επικράτηση των αυτοαπασχολούμενων είναι άμεση απόρροια της οικονομικής ανάπτυξης, η οποία κατά σειράν, διευρύνει την μισθωτή απασχόληση όπως αποτυπώνεται και με τα στατιστικά δεδομένα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εργασίας.

Οι αυτοαπασχολούμενοι συνιστούν την μικροαστική τάξη, με τους πρώτους να αποτελούν ταυτόχρονα μία μορφή καπιταλιστών και εργατών, λόγω του μίσους

---

¹¹¹ Λύτρας, Α.Ν. (2006). *Η μισθωτή εργασία στην κοινωνική οργάνωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση. σ. 283-299

¹¹² Ο.π., σ. 286 - 293

τους για τυχόν κοινωνική πτώση, απώλειας της κοινωνικής θέσης και αυτοσκοπός την άνοδο ταξικο-κοινωνικά με ατομική προσπάθεια και όχι συλλογικότητες που αμβλύνουν το αίσθημα υπεροχής τους.

Ως εκ τούτου, ο HomiKharas¹¹³ υποστηρίζει ότι με βάση την κατανομή των εργασιακών καθεστώτων αποφαίνεται πως η πλειονότητα του πληθυσμού ανήκει στην μεσαία τάξη, διαθέτοντας οικογενειακό εισόδημα πάνω από το εθνικό όριο της φτώχειας, που αντανακλάται στο 75ο τεταρτημόριο της κατανομής εισοδήματος σε εθνικά όρια, όπου τα τρία τέταρτα των οικογενειών εντός χώρας κερδίζει λιγότερα. Συνεπώς, διαφαίνεται ότι η κοινωνική κινητικότητα των μισθωτών απασχολούμενων είναι μηδαμινή, με την παρουσία των εργοδοτικών καθεστώτων κυρίως με την μορφή των αυτοαπασχολούμενων.

Η σθεναρή παρουσία των συμβοηθούτων μελών παρατηρείται στην συμμετοχή των ανδρών παρά των γυναικών, με την πάραυτη συνακόλουθη πορεία στην μισθωτή τους απασχόληση λόγω της αδυναμίας χαρακτηρισμού της ειδικότητας τους.

Οι μισθωτοί είναι η συντριπτική πλειονότητα των απασχολούμενων και όμως αδυνατούν να γίνουν κοινωνική τάξη, με την ιδέα της ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας ουσιαστικά δεν υπάρχει, παρά μόνο η οριζόντια με την κινητικότητα που λαμβάνει χώρα ανάλογα την επαγγελματική θέση.

Συμπεράσματα

Η Ουρουγουάη θεωρείται ένα από τα πιο δημοκρατικά και φιλελεύθερα κράτη¹¹⁴ παγκοσμίως, καθώς και ένα από τα πιο κοινωνικά προηγμένα σε όλο τον κόσμο σε θέματα που αφορούν την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, την αποδοχή και την κοινωνική ενσωμάτωση. Συνιστά την τρίτη καλύτερη χώρα στη Λατινική Αμερική σε ό,τι αφορά τον δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης, τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ, την επιχειρηματική καινοτομία και τις υποδομές. Η οικονομία της χαρακτηρίζεται από έναν εξαγωγικό γεωργικό τομέα και ένα καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, που σημείωσε αυξητική τάση στον πρωτογενή τομέα και την τωρινή υπέρσχυση του τομέα των υπηρεσιών.

---

¹¹³Kharas, H. (2010). *The Emerging Middle Class in Developing Countries*. OECD, Development Centre, OECD Development Centre Working Papers. σ. 11-13

¹¹⁴Preston, J.E. (1964–70). *A History of Geographical Ideas; Latin America*. New York: Britannica, Syracuse University, σ. 55-65

Ως εκ τούτου, η μεσαία τάξη είναι η μεγαλύτερη στην Αμερική και αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 60% του πληθυσμού της, όπου η κοινωνική πόλωση εντοπίζεται.

Μολαταύτα, σύμφωνα με τον Δείκτη Ανθρώπινης Ευκαιρίας που έχει κατασκευαστεί από την Παγκόσμια Τράπεζα, η Ουρουγουάη κατάφερε να επιτύχει υψηλό επίπεδο ίσων ευκαιριών όσον αφορά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες όπως εκπαίδευση, τρεχούμενο νερό, και ηλεκτρικό ρεύμα. Η οικονομική στασιμότητα από τη δεκαετία του 1950 έχει μειώσει τις ευκαιρίες για ανοδική κοινωνική κινητικότητα¹¹⁵, αλλά η συχνότητα του φαινομένου ακραίου πλούτου και φτώχειας εξακολουθεί να προσεγγίζει το πρότυπο των ανεπτυγμένων χωρών, πόσο μάλλον για τις αναπτυσσόμενες και μεταβατικές οικονομίες όπως καθίσταται η περίπτωση της Ουρουγουάης.

Εν κατακλείδι, σημειώνεται μία διακριτή εργασιακή πόλωση των ανδρών ως μισθωτοί εργαζόμενοι καθώς και αυτοαπασχολούμενοι ως ανεξάρτητοι επιχειρηματίες, με τις γυναίκες να ακολουθούν αναλογικά στα ίδια εργασιακά καθεστώτα. Ωστόσο, σε συγκριτικό επίπεδο, οι άνδρες υπερέχουν στο εργασιακό καθεστώς της εργοδοσίας, με τις γυναίκες στο αντίποδα να υπερέχουν ως συμβοηθούσα μέλη. Τοιούτον τρόπον, η κοινωνική πόλωση που απορρέει από την κατανομή των εργασιακών καθεστώτων και επομένως η εργασιακή πόλωση αποκρυσταλλώνεται στην περίπτωση των μισθωτών εργαζομένων που διαφαίνεται η ισόποση κατανομή των φύλων και παράλληλα η ανοδική τάση συμμετοχής ως αυτοαπασχολούμενοι παρά εργοδότες τόσο των ανδρών όσο και γυναικών. Τέλος, μικρή καθίσταται η καταγραφή των μελών παραγωγικών συνεταιρισμών για τα δύο φύλα αντιστοίχως, με την εργασιακή δομή να αντικατοπτρίζεται στην κοινωνική πόλωση η οποία αποτυπώνεται στην επικράτηση μίας μικροαστικής τάξης, η οποία πάραυτα τείνει προς την εξισορρόπηση ενός καλού βιοτικού επιπέδου χάρις στην υψηλού επιπέδου εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση, ως η τρίτη καλύτερη χώρα στη Λατινική Αμερική σε ό,τι αφορά τον δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης.

---

¹¹⁵Κασσιμάτη, Κ. (2004). *Δομές και Ροές*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, σ. 23-38

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Κασσιμάτη, Κ. (2004). Δομές και Ροές. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Λύτρας, Α.Ν. (2006). Η μισθωτή εργασία στην κοινωνική οργάνωση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Craib, I. (2012). Κλασσική κοινωνική θεωρία. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Kautsky, K. (1985). Η Κοινωνική Επανάσταση, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Marx, K. (2010). Μισθωτή Εργασία και Κεφάλαιο. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή Εκδοτική

Ξενόγλωσση

- Cruces, G. Fields, G. Jaume, D. Viollaz, M. (2017). Growth, Employment, and Poverty in Latin America. USA: Oxford University Press
- Gradin, C. Rossi, M. (2000). The distribution of income in Uruguay: The effects of economic and institutional reforms. Uruguay: Departamento de Economia, Facultad de Ciencias Sociales de la Universidad de la Republica
- Gasparini, L. Horenstein, M. Molina, E. Olivieri, S. (2008). Income Polarization in Latin America: Patterns and Links with Institutions and Conflict. Oxford: Routledge, Taylor & Francis Group
- Hudson, R. Meditz, S. (1992). Uruguay: a country study. Washington: Federal Research Division, Library of Congress
- ILO, LABORSTA (Database, 2006-2018). Employment by Status. www.ilo.org
- Kharas, H. (2010). The Emerging Middle Class in Developing Countries. OECD, Development Centre, OECD Development Centre Working Papers
- Ανακτήθηκε από: <https://www.oecd.org/development/pgd/44457738.pdf>
- OECD (2020). Government at a Glance: Latin America and the Caribbean 2020. Paris: OECD Publishing
- Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1787/13130fbb-en>
- Preston, J.E. (1964–70). A History of Geographical Ideas; Latin America. New York: Britannica, Syracuse University
- Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/place/Uruguay>
- Smith, A. (1981). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. Volume I. Indianapolis: Liberty Classics
- WorldBank (2020) Ανακτήθηκε από: <https://www.worldbank.org/en/country/uruguay/overview>

Η περίπτωση της Πορτογαλίας – Γκριτζιώτη Ζαχαρούλα

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία είναι μία προσπάθεια να ερμηνευτεί η κοινωνική και εργασιακή πόλωση στην Πορτογαλία. Θα ακολουθήσει μία σύγκριση με χώρες αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες. Σκοπός του εγχειρήματος είναι να υπάρξει μία μικρή ανάλυση των εργαζομένων, εργοδοτών, αυτοαπασχολούμενων και συμβοηθούντων μελών.

Η μετάβαση στον Καπιταλισμό και η αναφορά στη μισθωτή εργασία είναι ανέφικτο να μην συνοδεύεται από τις θεωρητικές προσεγγίσεις του A.Smith και K.Μαρξ.

Ο A. Smith υποστηρίζει ότι, ο καταμερισμός εργασίας αυξάνει την επιδεξιότητα των εργατών και διευρύνει την ποσότητα της παραγωγής τους.¹¹⁶ Επιτρέπει κατά τη γνώμη του σε ένα εργαζόμενο να εξοικονομεί χρόνο και να ασχολείται με περισσότερες εργασίες με ανάλογο χαρακτήρα, ιδίως μετά την επινόηση και τη χρήση των μηχανών.¹¹⁷ Οι ωφέλειες του διανέμονται σε ευρεία έκταση και στα κατώτερα στρώματα του πληθυσμού, καθώς η αύξηση του πλούτου διευρύνει τις δυνατότητες της αξιοποίησης του μεγαλύτερου εισοδήματος για την κάλυψη, με επάρκεια των αναγκών και την αύξηση της αφθονίας και των απολαύσεων.¹¹⁸ Η ελεύθερη αγορά, η οποία είναι αποδεσμευμένη από κρατικές παρεμβάσεις, διασφαλίζει ταυτόχρονα, τα ατομικά συμφέροντα με τις ανάλογες προσωπικές ικανοποιήσεις και την προαγωγή του εθνικού πλούτου.¹¹⁹ Το ελεύθερο εμπόριο σημαίνει την απουσία εμποδίων, προστατευτικών πολιτικών και μονοπωλίων.¹²⁰ Είναι κλασική η αναφορά στο **αόρατο χέρι**.¹²¹ Η διατύπωσή του για τη σχέση του κεφαλαίου και της εργασίας είναι πολύ ενδιαφέρουσα.¹²² Από τη στιγμή που συσσωρευτικό απόθεμα στα χέρια συγκεκριμένων ατόμων, κάποια από αυτά είναι φυσικό να το χρησιμοποιήσουν βάζοντας φιλόπορους ανθρώπους να δουλέψουν, παρέχοντας τους υλικά και μέσα ατομικής συντήρησης, προκειμένου να

(Παπαζήση)¹¹⁶ Ανδρέας Λύτρας. Η Μισθωτή εργασία στη κοινωνική οργάνωση. Εκδόσεις Παπαζήση

¹¹⁷ Στο ίδιο σ 10-12

¹¹⁸ Στο ίδιο σ 14-17

¹¹⁹ Στο ίδιο σ.497-498.

¹²⁰ Στο ίδιο σ.492

¹²¹ Στο ίδιο σ.456

¹²² Ανδρέας Λύτρας. Η Μισθωτή εργασία στη κοινωνική οργάνωση. Εκδόσεις Παπαζήση σ.87

πραγματοποιήσουν από την πώληση της εργασίας τους ή από αυτό που προσθέτει η εργασία των εργατών στην αξία των υλικών.¹²³

Ο Α. Smith μέσα από την ανάλυση των εισοδημάτων, εκτιμά ότι η καπιταλιστική κοινωνία είναι χωρισμένη σε διακριτές ομάδες. Ο κοινωνικός διαχωρισμός μάλιστα, αφορά αποκλειστικά οικονομικές αιτίες. Η προσέγγιση αυτή είναι, αναμφίβολα, η πιο οργανωμένη και πρωτότυπη αντίληψη για την ταξική οργάνωση της καπιταλιστικής κοινωνίας, μέχρι την εμφάνιση του μαρξισμού.¹²⁴

Η προσέγγιση του Μαρξ, ο κλασικός μαρξισμός διαχειρίζεται την μετάβαση από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό ως μια επαναστατικού χαρακτήρα μεταβολή. Η μεταβολή αυτή μετασχηματίζει τα μέσα παραγωγής και τα μέσα συντήρησης σε κεφάλαιο, ενώ ταυτόχρονα μετατρέπει τον άμεσο παραγωγό σε μισθωτό εργάτη και την εργασία σε εμπόρευμα.¹²⁵ Η συνεχής αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας βασίζεται, κατά τον Κ.Μαρχ, στη διεύρυνση του καταμερισμού της εργασίας από το συναγωνισμό, μεταξύ των καπιταλιστών και λαμβάνει τη μορφή της εντατικής εκμηχάνισης των μέσων παραγωγής και στη συνέχεια τελειοποίησης των μηχανών, με συνέπεια να αυξάνεται συνέχεια το σταθερό κεφάλαιο.¹²⁶ Οι κεφαλαιοκράτες και οι εργάτες είναι οι βασικές τάξεις της καπιταλιστικής κοινωνίας. Σε μια ιδιόμορφη οικονομική και κοινωνική θέση, ξεχωρίζουν οι μικροαστοί.¹²⁷ Είναι γνωστή η θέση του Μαρξ για την επαναστατική υπέρβαση του καπιταλισμού. Είναι λιγότερο γνωστή η ακριβής του θέση ότι η υπέρβαση του καπιταλισμού σημαίνει κατάργηση του συστήματος της μισθωτής εργασίας.¹²⁸ Στην ιστορική διαδρομή του εικοστού αιώνα παρακολούθησαμε εγχειρήματα του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού, τα όποια απέτυχαν, αλλά δεν παρατηρήσαμε οποιοδήποτε ουσιαστικό εγχείρημα για την κατάργηση της μισθωτής εργασίας.¹²⁹ Ο Μαρξ επικεντρώνει σε αυτά τα ζητήματα την προσπάθειά του χρησιμοποιώντας ολόκληρο το δυναμικό της επεξεργασίας του Α. Smith στον «Πλούτο των Εθνών» και στην ουσία αποδεχόμενος κριτικά τις αφετηρίες της θεωρίας της αξίας μεταβάλλοντας την αξιολόγηση για τα οικονομικά

---

¹²³ Στο ίδιο σ. 88

¹²⁴

Ανδρέας Λύτρας. Η Μισθωτή εργασία στη κοινωνική οργάνωση. Εκδόσεις Παπαζήση σ.87

¹²⁵ Στο ίδιο σ.89

¹²⁶ Στο ίδιο σ94

¹²⁷ Στο ίδιο σ95

¹²⁸ Στο ίδιο σ89

¹²⁹ Ανδρέας Λύτρας. Η Μισθωτή εργασία στη κοινωνική οργάνωση. Εκδόσεις Παπαζήση σ, 98

τα κοινωνικά, και επομένως τα αντίθετα ταξικά συμφέροντα στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος.

Ο M.Weber θεωρεί ότι το βασικό στοιχείο, το οποίο είναι απολύτως απαραίτητο για το σύγχρονο καπιταλισμό, είναι η κερδοσκοπική επιχείρηση που λειτουργεί σε ένα περιβάλλον με θεμελιωμένα τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα της στη γη, τις εγκαταστάσεις και τα μέσα παραγωγής.¹³⁰ Κατά τον M.Weber ο οποίος έχει δώσει περιορισμένα θεωρητικά αναπτύγματα για τη δομή της καπιταλιστικής κοινωνίας, υπάρχει μία σημαντική περιγραφή που κάνει λόγο για τη δομή των τάξεων οι οποίες ανταποκρίνονται είτε στο θετικό είτε στο αρνητικό προνόμιο άσκησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Στην ανώτερη στη προνομιούχο τάξη εντάσσονται οι βιομήχανοι, οι έμποροι, οι γαιοκτήμονες επιχειρηματίες, οι τραπεζίτες οι χρηματιστές, οι ελεύθεροι επαγγελματίες με υψηλά προσόντα που απορρέουν από την εκπαίδευση και οι εργαζόμενοι που βασίζονται στο μονοπώλιο κάποιας ειδικής ικανότητας. Στην κατώτερη και μη προνομιούχο τάξη συμπεριλαμβάνονται οι ειδικευμένοι, οι ημι-ειδικευμένοι και οι ανειδίκευτοι εργάτες. Αυτή η αποτύπωση της καπιταλιστικής δομής απέχει πολύ λίγο από εκείνη την οποία γνωρίζει ο κλασικός μαρξισμός.¹³¹

Πορτογαλία, μια ιστορική αναδρομή

Η πρώτη παγκόσμια αυτοκρατορία στην ιστορία, με εδάφη στην Νότια Αμερική, την Αφρική, την Ινδία και την νοτιοανατολική Ασία, υποτελή στην κυριότητα της Πορτογαλίας. Ήταν επίσης η πρώτη και μακροβιότερη από τις σύγχρονες Ευρωπαϊκές αποικιακές αυτοκρατορίες, αφού διήρκεσε για περίπου έξι αιώνες (κατάκτηση της Θέουτα το 1415, παράδοση του Μακάο το 1999).

Έχοντας μικρότερο πληθυσμό, η Πορτογαλία αδυνατούσε να υπερασπίσει αποτελεσματικά το υπέρ εξαπλωμένο δίκτυο της εμπορικών σταθμών και εργοστασίων, και έτσι η αυτοκρατορία άρχισε την μακρά και βαθμιαία εξασθένηση της.¹³²

---

¹³⁰ Στο ίδιο σ.99

¹³¹ Στο ίδιο σ.102

¹³² <https://el.wikipedia.org/wiki/>

Η απώλεια της Βραζιλίας το 1822, η πιο μεγάλη και πιο κερδοφόρα αποικία της Πορτογαλίας, σε μια περίοδο που τα κινήματα ανεξαρτησίας σάρωναν την ήπειρο της Αμερικής, ήταν ένα πλήγμα από το οποίο η Πορτογαλία και η αυτοκρατορία της δεν ανάρρωσαν ποτέ. Αγώνας για την Αφρική ο οποίος ξεκίνησε στον ύστερο 19ο αιώνα άφησε την Πορτογαλία με πέντε αποικίες στην ήπειρο. Τα περισσότερα από αυτά τα Αφρικανικά εδάφη ήταν υπό Πορτογαλική διοίκηση και επιρροή για αιώνες. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο ηγέτης της Πορτογαλίας, Αντόνιο Σαλαζάρ, προσπάθησε να κρατήσει την Πορτογαλική Αυτοκρατορία ανέπαφη σε μια εποχή που άλλες Ευρωπαϊκές χώρες άρχιζαν να αποσύρονται από τις αποικίες τους. Τελικώς όμως η ανατροπή του Δικτατορικού καθεστώτος της Λισαβόνας το 1974 με επέμβαση του στρατού που ονομάστηκε Επανάσταση των γαρυφάλλων ανάγκασε την Πορτογαλία και τις μεταβατικές κυβερνήσεις της στην πλήρη αποχώρησή τους από την Αφρικανική ήπειρο.¹³³

Η σύγχρονη χώρα - Δομή πορτογαλικής οικονομίας

Όπως και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, όσον αφορά τη δομή της πορτογαλικής οικονομίας, το βασικότερο χαρακτηριστικό της τελευταίας δεκαετίας είναι η μεγέθυνση του τομέα των υπηρεσιών. Το 2012 η γεωργία, η δασοκομία και η αλιεία συνεισέφεραν μόλις κατά 2,2% στο ΑΕΠ (σε σύγκριση με 24% το 1960 και 2,1% το 2011) απασχολώντας 10,5% του ενεργού πληθυσμού (έναντι 9,9% το 2011), ενώ η βιομηχανία, κατασκευές, ενέργεια και διαχείριση υδάτων συνεισέφεραν αντίστοιχα ποσοστά 23,4% και 25,6% στο ΑΕΠ και την απασχόληση (περίπου στα ίδια επίπεδα με το 2011).

Το υπόλοιπο τμήμα της οικονομίας αφορά υπηρεσίες, σε ποσοστό 79,3% επί του ΑΕΠ (έναντι 74,5% το 2011), όπου απασχολείται το 63,9% του εργατικού δυναμικού της χώρας. Όπως καταδεικνύουν τα στατιστικά στοιχεία, χαρακτηριστική είναι η στροφή του εργατικού δυναμικού στον αγροτικό τομέα και η μείωση της απασχόλησης στην βιομηχανία. Κατά τα λοιπά η δομή της οικονομίας κατά το 2012 δεν παρουσίασε σημαντικές αλλαγές, πέραν της συνέχισης της τάσης αύξησης της συνεισφοράς του κλάδου των υπηρεσιών στο ΑΕΠ της χώρας.

Πέρα από την επέκταση του τομέα των υπηρεσιών, σημαντικές αλλαγές συντελέστηκαν στον τομέα της μεταποίησης, ο οποίος εκσυγχρονίσθηκε με την

---

¹³³ Στοιδίο

ενσωμάτωση τεχνολογιών και την σταδιακή αντικατάσταση της παραδοσιακής μεταποιητικής βιομηχανίας από νέους κλάδους που συνεισέφεραν στην ανάπτυξη της πορτογαλικής οικονομίας, όπως βιομηχανία αυτοκινήτων και ανταλλακτικών, ηλεκτρονικών, ενέργειας, φαρμάκων, καθώς και νέες τεχνολογίες. Σημειώνεται ότι στην αύξηση του κλάδου των υπηρεσιών συμβάλλει κατά πολύ η γεωγραφική θέση και το ήπιο μεσογειακό κλίμα, που έχουν δώσει ώθηση στην πορτογαλική τουριστική βιομηχανία.

Στον τομέα της ενέργειας, ιδιαίτερα αναπτυγμένος είναι ο κλάδος των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Σύμφωνα με στοιχεία του Συνδέσμου Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας Πορτογαλίας, το 2012 η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ανήλθε σε ποσοστό 38% επί του συνόλου της καταναλισκόμενης ενέργειας στη χώρα, ποσοστό μειωμένο σε σχέση με το 2011, οπότε ανήλθε σε 46%.

134

Παραοικονομία

Τέλος, επισημαίνεται το μέγεθος της παραοικονομίας, η οποία εμφανίζει επεκτατική τάση, φθάνοντας ποσοστά πολύ υψηλά για τις αναπτυγμένες οικονομίες. Σύμφωνα με έκθεση της Ε. Επιτροπής για την καταπολέμηση της απάτης και της φοροδιαφυγής, το ποσοστό της παραοικονομίας στην Πορτογαλία ανέρχεται σε 23%, έναντι 22,1% του κοινοτικού μέσου όρου.

Στο ποσοστό αυτό συνεισφέρουν κυρίως κλάδοι της γεωργίας και των υπηρεσιών, με προεξέχουσες την εστίαση, πώληση ενδυμάτων % της παραγωγής αολικής ενέργειας, η οποία συνεισφέρει 20% στη συνολικά παραγόμενη ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές.. Από το τέλος του 2009, η σταδιακή ανάκαμψη της διεθνούς ζήτησης και των οικονομιών των εμπορικών εταιρών της Πορτογαλίας, επέτρεψε την επάνοδο σε θετικούς δείκτες και στην πορτογαλική οικονομία, η οποία κατέγραψε ανάπτυξης της τάξης του 1,4% το 2010, κυρίως χάρις στην ανάκαμψη των εξαγωγών.

Ωστόσο, η εξάπλωση της κρίσης χρέους στην ευρωζώνη από το 2010 επιδείνωσε τις συνθήκες πρόσβασης στις χρηματαγορές για την Πορτογαλία, η οποία ήδη βρισκόταν σε επιβαρυσμένη κατάσταση λόγω υψηλού εξωτερικού χρέους, στασιμότητας και υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Ο συνδυασμός των

---

¹³⁴ Ecocom-lisbon www. agora.mfa.pt/102

παραγόντων αυτών έθεσε μη βιώσιμα τα δημόσια οικονομικά της χώρας, καθιστώντας αναπόφευκτη την προσφυγή στον μηχανισμό στήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ε. Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, και την υπογραφή τον Μάιο 2011 Μνημονίου, το οποίο περιελάμβανε βοήθεια ύψους 78 δις ευρώ, αλλά και την εφαρμογή προγράμματος αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας.

Από το τέλος του 2009, η σταδιακή ανάκαμψη της διεθνούς ζήτησης και των οικονομιών των εμπορικών εταιρών της Πορτογαλίας, επέτρεψε την επάνοδο σε θετικούς δείκτες και στην πορτογαλική οικονομία, η οποία κατέγραψε ανάπτυξης της τάξης του 1,4% το 2010, κυρίως χάρις στην ανάκαμψη των εξαγωγών. Ωστόσο, η εξάπλωση της κρίσης χρέους στην ευρωζώνη από το 2010 επιδείνωσε τις συνθήκες πρόσβασης στις χρηματαγορές για την Πορτογαλία, η οποία ήδη βρισκόταν σε επιβαρυνμένη κατάσταση λόγω υψηλού εξωτερικού χρέους, στασιμότητας και υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Ο συνδυασμός των παραγόντων αυτών έθεσε μη βιώσιμα τα δημόσια οικονομικά της χώρας, καθιστώντας αναπόφευκτη την προσφυγή στον μηχανισμό στήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ε. Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, και την υπογραφή τον Μάιο 2011 Μνημονίου, το οποίο περιελάμβανε βοήθεια ύψους 78 δις ευρώ, αλλά και την εφαρμογή προγράμματος αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 η οικονομική πολιτική που ακολούθησε η Πορτογαλία ήταν καθορισμένη από τα κριτήρια σύγκλισης της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης με αποτέλεσμα την είσοδο της χώρας στην Ευρωζώνη τον Ιανουάριο του 1999.

Όσον αφορά τη δομή της οικονομίας, είναι αξιοσημείωτος ο αναπτυσσόμενος τομέας των υπηρεσιών όπως συμβαίνει και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Το 2011 η γεωργία, η δασοκομία και η αλιεία αντιπροσώπευαν μόνο το 2,1% της Α.Π.Α - Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (έναντι 24% το 1960) και το 9,9% της απασχόλησης, ενώ η βιομηχανία, οι κατασκευές, η ενέργεια και η ύδρευση αντιπροσώπευαν το 23% της Α.Π.Α και το 27,3% της απασχόλησης. Ο τομέας των

υπηρεσιών παρήγαγε το 74,5% της Α.Π.Α και αντιπροσώπευε το 62,8% της απασχόλησης.¹³⁵

Εκτός από μια σημαντικότερη παρουσία των υπηρεσιών στην οικονομική δραστηριότητα, υπήρξε μια σημαντική αλλαγή στο μοντέλο εξειδίκευσης του μεταποιητικού τομέα στην Πορτογαλία. Εκσυγχρονίστηκε εγκαταλείποντας τις παραδοσιακές βιομηχανικές δραστηριότητες. Νέοι τομείς με βάση τις νέες τεχνολογίες απέκτησαν μεγαλύτερο βάρος και δυναμική ανάπτυξης όπως η αυτοκινητοβιομηχανία και τα εξαρτήματά της, τα ηλεκτρονικά, η ενέργεια και τα φαρμακευτικά προϊόντα. Στον τομέα των υπηρεσιών αξίζει να τονιστεί η σημασία της γεωγραφικής θέσης της Πορτογαλίας με το ήπιο μεσογειακό κλίμα που εξισορροπείται από την επιρροή του Ατλαντικού Ωκεανού και την εκτεταμένη πορτογαλική ακτογραμμή που υποστηρίζει μια σημαντική τουριστική βιομηχανία.¹³⁶

Δομή της απασχόλησης

Δομή της πορτογαλικής οικονομίας

79,3% Υπηρεσίες

23,4% Βιομηχανία, Κατασκευές, Ενέργεια

2,2% Γεωργία, Δασοκομία, Αλιεία

ΑΕΠ 165,387 Δις

ΑΕΠ κατά κεφαλήν 15,635

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 10,594

ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 5,435

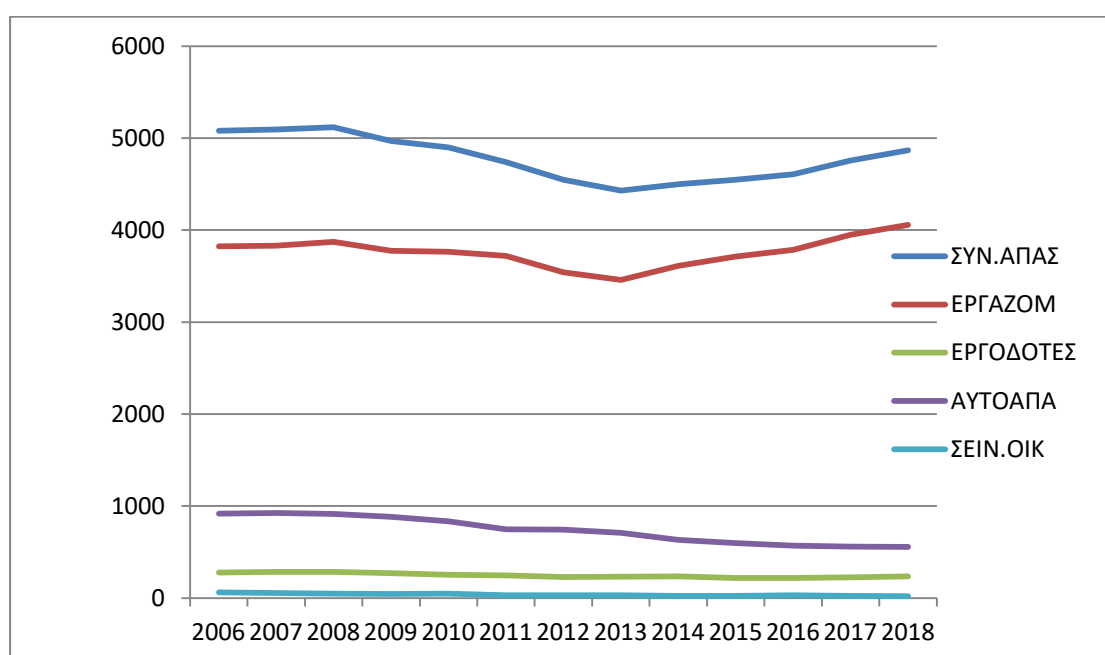
Σύμφωνα με την απογραφή του 2012 ο ενεργός πληθυσμός της Πορτογαλίας είναι 5,455 απασχολούμενοι. Η ανεργία κυμαίνεται στο 6,3% από τα χαμηλότερα ποσοστά της Ευρωζώνης. Την περίοδο της οικονομικής κρίσης έφτασε το 14,9% το χαμηλότερο ποσοστό από τις άλλες χώρες που μπήκαν σε δημοσιονομικό έλεγχο. Η εφαρμογή του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής είχε σημαντικές

---

¹³⁵Portal diplomatiko

¹³⁶Στοιδίο

επιπτώσεις στην απασχόληση, με αποτέλεσμα την εκτίναξη του ποσοστού ανεργίας στο 15,7% στο τέλος του 2012. Η απασχόληση μειώθηκε κατά μέσο όρο το 2012 κατά 4,2%, ενώ η ανεργία αυξήθηκε σε όλες τις κατηγορίες εργατικού δυναμικού, αγγίζοντας πάνω από 710.700 εργαζομένους. Το μέσο ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε σε ετήσια βάση κατά 3%, με την ανεργία στους νέους 15-24 να εκτοξεύεται σε 37,8%, ενώ με κριτήριο το φύλο οριακά μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας καταγράφεται στους άνδρες (17,1%) έναντι των γυναικών (16,8%). Δείκτες αγοράς εργασίας-ποσοστιαίες μεταβολές 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018¹³⁷

Η χώρα εμφανίζει πλέον τον καλύτερο ρυθμό ανάπτυξης της

Από το 2000(3,5% το 2017 και 2,45 το 2018), ενώ η ανεργία μειώθηκε στα επίπεδα στα οποία βρίσκονταν πριν τη κρίση (6,4% το Ιούλιο του 2018) και το δημόσιο έλλειμμα αναμένεται να επανέλθει φέτος στο 0,2%. Το δημόσιο έλλειμμα που είχε ανέλθει στο 11,45 του ΑΕΠ το 2010, Ανερχόταν ακόμη στο 4,4 το 2015, αναμένεται φέτος να επανέλθει Στο 0,2% για πρώτη φορά μετά τον ερχομό της δημοκρατίας το 1974 α0,2% πρώτη φορά.

¹³⁷ Ecocom-lisbon www. agora.mfa.pt/102

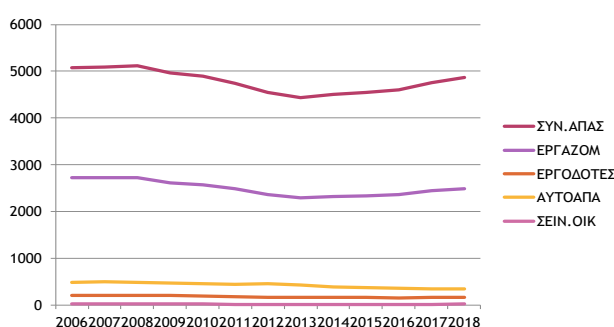
Με βάση το γεγονός ότι η δομή της απασχόλησης συμπυκνώνει τα περισσότερα χαρακτηριστικά, τα οποία κάνουν αισθητή την ανισότητα, η εργασιακή πόλωση προβάλλεται και στην κοινωνική πόλωση.²⁸⁴

Στο διάγραμμα ένα βλέπουμε στη Πορτογαλία ότι το ποσοστό των εργοδοτών είναι μόλις 7,2% το 2006, με συρρίκνωση το 2016 στο 5,7%

Είναι ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα η συνεχής υποχώρηση του αθροίσματος των εργοδοτών. Είναι μία αποτύπωση της πραγματικότητας πως η επιχειρηματικότητα συνδέεται αποκλειστικώς με τα μεγάλα μεγέθη των επιχειρηματικών οργανώσεων. Η κατάσταση αυτή υποδεικνύει ότι οι βιώσιμες επιχειρήσεις στην εποχή μας δεν κατασκευάζονται εκ του μηδενός. Ο κληρονομημένος πλούτος και η συγχώνευση δημιουργεί καινούργιες συσσωρεύσεις και επομένως πολύ μεγάλες επιχειρήσεις.

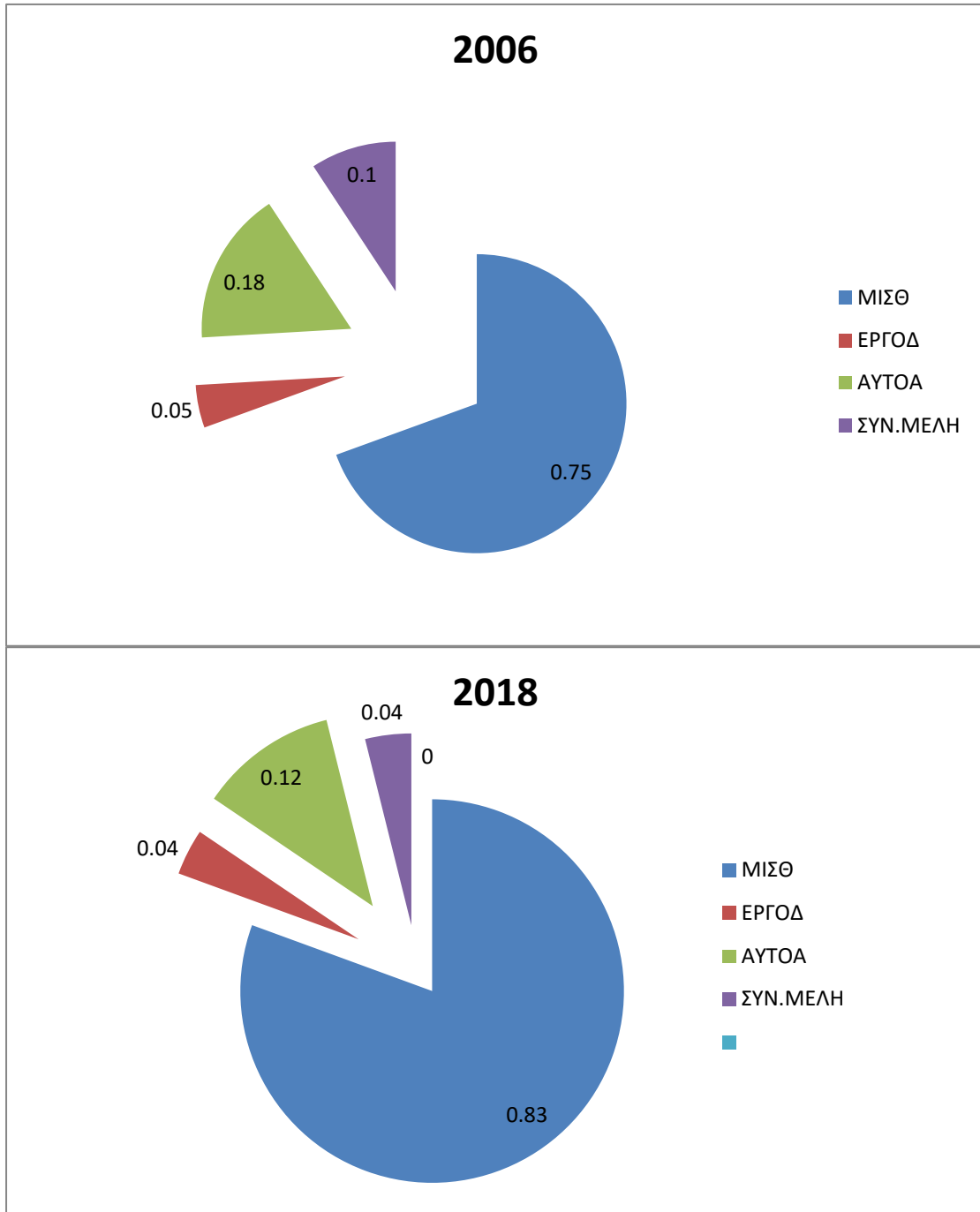
Παρά τη αίσθηση ότι είναι ενεργής η κοινωνική κοινωνικότητα, αυτή δεν υπάρχει στην ουσία. Η οριζόντια κινητικότητα πράγματι λειτουργεί, αλλά αφορά στην κινητικότητα της επαγγελματικής θέσης. Η συνήθης κινητικότητα είναι μέσα στα ασφυκτικά πλαίσια της μισθωτής εργασίας. Αυτές οι κοινωνίες και όλες οι αναπτυγμένες χώρες παρουσιάζουν σκληρές κοινωνικές πραγματικότητες, όσο πλούσιες και αν φαίνονται από τα αθροίσματα των ετήσιων συναλλαγών όπως αποτυπώνονται στο εγχώριο προϊόν.

ΑΝΔΡΕΣ

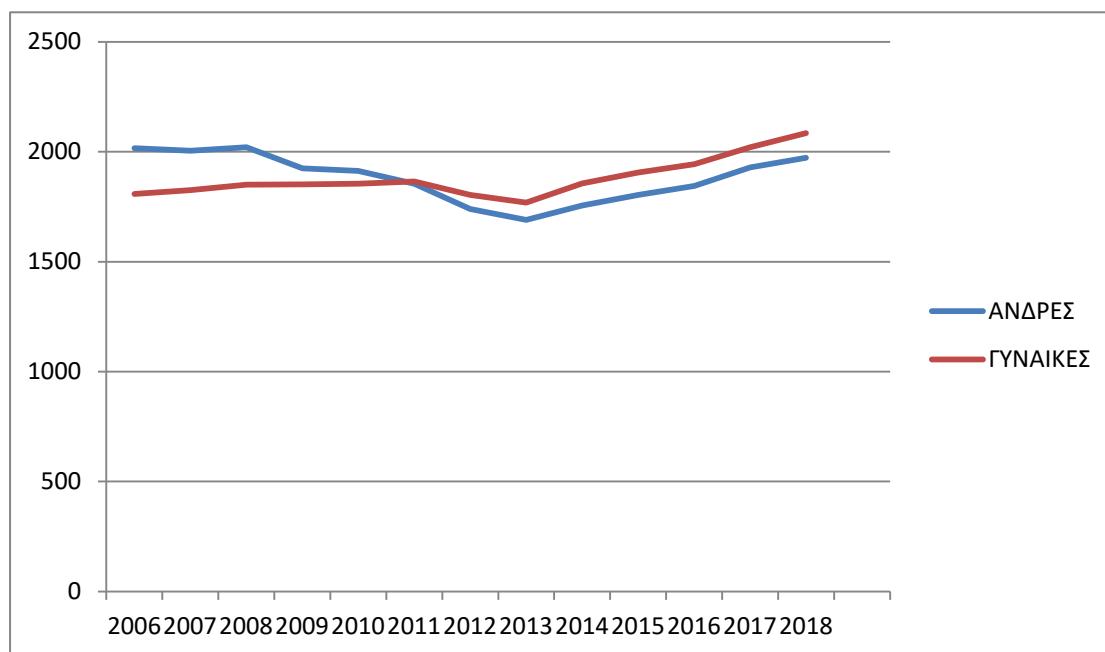
Συν. Α	2725	2725	2725	2612	2569	2487	2357	2288	2320	2334
εργαζομ	2016	2004	2021	1924	1912	1855	1740	1690	1755	1804
εργοδοτ	201	202	204	198	184	177	157	161	166	156
αυτοαπ	488	500	481	474	455	444	447	424	387	364
σειν οικ	20	19	19	17	18	11	13	14	11	10

Στο παραπάνω διάγραμμα βλέπουμε ότι στο σύνολο ανδρών απασχολούμενων είναι το 53% περίπου του ενεργού πληθυσμού, με μια μικρή κάμψη την περίοδο της κρίσης 2009/2016 περίπου οπότε και επανέρχεται στα επίπεδα της προ κρίσης εποχής το 2018

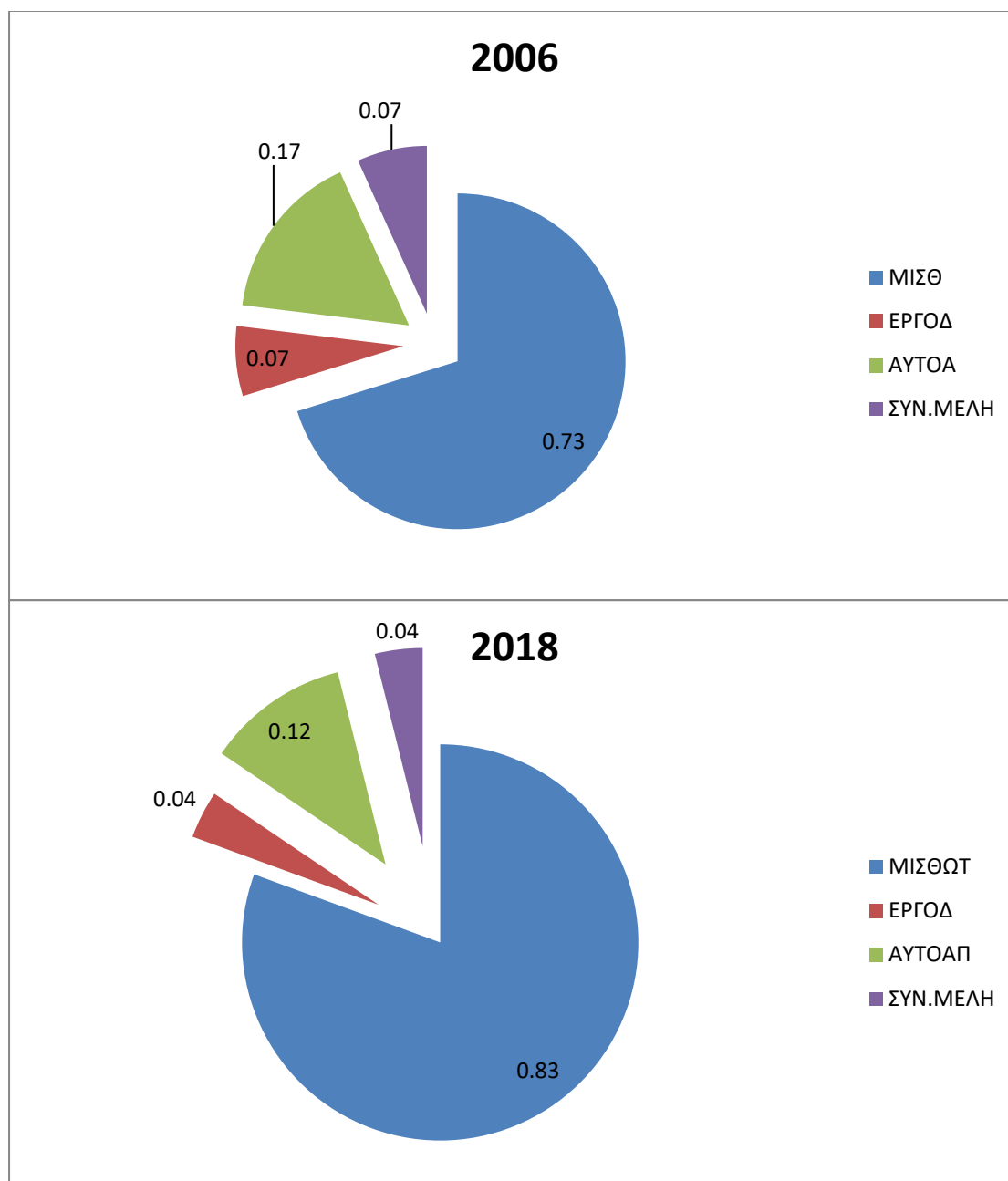

ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ΑΝΔ	52,7%	52,3%	52,1%	50,9%	50,7%	49,8%	49,1%	48,85%	48,6%	48,6%	48,8%	48,85	48,6%
ΓΥΝ	47,2%	47,6%	47,7%	49%	49,2%	50,1%	50,8%	51,1%	51,3%	48,6%	51,3%	51,1%	51,3%

ΑΝΔΡΕΣ

ΜΙΣΘΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η μισθωτή εργασία ,είναι το καθεστώς εργασίας στο οποίο είναι τοποθετημένη η συντριπτική πλειονότητα των πολιτών. Οι μάζες ιδίως των νεοεισερχόμενων μισθωτών είναι οι, ολοένα, πιο επισφαλείς φορείς της φθηνής εργασίας .¹³⁸ Στα παραπάνω διαγράμματα φαίνεται η διαφορά από την αρχή της κρίσης μέχρι το 2018 Υπάρχει μία αύξηση όμως θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι ο

¹³⁸ Ανδρέας Λύτρας, Η Μισθωτή εργασία στη κοινωνική οργάνωση. Εκδόσεις Παπαζήσης,303

αριθμός των μερικός εργαζομένων με ελαχιστοποίηση των εργασιακών σχέσεων συμπεριλαμβάνεται εδώ σαν μισθωτοί δεν υπάρχουν ξεχωριστά δεδομένα. Οι μισθωτοί έχουν μία αύξηση όπως προείπαμε άλλα παρατηρούμε την ίδια περίοδο μια σημαντική μείωση των αυτοαπασχολούμενων. Την ίδια περίοδο οι αναλογίες των εργοδοτών είναι σταθερές. «Ο σχηματισμός των εργασιακών ομάδων δεν είναι ισοδύναμα πολωμένος.. Οι μισθωτοί διαβούν σε ένα κοινωνικό περιβάλλον, το οποίο μέσα από την οικογένεια, την κοινότητα, και τα άτυπα κοινωνικά δίκτυα δίνει τη δυνατότητα της έμμεσης και άμεσης οικονομικής ενίσχυσης των παράλληλων απασχολήσεων και των συγκυριακών διαφυγών από την αποκλειστικώς εξαρτημένη εργασία. Οι αυτοαπασχολούμενοι με την ιδιοκτησία τους και τη μικρή παραγωγή τους είναι το πλαίσιο στο οποίο εκτονώνονται οι εναλλακτικές δυνατότητες των μισθωτών, μέσα από τις οικογενειακές και συγγενικές σχέσεις. Οι πορεία προς ην ανάπτυξή τείνει να μειώσει τις δυνατότητες των αυτοαπασχολούμενων ή μειώνει τη διάχυση της προσωπικής τους δραστηριότητας στην οικογένεια, τα συγγενικά δίκτυα και την κοινωνική οργάνωση».¹³⁹

ΕΡΓΟΔΟΤΕΣ

Οι εργοδότες στο πλαίσιο των καπιταλιστικών χωρών, αποτελούν μία ισχνή μειονότητα η οποία ορίζει την απασχόληση, τις εργασιακές συνθήκες, το εισόδημα και τις συνθήκες διαβιώσεις των μισθωτών. « Εργοδότες είναι οι εργαζόμενοι οι οποίοι εργάζονται για δικό τους λογαριασμό ή με έναν η περισσότερους συνεταιίρους, και με αυτή την ιδιότητα, σε συνεχή βάση έχουν συμβληθεί με ένα ή περισσότερα άτομα για να εργαστούν για την επιχείρησή τους ως μισθωτοί.»¹⁴⁰ Η εργασιακή πόλωση, η οποία εκφράζεται με τη συγκρότησης τεράστιας μάζας των μισθωτών, έχει ως βασικό στοιχείο της και μία ,ισχνή σε μέγεθος αλλά ισχυρότατη ομάδα εργοδοτών.¹⁴¹ Είναι ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσα η συνεχής υποχώρηση του αθροίσματος των εργοδοτών και των αυτοαπασχολούμενων . Η κατάσταση αυτή υποδεικνύει ότι οι βιώσιμες επιχειρήσεις στην εποχή μας δεν κατασκευάζονται εκ του μηδενός Εφόσον δεν θεωρήσουμε ότι η δημιουργία των επιχειρήσεων είναι αποτέλεσμα της υπεξάιρησης, της απάτης και των κάθε λογής παράνομων δράσεων, τότε είναι η κατασκευή της κληρονομιάς και της συγχώνευσης, όπως και το

---

¹³⁹ Στο ίδιο σ287

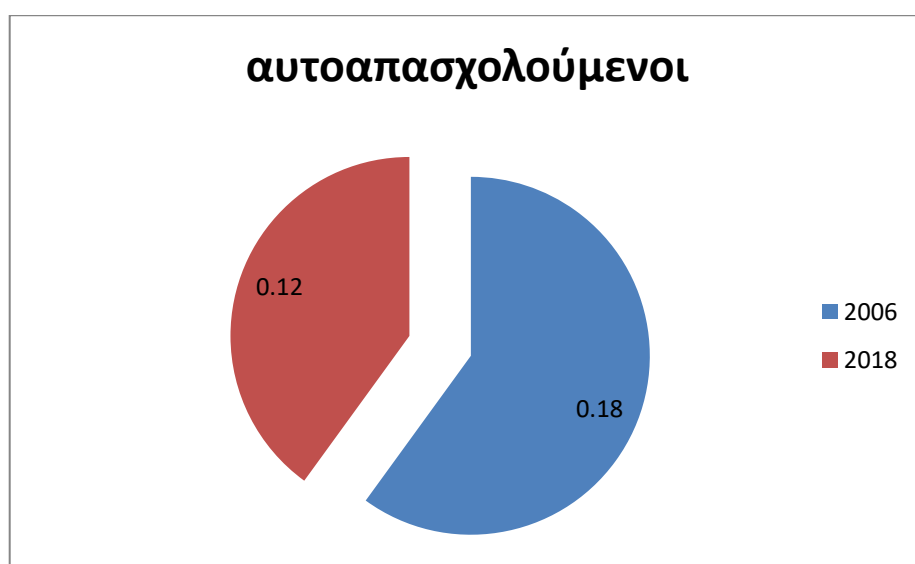
¹⁴⁰ Στο ίδιο σ225

¹⁴¹ Στο ίδιο σ303

σύμπτωμα της Στο ίδιο καταστροφής των ανταγωνιστών κληρονομημένος πλούτος και η συγχώνευσης δημιουργεί καινούργιες συσσωρεύσεις και επομένως πολύ μεγάλες επιχειρήσεις. Παρά την αίσθηση ότι είναι ενεργής η κινητικότητα, στην ουσία αυτή δεν υπάρχει. Η οριζόντια κινητικότητα πράγματι λειτουργεί αλλά αφορά στην κινητικότητα της επαγγελματικής θέσης. Η συνήθης κινητικότητα είναι μέσα στα πλαίσια της μισθωτής εργασίας.¹⁴²

ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ

Οι αυτοαπασχολούμενοι είναι ο εργαζόμενοι οι οποίοι εργάζονται για δικό τους λογαριασμό ή με έναν ή περισσότερους εταίρους και δεν έχουν συμβληθεί σε μία συνεχή βάση με τους μισθωτούς για να εργαστούν για αυτούς. Η αυτό απασχόληση και το συμπλήρωμά της , η βοηθητική εργασία της οικογένειας συντρίβεται από την εργασιακή πόλωση ή και βυθίζεται από τις οικονομικές κακουχίες . Αυτή η μορφή της αυτοαπασχόλησης εντάσσεται στα υποδείγματα της εργασιακής ευελιξίας και πολύ σπάνια αναπαράγει κάποιες όψεις του εκσυγχρονισμού της μικρής επιχειρηματικότητας με ιδιοκτησία. Η φθίνουσα εξέλιξη της αυτοαπασχόλησης είναι αισθητή. Η αυτοαπασχόληση και η οικογενειακή εργασία, ταυτόχρονα βρίσκονται σε σχέση αντίστροφης αναλογίας με τη μισθωτή εργασία. Οι τάσεις στην απασχόληση, με έμφασή τον τρόπο το οποίο διαμορφώνονται τα καθεστάτα εργασίας, διευκρινίζουν την μεγάλη εικόνα για την οργάνωση της εργασίας.¹⁴³

¹⁴² Στο ίδιο σ225

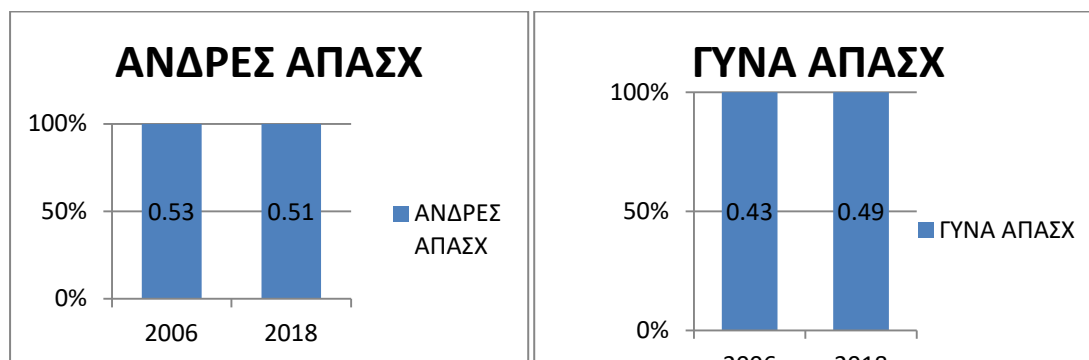
¹⁴³ Στο ίδιο σ304

ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΝΤΑ ΜΕΛΗ

Τα συμβοηθούντα μέλη της οικογένειας είναι η ομάδα των εξαρτημένων εργαζομένων στο πλαίσιο των επιχειρήσεων ή των οικονομικών μονάδων οι οποίοι ξεχωρίζουν από τους φορείς του μισθού, από το γεγονός ότι δεν αμείβονται με έναν προφανή και άμεσο τρόπο.¹⁴⁴

Τα συμβοηθούντα¹⁴⁵ μέλη της οικογένειας είναι μια ιδιαίτερη κατηγορία εργαζομένων και μία ιδιόμορφη κατηγορία στις στατιστικές οι οποίες αφορούν την απασχόληση. Αυτή η ιδιότητα δημιουργεί εύλογα ερωτήματα για τη συμπερίληψη της συγκεκριμένης κατηγορίας στην απασχόληση. Η κατηγορία των συμβοηθούντων μελών της οικογένειας δεν θα μπορούσε να εμφανίζεται, παρά μόνο ως παρακολούθημα της μικρής αγροτικής εκμετάλλευσης, της βιοτεχνίας και του μικρού εμπορικού καταστήματος. Συνοδεύει στις περισσότερες περιπτώσεις την αυτοαπασχόληση και σε μικρότερο βαθμό τη μικρή επιχείρηση με έκτατο προσωπικό.

Η παρουσία των συμβοηθούντων μελών της οικογένειας στην απασχόληση στρεβλώνει σε έναν βαθμό την εικόνα της συνολικής απασχόλησης, αλλά και το μέγεθος του υπολογιζόμενου εργατικού δυναμικού, με συνέπεια να επηρεάζεται ο δείκτης της ανεργίας .

Στο παραπάνω διάγραμμα διαπιστώνεται μια αύξηση της απασχόλησης των γυναικών. Το γεγονός ότι οι γυναίκες προσφέρονται περισσότερο από τους άνδρες στη μερική απασχόληση δίνει αυτό το όχι και τόσο έμπιστο αποτέλεσμα . Αυτό συμβαίνει παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες αποκτούν διαρκώς περισσότερα προσόντα, ξεπερνώντας μάλιστα τους άνδρες όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο. Το χάσμα μεταξύ των φύλων όσον αφορά τη μερική απασχόληση παραμένει υψηλό. Δεδομένου

¹⁴⁴ Στο ίδιο 249

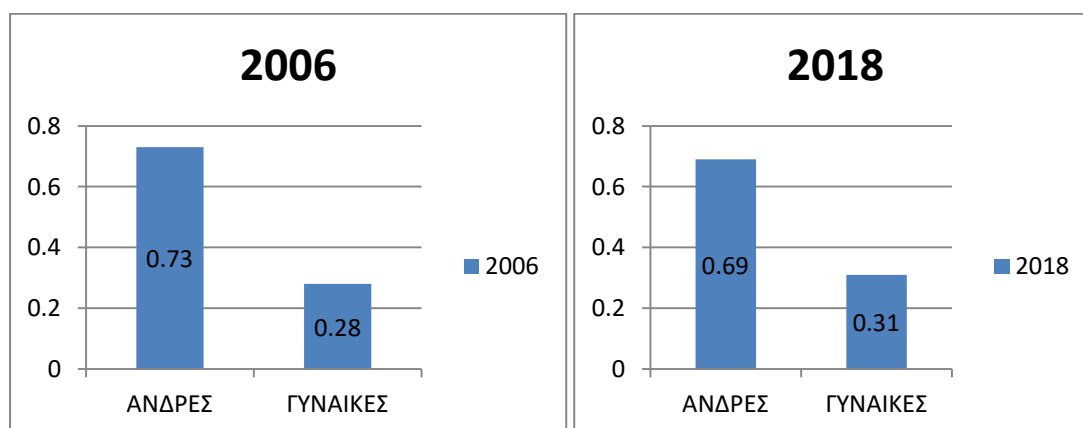
¹⁴⁵ Στο ίδιο σ251

ότι οι γυναίκες είναι εκείνες που φέρουν πιο συχνά το μεγαλύτερο μέρος των ευθύνων φροντίδας, τείνουν να μειώνουν τις ώρες εργασίας τους.¹⁴⁶

Το ένα τρίτο (31,4 %) των εργαζόμενων γυναικών στην ΕΕ εργάζονταν με καθεστώς μερικής απασχόλησης το 2016, ποσοστό το οποίο ήταν πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες (8,2 %). Ωστόσο, η διαθεσιμότητα εργασίας με καθεστώς μερικής απασχόλησης μπορεί να οδηγήσει σε μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων και, μακροπρόθεσμα, να ενισχύσει το συνταξιοδοτικό χάσμα μεταξύ των φύλων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες εργάζονται συχνά με καθεστώς μερικής απασχόλησης λόγω του αυξημένου μεριδίου τους σε ευθύνες φροντίδας¹⁴. Η διασφάλιση της ποιότητας της ευέλικτης εργασίας και της ισόρροπης μεταξύ των φύλων αξιοποίησης αυτών των ρυθμίσεων είναι το κλειδί για τη διασφάλιση της ισότητας των φύλων.¹⁴⁷ Σε μεγάλη απόσταση σε βάρος των γυναικών βρίσκονται οι κατανομές οι οποίες αφορούν τους εργοδότες και τους αυτοαπασχολούμενους.

Οι γυναίκες εργοδότες είναι μία παγκόσμια μειονότητα. Καθόλου δε συγκρίνονται η γυναικεία μισθωτή υπαγωγή με την αναλογία γυναικών εργοδοτών. Η μέτρηση του αθροίσματος των εργοδοτών και αυτοαπασχολούμενων σε ενιαία ομάδα δε διαφοροποιεί σημαντικά τη μειονεκτική θέση των γυναικών στην Πορτογαλία .

ΕΡΓΟΔΟΤΕΣ

¹⁴⁶ ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΕΞΑΜΗΝΟΥ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ σ 7

¹⁴⁷ Στο ίδιο σ,10

Τα πράγματα είναι αποθαρρυντικά στη συμμετοχή των γυναικών στην ομάδα των εργοδοτών. Ακόμη και σε μία ανεπτυγμένη χώρα όπως η Πορτογαλία, οι αποστάσεις με τους άνδρες εργοδότες είναι προκλητικές.. Η οικονομική εξουσία έχει προσδιορισμένο φύλο.¹⁴⁸

Οι πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση των ανισοροπιών μεταξύ των φύλων στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και στην αγορά εργασίας¹⁷ μπορούν να βοηθήσουν τις γυναίκες να αποκτήσουν πρόσβαση σε πιο υψηλόμισθα επαγγέλματα και τομείς. Οι πολιτικές για τη βελτίωση της ευαισθητοποίησης των σπουδαστών για τους ταχέως αναπτυσσόμενους κλάδους και τα υψηλόμισθα επαγγέλματα μπορούν να μειώσουν τα έμφυλα στερεότυπα στην επιλογή του πεδίου σπουδών στο πανεπιστήμιο και να αυξήσουν την εκπροσώπηση των γυναικών στους τομείς της επιστήμης, της τεχνολογίας, της μηχανικής και των μαθηματικών (STEM). Η ευαισθητοποίηση των ανδρών σχετικά με ορισμένα από τα πλέον αναπτυσσόμενα επαγγέλματα, τα οποία ασκούνται κατά κύριο λόγο από γυναίκες, μπορεί επίσης να βοηθήσει.¹⁴⁹

Η εργασιακή πόλωση με συνέπεια και η κοινωνική ,παρουσιάζονται εξαιρετικά στην Πορτογαλία.

Η κοινωνική πόλωση, με βάση την εργασιακή πόλωση, είναι πολύ δύσκολο να συναντήσει σοβαρές και τεκμηριωμένες αντιρρήσεις. Είναι , ωστόσο γνωστές κάποιες προσπάθειες να παρουσιαστεί μία αμβλεία εικόνα περί της κοινωνικής πόλωσης , με την παράκαμψη των δεδομένων για τη διάρθρωση της απασχόλησης.

---

¹⁴⁸ Ανδρέας Λύτρας. Η Μισθωτή εργασία στη κοινωνική οργάνωση. Εκδόσεις Παπαζήση σ,282

¹⁴⁹ ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΕΞΑΜ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ σ,12

Βιβλιογραφία - Πηγές

Ανδρέας Λύτρας. Η Μισθωτή εργασία στη κοινωνική οργάνωση. Εκδόσεις Παπαζήση

Θεματικό ενημερωτικό δελτίο ευρωπαϊκού εξαμήνου οι γυναίκες στην αγορά εργασίας

Ecocom-lisbon www.agora.mfa/pt102en.

Portaldiplomatiko

Η Περίπτωση της Σουηδίας - Στίγκα Δήμητρα – Αρτεμισία

Εισαγωγικά Στοιχεία

Η πόλωση στον τομέα της απασχόλησης είναι ένα φαινόμενο το οποίο γίνεται έντονα διακριτό στις εύπορες χώρες του πλανήτη (Λύτρας 2016: 283). Ως πόλωση στον εργασιακό τομέα, μπορεί να χαρακτηριστεί η αύξηση των «ανώτερων» και «κατώτερων» επαγγελμάτων, βάσει της κλίμακας απαιτούμενων δεξιοτήτων, μαζί με την ταυτόχρονη μείωση των επαγγελμάτων της «μεσαίας» κλίμακας (Φιλίνης 2019). Το γεγονός αυτό, μπορεί να αποδοθεί στην συμβολή της τεχνολογικής προόδου, καθώς και στην παγκοσμιοποίηση (Φιλίνης 2019). Αυτό ισχύει υπό την έννοια ότι, αφ' ενός τα επαγγέλματα της μεσαίας κλίμακας αρχίζουν και αντικαθίστανται από τα τεχνολογικά μέσα και αφ' ετέρου, ότι οι ισχυρότερες χώρες αναθέτουν εργασίες στις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες (Φιλίνης 2019). Το φαινόμενο της πόλωσης εμφανίζεται επίσης σε γενικότερο επίπεδο στον τρόπο κατανομής των ανθρώπων εντός των διαφόρων εργασιακών επιπέδων μιας χώρας. Το πλήθος των υπαλλήλων, των εργοδοτών, των αυτοαπασχολούμενων κ.ο.κ., καθώς και οι εναλλαγές των αριθμών των κατηγοριών αυτών ανά τα χρόνια, μπορούν να αναδείξουν την ύπαρξη ή όχι της εργασιακής πόλωσης στο εσωτερικό μιας χώρας. Η εργασιακή πόλωση είναι βέβαιο πως προκαλεί και κοινωνική πόλωση, εφόσον η εργασία αποτελεί το μεγαλύτερο κομμάτι της ανθρώπινης ζωής μέσα στα πλαίσια ενός κοινωνικού συνόλου (Λύτρας 2016: 283). Στην παρούσα εργασία λοιπόν θα ερευνηθεί η περίπτωση της Σουηδίας ως προς την ύπαρξη ή όχι της κοινωνικής πόλωσης στην εσωτερική εργασιακή της πραγματικότητα.

Η Σουηδία είναι μια από τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης, η οποία βρίσκεται στην Σκανδιναβική Χερσόνησο, με πρωτεύουσά της την Στοκχόλμη. Βάσει της απογραφής του 2020, ο πληθυσμός της ανέρχεται περίπου στα 10.333.456 άτομα κατά προσέγγιση (Βικιπαίδεια 2020). Η χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα της χώρας, συνδυαζόμενη με το ισχυρό κοινωνικό κράτος το οποίο την χαρακτηρίζει, επιτρέπει στους πολίτες της να απολαμβάνουν ένα υψηλό βιοτικό επίπεδο και με τον τρόπο αυτό, «καταγράφει υψηλές εθνικές επιδόσεις στους τομείς της υγείας, της ποιότητας ζωής, της εκπαίδευσης, της προστασίας των πολιτικών ελευθεριών, της οικονομικής ανταγωνιστικότητας, της ισότητας, της ευημερίας», καθώς και συγκαταλέγεται

ανάμεσα στα έθνη του Ο.Η.Ε. με τον υψηλότερο δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης (Βικιπαίδεια 2020). Επιπροσθέτως, σημαντικό είναι να αναφερθεί πως κατέχει το ενδέκατο υψηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα και κατατάσσεται στις πολιτικά φιλελεύθερες χώρες (Βικιπαίδεια 2020). Υποστηρίζεται επίσης, πως ως χώρα ασπάζεται και προωθεί την ισότητα τόσο μεταξύ των κοινωνικών τάξεων, όσο και μεταξύ των φύλων.

Η Σουηδία γνώρισε μια εξαιρετικά βραχεία εκβιομηχάνιση από την δεκαετία του 1890 και θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως το αναπτυξιακό της πρότυπο βασίζεται στην μεταλλεία, λόγω του πλούσιου ορυκτού πλούτου τον οποίο η ίδια κατέχει (Βικιπαίδεια 2020). Επιπλέον, είναι εξαιρετικά σημαντικό το γεγονός ότι από το 1814 η Σουηδία παραμένει μακριά από πολεμικές συγκρούσεις και διατηρεί μια ουδέτερη και ειρηνευτική στάση απέναντι στις υπόλοιπες χώρες (Βικιπαίδεια 2020). Το γεγονός αυτό, την βοήθησε ιδιαίτερα και κατά τον Β' Π.Π. όπου ο Χίτλερ την εποφθαλμιούσε ακριβώς λόγω των πλούσιων σιδηρομεταλλευμάτων της. Αυτή η ουδέτερη στάση διατηρείται σε πολύ μεγάλο βαθμό και μέχρι σήμερα. Εν συνεχεία, η Σουηδία εισήχθη στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1η Ιανουαρίου του 1995, αρνούμενη όμως την συμμετοχή σε NATO και Ευρωζώνη και έτσι το νόμισμά της έως και σήμερα είναι η Σουηδική Κορόνα (SEK) (Βικιπαίδεια 2020). Η ίδια επομένως, αποτελεί μια χώρα εντεταγμένη στην ενότητα της Ευρώπης, που από την άλλη πλευρά όμως, διατηρεί μια αυτόνομη στάση σε τόσο σε νομισματικό, όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο. Επιπροσθέτως, φημίζεται για το εξαιρετικό επίπεδο του κοινωνικού της κράτους πρόνοιας, καθώς επίσης και για την έμφυλη ισότητα που επικρατεί στο εσωτερικό της.

Ανάλυση Διαγραμμάτων

Στο παρόν μέρος της εργασίας, παρουσιάζονται τα διαγράμματα που αφορούν την εργασιακή δομή στην Σουηδία. Παρέχονται τόσο οι φυσικοί αριθμοί των μετρήσεων, όσο και τα ποσοστά επί τοις εκατό του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Οι χρονολογίες είναι οι ίδιες σε όλα τα διαγράμματα με εύρος από το 2006 έως και το 2008 με απόλυτη πληρότητα στοιχείων. Οι κατηγορίες είναι επίσης οι ίδιες παντού και αποτελούνται από το «Σύνολο», τους «Υπαλλήλους», τους «Εργοδότες», τους «Αυτοαπασχολούμενους», καθώς και τα «Συμβοηθόντα Μέλη της Οικογενείας». Η

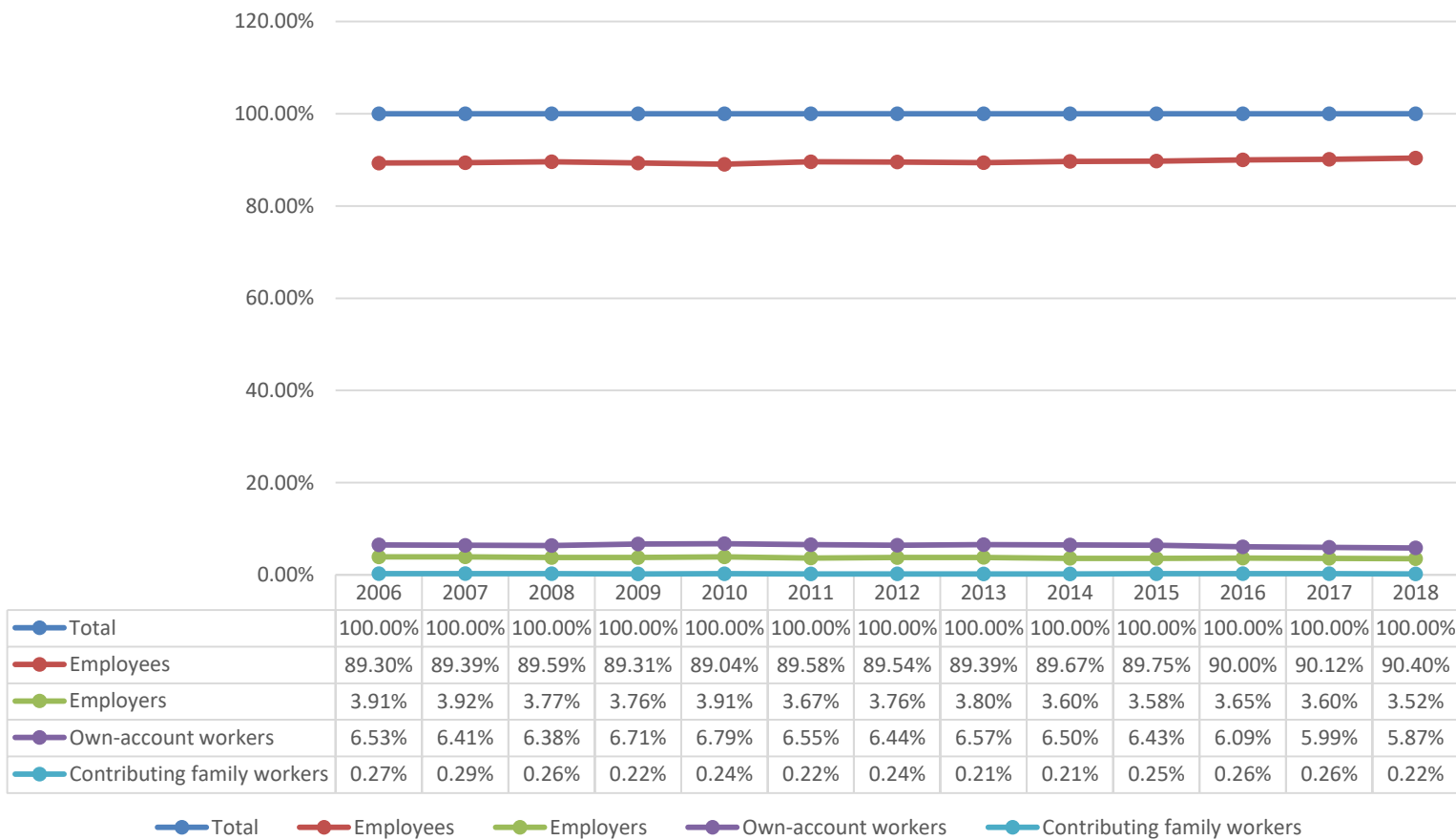
πρώτη κατηγορία αφορά το σύνολο του πληθυσμού που βρίσκεται επαγγελματικά εν ενεργεία. Η δεύτερη κατηγορία αφορά τους ανθρώπους που εργάζονται για λογαριασμό κάποιου άλλου, ο οποίος καρπώνεται το κέρδος και προσφέρει ένα μερίδιο του ως μίσθωμα στον υπάλληλο. Η Τρίτη κατηγορία αφορά εκείνους που ασκούν την δραστηριότητά τους επιδιώκοντας το κέρδος και διαθέτουν τουλάχιστον έναν υπάλληλο (Πρωτοπαπαδάκης, 2018:8). Εν συνεχεία, η κατηγορία των αυτοαπασχολουμένων, αφορά εκείνους που ασκούν οι ίδιοι την επαγγελματική δραστηριότητά τους και καρπώνονται το κέρδος που οι ίδιοι παράγουν (Πρωτοπαπαδάκης, 2018:8). Η τελευταία κατηγορία αφορά κάποιο μέλος της οικογενείας, το οποίο βοηθά κάποιο άλλο μέλος στην επιτέλεση της οικονομικής του δραστηριότητας, χωρίς όμως το πρώτο πρόσωπο να μπορεί να χαρακτηριστεί ως μισθωτός (Πρωτοπαπαδάκης, 2018:8). Αρχικά, παρουσιάζονται τα γραφήματα που αφορούν την εικόνα της συνολικής απασχόλησης στην Σουηδία, ενώ στην συνέχεια παρουσιάζονται τα ίδια στοιχεία διαχωρισμένα με βάση τον παράγοντα του φύλου. Σημαντικό είναι επίσης να τονιστεί πως, στα διαγράμματα των φυσικών αριθμών, τα νούμερα αναφέρονται σε χιλιάδες άτομα και συνεπώς, θα πρέπει να προστίθενται τρία μηδενικά στο τέλος κατά την ανάγνωση της εκάστοτε αναγραφόμενης τιμής.

TOTAL EMPLOYMENT

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
◆ Total	4429	4541	4593	4499	4524	4626	4657	4705	4772	4837	4910	5022	5113
■ Employees	3955	4059	4115	4018	4028	4144	4170	4206	4279	4341	4419	4526	4622
▲ Employers	173	178	173	169	177	170	175	179	172	173	179	181	180
✕ Own-account workers	289	291	293	302	307	303	300	309	310	311	299	301	300
✱ Contributing family workers	12	13	12	10	11	10	11	10	10	12	13	13	11

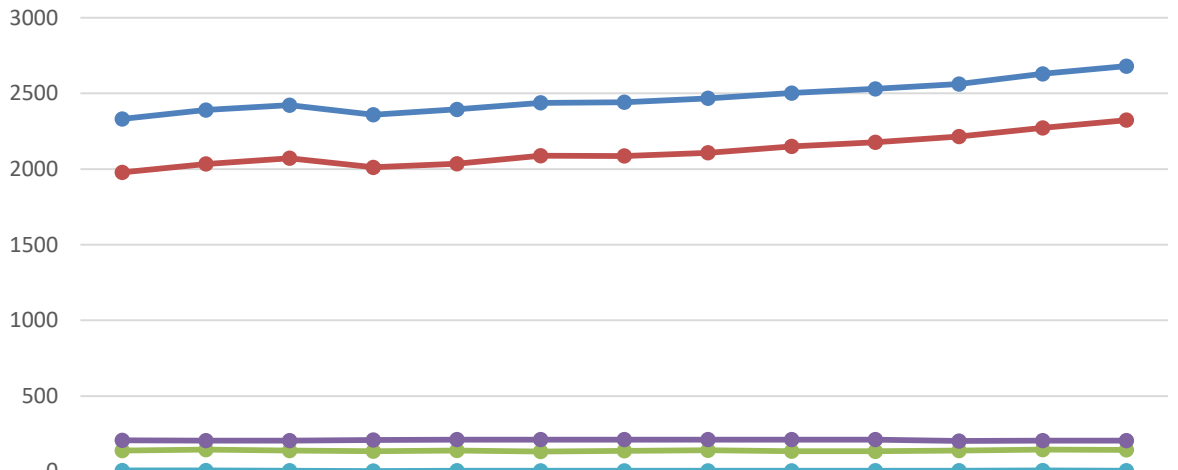
TOTAL EMPLOYMENT (%)

Στα δύο ανωτέρω διαγράμματα απεικονίζεται, όπως προαναφέρθηκε, η συνολική δομή της απασχόλησης στο εσωτερικό της Σουηδίας σε μορφή φυσικών τιμών στην πρώτη περίπτωση και σε μορφή ποσοστών στην δεύτερη. Με μια πρώτη ματιά, παρατηρείται πως τα μέλη του πληθυσμού που βρίσκονται εν ενεργεία, όσον αφορά την εργασιακή απασχόληση, κυμαίνονται περίπου στο $\frac{1}{2}$ του συνολικού πληθυσμού της Σουηδίας. Αυτό συμβαίνει διότι εάν πάρουμε το παράδειγμα της απογραφής του 2020 όπου καταμέτρησε 10.333.456 άτομα, τότε διαφαίνεται πως σε όλη την διάρκεια των υπό διερεύνηση ετών, το σύνολο των εργαζομένων βρίσκεται περίπου στα 5.000.000 άτομα. Εν συνεχεία, σημειώνεται μια αύξηση του πληθυσμού των απασχολούμενων ανά τα χρόνια, της τάξεως των 684.000 ατόμων από το 2006 έως το 2018, η οποία είναι σχετικά σταθερή, με μόνη εξαίρεση μια πτώση των τιμών κατά τα έτη 2009 και 2010, η οποία όμως δεν έχει ιδιαίτερα επιζήμια επίδραση στην συνολική πορεία της υπό συζήτηση κατηγορίας εργαζομένων. Ειδικότερα, η σημαντικότερη αύξηση εμφανίζεται στην κατηγορία των υπαλλήλων, όπου από το 2006 έως το 2018 σημειώνεται μια άνοδος της τάξεως των 667.000 ατόμων περίπου.

Επιπλέον, οι εργοδότες φαίνονται να παρουσιάζουν μια αστάθεια, το εύρος της οποίας κυμαίνεται από τα 169.000 ως τα 181.000 άτομα. Εν συνόλω, όμως από το 2006 έως το 2018 και μιλώντας με ποσοστά, οι εργοδότες καταλαμβάνουν το 3.5-4% του εργαζόμενου πληθυσμού κατά προσέγγιση. Στον τομέα των αυτοαπασχολουμένων, ενώ οι τιμές παρουσιάζουν μια μικρή διακύμανση με μικρές αυξομειώσεις, από το 2013 έως και το 2018 παρουσιάζεται μια πτωτική τάση του ποσοστού τους επί του συνόλου των εργαζομένων. Τα συμβοηθούντα μέλη της οικογενείας καταγράφουν μια σχετικά σταθερή πορεία, η οποία όμως χαρακτηρίζεται από αυξομειώσεις μικρού εύρους της τάξεως των 3.000 ατόμων. Συνεπώς, είναι φανερό πως στα εν λόγω διαγράμματα της συνολικής απασχόλησης, είναι σημαντικό να σημειωθεί πως τα ποσοστά της απασχόλησης αυτής αυξάνονται ανά τα χρόνια, καθώς επίσης και ότι ο πληθυσμός των εργοδοτών βρίσκεται σε αρκετά καλά επίπεδα συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές και μη χώρες. Αντιθέτως, η κατηγορία των συμβοηθούντων μελών της οικογενείας παρουσιάζει ένα χαμηλό επίπεδο εκπροσώπησης, το οποίο ίσως να υποδεικνύει την απουσία των εκτεταμένων μικρών οικογενειακών επιχειρήσεων και την διοχέτευση της εργατικής δύναμης σε μεγαλύτερης έκτασης επιχειρήσεις.

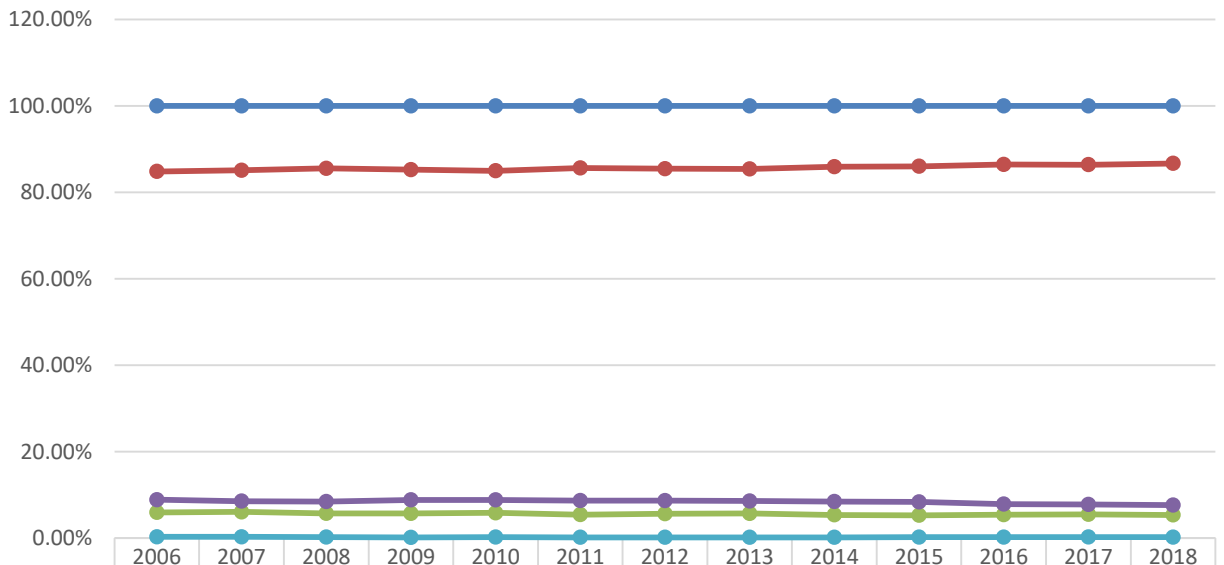
MALE EMPLOYMENT

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Total	2331	2390	2422	2359	2394	2438	2442	2468	2502	2530	2562	2629	2680
Employees	1978	2034	2072	2011	2035	2088	2087	2108	2150	2177	2215	2272	2324
Employers	139	145	139	135	140	133	138	141	135	134	139	145	144
Own-Account Workers	207	205	205	209	212	212	212	212	212	212	202	205	205
Contributing Family Workers	7	7	6	4	6	5	5	5	5	6	6	7	6

● Total
 ● Employees
 ● Employers
 ● Own-Account Workers
 ● Contributing Family Workers

MALE EMPLOYMENT (%)

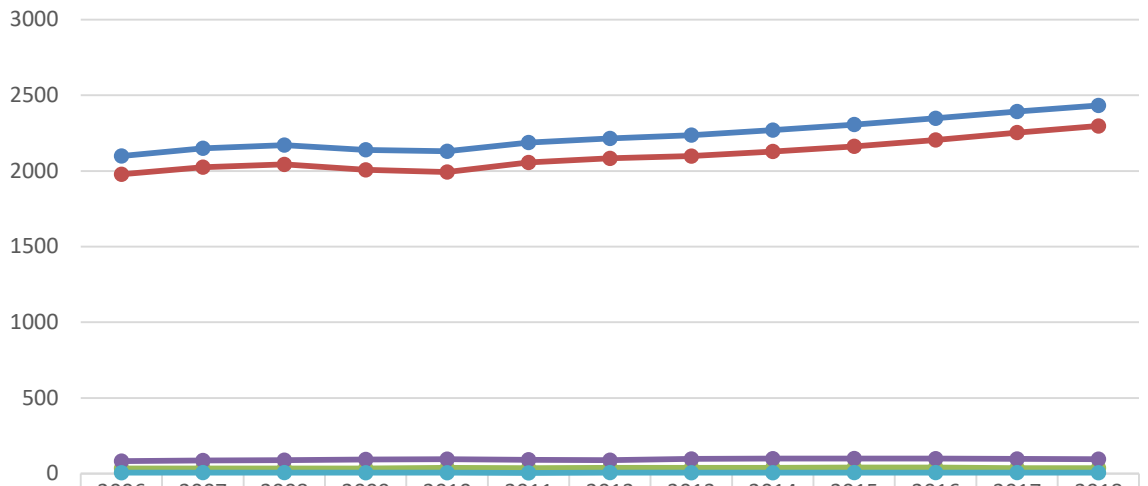
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Total	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%
Employees	84.86%	85.10%	85.55%	85.25%	85.00%	85.64%	85.46%	85.41%	85.93%	86.05%	86.46%	86.42%	86.72%
Employers	5.96%	6.07%	5.74%	5.72%	5.85%	5.46%	5.65%	5.71%	5.40%	5.30%	5.43%	5.52%	5.37%
Own-Account Workers	8.88%	8.58%	8.46%	8.86%	8.86%	8.70%	8.68%	8.59%	8.47%	8.38%	7.88%	7.80%	7.65%
Contributing Family Workers	0.30%	0.29%	0.25%	0.17%	0.25%	0.21%	0.20%	0.20%	0.20%	0.24%	0.23%	0.27%	0.22%

● Total
 ● Employees
 ● Employers
 ● Own-Account Workers
 ● Contributing Family Workers

Σχετικά με το κομμάτι, το οποίο αφορά την απασχόληση των ανδρών, παρατηρείται πως από το σύνολο των εργασιακά εν ενεργεία πολιτών, οι άνδρες φαίνεται να καταλαμβάνουν το ½ της συνολικής απασχόλησης κατά προσέγγιση. Αυτό γίνεται φανερό μόλις φέρουμε στην μνήμη μας τα διαγράμματα της συνολικής απασχόλησης και συγκεκριμένα το γεγονός ότι αυτά μας έδειχναν πως ο εργαζόμενος πληθυσμός είναι περίπου 5.000.000. Έτσι, διαφαίνεται πως η ανδρική απασχόληση καταλαμβάνει περίπου τα 2.500.000 άτομα εκ των εργαζομένων, συνεπώς το ½ του πληθυσμού τους. Εισερχόμενοι τώρα στην ειδικότερη ανάλυση, βλέπουμε πως η συνολική ανδρική απασχόληση παρουσιάζει μια αρκετά ικανοποιητική άνοδο ανά τα χρόνια με τις τιμές της να ξεκινούν από 2.331.000 το 2006 και να καταλήγουν σε 2.680.000 το 2018. Υπάρχουν ορισμένες αυξομειώσεις κατά τα έτη 2009, 2010 και 2011, αλλά η συνολική αύξηση που παρουσιάζεται δεν είναι ουδόλως αμελητέα. Συγκεκριμένα, στην κατηγορία των υπαλλήλων σημειώνεται μια αύξηση της τάξεως του 1.9% περίπου, με συνεχόμενη αύξηση κατά τη διάρκεια των χρόνων, εκτός από τα έτη 2009 και 2010 όπου υπάρχει μια βραχεία πτώση των φυσικών τιμών που αμέσως μετά από δυο χρόνια αποκαθίσταται πλήρως. Οι άνδρες εργοδότες εμφανίζουν μια σχετική σταθερότητα ανά τα χρόνια, με την εκπροσώπησή τους να παραμένει πάντα ανάμεσα στο 5.5-6%. Ταυτόχρονα, στην κατηγορία των αυτοαπασχολουμένων, ενώ είναι εμφανής μια σχετική σταθερότητα από το 2006 έως το 2015, από το 2015 έως το 2018 φαίνεται μια κάθοδος σε τιμές χαμηλότερες από του 2006, όπου και ξεκινούν τα στοιχεία που παρουσιάζονται παραπάνω· μια κάθοδος δηλαδή της τάξεως του 0.5%, η οποία όταν παρατηρείται σε ήδη μονοψήφια ποσοστά, δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητη. Στην κατηγορία των συμβοηθούτων μελών, από την άλλη, οι αριθμοί δείχνουν να κυμαίνονται από 4.000 έως 7.000 άτομα με αυξομειώσεις ανά τα χρόνια· τιμές εξαιρετικά χαμηλές, οι οποίες φαίνεται να επιβεβαιώνουν τα όσα ειπώθηκαν στο τέλος της παραπάνω παραγράφου.

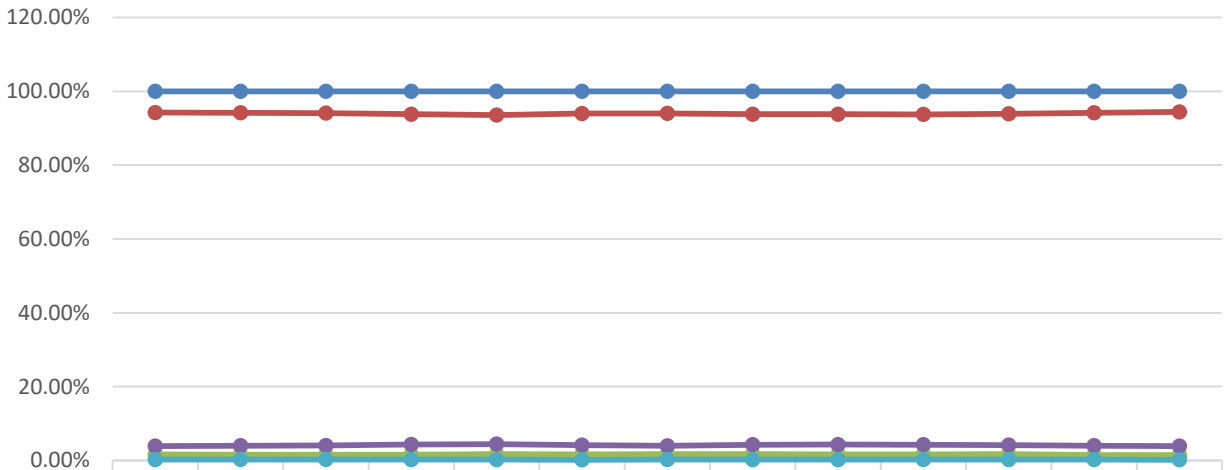
FEMALE EMPLOYMENT

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Total	2099	2150	2171	2140	2130	2188	2215	2237	2270	2307	2348	2393	2433
Employees	1978	2025	2043	2007	1993	2056	2083	2098	2129	2163	2205	2254	2297
Employers	34	33	34	34	37	36	38	38	38	39	40	36	36
Own-Account Workers	82	86	88	93	95	91	88	96	98	99	98	96	95
Contributing Family Workers	5	6	6	5	5	4	6	5	5	6	6	6	5

● Total
 ● Employees
 ● Employers
 ● Own-Account Workers
 ● Contributing Family Workers

FEMALE EMPLOYMENT (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Total	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%
Employees	94.24%	94.19%	94.10%	93.79%	93.57%	93.97%	94.04%	93.79%	93.79%	93.76%	93.91%	94.19%	94.41%
Employers	1.62%	1.53%	1.57%	1.59%	1.74%	1.65%	1.72%	1.70%	1.67%	1.69%	1.70%	1.50%	1.48%
Own-Account Workers	3.91%	4.00%	4.05%	4.35%	4.46%	4.16%	3.97%	4.29%	4.32%	4.29%	4.17%	4.01%	3.90%
Contributing Family Workers	0.24%	0.28%	0.28%	0.23%	0.23%	0.18%	0.27%	0.22%	0.22%	0.26%	0.26%	0.25%	0.21%

● Total
 ● Employees
 ● Employers
 ● Own-Account Workers
 ● Contributing Family Workers

Μεταβαίνοντας τώρα στο κομμάτι της γυναικείας απασχόλησης, παρατηρείται πως καταλαμβάνει εξ' ίσου το ½ περίπου του πληθυσμού των επαγγελματικά ενεργών ανθρώπων, εφόσον και αυτές οι τιμές κυμαίνονται κοντά στα 2.500.000 άτομα. Ειδικότερα, σχετικά με την συνολική απασχόληση του γυναικείου πληθυσμού, διαφαίνεται μια ελαφριά αύξηση ανά τα χρόνια, της τάξεως των 334.000 ατόμων από το 2006 έως το 2018. Αναφορικά με την κατηγορία των υπαλλήλων, σημειώνεται μια αρκετά σταθερή πορεία, χωρίς μεγάλες αυξομειώσεις κατά τη διάρκεια των υπό ανάλυση χρόνων. Εν συνεχεία, οι γυναίκες εργοδότες καταγράφουν μια εξαιρετικά μικρή εκπροσώπηση στην επαγγελματική σκηνή, σημειώνοντας μια σταθερή παρουσίαση των μικρών αυτών τιμών όπου καταλαμβάνει. Το εύρος της κατηγορίας αυτής κυμαίνεται από 33.000 έως 40.000 άτομα. Επιπρόσθετα, οι αυτοαπασχολούμενες γυναίκες προσφέρουν καλύτερες αναλογίες από την προηγούμενη κατηγορία, αλλά και πάλι οι αριθμοί είναι χαμηλοί. Συγκεκριμένα, οι φυσικοί αριθμοί της εν λόγω κατηγορίας κυμαίνονται από 82.000 έως 99.000 άτομα, αύξηση σχετικά μικρή, αλλά σημαντική όταν αναφερόμαστε σε ήδη χαμηλούς αριθμούς. Παρ' όλα αυτά, από τις τιμές της ίδιας κατηγορίας δεν εκλείπουν και οι αυξομειώσεις κατά την διάρκεια των περισσότερων ετών. Τέλος, στον τομέα των συμβοηθούτων μελών της οικογενείας, το εύρος των φυσικών τιμών της κατηγορίας κυμαίνεται από τα 4.000 έως τα 6.000 άτομα με αρκετές αυξομειώσεις επίσης ανά τα έτη. Συνεπώς, διαφαίνονται σε αυτή την τελευταία κατηγορία για ακόμα μια φορά οι εξαιρετικά χαμηλές τιμές των συμβοηθούτων μελών της οικογενείας, οι οποίες ξεχωρίζουν κατά πολύ, λόγω του αριθμού τους, από όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες που εξετάζονται.

Σύγκριση Αποτελεσμάτων

Με μια ολιστική ματιά, γίνονται εμφανείς αρκετές διαφορές τόσο συγκριτικά με άλλες χώρες στα στατιστικά τους στοιχεία, όσο και στο εσωτερικό της ίδιας της Σουηδίας αναφορικά με τα δυο φύλα. Αρχικά, παρατηρείται πως από το σύνολο του πληθυσμού της χώρας, ο οποίος κατά την απογραφή του 2020 ανέρχεται, όπως προαναφέρθηκε, σε 10.333.456 άτομα, ο αριθμός των ανθρώπων που βρίσκονται

εργασιακά εν ενεργεία φαίνεται να είναι 5.113.000 άτομα, κατά την υψηλότερη καταγεγραμμένη τιμή των χρονολογιών που παρουσιάζονται παραπάνω και 4.429.000 άτομα κατά την χαμηλότερη τιμή. Συνεπώς, τα άτομα που φαίνονται να εργάζονται αφορούν το 50% κατά μέσο όρο του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Στην συνέχεια, παρατηρείται πως το συνολικό ποσό των εργαζόμενων ανδρών κυμαίνεται από 2.331.000 κατά την κατώτερη τιμή του, έως 2.680.000 κατά την ανώτερη, ενώ η γυναικεία απασχόληση καταγράφει ποσά της τάξεως των 2.099.000 και 2.433.000 ατόμων αντίστοιχα. Επομένως, φαίνεται πως μπορεί να διεξαχθεί το συμπέρασμα ότι από το σύνολο του επαγγελματικά ενεργού πληθυσμού, οι θέσεις εργασίας φαίνεται να κατανέμονται με μια ελαφριά ανισομέρεια υπέρ των ανδρών. Διερχόμενοι στην κατηγορία των υπαλλήλων, εμφανίζεται μια σαφής ισοτιμία αναφορικά με τον έμφυλο καταμερισμό των θέσεων εργασίας, καθώς τα ανδρικά ποσοστά υπαλλήλων κυμαίνονται από 84.86% έως 86.72% και τα γυναικεία από 93.57% έως 94.41%. Από την άλλη, στην κατηγορία των εργοδοτών, από τα 181.000 κατά προσέγγιση άτομα, η συμμετοχή των ανδρών φαίνεται να διακυμαίνεται από 133.000 σε 145.000 άτομα, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 5.5-6% περίπου του συνολικού πληθυσμού τους Σουηδίας, ενώ η γυναικεία συμμετοχή τοποθετείται ανάμεσα στα 33.000 και τα 40.000 άτομα, που αντιστοιχούν περίπου στο 1.5-2% του πληθυσμού. Στο σημείο αυτό λοιπόν, αποκαλύπτεται πως οι άνδρες καλύπτουν τα $\frac{3}{4}$ του πληθυσμού των εργοδοτών, ενώ οι γυναίκες μόλις το $\frac{1}{4}$. Η επόμενη κατηγορία των αυτοαπασχολουμένων αποτελεί μια ακόμα περίπτωση μεγάλης ανισότητας στην κατανομή των εργασιακών θέσεων ανάμεσα στα δυο φύλα. Από το συνολικό πλήθος των αυτοαπασχολουμένων που ανέρχεται περίπου στα 311.000 άτομα, τα ανδρικά ποσοστά βρίσκονται κατά προσέγγιση στο 9% του συνολικού πληθυσμού των εργαζομένων της Σουηδίας, ενώ τα γυναικεία στο 4%. Σε φυσικούς αριθμούς δηλαδή η ανδρική αντιπροσώπευση αντιστοιχεί περίπου στα 212.000 άτομα, ενώ η γυναικεία στα 99.000. Για ακόμη μια φορά επομένως, παρατηρείται πως η ανδρική συμμετοχή ανέρχεται στα $\frac{2}{3}$, ενώ η γυναικεία μόνο στο $\frac{1}{3}$ του συνόλου των αυτοαπασχολουμένων. Τέλος, αναφορικά με τα συμβοηθούσα μέλη της οικογενείας βλέπουμε πως επανέρχεται η ισορροπία μεταξύ των ανδρών και των γυναικών, καθώς από τα 13.000 άτομα περίπου την κατηγορίας αυτής, οι άνδρες είναι ανάμεσα στα 4.000 με 7.000 άτομα, ενώ οι γυναίκες ανάμεσα στα 4.000 με 6.000 άτομα, προσφέροντας έτσι μια αναλογία του $\frac{1}{2}$ για την εκπροσώπηση του κάθε φύλου με ένα ελαφρύ προβάδισμα των ανδρών σε κάποιες χρονολογίες.

Συζήτηση και Συμπεράσματα

Συνεπώς, ως συμπέρασμα μπορεί πλέον να διεξαχθεί με ασφάλεια ότι το ½ του συνολικού πληθυσμού της Σουηδίας βρίσκεται επαγγελματικά εν ενεργεία. Επιπλέον, η κατηγορία των υπαλλήλων, δίχως καμία αμφιβολία, υπερτερεί αριθμητικά, ενώ η κατηγορία των αυτοαπασχολουμένων, όπως και των συμβοηθούτων μελών της οικογενείας βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα, με την τελευταία κατηγορία ειδικά να προξενεί πολύ μεγάλη περιέργεια για το εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο των ποσοστών της επί του συνολικού πληθυσμού των εργαζομένων. Η κατηγορία των εργοδοτών από την άλλη, παρουσιάζει ικανοποιητικά ποσοστά εκπροσώπησης συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές και μη-ευρωπαϊκές χώρες.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ίσως η μειωμένη αυτή ύπαρξη των αυτοαπασχολουμένων και των συμβοηθούτων μελών να οφείλεται στην διοχέτευση της επιχειρηματικότητας στο μακροεπίπεδο· σε μεγάλο βεληνεκούς επιχειρήσεις δηλαδή, οι οποίες δύνανται να απορροφούν περισσότερο εργατικό δυναμικό και έτσι δεν αφήνεται μεγάλο περιθώριο για την μεγαλύτερη εκπροσώπηση των δυο προαναφερθέντων κατηγοριών (Λύτρας 2016: 284).

Επομένως, θα μπορούσε να αναφερθεί για την Σουηδία πως είναι αναμφισβήτητα μια χώρα με χαμηλό πληθυσμό, αλλά υψηλό βαθμό βιομηχανικής ανάπτυξης που μάλιστα άκμασε τάχιστα. Στο εσωτερικό της παρατηρείται η διατήρηση αξιοθαύμαστων επιπέδων ποιότητας ζωής, φαινόμενο το οποίο διαφυλάσσεται από την ύπαρξη ενός ισχυρού και σταθερού κράτους κοινωνικής πρόνοιας. Η προνοιακή αυτή φροντίδα των πολιτών της, σε συνδυασμό με την ουδέτερη πολεμικά στάση που την χαρακτηρίζει τους τελευταίους δύο αιώνες, διαμορφώνει ένα κράτος που πατάει γερά στην γη και διατηρεί την αξιοπρέπειά του ανάμεσα στην υπόλοιπη ευρωπαϊκή ομάδα, αλλά και στον υπόλοιπο πλανήτη.

Φυσικά, υπάρχουν ορισμένα μελανά σημεία στην εσωτερική πραγματικότητα της υπό συζήτηση χώρας, τα οποία χρήζουν σχολιασμού, μελέτης, αλλά και επεξεργασίας. Αρχικά, από την πρώτη κιόλας ματιά, γίνεται φανερό η συντριπτική

υπερεκπροσώπηση της κατηγορίας των υπαλλήλων από όλο το σύνολο της εργασιακής απασχόλησης της χώρας. Δεν μπορεί να λείπει λοιπόν στο σημείο αυτό το σχόλιο πως, παρά την αναγγελία για τέλος της εργασίας, αντιθέτως αυτό που γίνεται φανερό είναι μια ολοένα και αυξανόμενη διόγκωση του υπαλληλικού συστήματος.

Εν συνεχεία, θα πρέπει να σχολιαστεί πως ένας από τους μεγαλύτερους ισχυρισμούς της χώρας, ο οποίος έχει μεταφερθεί σαν ιδέα σε όλο τον κόσμο, είναι πως η Σουηδία αποτελεί μια χώρα που δίνει πολύ μεγάλη σημασία στο ζήτημα της ισότητας των δυο φύλων. Από την οπτική αυτή, θα περίμενε κανείς πως τα στατιστικά στοιχεία από την επαγγελματική πραγματικότητά της θα αναδείκνυαν το αξίωμα αυτό, αν όχι μέσω της ίσης, τότε μέσω της παραπλήσιας τουλάχιστον κατανομής των δυο φύλων στις διάφορες εργασιακές θέσεις και στις ιεραρχίες. Το γεγονός αυτό όμως δεν φαίνεται να επαληθεύεται μέσω των προηγούμενων στατιστικών στοιχείων που αναλύθηκαν. Αντιθέτως, παρατηρείται μια σχεδόν καθολική ανάληψη του συνόλου της υπάρχουσας επιχειρηματικότητας από άνδρες, όπως σημειώθηκε και προηγουμένως στις κατηγορίες των εργοδοτών και των αυτοαπασχολούμενων. Παρ' όλα αυτά, αυτό που οφείλει να υπογραμμιστεί ξανά, είναι πως οι εργασιακές θέσεις παρουσιάζονται ως διαμοιρασμένες κατά 50% περίπου στο κάθε φύλο, γεγονός που να μεν επιβεβαιώνει το προηγούμενο εδάφιο, καθώς με τον τρόπο αυτόν φανερώνεται η διοχέτευση των γυναικών κυρίως σε υπαλληλικές θέσεις και θέσεις εντός της οικογενειακής επιχείρησης, αλλά από την άλλη πλευρά δεν πρέπει να εθελotuφλούμε στο γεγονός ότι οι περισσότερες χώρες μάλλον δεν θα παρουσίαζαν ένα ίσο ποσοστό εργασιακής συμμετοχής και στα δυο φύλα.

Συνεχίζοντας στο ίδιο κλίμα του σχολιασμού, δεν θα πρέπει να παραγκωνιστεί το γεγονός πως τα διαθέσιμα στοιχεία σταματούν το 2018. Συνεπώς θα πρέπει να υπολογιστεί στην παρούσα μελέτη πως έκτοτε ο πληθυσμός της Σουηδίας έχει αυξηθεί και θα συνεχίσει να αυξάνεται και επομένως οι αντιθέσεις αυτές των κατηγοριών την σήμερα ημέρα θα παρουσιάζονταν ακόμη πιο αμβλείες απ' ότι φαίνονται στα ανωτέρω διαγράμματα.

Εν κατακλείδι, η Σουηδία αποτελεί μια χώρα με πολλές αρετές, χωρίς όμως να στερείται των μειονεκτημάτων της. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία που θα πρέπει να τονιστούν κλείνοντας την εν λόγω εργασία, είναι πως ως χώρα, παρουσιάζει μια

αύξηση της απασχόλησης ανά τα χρόνια, η οποία δεν είναι άνευ σημασίας. Επιπλέον, παρουσιάζει μια ικανοποιητική αναλογία των εργοδοτών ως προς τους εργαζομένους, αλλά υστερεί σημαντικά στον τομέα των αυτοαπασχολούμενων, γεγονός που αποδεικνύει την λειτουργία ορισμένου αριθμού μεγάλων επιχειρήσεων που στεγάζουν ένα σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού της χώρας. Επομένως, παρατηρείται μια πολωτική τάση ανάμεσα στις εργασιακές θέσεις που αφορούν τόσο την αριθμητική απόκλιση ανάμεσα σε εργαζόμενους και εργοδότες, όσο και ανάμεσα σε αυτοαπασχολούμενους και εργοδότες. Επομένως, η αυτοαπασχόληση, η οποία αποτελεί μια επαγγελματική δίοδο που καθιστά το άτομο τόσο εργοδότη, όσο και εργαζόμενο του εαυτού του και συνεπώς αποτελεί μια εργασιακή επιλογή που τοποθετείται στο μέσον του άξονα μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών, εκλείπει σε έναν πολύ μεγάλο βαθμό. Συγκεκριμένα, η Σουηδία μαζί με τη Δανία και το Λουξεμβούργο, αποτελούν την μειοψηφία των χωρών, στο εσωτερικό των οποίων η αυτοαπασχόληση λαμβάνει μονοψήφιο ποσοστό στις εθνικές στατιστικές μετρήσεις τους (Τσίρος, 2019). Αναφορικά τώρα με τον διαμοιρασμό των δυο φύλων μέσα στα επίπεδα εργασίας παρατηρείται μια ισότιμη κατανομή των φύλων μέσα στον εργασιακό χώρο, αλλά μια ανισότιμη κατανομή τους στις διάφορες επαγγελματικές κατηγορίες και ιεραρχίες. Τελειώνοντας, και έπειτα από την ανάλυση που προηγήθηκε, θα πρέπει να διατυπωθεί η τοποθέτηση πως η εργασιακή πόλωση στο εσωτερικό της Σουηδίας φυσικά και είναι παρούσα σε ορισμένα σημεία, παρά την κοινή πεποίθηση για ισότητα και αξιοκρατία στο εσωτερικό της. Παρ' όλα αυτά, δεν πρέπει να παραβλέπεται η διάσταση της σύγκρισης με τις άλλες χώρες, τόσο εντός, όσο και εκτός της Ευρώπης. Απ' αυτή την οπτική γωνία, θα μπορούσε να ειπωθεί πως η εργασιακή και κατ' επέκταση η κοινωνική πόλωση για την οποία συζητάμε (Λύτρας 2016: 283), σίγουρα υπάρχει και θέτει τις δικές της ισορροπίες στην επαγγελματική πραγματικότητα της Σουηδίας. Δεν θα μπορούσε όμως να μην υπογραμμιστεί το ότι παρ' όλα αυτά, το φαινόμενο της κοινωνικής πόλωσης βρίσκεται, συγκριτικά με άλλες χώρες, σε ένα αρκετά βιώσιμο επίπεδο, το οποίο όμως φυσικά χρήζει προσπάθειας βελτίωσης κατά τα επόμενα χρόνια.

Βιβλιογραφία

Βικιπαίδεια (2020) «Σουηδία». 8. Ιούλιος.
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CE%BF%CF%85%CE%B7%CE%B4%CE%AF%CE%B1>
(Πρόσβαση 13-07-2020).

Λύτρας, Α. (2016) Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση: Οι Πραγματικότητες στην Απασχόληση και η Εδραίωση της Εργασιακής Αυτονομίας, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Πρωτοπαπαδάκης, Π. (2018) «Η Αυτοαπασχόληση στην Ευρώπη και την Ελλάδα: Διαχρονική Επιλογή και Ανθεκτική Πραγματικότητα», Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων ΓΣΕΒΕΕ, 1:8.

Τσίρος, Θ. (2019) «Γιατί Συμφέρει να Είσαι Ελεύθερος Επαγγελματίας στην Ελλάδα;», Η Καθημερινή.

Φιλίνης, Κ. «Η πόλωση της εργασίας στην Ελλάδα: Μία τομεακή ανάλυση», Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία και Οικονομία, 2: 656-665.

Η περίπτωση της Τουρκίας – Παυλίδης Δημήτρης

Η περίπτωση της Τουρκίας συνιστά ιδιαίζουσα και πολύ ενδιαφέρουσα περίπτωση οικονομικής και κοινωνικής διάρθρωσης. Η καίρια γεωπολιτική και γεωστρατηγική της θέση, εκτεινόμενη στη Νοτιοδυτική Ασία, κατέχοντας παράλληλα και ένα μικρό αλλά πολύ σημαντικό κομμάτι στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς και οι παρούσες σχέσεις της γείτονος χώρας με την Ευρωπαϊκή Ένωση καθιστούν τη μελέτη της Τουρκικής εργασιακής διάρθρωσης, σε συνδυασμό με τις κοινωνικές της επεκτάσεις και επιπτώσεις, εξαιρετικής σημασίας. Πολύ συνοπτικά, εκκινώντας από την επίσημη ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας, τον Οκτώβριο του 1923, το Τουρκικό κράτος υιοθέτησε σε υψηλό βαθμό την κρατικιστική οικονομική προσέγγιση, με περιορισμό του ιδιωτικού τομέα και πλήθος κρατικών παρεμβάσεων στήριξης και ανάπτυξης της οικονομίας. Μέχρι το 1983, έτος τομή για την οικονομική πορεία της χώρας, το κράτος παρουσιάζεται ως ο μεγαλύτερος και σημαντικότερος εργοδότης, κινητήριος μοχλός της οικονομίας. Η παγκόσμια ροπή προς τη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας αναπτύχθηκε και στο εσωτερικό της Τουρκίας. Από το 1983 και έπειτα το καθεστώς της ιδιωτικής οικονομίας καθίσταται κυρίαρχο, με ανάπτυξη της ελεύθερης αγοράς και παροχή προνομίων στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Το μοντέλο αυτό οδήγησε σε ταχεία άνοδο του πληθωρισμού και σε μεγάλη οικονομική αστάθεια, η οποία επιχειρήθηκε να αποκρουστεί μέσω της εισροής ξένων επενδύσεων, τη μείωση των ελέγχων στο εξωτερικό εμπόριο και την ιδιωτικοποίηση κρατικών βιομηχανιών. Η Τουρκία κατά τη δεκαετία του 2010, περίοδος στην οποία θα επικεντρωθεί και η ακόλουθη ανάλυση, παρουσιάζει το δέκατο πέμπτο μεγαλύτερο ΑΕΠ σε σχέση με την ισοτιμία αγοραστικής δύναμης, ενώ εμφανίζει το δέκατο έβδομο μεγαλύτερο ονομαστικό ΑΕΠ, αποτελώντας σταθερό μέλος των G20, των 20 δηλαδή οικονομικά ισχυρότερων χωρών και περιφερειών, το σύνολο των οποίων αντιπροσωπεύει περίπου το 85% του παγκόσμιου ακαθάριστου προϊόντος. Ωστόσο, η εικόνα της εξωτερικής οικονομικής ισχύος αντιδιαστέλλεται με το υψηλό ποσοστό φτώχειας και ανισότητας που εμφανίζει στο εσωτερικό της. Σύμφωνα με τη Eurostat το ποσοστό των ανθρώπων που βρίσκονται υπό τον κίνδυνο της φτώχειας στη χώρα ανέρχεται σε 24% το 2009 και σε ποσοστό 22,2%¹⁵⁰ το 2017,

---

¹⁵⁰ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Income_poverty_statistics/el#CE.A0.CE.BF.CF.83.CE.BF.CF.83.CF.84.CF.8C_

ποσοστό πολύ υψηλό για μία χώρα που συγκαταλέγεται ανάμεσα στις 20 ισχυρότερες οικονομίες παγκοσμίως. Επιπλέον, η τουρκική οικονομία εμφάνισε εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη κατά την περίοδο 2002 - 2007, περίοδος κατά την οποία συστηματοποίησε το οικονομικό της μοντέλο επιχειρώντας να πλησιάσει αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς επιζητούσε έντονα την ένταξη σε αυτήν. Παρουσίασε ετήσιο ποσοστό μεγέθυνσης του ΑΕΠ της τάξεως του 6,8%, γεγονός που την κατέτασσε σε μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου, ανάπτυξη όμως που διακόπηκε απότομα από την επέλευση της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης. Έτσι, σύμφωνα με τη Eurostat το 2011 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε αγοραστική δύναμη στην Τουρκία βρισκόταν μόλις στο 52% του μέσου όρου της Ε.Ε., φανερώνοντας το μεγάλο χάσμα ανάμεσα στις δύο οικονομίες.

Νόμισμα του τουρκικού κράτους είναι η νέα τουρκική λίρα¹⁵¹ η οποία, έπειτα από σειρά υποτιμήσεων για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού, ισούται σήμερα με 0,15 δολάρια ΗΠΑ. Ο πληθυσμός της Τουρκίας σύμφωνα με την τελευταία επίσημη καταγραφή, ανέρχεται στα 83,15 εκατομμύρια εκ των οποίων το 50,2% είναι άνδρες και το 49,8% γυναίκες¹⁵². Οι επίσημες καταγραφές παρουσιάζουν μία ισορροπημένη κατανομή στο δημογραφικό ισοζύγιο ανδρών και γυναικών, η οποία όμως δεν αντανακλάται και στο ισοζύγιο της εργασιακής απασχόλησης. Το 2012 ο ΟΟΣΑ υπολόγισε πως μόλις το 29,5% των γυναικών εργάζεται, ποσοστό που συνιστά το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης. Των μετρήσεων αυτών είχε προηγηθεί πλήθος παρεμβάσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, μέσω της έκδοσης ψηφισμάτων, με σημαντικότερο αυτό της 22ας Μαΐου 2012¹⁵³, προκειμένου να ληφθούν άμεσες πολιτικές πρωτοβουλίες για την είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση κάλεσε επανειλημμένως την Τουρκία να ενισχύσει τις προσπάθειες της για πρόσβαση των κοριτσιών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και την περαιτέρω κατάρτισή τους, να εξαλείψει τις διακρίσεις και τα στερεότυπα που υποκινούνται λόγω αντιλήψεων περί φύλου, εγκαθιδρύοντας ουσιαστικά την ισότητα και να προβεί σε ουσιαστικές

[CE.BA.CE.B9.CE.BD.CE.B4.CF.8D.CE.BD.CE.BF.CF.85 .CF.86.CF.84.CF.8E.CF.87.CE.B5.CE.B9.CE.B1.CF.82
_CE.BA.CE.B1.CE.B9 _CE.BA.CE.B1.CF.84.CF.8E.CF.84.CE.B1.CF.84.CE.BF _CF.8C.CF.81.CE.B9.CE.BF](#)

¹⁵¹<https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/EN/TCMB+EN/Main+Menu/Statistics/Monetary+and+Financial+Statistics>

¹⁵²<https://www.trt.net.tr/greek/tourkia/2020/02/04/ta-83-154-997-ephtase-o-plethusmos-tes-tourkias-to-2019-1353051>

¹⁵³<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=B7-2013-0162&type=MOTION&language=EL&redirect>

ενέργειες ενίσχυσης της γυναικείας απασχόλησης.

Αναλύοντας περαιτέρω τα δημογραφικά δεδομένα, η Τουρκία παρουσιάζει ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες χώρες της Δύσης, καθώς εμφανίζει υψηλό ποσοστό οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Το διαθέσιμο ποσοστό του πληθυσμού για εργασία, ηλικίας από 15 μέχρι 64 ετών ανέρχεται αυτή τη στιγμή στο 67,8%, ενώ μέση ηλικία του πληθυσμού συνιστούν τα 32,4 έτη. Σε μία Ευρώπη και κατ' επέκταση Δυτική κοινωνία που συνεχίζει να παρουσιάζει γήρανση του πληθυσμού, η οποία θέτει σημαντικούς οικονομικούς προβληματισμούς, η Τουρκία με τον αυξημένο αριθμό γεννήσεων που παρουσιάζει καταφέρνει, παρά την αύξηση του προσδόκιμου ζωής, να διατηρεί σε αυξημένα επίπεδα τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό και έτσι να διαθέτει ένα ισχυρό όπλο στη μάχη για την αντιμετώπιση των κρίσεων.

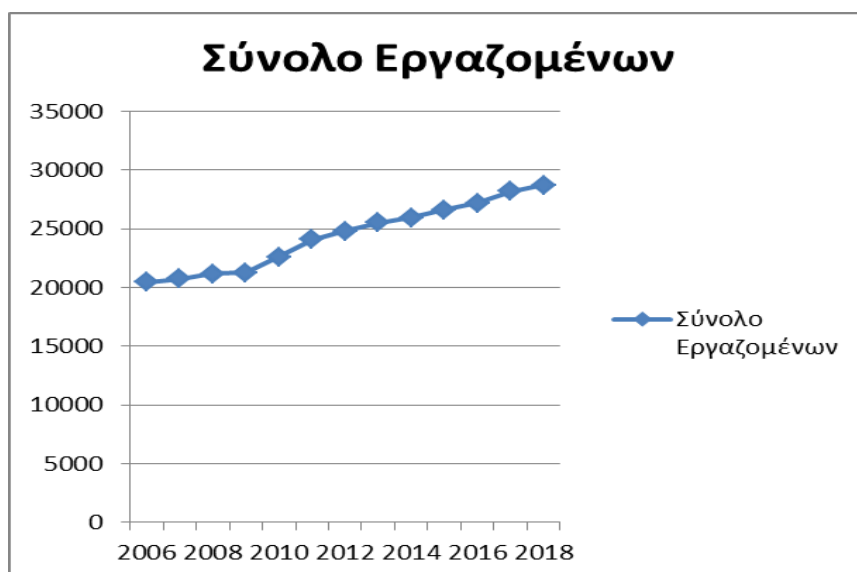
Σύμφωνα με στοιχεία που έρχονται από το Ινστιτούτο τουρκικής στατιστικής¹⁵⁴ το 2010 η Τουρκική οικονομία διαρθρώνεται ως εξής: ο γεωργικός τομέας παραγωγής αντιστοιχεί στο 9% του ΑΕΠ, ο βιομηχανικός στο 26% ενώ οι υπηρεσίες κυριαρχούν, καλύπτοντας το 65% του συνολικού ακαθάριστου προϊόντος της χώρας. Θα πρέπει να σημειωθεί πως παρά το χαμηλό ποσοστό κάλυψης του ΑΕΠ από τον γεωργικό τομέα παραγωγής αυτός εκπροσωπεί αισίως το 24,7% της απασχόλησης. Η σε σημαντικό βαθμό επικράτηση του τομέα των υπηρεσιών μας οδηγεί στην αντιπαράθεση των στοιχείων αυτών με τα παραδείγματα των πλουσιότερων χωρών του κόσμου οι οποίες εμφανίζουν θεαματική υπεροχή του τομέα των υπηρεσιών. Η σύγκριση αυτή μας επιτρέπει το περιθώριο εκτίμησης πως και η Τουρκία θα εξακολουθήσει προς την ίδια κατεύθυνση διεύρυνσης του τομέα των υπηρεσιών σε βάρος κυρίως της αγροτικής παραγωγής. Παρόλη βέβαια την παγκόσμια διαμορφούμενη κατάσταση ο αγροτικός τομέας παρουσιάζεται και σήμερα ως σημαντικός πυλώνας της εθνικής οικονομίας, έχοντας κατορθώσει να διατηρήσει ένα υπολογίσιμο ποσοστό στην οικονομική μεγέθυνση, σαφώς μικρότερο όμως σε σχέση με το παρελθόν. Η Τουρκία ακολουθώντας το παράδειγμα των αναπτυγμένων χωρών οδηγείται προοδευτικά σε απόλυτη επικράτηση των υπηρεσιών. Ανησυχητικό δείγμα για την Τουρκία και στοιχείο που μπορεί να οδηγήσει σε μελλοντικές προβλέψεις συνιστά η χαμηλή συνεισφορά του αγροτικού τομέα στο συνολικό ΑΕΠ σε σχέση με το μέγεθος της απασχόλησης που καλύπτει. Τα δεδομένα υποδεικνύουν

¹⁵⁴ <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>

πως σχεδόν το ¼ του πληθυσμού εργάζεται για να παράγει μόλις το 10% της οικονομικής δύναμης. Είναι πρόδηλο πως αυτός ο τομέας παραγωγής καθίσταται ασύμφορος, απασχολώντας εργαζόμενους με χαρακτηριστικά προηγούμενης γενιάς, με χαμηλό ίσως βαθμό εξειδίκευσης, τους οποίους η τεχνολογική πρόοδος και η συνεχιζόμενη εξειδίκευση θα τους καταδίκασε στην ανεργία. Πρόκειται δηλαδή για ένα είδος μεταβατικής περιόδου, κατά την οποία θα αποχωρούν οι παλαιότεροι και δε θα αντικαθίστανται από τους νεότερους, οι οποίοι θα οδηγηθούν στον τομέα των υπηρεσιών και η πλειοψηφία αυτών, όπως θα δούμε στη συνέχεια, θα απασχοληθούν υπό το καθεστώς της μισθωτής εργασίας. Με βάση τα εκτεθέντα στοιχεία και τις προβλέψεις, η ραγδαία μείωση του αγροτικού τομέα παραγωγής τα επόμενα χρόνια πρέπει να θεωρείται αναμενόμενη.

Η κοινωνική δομή και οι συνέπειες που αυτή συνεπάγεται είναι πλέον σε μεγάλο βαθμό συνάρτηση της κατανομής της απασχόλησης. Ο διαχωρισμός που επιφέρει η κατανομή της εργασίας σε συνάρτηση και με τον παράγοντα του φύλου θα επιχειρηθεί να εξεταστεί και για την περίπτωση της Τουρκίας, χρησιμοποιώντας ως βάση τα δεδομένα που μας παρέχει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εργασίας, ο ILO, από το έτος 2006 έως και το 2018. Τα στοιχεία αυτά και η ανάλυσή τους θα μας δώσουν μία εικόνα για τη θέση της Τουρκίας στον παγκόσμιο χάρτη, τόσο σε σχέση με το καθεστώς εργασίας, όσο και για το έλλειμμα ισότητας των ευκαιριών στην εργασία που εμφανίζει η χώρα σε σχέση με τη διάσταση του φύλου. Λαμβάνοντας υπόψη το συγκεκριμένο πρότυπο παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης που ακολουθείται σήμερα, θα προβούμε σε χρήσιμες διαπιστώσεις σχετικά με την διαμορφούμενη και εντεινόμενη κοινωνική πόλωση και το πως αυτή επιτείνεται από το καθεστώς εργασίας. Για την εγκυρότητα των εκτιμήσεων και των συμπερασμάτων μας πρέπει να διεισδύσουμε με χρονική σειρά σε ιστορικό βάθος, η οποία θα μας επιτρέψει ασφαλέστερες προσεγγίσεις και θα μας τροφοδοτήσει με φαινόμενα και τάσεις εντεινόμενες ή μειούμενες στο χρόνο. Αφετηρία και κύριο εργαλείο της έρευνάς μας θα αποτελέσει η θέση που καταλαμβάνει ο κάθε εργαζόμενος στην κατανομή της εργασίας (μισθωτός, εργοδότης, αυτοαπασχολούμενος, συμβοηθούν μέλος της οικογένειας). Προτού προχωρήσουμε στα ειδικότερα στοιχεία, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί το ύψος της απασχόλησης, έτσι όπως αυτό αποτυπώνεται σε απόλυτους αριθμούς από το 2006 έως το 2018.

Πίνακας 1

2006	20.433
2007	20.750
2008	21.193
2009	21.271
2010	22.593
2011	24.099
2012	24.819
2013	25.520
2014	25.931
2015	26.619
2016	27.216
2017	28.197
2018	28.734

Ο ως άνω πίνακας, καθώς και η συνοδευτική επεξηγηματική καταγραφή διαγράφει την εξέλιξη του συνολικού μεγέθους της απασχόλησης στην Τουρκία από το 2006 έως το 2018. Με την πρώτη ανάγνωση των αριθμών, αλλά και με τη βοήθεια του γραφήματος

αποτυπώνεται η σταθερά ανοδική πορεία της απασχόλησης. Από το 2006 έως και το 2009 η μεγέθυνση αυτή κινείται σε αργό, αλλά σταθερό πλαίσιο, ενώ ραγδαία και απότομη είναι η άνοδος που συντελείται κατά τα έτη 2010 και 2011. Η μετέπειτα πορεία ακολουθεί το μοτίβο των πρώτων χρόνων βαίνοντας ομαλά αυξανόμενη. Αξιοσημείωτο είναι πως τα χρόνια της μεγάλης μεγέθυνσης η Τουρκία βίωσε φαινομενικά τις συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, μίας κρίσης που για παράδειγμα στην Ελλάδα επέφερε απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας, γεγονός που αποτυπώνει τα αντανακλαστικά μίας οικονομίας με ικανότητες αντιμετώπισης και διαχείρισης της κρίσης.

Πίνακας 2	2006	2018
Σύνολο Απασχολούμενων	20.433.000	28.734.000
Μισθωτοί	12.036.000	19.536.000
Εργοδότες	1.162.000	1.280.000
Αυτοαπασχολούμενοι	4.552.000	4.909.000
Συμβοηθούντα Μέλη Οικογένειας	2.684.000	3.008.000

Η συνεχώς αυξανόμενη εργασιακή δύναμη της Τουρκίας είναι φυσικά συνάρτηση και του συνεχώς αυξανόμενου πληθυσμού της, ο οποίος γεννά νέες

ανάγκες, ενώ δημιουργεί ταυτόχρονα και νέες δυνατότητες. Η μελέτη της αύξησης της απασχόλησης δύναται να γίνει πιο συγκεκριμένη παρακολουθώντας στον πίνακα με αριθμό 2 την πορεία και την εξέλιξη της απασχόλησης με βάση το καθεστώς της εργασίας. Από το 2006 έως το 2018 η τουρκική οικονομία κατόρθωσε να προσθέσει συνολικά 8.301.000 απασχολούμενους, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων κατευθύνθηκε προς τη μισθωτή εργασία. Τα δεδομένα αυτά και η ανάλυσή τους προέρχονται από μία περίοδο τεχνολογικής εξέλιξης και προόδου, εισόδου της τεχνολογίας στην εργασία και την παραγωγή, περίοδο που πολλοί στοχαστές έσπευσαν να ανακοινώσουν το τέλος της ανθρώπινης εργασίας. Οι ανησυχίες αυτές περί αντικατάστασης της ανθρώπινης εργασίας όχι μόνο δεν επιβεβαιώνονται στο παράδειγμα της Τουρκίας, μιας χώρας με διευρυμένη ξένη επιχειρηματικότητα και τεχνολογική ανάπτυξη, αλλά διαψεύδονται με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο προσθέτοντας στην εργασιακή δύναμη της χώρας 8 και πλέον εκατομμύρια ανθρώπους σε μόλις 13 έτη, σε μία περίοδο που παράλληλα με την τεχνολογική άνθιση εμφανίζεται και η παγκόσμια οικονομική κρίση. Τα δεδομένα επιβεβαιώνουν για ακόμη μία φορά το σύνολο των σημαντικότερων θεωρητικών που έχουν μελετήσει την ανθρώπινη εργασία τοποθετώντας την ως θεμέλιο του παρόντος οικονομικού συστήματος. Η τεχνολογία όχι μόνο δε σηματοδοτεί, τουλάχιστον σε αυτή την περίοδο, το τέλος της ανθρώπινης εργασίας, αλλά αντιθέτως μπορεί να επισημανθεί πως ακολουθεί ανάλογη πορεία με την αύξηση της απασχόλησης και μάλιστα, όπως θα φανεί στη συνέχεια, μπορεί να ειπωθεί πως η τεχνολογία ακολουθεί ανάλογη πορεία με την αύξηση της μισθωτής εργασίας. Διανύοντας την πορεία από τη σκέψη του Adam Smith μέχρι αυτή του Karl Marx, δύο εκ διαμέτρου αντιθετικές θεωρητικές προσεγγίσεις, πρέπει να αναγνωρίσουμε πως δε νοείται οικονομικό σύστημα, πόσο μάλλον το υπάρχον, χωρίς ανθρώπινη εργασία. Για τον Smith είναι απίθανη η λειτουργία της οικονομίας χωρίς ανθρώπινη εργασία. «Για τον φιλελευθερισμό, η αποκλειστική πηγή του κέρδους των κατόχων του κεφαλαίου είναι η εργασία. Δεν είναι δυνατή η υλοποίηση της προσδοκίας του συνεχώς αυξημένου κέρδους των καπιταλιστών, με λιγότερους ή δίχως εργάτες»¹⁵⁵. «Για την κλασική μαρξιστική ανάλυση, οι τεχνολογικές καινοτομίες οφείλονται στον ανταγωνισμό μεταξύ των καπιταλιστών, στην ατομική προσπάθεια τους να αποκτήσουν

---

¹⁵⁵ A.N. Λύτρας, Κριτικά Δοκίμια, Παρεμβάσεις στην Ελληνική Κοινωνιολογία, Τόμος III [Προσχέδιο], ΗΚοινωνική Πόλωση και η Απασχόληση σε Παγκόσμια Κλίμακα: Μετρήσεις στον 21ο Αιώνα [σε Επιλεγμένες Χώρες], Αθήνα 2020, σ. 10 σημ. 3.

παραγωγικά και οικονομικά πλεονεκτήματα. Οι καπιταλιστές αξιοποιούν, ως καταλύτη, την τεχνολογία και, σε συνδυασμό με την αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των εργατών, επιτυγχάνουν το μειωμένο κόστος εργασίας. Αυξάνονται, έτσι, οι εργάτες οι οποίοι με τη πίεση της ανεργίας είτε δουλεύουν πολύ περισσότερο με τον ίδιο μισθό είτε με μειωμένα εισοδήματα. Οι καπιταλιστές απολύουν εργάτες, με σχετικά υψηλό κόστος, για να προσλάβουν ύστερα περισσότερους, αλλά πολύ πιο φθηνούς. Με την τεχνολογική αλλαγή σημειώνεται αύξηση του αριθμού των εργατών, ενώ η μεσοπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη μείωση των εργατών βρίσκεται εκτός του πνεύματος και της πράξης της καπιταλιστικής οργάνωσης»¹⁵⁶. Παρά, λοιπόν, τις δυσοίωνες προβλέψεις περί αντικατάστασης και κατάργησης της ανθρώπινης εργασίας, αυτή όχι μόνο δε φαίνεται να ακολουθεί πτωτική τάση, αλλά αντίθετα αυξάνεται συνεχώς. Η αύξηση αυτή εντοπίζεται στη συντριπτική της μάλιστα πλειοψηφία στον αριθμό των εργαζομένων που απασχολούνται υπό το καθεστώς της μισθωτής εργασίας.

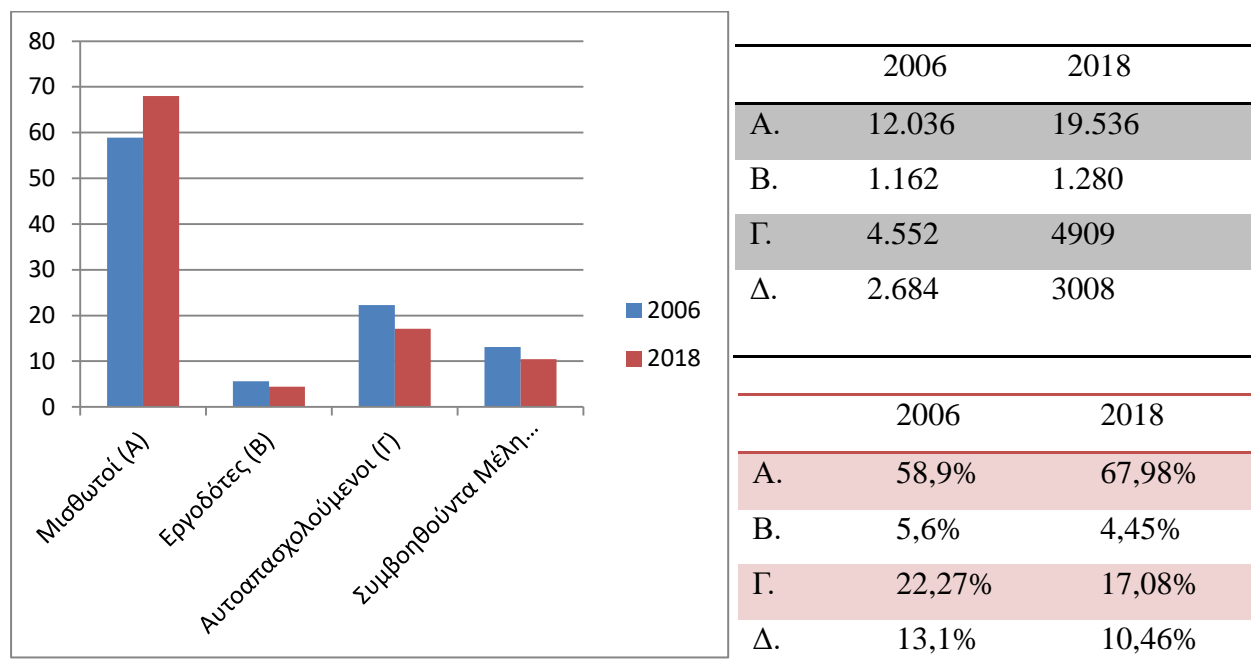
Σύμφωνα με τα δεδομένα που παρουσιάζονται στον δεύτερο πίνακα, παρατηρείται εντυπωσιακή αύξηση του αριθμού των μισθωτών, της τάξεως των 7,5 εκατομμυρίων, ενώ η μικρή αριθμητική αύξηση των υπόλοιπων τομέων συνιστά ουσιαστικά τη συρρίκνωσή τους σε ποσοστιαία προβολή, καθώς το εύρος των εργαζομένων είναι πλέον πολύ μεγαλύτερο. Το στοιχείο στο οποίο πρέπει να σταθούμε στο σημείο αυτό είναι η διόγκωση της μισθωτής εργασίας, η οποία φαίνεται να ακολουθεί το παράδειγμα των αναπτυγμένων και εξελιγμένων οικονομιών, όπου η μισθωτή εργασία παρουσιάζει εικόνα ηγεμονικής κυριαρχίας. Η μισθωτή εργασία και η μεγάλη διεύρυνσή της μπορεί να εξηγηθεί αφενός λόγω της ανάπτυξης του υπαλληλικού καθεστώτος περιορισμένης ελευθερίας που δημιουργεί για τον εργαζόμενο και αφετέρου λόγω της ελευθερίας που παρέχει στο σύστημα να ελίσσεται μέσω της ανάπτυξης θεσμών, όπως η εργασιακή ευελιξία και κινητικότητα, η μερική απασχόληση και η εν γένει καθιέρωση της επισφάλειας στις εργασιακές σχέσεις, εντείνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την εργασιακή ανταγωνιστικότητα μεταξύ των εργαζομένων και κατ' επέκταση την παραγωγικότητα τους, και μειώνοντας τις απαιτήσεις τους και το περιθώριο αντίδρασης. Σε κάθε περίπτωση η εντεινόμενη αυτή κατάσταση δύναται να προκαλέσει παράλληλα και ένα καθεστώς επιγενόμενης ασφυξίας και σφοδρής κοινωνικής πόλωσης.

---

¹⁵⁶ Βλ. παραπάνω υποσημείωση 6

Συγκριτική παράθεση δεδομένων των ετών 2006 και 2018 ανά τομέα εργασίας

Πίνακας 2.1

Η επισκόπηση του συνόλου της απασχόλησης ανά τομέα κατανομής της με τη βοήθεια του διαγράμματος επιβεβαιώνει τις εκτιμήσεις περί ποσοστιαίας συρρίκνωσης των εργοδοτών, των αυτοαπασχολούμενων, αλλά και των συμβοηθούτων μελών της οικογένειας, με κατεύθυνση πάντοτε τη μισθωτή εργασία. Η ποσοστιαία συρρίκνωση των εργοδοτών σε βάθος χρόνου ακολουθεί το πρότυπο των αναπτυγμένων χωρών, στις οποίες η κοινωνική κινητικότητα έχει καταστεί ένα είδος αστικού μύθου, καθώς το διευθυντικό αξίωμα και η εργοδοτική ιδιότητα φαίνεται να μετατρέπεται σε κληρονομητέο προνόμιο, το οποίο πολύ δύσκολα μπορεί να πλησιάσει κάποιος με διαφορετικό οικογενειακό και κοινωνικό υπόβαθρο. Η ομάδα των εργοδοτών φαίνεται να αποκτά στοιχεία αριστοκρατικής κάστας ζώντας αποκομμένη από την υπόλοιπη κοινωνία και τις ανάγκες της, οριοθετώντας και μεγεθύνοντας το χάσμα από αυτήν. Όπως γίνεται αντιληπτό, πρόκειται για μία ομάδα που θα συνεχίσει να βαίνει μειούμενη και θα κλείνεται ολοένα στον εαυτό της δημιουργώντας την αίσθηση έντονης κοινωνικής πόλωσης. Είναι δηλωτικό της διαμορφούμενης κατάστασης το ότι στην Τουρκία, το 46% του συνολικού εισοδήματος καταλήγει στο ανώτερο 20% του πληθυσμού, ανάμεσα στους οποίους συγκαταλέγεται και μεγάλο κομμάτι των εργοδοτών, ενώ το αντίστοιχα κατώτερο 20% λαμβάνει μόλις το 6% του συνολικού εισοδήματος. Λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα από τον υπόλοιπο κόσμο η ανώτερη αυτή τάξη μελλοντικά θα περικλείει

όλο και λιγότερους, ενώ οι αποδέκτες των χαμηλότερων εισοδημάτων θα συνεχίσουν να αυξάνονται, δημιουργώντας όρους ακραίας κοινωνικής πόλωσης. Αναφορικά με τους αυτοαπασχολούμενους φαίνεται πως υπέστησαν πολύ σημαντική απώλεια ποσοστιαίου δυναμικού κατά την περίοδο αυτή οδηγούμενοι και αυτοί προς τη μισθωτή εργασία. Η κοινωνική ομάδα των αυτοαπασχολούμενων, εργαζομένων που παρουσιάζουν σχετική ελευθερία και ανεξαρτησία με εν γένει αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο, συνιστά ένα εξέχουσας σημασίας σύνολο για τη διαφύλαξη της κοινωνικής συνοχής. Η πλειοψηφία των ανθρώπων που συγκροτεί την ομάδα αυτή ανήκει στην πολύμορφη και ελαστική κατηγορία της μεσαίας τάξης, η οποία σε περίοδο ταραχών μπορεί να διαδραματίσει το ρόλο της βαλβίδας αποσυμπίεσης, είτε μη λαμβάνοντας μέρος στα αιτήματα για κοινωνική αλλαγή, είτε ακόμη λαμβάνοντας το μέρος της άρχουσας τάξης των καπιταλιστών, καθώς διαβλέπει στον καπιταλισμό ένα σύστημα που της εξασφαλίζει μία αξιοπρεπή και άνετη ζωή, την οποία φοβάται να απολέσει. Εξαιρετικά σημαντικό και υψηλό είναι το ποσοστό των συμβοηθούτων μελών της οικογένειας, το οποίο ακόμη κι αν απώλεσε άνω του 2,5% σε αυτή την περίοδο, εξακολουθεί να κυμαίνεται σε πολύ υψηλά επίπεδα για τα παγκόσμια δεδομένα. Αυτό που πρέπει να σημειωθεί για την ομάδα αυτή, δηλαδή των εξαρτημένων εργαζομένων στο πλαίσιο επιχειρήσεων ή οικονομικών μονάδων, οι οποίοι ξεχωρίζουν από τους φορείς του μισθού από το γεγονός ότι δεν αμείβονται με ένα προφανές και άμεσο τρόπο¹⁵⁷, είναι πως όντας απόλυτα προσδεμένοι στο οικογενειακό τους περιβάλλον και μη οικονομικά ανεξάρτητοι, προστίθενται στο σώμα των αυτοαπασχολούμενων ως ομάδα που δύσκολα θα κινήσει ή θα συμμετέχει σε διαδικασίες μετασχηματισμού και κοινωνικής αλλαγής. Πρόκειται επομένως για δύο ομάδες, οι οποίες φαίνεται να λειτουργούν σαν μαξιλάρι ασφαλείας για την κοινωνική συνοχή, παρουσιάζοντας ωστόσο αντιθετικά στοιχεία. Η πρώτη παρουσιάζει ένα καθεστώς ελευθερίας και αυτονομίας, ενώ η δεύτερη προσιδιάζει στη μισθωτή εργασία με τη διαφορά πως η εργαζόμενη (συνήθως γυναίκα) δεν πρέπει να υπακούει στον εργοδότη ή το διευθυντή, αλλά σε μία κοινωνία όπως αυτή της Τουρκίας, στον πατριάρχη της οικογένειας.

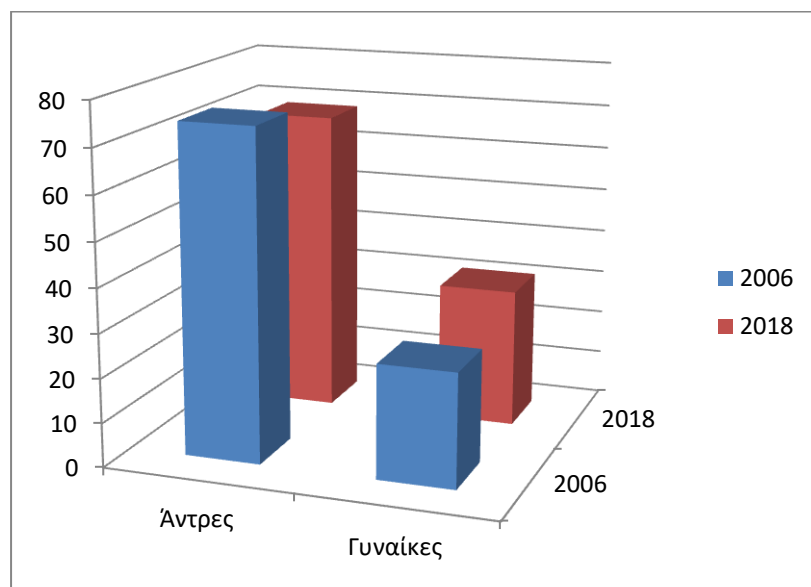
---

¹⁵⁷ Α.Ν. Λύτρας, Η μισθωτή εργασία στην κοινωνική οργάνωση, Αθήνα 2016, σ. 249

Εισάγοντας τη διάσταση του φύλου

Συνολική απασχόληση

	2006	2018
Άνδρες	15.173	19.715
Γυναίκες	5.260	9.018

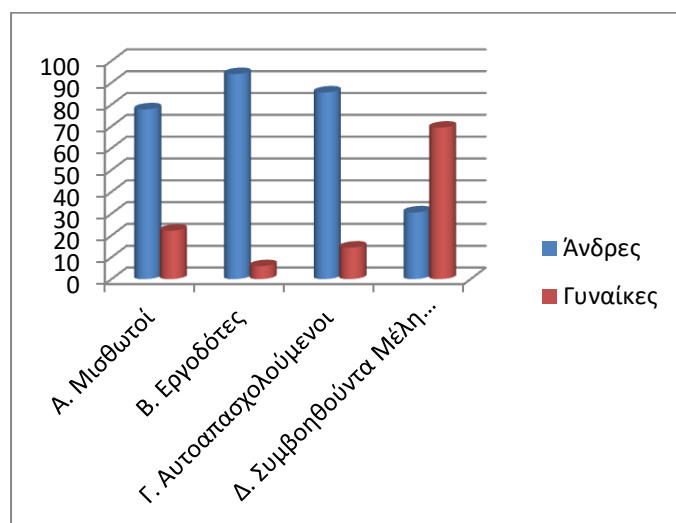
	2006	2018
Άνδρες	74,25%	68,61%
Γυναίκες	25,74%	31,39%

Πίνακας 3 1

Η συμμετοχή των γυναικών στην οικονομική ζωή της Τουρκίας αποτυπώνεται από τα στοιχεία που εμφανίζονται στον πίνακα 3.1, καθώς και στους συμπληρωματικούς πίνακες που βρίσκονται παραπλεύρως. Όπως εκτέθηκε ήδη στην εισαγωγή του κειμένου, η Τουρκία έχει κληθεί πολλές φορές από την Ευρωπαϊκή Ένωση να υιοθετήσει πολιτικές που θα αυξήσουν τη γυναικεία απασχόληση, στην οποία εμφανίζει σημαντικό έλλειμμα. Οι περισσότερες αναπτυγμένες χώρες παρουσιάζουν ελάχιστες ποσοστιαίες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στην απασχόληση ανδρών και γυναικών, ενώ ορισμένες χώρες, όπως η Δανία και η Πορτογαλία, εμφανίζουν ακόμη και μεγαλύτερη απασχόληση των γυναικών έναντι των ανδρών. Το 2006 τα δεδομένα υποδεικνύουν πως μόλις το $\frac{1}{4}$ των εργαζομένων ήσαν γυναίκες ποσοστό που προοδευτικά τείνει να αγγίζει το $\frac{1}{3}$. Η πρόοδος που φαίνεται να γίνεται σε αυτό το επίπεδο είναι σημαντική αλλά όχι αρκετή για να επιτύχει τους τιθέμενους στόχους. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός πως από την περίοδο του 2006 έως και το 2018 η είσοδος ανδρών και γυναικών στην απασχόληση σε απόλυτους αριθμούς εμφανίζεται σχεδόν ισόποση. Η προσπάθεια αυτή αναδεικνύει εκ πρώτης όψεως την επιχειρούμενη προσπάθεια, αλλά ταυτόχρονα φαίνεται να ανταποκρίνεται στη θέληση, αλλά και την ανάγκη των γυναικών να εισέλθουν στην αγορά εργασίας. Άλλωστε, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι και σε παγκόσμιο επίπεδο η είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας συνέπεσε βέβαια με την εμφάνιση των φεμινιστικών κινημάτων, αλλά συνέβη κατά την περίοδο της βιομηχανικής ανάπτυξης και

ανταποκρίθηκε στην ανάγκη της οικονομίας να εξοπλιστεί με περισσότερα εργατικά χέρια. Επιστρέφοντας όμως στην ουσία της ανάλυσης μας κρίνεται αναγκαίο, για να επέλθει σταδιακή εξισορρόπηση και το ύψος της γυναικείας απασχόλησης να φθάσει το επίπεδο των ανδρών, ο αριθμός των γυναικών που εισέρχονται στην απασχόληση να είναι όχι απλά ίσος αλλά μεγαλύτερος από αυτό των ανδρών. Για να καταστεί αυτό δυνατό, όπως έχει επισημανθεί, απαιτείται ανάπτυξη πολιτικών εκπαίδευσης και κατάρτισης, ενίσχυση του πνεύματος της ισότητας των φύλων και προωθητικές ενέργειες για την υποστήριξη των γυναικών. Συνεχίζοντας την ανάλυση η διάσταση της ανισότητας σχετικά με τα δύο φύλα θα γίνει ακόμη πιο φανερή εξετάζοντας την ποσοστιαία κατανομή ανά τομέα εργασίας ξεχωριστά.

Κατανομή ανδρών – γυναικών με βάση το καθεστώς εργασίας το 2006

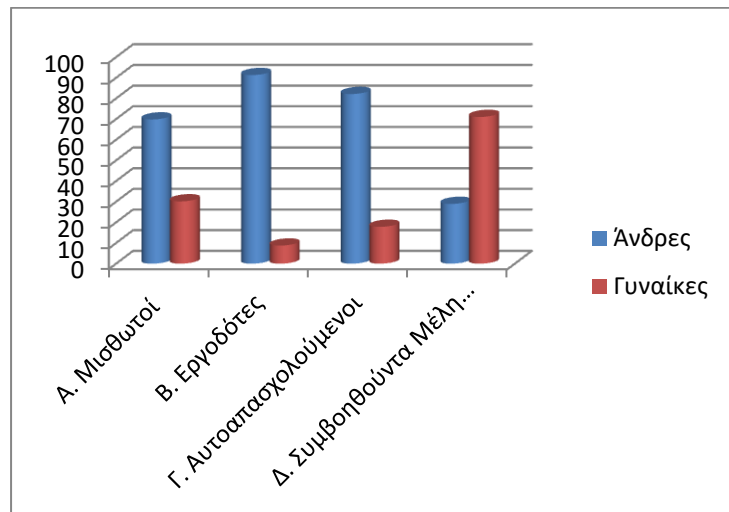
	Ανδρες	Γυναίκες
A.	77,8%	22,2%
B.	93,97%	5,93%
Γ.	85,54%	14,46%
Δ.	30,58%	69,42%

	Ανδρες	Γυναίκες
A.	9.365	2.671
B.	1.092	69
Γ.	3.894	658
Δ.	821	1.863

Η εργασιακή κατανομή το 2006 με τη διαγραμματική απεικόνιση φανερώνει την απόλυτη κυριαρχία του αντρικού φύλου στους 3 κύριους τομείς εργασίας και την υπεροχή του γυναικείου στον βοηθητικό – υποστηρικτικό τομέα, ενισχύοντας τις διαπιστώσεις περί ανισότητας των ευκαιριών πρόσβασης στην εργασία στην Τουρκία. Αυτό που αξίζει να παρατηρήσουμε με βάση τα ως άνω στοιχεία είναι το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στην ομάδα των εργοδοτών. Πρόκειται για ένα ποσοστό εξαιρετικά χαμηλό, σχεδόν αμελητέο για την εργασιακή διαστρωμάτωση, το οποίο όμως φανερώνει το ποσοστό των γυναικών στην Τουρκία που κατέχουν θέσεις εξουσίας, ενώ τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στη μισθωτή εργασία και στην αυτοαπασχόληση αποκαλύπτουν την κατανομή με βάση το φύλο στους περισσότερους χώρους εργασίας. Οι γυναίκες εμφανίζουν πολύ υψηλό ποσοστό στην

κατηγορία των συμβοηθούτων μελών της οικογένειας. Είναι χαρακτηριστικό πως το 2006 από το σύνολο 5.260.000 εργαζόμενων γυναικών το 1.863.000 καλύπτουν αυτόν τον τομέα εργασίας, λίγο παραπάνω δηλαδή από το 1/3. Η οικονομική ανεξαρτησία και χειραφέτηση του γυναικείου φύλου είναι πρόδηλο πως δε μπορεί να επιτευχθεί μέσω αυτού του τομέα εργασίας, καθώς στις περιπτώσεις αυτές οι γυναίκες δεν εμφανίζονται ελεύθερες στην αγορά εργασίας, δεν αναπτύσσουν οικονομική δραστηριότητα, ούτε ακολουθούν την πορεία προς κάποιο επάγγελμα που επέλεξαν, αλλά αντιθέτως παραμένουν προσδεμένες στην οικογενειακή επιχείρηση, διατηρώντας δεσμούς εξάρτησης συνήθως με τον πατέρα – αρχηγό της οικογένειας. Αντιθέτως, οι άντρες που απασχολούνται ως συμβοηθούτα μέλη εμφανίζονται σημαντικά λιγότεροι τόσο συγκριτικά με τις γυναίκες, όσο κυρίως αναλογικά με τη συνολική απασχόληση. Οι γυναίκες στην Τουρκία, όσες έχουν πρόσβαση στην απασχόληση, θεωρούνται καταλληλότερες και ίσως ικανές κυρίως για να αναλάβουν το βοηθητικό ρόλο στην οικογενειακή επιχείρηση και όχι για να αναπτύξουν κάποιου είδους ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Κατανομή ανδρών – γυναικών με βάση το καθεστώς εργασίας το 2018

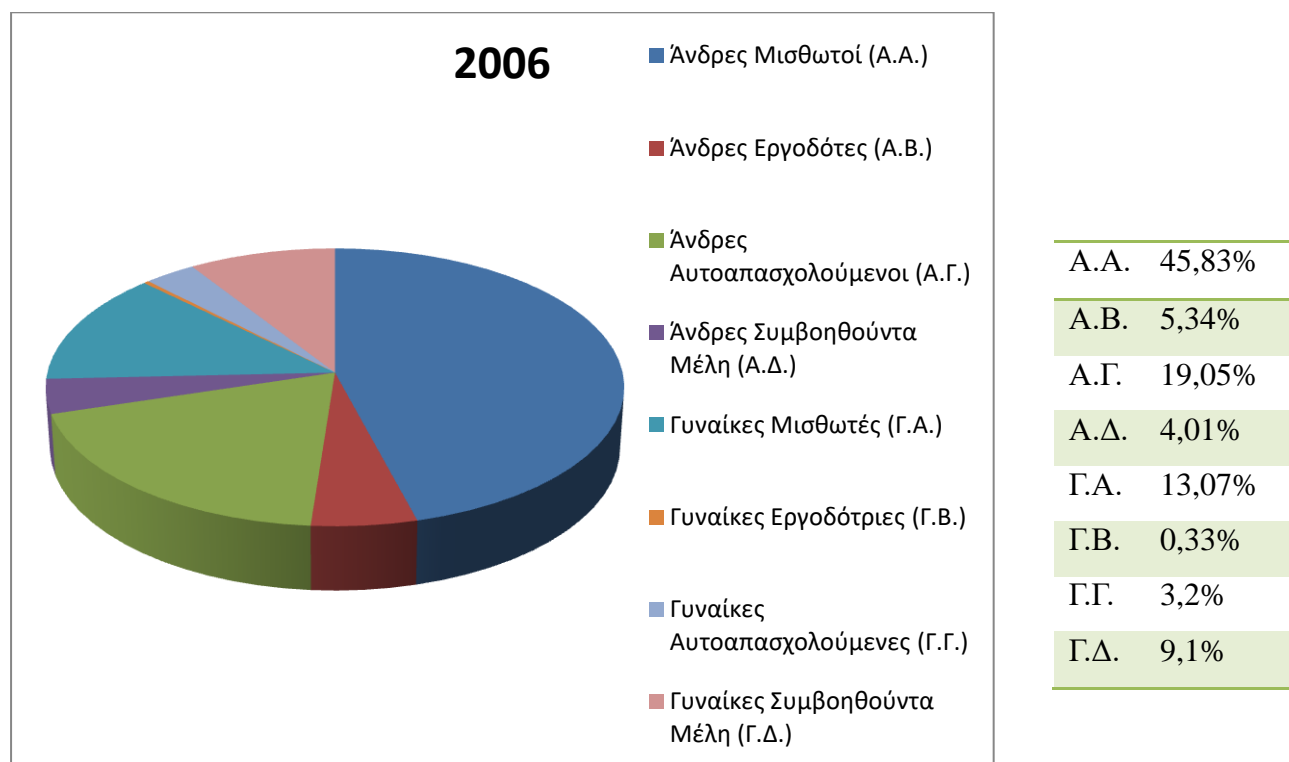
	Ανδρες	Γυναίκες
A.	13.642	5.894
B.	1.169	112
Γ.	4.033	876
Δ.	871	2137

	Ανδρες	Γυναίκες
A.	69,83%	30,17%
B.	91,32%	8,75%
Γ.	82,15%	17,85%
Δ.	28,95%	71,05%

Μέχρι το 2018 η πορεία που ακολούθησε η Τουρκική εργασιακή ανάπτυξη ενίσχυσε την παρουσία του γυναικείου φύλου σε όλους τους τομείς εργασίας. Το αποτέλεσμα αυτό αποτυπώνεται και στο διάγραμμα που δείχνει την απόκλιση μεταξύ ανδρών και γυναικών να εμφανίζεται μεν ακόμη πολύ μεγάλη, να σημειώνει όμως πρόοδο σε σχέση με το παρελθόν. Η πιο σημαντική διεύρυνση ήταν αυτή που επήλθε στη μισθωτή εργασία, στην οποία πλέον 3 στους 10 εργαζόμενους είναι γυναίκες, ενώ

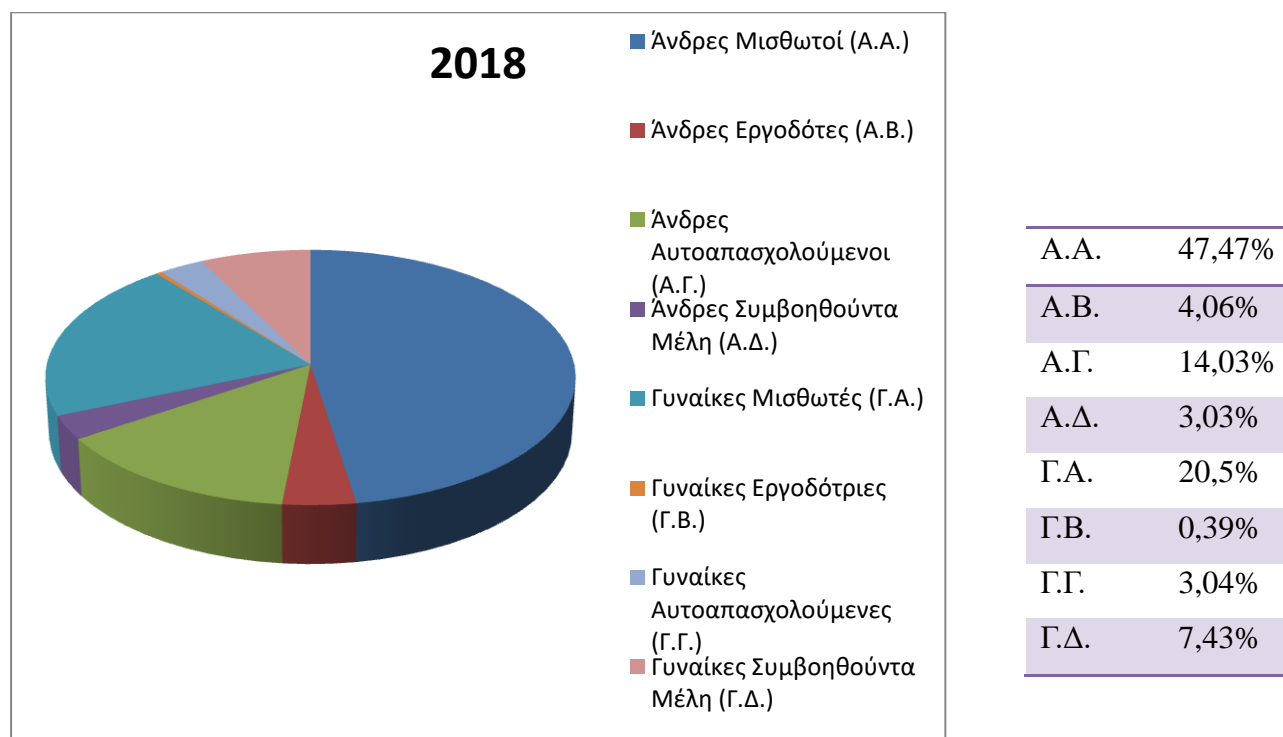
σημαντική είναι και η κατάληψη εργοδοτικών θέσεων που πλησιάζει πλέον το 9% σε σύγκριση με το ισχύον 6% των προηγούμενων ετών. Τα βήματα που διανύει η τουρκική εργασιακή διαστρωμάτωση είναι σημαντικά, αλλά όχι ιδιαίτερα ικανοποιητικά σε σχέση με το αποτέλεσμα που επιφέρουν, καθώς η συγκριτική κατανομή παραμένει χαώδης. Η πτώση του ποσοστού των συμβοηθούτων μελών της οικογένειας, μολονότι εξακολουθούν να αποτελούν μία πολύ ισχυρή ομάδα στη γυναικεία απασχόληση, βρίσκεται προς τη σωστή κατεύθυνση, η σχέση της όμως με το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών μας οδηγεί στη σκέψη πως πρόκειται για έναν τομέα που τείνει να αποκτήσει καθαρά φυλετικό προσανατολισμό και χαρακτήρα. Είναι φανερό πως βρισκόμαστε ενώπιον μιας πολύ καθοριστικής περιόδου για την Τουρκία, στιγμή που οι περισσότερες αναπτυγμένες χώρες του κόσμου έχουν βρεθεί και βιώσει προ δεκαετιών, καθώς η μορφή που θα λάβει η ευρεία είσοδος των γυναικών στην απασχόληση θα διαμορφώσει τις συνθήκες και για τη μετέπειτα εξέλιξη. Η τωρινή αποτύπωση της εργασιακής κατανομής συνιστά τον οδηγό για τη μελέτη της εξέλιξης της απασχόλησης και το χαρακτήρα που αυτή θα λάβει. Είμαστε σε θέση να παρατηρήσουμε ότι οι γυναίκες κατευθύνονται κατά κύριο λόγο προς τη μισθωτή απασχόληση, η οποία καταλαμβάνει πάνω από τα 2/3 της συνολικής γυναικείας απασχόλησης. Η είσοδος των γυναικών στις διαμορφωμένες συνθήκες της παγκόσμιας οικονομίας καθοδηγούνται από τα ήδη κατασκευασμένα πρότυπα και άρα συνιστούν πολύ σημαντικό εργαλείο έρευνας της μελλοντικής εργασιακής διαστρωμάτωσης. Η συντριπτική υπεροχή της μισθωτής εργασίας θα συνιστά γεγονός και για την Τουρκία, η οποία δύσκολα θα αποφύγει την παγκόσμια ροπή προς αυτήν, ενώ η ποσοστιαία συρρίκνωση εργοδοτών και αυτοαπασχολουμένων θα φέρει την κοινωνία αντιμέτωπη με συνθήκες έντονης κοινωνικής πόλωσης.

Συνολικά εικόνα απασχόλησης 2006

Η συνολική απεικόνιση της εργασιακής κατανομής κατά την περίοδο του 2006 αποτυπώνει την εικόνα μιας ποικιλόμορφης κοινωνικής δομής, πολύμορφα κατανεμημένης και αναπτυγμένης. Η κατηγορία της μισθωτής εργασίας, αν και ξεπερνά το 50% της απασχόλησης, δεν έχει ακόμα αποκτήσει κυρίαρχο χαρακτήρα. Η ισχυρή ομάδα των αυτοαπασχολούμενων, αλλά και των συμβοηθούντων μελών της οικογένειας έρχεται να δημιουργήσει και να διασφαλίσει όρους κοινωνικής συνοχής. Η μικρή, αλλά σημαντική ομάδα των εργοδοτών αντιπαραβάλλεται με τα υψηλά ποσοστά των υπολοίπων κατηγοριών, ωστόσο ακόμη κι αυτή εμφανίζεται συγκριτικά υψηλότερη (διπλάσια ή ακόμη και τριπλάσια) από άλλες αναπτυγμένες χώρες, όπως για παράδειγμα η Ινδία, η Ιαπωνία, το Ηνωμένο Βασίλειο, χώρες που εμφανίζουν πολύ μικρά ποσοστά εργοδοτικών ομάδων παρουσιάζοντας μία εικόνα ακραίας κοινωνικής πόλωσης, βιώνοντας ταυτόχρονα και απόλυτη κυριαρχία της μισθωτής εργασίας. Τέλος, αναφορικά με τα αναλυθέντα στοιχεία που προέρχονται από το 2006, ειδική μνεία πρέπει να γίνει στο ποσοστό 0,33% επί του συνόλου με το οποίο αποτυπώνονται οι γυναίκες εργοδótριες. Πρόκειται για ένα ισχύο ποσοστό, το οποίο αποτυπώνει σε μεγάλο βαθμό τις πρωτοβουλίες που δύναται να αναπτύξει μία γυναίκα στην Τουρκία το 2006, σε συνδυασμό με την ήδη πολύ μικρή ομάδα του συνόλου των εργοδοτών.

Συνολική εικόνα απασχόλησης 2018

Το 2018, μόλις 12 χρόνια μετά, η εικόνα φαίνεται να αλλάζει σημαντικά και με γοργό ρυθμό, αν όχι τόσο σε σχέση με τον παράγοντα του φύλου, σίγουρα αναφορικά με την κατανομή ανά τομέα εργασίας. Η μισθωτή εργασία φαίνεται να έχει καταστεί πλέον απόλυτος κυρίαρχος της εικόνας, συγκεντρώνοντας σχεδόν τα 7/10 της εργασίας. Η ομάδα των εργοδοτών έχει υποστεί σημαντική, δεδομένου του μεγέθους της, μείωση, επιβεβαιώνοντας τις υποθέσεις μας πως η Τουρκία βαδίζει ολοταχώς στην εποχή της μετεξέλιξής της προσεγγίζοντας τις ισχυρότερες οικονομίες του κόσμου, αποκομίζοντας φυσικά και τις παθογένειες που αυτή η μετεξέλιξη επιφέρει. Η σημαντικότερη απώλεια σημειώνεται στην περίπτωση της αυτοαπασχόλησης, η οποία κατευθύνεται ολοταχώς προς περαιτέρω μείωση και απορρόφησή της από τη μισθωτή εργασία. Το καθεστώς ελεύθερης και ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας δεν εξυπηρετεί το παγκόσμιο σύστημα οικονομικής ανάπτυξης και έτσι η αποδυνάμωσή του συνιστά επιδίωξη και φυσικό επακόλουθο. Η αντίσταση που θα προβάλλει η ακόμα ισχυρή και ποσοστιαία σημαντική ομάδα των αυτοαπασχολούμενων θα κρίνει σε μεγάλο βαθμό τις συνθήκες που θα διαμορφωθούν μελλοντικά, τόσο οικονομικά, όσο και κοινωνικά. Άλλωστε, η μέχρι τώρα πορεία του καπιταλισμού εξυπηρετείται από τη μορφή που λαμβάνει το κεφάλαιο, το οποίο αποβλέποντας στην περαιτέρω διεύρυνσή του τρέφεται απορροφώντας μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και επιχειρηματίες μέσω βεληνεκούς. Φυσικά, αυτή η

διαδικασία συνεχούς και ατέρμονης ανταγωνιστικότητας μεταξύ των ανθρώπων δε θα μπορούσε να μας βρίσκει σύμφωνους ή υποστηρικτές, αλλά η διαμόρφωση του συστήματος είναι τέτοια που οφείλουμε να προβούμε στις παραπάνω καταγραφές. Παρατηρώντας τα επί τω συνόλω δεδομένα κρίνεται και πάλι σκόπιμο να αναφέρουμε το ποσοστό μεγέθυνσης της ομάδας των γυναικών εργοδοτών, η οποία από το 0,33% του 2006 ανήλθε στο 0,389% το 2018. Πρόκειται για μία αμελητέα αύξηση, σε χρόνια που ωστόσο μειώθηκε το συνολικό ποσοστό των εργοδοτών, γεγονός που αποδεικνύει την ισχύη προσπάθεια που έκανε η τουρκική πολιτεία, προκειμένου να ενισχύσει την ισότητα στην πρόσβαση σε όλες τις βαθμίδες της εργασίας. Είναι γεγονός, πως η έλλειψη εμπιστοσύνης σε γυναίκες εργοδότες συναντάται σε πολλές χώρες, ακόμη και σήμερα στην Ελλάδα. Περαιτέρω, η ομάδα των συμβοηθούτων μελών της οικογένειας συρρικνώθηκε ποσοστιαία αλλά όχι στο βαθμό που θα ανέμενε κανείς, ενώ όπως και στο παρελθόν, είναι φανερό η κάλυψη της κυρίως από το γυναικείο πληθυσμό (αγγίζει περίπου το 75%). Η διατήρηση αυτής της ομάδας σε σημαντικό ποσοστό σήμερα μπορεί να σημαίνει δύο πράγματα, α. είτε ότι σύντομα θα ακολουθήσει μία ραγδαία μείωση μέχρις ότου να φθάσει σχεδόν στην εξαφάνιση, β. είτε ότι η διάρθρωση της τουρκικής κοινωνίας, ούσα διαφορετική, διατηρεί τις αντιστάσεις της απέναντι στο αναπτυξιακό μοντέλο και θα συνεχίσει να πορεύεται προς αυτή την κατεύθυνση, συμπεριλαμβάνοντας μία ομάδα που θα ακολουθεί ένα ιδιότυπο μοντέλο «οικογενειακού καπιταλισμού». Η εκτίμησή μας κινείται σε ένα πλαίσιο συνδυασμού των δύο υποθέσεων. Ουσιαστικά πρόκειται για την προσπάθεια του παγκόσμιου συστήματος να υποτάξει μία διαφορετική εργασιακή διάρθρωση, όπως της Τουρκίας και να την κατευθύνει προς το παγκοσμιοποιημένο πρότυπο οργάνωσης. Η αντίδραση της Τουρκίας θα κρίνει τελικώς την πορεία της, αν και τα μέχρι τώρα δεδομένα αποτυπώνουν σαφή κλίση προς μία συγκεκριμένη πορεία. Σε κάθε περίπτωση η πρόσδεση των μελών της οικογένειας στην οικογενειακή επιχείρηση και δη η πρόσδεση των γυναικών συνιστά πρόσκομμα στην ικανοποίηση του αιτήματος για γυναικεία χειραφέτηση και τη φιλελευθεροποίηση του μοντέλου της εργασιακής κατανομής, αλλά ταυτόχρονα συνιστά και εμπόδιο για την εκδήλωση διεκδικήσεων και αιτημάτων περί κοινωνικής αλλαγής, χωρίς αυτό φυσικά να σημαίνει πως η μεταφορά των γυναικών από την οικογενειακή επιχείρηση στη μισθωτή εργασία θα εγγυηθεί τη χειραφέτησή τους, η οποία από οικογενειακό ζητούμενο μάλλον θα γίνει εργασιακό.

Συμπεράσματα

Η εισοδηματική ανισότητα που εμφανίζεται στην Τουρκία αποτυπώνεται στους δείκτες της Eurostat, η οποία συλλέγει δεδομένα από όλα τα κράτη μέλη, αλλά και από τα υποψήφια προς ένταξη μέλη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με τους δείκτες καταγραφής η Τουρκία εμφανίζεται προτελευταία στην εν λόγω μέτρηση (μπροστά μόνο από τη Σερβία) στην οποία παρουσιάζεται το 20% της ανώτερης κλίμακας να έχει εισόδημα 8,7 φορές μεγαλύτερο από το αντίστοιχο 20% της κατώτερης κλίμακας¹⁵⁸. Αρκεί να σημειωθεί πως ο αντίστοιχος δείκτης στην Ελλάδα βρίσκεται στο 6. Η Τουρκία βρίσκεται αντιμέτωπη με πολύ μεγάλη και επικίνδυνη εισοδηματική ανισότητα, η οποία φυσικά προκαλεί και σημαντική πόλωση στο εσωτερικό και στη δομή της κοινωνίας. Η καταγραφή αυτή πρέπει να συνδυαστεί με τις μετρήσεις που έρχονται από τους δείκτες του ΟΟΣΑ¹⁵⁹, στους οποίους η Τουρκία εμφανίζεται κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο στο εισόδημα και την ευημερία, στην κατάσταση της υγείας, σε κοινωνικούς δεσμούς, σε εκπαίδευση και κατάρτιση, σε εισόδημα ανάλογο με την εργασία, σε ατομική ευημερία, σε ποιότητα περιβάλλοντος, σε διατήρηση ισορροπίας ανάμεσα σε εργασία και ποιότητα ζωής, σε στέγαση και σε προσωπική ασφάλεια. Κατ' ουσία η Τουρκία εμφανίζεται χαμηλότερα από το μέσο όρο σε κάθε δείκτη μέτρησης του ΟΟΣΑ, γεγονός που πρέπει να προστεθεί στην υπάρχουσα εισοδηματική ανισότητα. Η διαμορφωμένη αυτή κατάσταση συνιστά αντανάκλαση της εργασιακής και κοινωνικής διάρθρωσης. Η δομή της εργασίας και η επιμέρους κατανομή που πραγματοποιείται τοποθετεί αναλόγως και τους ανθρώπους σε κατηγορίες, σε τάξεις. Η μελέτη αυτή των τάξεων έχει επιλεχθεί να γίνει ακολουθώντας συγκεκριμένο πρότυπο απομονώνοντας το ανώτερο και κατώτερο 20% αφήνοντας ένα ανομοιογενές και αίολο 60% στο ενδιάμεσο. Πρόκειται για αυτό που σήμερα χαρακτηρίζεται κατ' ευφημισμόν μεσαία τάξη, η οποία μπορεί να ξεκινά από εισοδήματα που υπερβαίνουν οριακά το επίπεδο της φτώχειας και να φθάνει λίγο χαμηλότερα από εισοδήματα που αντιστοιχούν στην αστική τάξη. Ο C. Wright Mills μελέτησε τη νέα αυτή πραγματικότητα στην οποία έδωσε το όνομα της νέας μεσαίας τάξης. Αυτή η τάξη θα αποτελείται πλέον από τη μεσαία στελέχωση των επιχειρήσεων και από μισθωτούς υπαλλήλους, σε αντιδιαστολή με την παλαιά μεσαία τάξη των αυτοαπασχολούμενων (αγρότες, καταστηματάρχες, ελεύθεροι

¹⁵⁸ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Inequality_of_income_distribution,_2017_\(Income_quintile_share_ratio\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Inequality_of_income_distribution,_2017_(Income_quintile_share_ratio).png)

¹⁵⁹ <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/turkey/>

επαγγελματίες), οι οποίοι σταδιακά θα εκλείψουν. Τη σταδιακή εξάλειψη αυτής της ομάδας των μικροκαπιταλιστών, η οποία θα μεταφερθεί στη μισθωτή εργασία, είχε προβλέψει ο Μαρξ, καθώς διέβλεπε την εκμηδένισή τους από τους καπιταλιστές. Η νέα μεσαία αυτή τάξη ρίχνεται στο παιχνίδι του ανταγωνισμού, ανατροφοδοτώντας με τον καλύτερο τρόπο το ίδιο το σύστημα και για το λόγο αυτό ο Mills τους χαρακτηρίζει ως οπισθοφυλακή, η οποία διατίθεται να εισέλθει στο κόλπο της ισχύος προκειμένου να ανελιχθεί. Μετατρέπονται σε αντικείμενα αγοράς, τα οποία όμως πλέον κανείς δεν προτίθεται να αγοράσει καθώς είναι ήδη υποχείρια της κυρίαρχης τάξης. Υποτάσσονται από τα πράγματα και τα σχήματα και φοβούμενοι να αντιπαρατεθούν συμβιβάζονται και εισέρχονται και οι ίδιοι στη διαδικασία τροφοδότησης και αναπαραγωγής της προβληματικής κατάστασης. Άλλωστε, στην παρούσα κοινωνική και εργασιακή διάρθρωση της απόλυτης κυριαρχίας της μισθωτής εργασίας η κοινωνική ανέλιξη θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως σχεδόν αδύνατη. Το περιθώριο που επιτρέπει η διατύπωση του «σχεδόν», διατηρεί και την ψευδαίσθηση της κοινωνικής κινητικότητας. Επωφελούμενοι αυτής της κατάστασης είναι όσοι ιδιοποιούνται το αντικείμενο της παραγωγής και μέσω αυτής της καλλιεργούμενης ανταγωνιστικότητας βλέπουν την παραγωγικότητα να αυξάνεται και τις απαιτήσεις να μειώνονται. Την καλύτερη περιγραφή για το φαινόμενο μας παρέχει ο Νίκος Πουλαντζάς ο οποίος περιγράφει τον πυρήνα της εξάσκησης της ταξικής εξουσίας με την οργάνωση και τη λειτουργία σε μία υπηρεσία, όπως η τράπεζα. Η εργασία στην τράπεζα διαπερνάται από σχέσεις εξουσίας μεταξύ των υποκειμένων εργασίας, προϊστάμενων και υφιστάμενων. Ακόμη και οι υφιστάμενοι όμως ανατροφοδοτούν αυτές τις σχέσεις εξουσίας αντιμετωπίζοντας τους νεοσύλλεκτους με τον ίδιο τρόπο που αντιμετωπίστηκαν οι ίδιοι όταν εισήλθαν στον οργανισμό. Διαβλέπουν στη διευθυντική θέση, μία ευκαιρία ανέλιξης θεωρώντας την εύκολα προσβάσιμη, εφόσον προβούν στις απαραίτητες ενέργειες, ενώ απεύχονται το ενδεχόμενο να επιστρέψουν στο σημείο από το οποίο ξεκίνησαν. Με αυτόν τον τρόπο υπηρετούν και υιοθετούν τελικά το μοντέλο της ταξικής εξουσίας. Πυρήνα της διαμόρφωσης συνιστά η ατομικότητα που τροφοδοτεί αυτό το σχηματισμό. Η νέα τάξη των μικροαστών λοιπόν, όπως τους χαρακτηρίζει ο Πουλαντζάς, στην ουσία πρόκειται για την ίδια κατηγορία που ο Mills καταγράφει ως νέα μεσαία τάξη, φοβάται και αντιπαθεί την κοινωνική πτώση και τα μέλη της κατώτερης τάξης. αναπαράγοντας την διαμάχη για κοινωνική ανέλιξη και το ιδεολογικό υποσύνολο της μικροαστικής τάξης. Την αντίληψη αυτή εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο ο Peter Glotz

εισάγοντας την έννοια του αριστερού υποκειμενισμού. Εγκαταλείποντας τις πολιτικές της σύγκρουσης προέτρεψε τους εργαζόμενους να εισέλθουν στο παιχνίδι της αγοράς. Πρόκειται για ένα είδος καθεστωτικής συναίνεσης και ιδεολογικού συμβιβασμού, μέσω του οποίου τα κοινωνικά υποκείμενα καθίστανται μέρος του παιχνιδιού και προσαρμόζονται στις ευκαιρίες που παρουσιάζει η αγορά.

Σε έναν κόσμο που βαδίζει συνολικά προς ένα συγκεκριμένο πρότυπο κοινωνικής πόλωσης, καθώς αυτό φαίνεται να είναι το μοτίβο που ακολουθούν οι αναπτυγμένες χώρες, οι διαπιστώσεις αυτές μας είναι πολύ χρήσιμες για την προσπάθεια ερμηνείας της κοινωνικής πραγματικότητας μελετώντας την κοινωνική δομή. Οι δυναμικές χώρες φαίνεται να καθοδηγούν αυτό το πρότυπο μέσω της μετατόπισης του συνόλου σχεδόν της απασχόλησης στη μισθωτή εργασία, αντιπαραβάλλοντας από την άλλη πλευρά ισχνά έως και μειούμενα ποσοστά εργοδοτών, οι οποίοι καρπούνται ολοένα και περισσότερα. Στην πράξη πρόκειται για ομάδες που μετακινούνται στη μισθωτή εργασία, εισφέροντας ολοένα και περισσότερο σε μία μειούμενη ομάδα εργοδοτών και ενίοτε αυτοαπασχολουμένων. Η διευρυμένη αυτή ομάδα των μισθωτών παράγει και τον πλούτο των ολίγων. Το ζήτημα που ανακύπτει στην ανάλυσή μας είναι τελικά ποιος παράγει και ποιος ιδιοποιείται. Από το σχήμα αυτό απορρέει η κοινωνική πόλωση. Την εντεινόμενη αυτή κοινωνική πόλωση προσπαθεί να αντιμετωπίσει μέσω του εξωραϊσμού της πραγματικότητας η εικόνα μιας εξισορροπημένης κοινωνίας των λεγόμενων «μεσαίων τάξεων». Όσοι βρίσκονται εκτός πλαισίου της μεσαίας τάξης είναι είτε άτομα υψηλής και αναπτυγμένης ικανότητας που προορίζονται για να φτάσουν πολύ ψηλά, είτε η απομάκρυνσή τους από αυτήν οφείλεται στην προσωπική και πάλι πλημμέλεια να προσπαθήσουν αρκετά ώστε να συμβαδίσουν με τους υπόλοιπους. Αρωγός της αντίληψης αυτής είναι και ο τεμαχισμός της εργασιακής διάρθρωσης και της κοινωνίας των διαφορετικών συμφερόντων. Μία γρήγορη επισκόπηση της εργασιακής πραγματικότητας θα καταστήσει σαφές πως σήμερα δεν υφίσταται μία ενιαία κατηγορία μισθωτών με κοινά αιτήματα και διεκδικήσεις, αλλά αντιθέτως κάθε ομάδα μισθωτών αντιμετωπίζει και εκπροσωπεί τη θέση και τα συμφέροντα της διαφορετικά και μάλιστα πολλές φορές σε βάρος και σε αντίθεση με άλλους μισθωτούς.

Η εν λόγω κοινωνική διαστρωμάτωση της εργασίας και στην περίπτωση της Τουρκίας δεν αλλάζει πλαίσιο, αλλά στην πραγματικότητα γίνεται ακόμη πιο συγκεντρωτική, πιο εξουσιαστική και πιο πολωμένη, διαψεύδοντας κάθε σκέψη για

κοινωνική ανέλιξη, σε πλήρη σύμπλευση με το παγκόσμιο πρότυπο. Η διαμορφούμενη κοινωνική πόλωση δε συνιστά απαραίτητα και το προοίμιο κάποιας κοινωνικής αλλαγής. Είναι διαφορετική η αναγνώριση της πόλωσης στην κοινωνία και διαφορετική η διαμόρφωση ρηξιγενών συνθηκών που εντείνουν την κοινωνική διεκδίκηση και στοχεύουν στην ανατροπή. Τις περισσότερες φορές η απλή ανάγνωση της κοινωνικής πόλωσης συνιστά εφιαλτήριο για την υιοθέτηση μεταρρυθμιστικών πολιτικών για λόγους κατευναστικούς ή και αποτρεπτικούς - προληπτικούς. Στο παιχνίδι της κοινωνίας, όπως παρατηρούμε τη διάρθρωση μεσαίων και κατώτερων στρωμάτων, έτσι πρέπει να αντιλαμβανόμαστε και τη διάρθρωση της ανώτερης τάξης, με τη διαφορά πως αυτή εμφανίζεται αρκετά πιο συμπαγής και συνειδητοποιημένη ως προς το σκοπό και την διαδικασία προάσπισης των συμφερόντων της. Η δημιουργία της επίπλαστης εικόνας της κοινωνικής συνοχής μέσω της κατασκευής της κοινωνίας των μεσαίων τάξεων συνιστά την πιο επιτυχημένη τακτική από πλευράς των κατόχων του αποθέματος. Στην πραγματικότητα, με βάση τα συνολικά στοιχεία που συγκεντρώνουμε από τις οικονομικά ισχυρότερες χώρες του κόσμου πρέπει να αντιληφθούμε πως η εισοδηματική ανισότητα και η κοινωνική πόλωση συνιστούν εγγενή στοιχεία του σημερινού συστήματος και όχι φαινόμενα που εμφανίζονται σε περιόδους κρίσεων και αστάθειας.

Το παράδειγμα εργασιακής διάρθρωσης και κοινωνικής δομής της Τουρκίας μας μεταφέρει στην αποτύπωση του υπό διαμόρφωση παγκοσμιοποιημένου μοντέλου, παρουσιάζει όμως και κάποιες ιδιομορφίες, οι οποίες δεν επιτρέπουν την ταύτιση των δεδομένων της Τουρκίας με κάποια άλλη χώρα. Αναφορικά με το επίπεδο της μισθωτής εργασίας σήμερα η Τουρκία θα μπορούσε να λεχθεί πως προσομοιάζει με την Αίγυπτο, το Μεξικό αλλά και την Ελλάδα, στο μέγεθος της ομάδας των εργοδοτών ακολουθεί τον Καναδά, την Ιταλία και την Ουγγαρία, ενώ σχετικά με το επίπεδο των αυτοαπασχολούμενων ενώ εκκίνησε από ένα ποσοστό που ομοιάζε με το Μεξικό, μετά την απότομη απώλεια προσέγγισε χώρες όπως η Χιλή, η Ιταλία και η Νότια Κορέα. Οι ταυτίσεις αυτές με δείκτες δεδομένων δεν μπορούν να δώσουν από μόνες τους πραγματική εικόνα για την κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας. Για παράδειγμα η Τουρκία εμφανίζει πολύ υψηλά ποσοστά ιδιοκτησίας κατοικιών γεγονός που συμβάλλει ιδιαίτερα στην αντιμετώπιση κρίσεων και περιόδων αστάθειας, όπως ακριβώς είδαμε να συμβαίνει και στην Ελλάδα στην οποία η ιδιοκατοίκηση διέσωσε την ελληνική κοινωνία από μία πιθανή ολοκληρωτική

κατάρρευση. Σε κάθε περίπτωση, η προηγηθείσα ανάλυση της εργασιακής κατανομής στην Τουρκία δημιουργεί έντονη την εντύπωση μιας χώρας με διαφορετικά χαρακτηριστικά εκκίνησης και ιδιομορφίες, η οποία κάνοντας αλματώδη βήματα σύντομα θα προσεγγίσει την κατανομή που ακολουθούν οι μεγαλύτερες και πλουσιότερες χώρες του κόσμου, οδηγούμενη σε μία κατάσταση έντονης κοινωνικής πόλωσης. Η πορεία και η εξέλιξη της όμως θα εξαρτηθεί και από τον παράγοντα της γυναικείας απασχόλησης και τη μορφή που θα πάρει η είσοδός τους σε αυτήν. Το παράδειγμα της Τουρκίας, μιας χώρας τόσο διαφορετικά εργασιακά διαρθρωμένης, όπως και άλλες στον κόσμο, καθιστά σαφή την κατεύθυνση που λαμβάνει το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, το οποίο χωρίς ιδιαίτερα προσκόμματα βαδίζει προς τον καθολικό ολοκληρωτισμό του. Η Τουρκία συνιστά για το λόγο αυτό ένα πολύ μεγαλεπήβολο και καθοριστικό πείραμα, η επιτυχής κατάληξη του οποίου θα ανοίξει το δρόμο και για άλλες χώρες με παρόμοια χαρακτηριστικά.

Βιβλιογραφία

International Labour Organization, Employment, Unemployment and Wages in Turkey, χ.τ. 1995.

A.N. Λύτρας, Η μισθωτή εργασία στην κοινωνική οργάνωση, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2016.

A. N. Λύτρας, Η απασχόληση στον 21ο αιώνα, Συγκρίσεις σε επιλεγμένες χώρες.

A. N. Λύτρας, Κριτικά Δοκίμια, Παρεμβάσεις στην Ελληνική Κοινωνιολογία, Τόμος III [Προσχέδιο], Η Κοινωνική πόλωση και η απασχόληση σε παγκόσμια κλίμακα: Μετρήσεις στον 21ο αιώνα [σε επιλεγμένες χώρες], Αθήνα 2020

C.W. Mills, White Collar, εκδ. OxfordUniversityPress, ΗΠΑ 1951

N. Πουλαντζάς, Οι Κοινωνικές Τάξεις στον Σύγχρονο Καπιταλισμό, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 2008

A, Smith, WealthofNations, εκδ. Wordsworth, 2012

Δικτυογραφία

Βέμπερ, Μαρξ και ο ρόλος της εργασίας στον Καπιταλισμό,
<https://pateras.wordpress.com/2014/07/23/%CE%B2%CE%B5%CE%BC%CF%80%CE%B5%CF%81-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%BE-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF-%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%83-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%B1%CF%83-%CF%83%CF%84/>

European Statistics (EUROSTAT)

International Labour Organization (ILO) -ILOSTAT (Database)

International Monetary Fund,
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=59&pr.y=5&sy=2016&ey=2016&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=186&s=N%20GDPD%20CNGDPDPC%20CPPPGDP%20CPPPPC&grp=0&a=>

Κεντρική τράπεζα της Δημοκρατίας της Τουρκίας, <https://www.tcmb.gov.tr/>

Μια προοπτική για τις γυναίκες στην Τουρκία το 2020, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με μια προοπτική για τις γυναίκες στην Τουρκία το 2020 (2011/2066(INI)),
<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2012-0212+0+DOC+PDF+V0//EL>

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)

Παγκόσμιος

Οργανισμός

Υγείας,

<https://apps.who.int/gho/data/view.main.SDG2016LEXv?lang=en>

Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία, <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>

TURKEY: Provinces and Major

Cities,

<https://www.citypopulation.de/en/turkey/cities/>

Η περίπτωση της Τσεχίας – Αγγελόπουλος Γεώργιος

Κράτος, Κοινωνική πολιτική, Οικονομία, Δημογραφία, Συνολικά στοιχεία παραγωγής τα τελευταία χρόνια

Τσεχία: επίσημη ονομασία Τσεχική Δημοκρατία, χώρα της κεντρικής Ευρώπης.

Γεωγραφική έκταση 78.66 τ.χ, πληθυσμός 10.694.364 κάτοικοι.

Η πλειοψηφία των κατοίκων είναι Τσέχοι (95 %) κ μιλάει την τσεχική γλώσσα. Μειονότητα Σλοβάκοι, Ρομά, Πολωνοί κ.α. Οι Σλοβάκοι αποτελούν το 2 % του πληθυσμού. Μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος στην Τσεχοσλοβακία το 1989, ακολούθησε η Ευρωπαϊκή Βελούδινη επανάσταση και μετέπειτα η διάλυση της Τσεχοσλοβακίας το 1993 σε Σλοβακία και Τσεχία, που διατηρείται έως και σήμερα.

Πληθυσμός Το προσδόκιμο ζωής σύμφωνα με το 2016 του Π.Ο.Υ είναι τα 79.2 χρόνια για τους άνδρες και 82.1 για τις γυναίκες.

Διοικητικά τμήματα Η Τσεχία είναι διαιρεμένη σε 14 περιφέρειες με πρωτεύουσα την Πράγα και υποδιαιρείται σε 77 επαρχίες

Πολιτική Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Ο Πρόεδρος εκλέγεται εκ της Βουλής και της Γερουσίας. Δικαίωμα ψήφου αποκτά όποιος έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του.

Οικονομία Από τα σταθερότατα και ακμάζοντα μετά κομμουνιστικά κράτη η Τσεχία έχει ανακάμψει από την πτώση ,από τα μέσα του 1999.Η αύξηση το 2000-2001 ήταν αποτέλεσμα των εξαγωγών στην Ε.Ε. Ειδικά στη Γερμανία ενώ αναβιώνονται ξένες επενδύσεις πέραν της εγχώριας ζήτησης. Το ποσοστό δωροδοκίας παραμένει από τα υψηλότερα του τρέχοντος πληθυσμού μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ. Σε ότι αφορά τα υψηλά ελλείμματα φορολογικού και τρέχοντος ισολογισμού θα μπορούσαν να είναι μελλοντικά προβλήματα. Οι κινήσεις προς τις πλήρεις τραπεζικές εργασίες ,τις τηλεπικοινωνίες και την ενεργειακή ιδιωτικοποίηση θα προσθέσουν στην ξένη επένδυση ενώ η ένωση μεταξύ των μεγάλων επιχειρήσεων κ των τραπεζών και οι βελτιώσεις στο οικονομικό πρέπει να ενισχύσουν την αύξηση

της παραγωγής. Η τσέχικη κυβέρνηση έχει εκφράσει επιθυμία να υιοθετήσει το Ευρώ το 2020 αλλά η εισαγωγή της είναι σε αρχικό στάδιο προγραμματισμένη και υπάρχουν αυξανόμενες αμφιβολίες εάν το δημοσιονομικό έλλειμμα δεν θα αναγκάσει την αναβολή της.

Η τσέχικη οικονομία έχει ένα ουσιαστικό εισόδημα από τον τουρισμό. Το 2001 οι συνολικές αποδοχές της από τον τουρισμό έφτασαν τα 11,8 δις τσεχική κορώνα (5,5 % ΑΕΠ και 9.3 % γενικών αποδοχών εξαγωγής) Η βιομηχανία απασχολεί πάνω από 110 χιλ άτομα (άνω του 24 % του πληθυσμού) Να σημειωθεί πως η οικονομία της Τσεχίας έχει χαρακτηριστεί ως ένα μικρό οικονομικό θαύμα , βάσει των στοιχείων που έχουν δημοσιοποιηθεί. Διατηρεί χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας βάσει στατιστικών στοιχείων ,ένα παράδειγμα είναι πως η Σκόντα από το 2011 μέχρι και το 2019 κατέγραψε αύξηση του εργατικού δυναμικού κατά 40 %,φτάνοντας έτσι στους 35.000 χιλ εργαζομένους (συμπεριλαμβανομένων και εκείνων με ορισμένου χρόνου συμβάσεις εργασίας)Η Τσεχία όπως υποστηρίζει το ινστιτούτο οικονομικών ερευνών (economics) έχει ισχυρή παράδοση και στην μεταποίηση .Η ακμάζουσα αυτοκινητοβιομηχανία είναι και η ατμομηχανή για την αγορά εργασίας. Στην μείωση της ανεργίας έχουν συμβάλει και οι ξένες επενδύσεις που άλλωστε αξιοποιούν τα σχετικά χαμηλά ποσοστά κόστους εργασίας .Το ωρομίσθιο στην Τσεχία το 2017 δεν ξεπερνούσε τα 11.30 ευρώ κατά τον μέσο όρο. Το χαμηλό εργατικό κόστος δεν αποτελεί το κύριο κίνητρο για τους επενδυτές, εξάλλου χώρες όπως η Βουλγαρία, Ουγγαρία και η Πολωνία έχουν πιο χαμηλές μισθούς ενώ στην Τσεχία τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί. Η μεταποίηση στους κλάδους παραμένει ο μεγαλύτερος στην τσέχικη οικονομία συνεισφέροντας μάλιστα περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη οικονομική χώρα στην ΕΕ και διασφαλίζοντας 1/3 θέσεις εργασίας .Ωστόσο οι ειδικοί εκτιμούν ότι η ανοδική τάση δε μπορεί να διατηρηθεί για πάντα και τα παραδοσιακά πλεονεκτήματα της τσεχικής βιομηχανίας θα αρχίσουν να φθίνουν καθώς βρίσκεται σε εξέλιξη η τέταρτη βιομηχανική επανάσταση που εντείνει την αυτοματοποίηση της παραγωγής βάσει στοιχείων του ΟΟΣΑ ,η Τσεχία αντιμετωπίζει τον μεγαλύτερο κίνδυνο να χαθούν θέσεις εργασίας, μαζί με χώρες όπως η Σλοβακία η οποία επίσης διαθέτει ισχυρή βιομηχανική υποδομή .Παράδειγμα η Σκόντα, καθώς η αυτοκινητοβιομηχανία θα πρέπει να προσαρμοστεί στις νέες προκλήσεις και οι εργαζόμενοι θα πρέπει να εκπαιδευτούν, ώστε να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις του μέλλοντος .Σε αυτό βοηθά και στο ότι η επιχείρηση διαθέτει ιδιόκτητο εκπαιδευτικό κέντρο κ Πανεπιστήμιο και συνεργάζεται

με ξένα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Η τσέχικη οικονομία βασίζεται στις υπηρεσίες ,τη βιομηχανία και την καινοτομία. **Είναι κράτος υψηλού εισοδήματος και διατηρεί το Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο** . Η Τσεχία είναι μέλος της ΕΕ και της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς καθώς και της οικονομίας της ΕΕ. Χρησιμοποιεί το δικό της νόμισμα (τσεχική κορώνα) Αποτελεί μέλος του ΟΟΣΑ. Κατατάσσεται ως 15η στην ανθρώπινη ανάπτυξη προσαρμοσμένη στο επίπεδο της ανισότητας κ 14η στο Δείκτη Ανθρώπινου Κεφαλαίου της Παγκόσμιας Τράπεζας και μάλιστα είναι μπροστά από χώρες όπως ΗΠΑ, Ην. Βασίλειο ή την Γαλλία .Ο Guardian είχε χαρακτηρίσει την Τσεχία ως μια από τις πιο ακμάζουσες χώρες της Ευρώπης.

Ο τομέας της Βιομηχανίας καταλαμβάνει το 60 % της οικονομίας και η γεωργία το 2.59 %.Κύριες βιομηχανίες αποτελούν η μηχανική υψηλής τεχνολογίας, και η κατασκευή κτηρίων, η παραγωγή χάλυβα ,η παραγωγή μεταφορικών ειδών (αυτοκινητοβιομηχανία, σιδηροδρομική βιομηχανία κλπ) , η παραγωγή χημικών προϊόντων, η παραγωγή προηγμένων υλικών και φαρμάκων. Στην Τσεχία οι κύριες υπηρεσίες είναι η έρευνα και ναυτοτεχνολογία, οι βιοεπιστήμες κλπ. Τα κυριότερα γεωργικά προϊόντα είναι το δημητριακό και ο λυκίσκος. Το 2018 το τσέχικο κατα κεφαλήν ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης ανέρχεται στο 37.370 δολάρια ενώ το τσέχικο ΑΕΠ σε ονομαστική αξία φτάνει σε 22.850 δολ . Τον Ιούνιο του 2029 η Τσεχία είχε το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ έχοντας ποσοστό ανεργίας 1.94.Ο δείκτης φτώχειας στην Τσεχία είναι ο δεύτερος χαμηλότερος εντός των μελών του ΟΟΣΑ πίσω από την Δανία. Η Τσεχία κατατάσσεται 24η στον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας (μετά την Νορβηγία) και στον Παγκόσμιο Δείκτη Καινοτομίας (μετά την Αυστραλία) .Τέλος, κατατάσσεται 29η στην Παγκόσμια Αναφορά Ανταγωνιστικότητας και 30ή στο δείκτη Ευκολίας του Επιχειρείν. Η Τσεχία διεξάγει το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου της με τα μέλη της ΕΕ, επιπλέον, μια πολύ ανταγωνιστική και φιλόδοξη οικονομία το 2016 και ήταν 10ή στον Δείκτη Οικονομικής Πολυπλοκότητας. Η ανωτέρω αύξηση του ΑΕΠ υπήρξε προϊόν ισόρροπης υψηλής απόδοσης του και κατά τα τέσσερα τρίμηνα του 2015 (σε κανένα από τα οποία δεν έπεσε κάτω του 4%). Η σημαντική επιτάχυνση της αναπτυξιακής πορείας της εγχώριας οικονομίας το 2015 σε σχέση με το 2014, οφείλεται σε μία πληθώρα παραγόντων: Πρωτίστως, στην αύξηση των δημοσίων δαπανών (η δημόσια κατανάλωση και οι δημόσιες επενδύσεις από κοινού με την αύξηση των αποθεμάτων ήταν η κινητήριος δύναμη πίσω από τουλάχιστον τη μισή αύξηση του ΑΕΠ), κυρίως

λόγω της χρήσης ευρωπαϊκών κονδυλίων του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου της περιόδου 2007-2013. Επίσης, στη μείωση του ΦΠΑ από 15 σε 10% για ορισμένα βασικά αγαθά, σε εισοδηματικές φορολογικές απαλλαγές, στην έστω και μικρή αύξηση των συντάξεων και στην άνοδο των πραγματικών μισθών, καθώς και στη μείωση των τιμών των καυσίμων, που οδήγησαν στην αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος και στη βελτίωση της ψυχολογίας των καταναλωτών και, κατά συνέπεια, στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης. Όλοι οι ανωτέρω παράγοντες κατέστησαν την εσωτερική ζήτηση, τόσο την ιδιωτική, όσο και τη δημόσια, βασικούς μοχλούς της αναπτυξιακής πορείας της χώρας, το 2015, πέραν της συνήθους συμβολής των εξαγωγών, στις οποίες βασίσθηκε η τσεχική οικονομία, ακόμη και σε περιόδους ύφεσης. Η ανάπτυξη της τσεχικής οικονομίας αναμένεται να επιβραδυνθεί σε 2,3% το 2016 λόγω της προσωρινής μείωσης των ακαθάριστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου σε συνέχεια της μείωσης των δημόσιων επενδύσεων που συγχρηματοδοτούνται από τα ταμεία της ΕΕ. Ωστόσο, η οικονομία συνεχίζει να υποστηρίζεται και το 2016 από χαλαρές εγχώριες νομισματικές συνθήκες μέσω της αδύναμης Κορώνας και εξαιρετικά χαμηλών επιτοκίων, τις χαμηλές τιμές πετρελαίου και την αύξηση της εξωτερικής ζήτησης. Για το 2017 προβλέπεται ανάπτυξη άνω του 3%, με θετική συνεισφορά από όλες τις συνιστώσες της ζήτησης. Η αυξανόμενη οικονομική δραστηριότητα θα καταστεί περισσότερο προφανής στην αγορά εργασίας με τη συνεχιζόμενη αύξηση της απασχόλησης, αν και με βραδύτερο ρυθμό.

3.2. Τομείς οικονομικής δραστηριότητας

Η ανάπτυξη της οικονομίας για το 2015 ήταν κυρίως υπόθεση του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα οικονομικής δραστηριότητας με τη συμβολή του πρωτογενούς τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία) να παραμένει χαμηλά. Ειδικά όσον αφορά στη βιομηχανία, σημαντική αύξηση της παραγωγής σημειώθηκε σε 16 επί μέρους βιομηχανικούς κλάδους, των οποίων οι πωλήσεις απετέλεσαν το 78% των συνολικών βιομηχανικών πωλήσεων, με κυριότερο τον κλάδο της αυτοκινητοβιομηχανίας (+11,5%, συμμετοχή σε συνολικές βιομηχανικές πωλήσεις 28,4%). Η υψηλότερη αύξηση στις πωλήσεις (6,7%), προς την εγχώρια και την αλλοδαπή αγορά, σημειώθηκε στην κατηγορία των κλάδων "μεσαίας - υψηλής Ετήσια Έκθεση – Τσεχία – 2015 Πρεσβεία της Ελλάδος στην Πράγα Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων 11 τεχνολογίας", στον οποίο περιλαμβάνονται η αυτοκινητοβιομηχανία και ο μηχανολογικός εξοπλισμός που αποτελούν και τον κινητήριο μοχλό της τσεχικής βιομηχανίας. Το Υπουργείο Βιομηχανίας και Εμπορίου προβλέπει διατήρηση της ανοδικής τάσης της

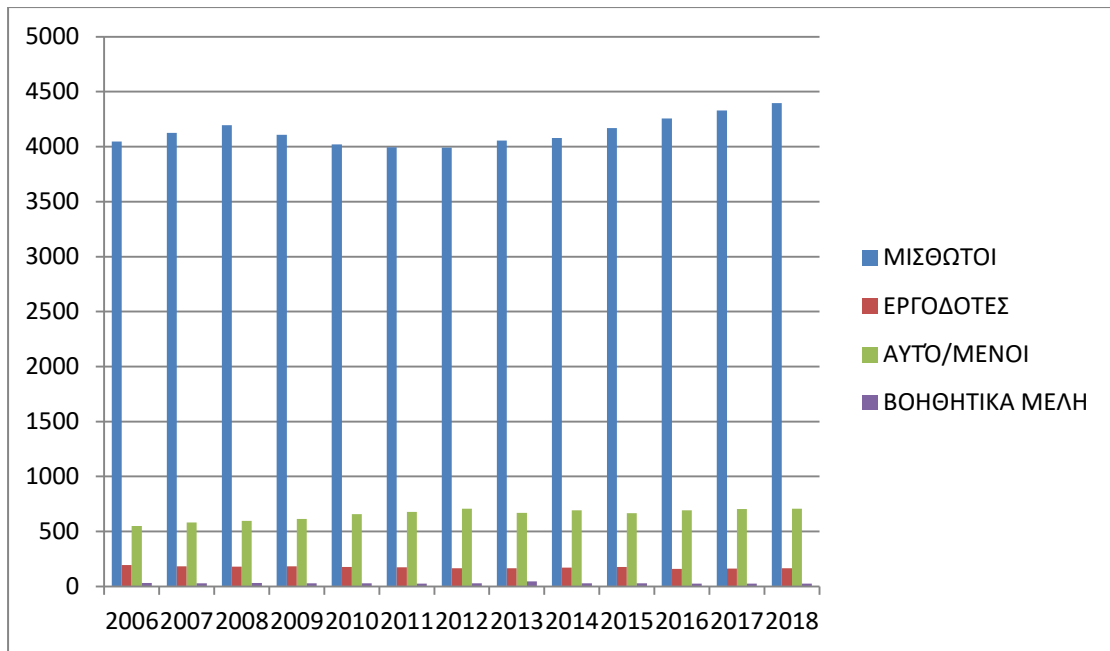
βιομηχανικής παραγωγής για το 2016 – αν και όχι στο ίδιο επίπεδο με αυτό του 2015. Μετά από πολυετή ύφεση, ο κατασκευαστικός τομέας σημείωσε επίσης αξιοσημείωτη ανάπτυξη, που βασίστηκε, ως επί το πλείστον στα δημόσια έργα και στην απορρόφηση ευρωπαϊκών κονδυλίων. Περαιτέρω, το τρέχον έτος θεωρείται καθοριστικό για την μελλοντική πορεία του κατασκευαστικού τομέα, δεδομένου ότι θα διαφανεί κατά πόσον η αναθέρμανση της δραστηριότητάς του ήταν αποτέλεσμα της υψηλής εισροής κοινοτικών κεφαλαίων ή σταθερότερων διαρθρωτικών παραγόντων.

3.3. Πληθωρισμός Ο μέσος όρος του πληθωρισμού για το 2015 ανήλθε σε 0,3%, μειωμένος κατά 0,1% σε σχέση με το 2014 και είναι ο χαμηλότερος από το 2003. Η πτώση του πληθωρισμού οφείλεται σε μια εκ νέου μείωση των τιμών των τροφίμων προς το τέλος του έτους και την περαιτέρω επιτάχυνση της πτώσης των τιμών των καυσίμων ενώ και οι διοικητικά καθοριζόμενες τιμές συνέχισαν να μειώνονται με μέτριο ρυθμό. Επίσης, εξωτερικοί οικονομικοί παράγοντες συνέβαλαν στον σημαντικά χαμηλότερο από τον προβλεφθέντα πληθωρισμό. Η μεγαλύτερη απόκλιση υπήρξε στις εξωτερικές τιμές παραγωγού, οι οποίες όχι μόνο δεν κατέγραψαν την αναμενόμενη αύξηση αλλά συνέχισαν να παρουσιάζουν έντονα αρνητικές δυναμικές σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Η απρόσμενη πτώση των τιμών του πετρελαίου συνέβαλε ουσιαστικά σε αυτές τις εξελίξεις ενώ και η αύξηση της εξωτερικής ζήτησης ήταν χαμηλότερη της αναμενόμενης. Συνεπώς, ο ρυθμός αύξησης των τιμών για το 2015 ήταν αρκετά κατώτερος του επιθυμητού – από την Κεντρική Τράπεζα – επιπέδου του 2%. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η διατήρηση της παρεμβατικής συναλλαγματικής πολιτικής της Κεντρικής Τράπεζας της Τσεχίας, προκειμένου η συναλλαγματική αξία του τσεχικού νομίσματος έναντι του ευρώ να παραμείνει πλησίον του διαμορφωθέντος, μετά την υποτίμηση του Νοεμβρίου του 2013, επιπέδου του EUR1/CZK27 και να αποφευχθεί η διολίσθηση της τσεχικής οικονομίας στην ζώνη του αποπληθωρισμού. Η ανωτέρω πολιτική του κεντρικού τραπεζικού ιδρύματος, σύμφωνα με επανειλημμένες δηλώσεις του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, θα συνεχισθεί έως ότου ο πληθωρισμός επανέλθει στο 2%, επίπεδο που σύμφωνα με εκτιμήσεις της Κεντρικής Τράπεζας θα επιτευχθεί στο β' εξάμηνο του 2017.

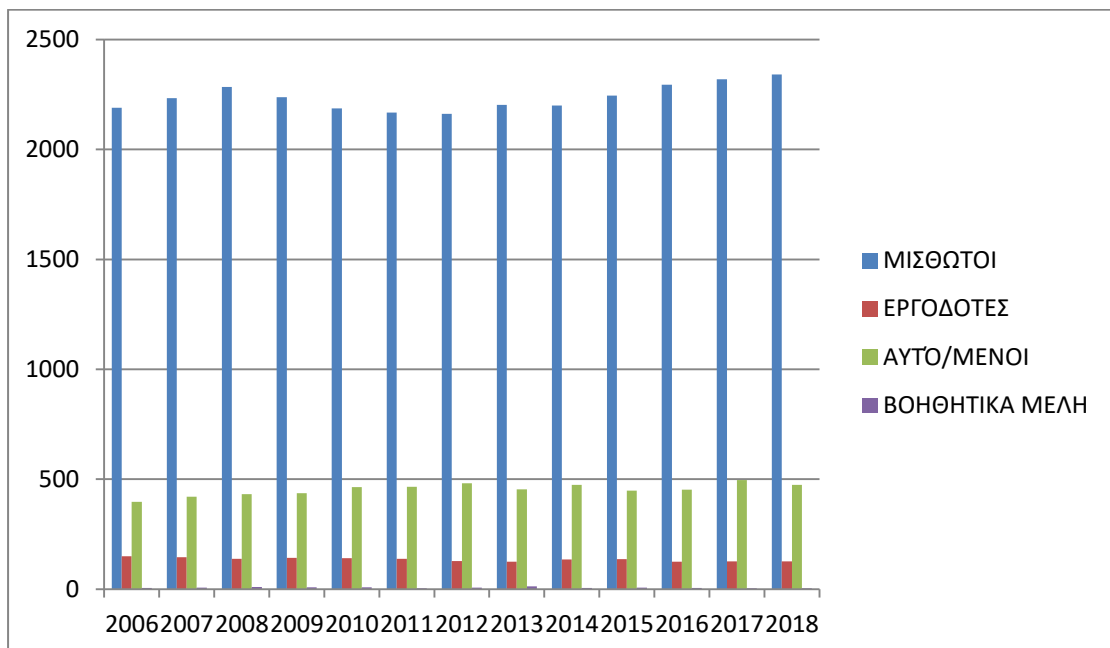
3.4. Αγορά εργασίας Το ποσοστό ανεργίας, ως αποτέλεσμα της οικονομικής ανάκαμψης και των υψηλών αναπτυξιακών ρυθμών και κατά τα τέσσερα τρίμηνα του 2015, ακολούθησε πτωτική πορεία καθ' όλη την διάρκεια του έτους και κινήθηκε σε ικανοποιητικά επίπεδα, μειούμενο σε μέσο όρο για το 5%. Ο τριτογενής τομέας ήταν από τους μεγαλύτερους συντελεστές στην αύξηση της απασχόλησης το

2015, ενώ κατά τη διάρκεια του έτους επιβραδύνθηκε η αύξηση της απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα. Η σημαντική αύξηση στον πρωτογενή τομέα δεν έπαιξε σημαντικό ρόλο στο συνολικό αποτέλεσμα λόγω της περιορισμένης συμμετοχής του στην εν γένει απασχόληση. Ο απόλυτος αριθμός των ανέργων στο τέλος του 2015, ανήλθε στα 453.118 άτομα και αποτελεί τον χαμηλότερο από τον Δεκέμβριο του 2008. Περαιτέρω, ο αριθμός των νέων προσφερόμενων θέσεων απασχόλησης ανήλθε στις 102.545 και, κατά συνέπεια, η αντιστοιχία κενών θέσεων εργασίας / ανέργων διαμορφώθηκε περίπου στην αναλογία 1/4. Ωστόσο, η εν λόγω αναλογία δεν ίσχυσε για ορισμένους κλάδους, ιδίως προηγμένης τεχνολογίας, όπου παρατηρήθηκαν σημαντικές δυσκολίες ανεύρεσης εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, είτε λόγω έλλειψης αυτού, είτε εξ αιτίας περιορισμένης κινητικότητας τυχόν ενδιαφερομένων. Το γεγονός αυτό οδήγησε αφ'ενός τις επιχειρήσεις να στραφούν στην αλλοδαπή αγορά εργασίας προκειμένου να καλύψουν τα υπάρχοντα κενά, αφ'ετέρου στη διαμόρφωση ανοδικής τάσης στις αποδοχές των εργαζομένων σε αυτούς τους κλάδους.

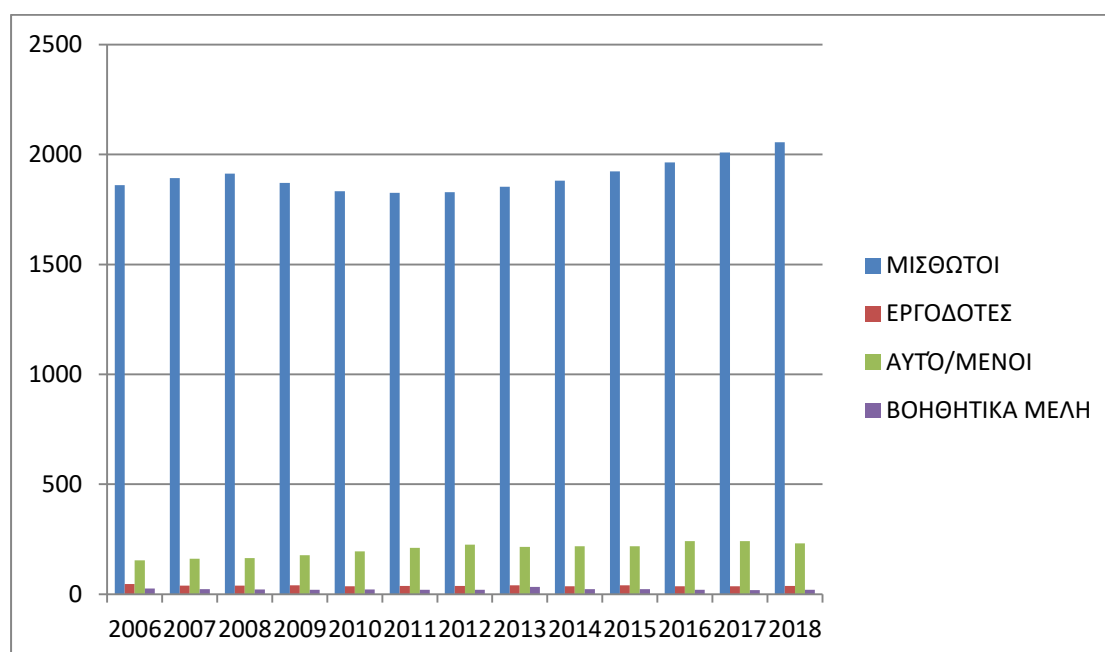
3.5. Μισθοί Η ικανοποιητική κατάσταση στην αγορά εργασίας απεικονίζεται και στην διαμόρφωση του μέσου ακαθάριστου μισθού. Συγκεκριμένα, ο μέσος ακαθάριστος μισθός για το 2015 ανήρθε σε 26.467 CZK (περίπου 973 EUR), σημειώνοντας αύξηση κατά 2,7%, σε ονομαστικές τιμές σε σύγκριση με το 2014, και, σε πραγματικές τιμές, λόγω χαμηλού επιπέδου πληθωρισμού, σε 2,4%. Ωστόσο, το εν λόγω επίπεδο παρουσίασε έντονες περιφερειακές διαφοροποιήσεις, οι οποίες υπερβαίνουν τις 10.000 CZK (περίπου 367 EUR). Ετήσια Έκθεση – Τσεχία – 2015 Πρεσβεία της Ελλάδος στην Πράγα Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων 13 Συγκεκριμένα, οι υψηλότερες μέσες αποδοχές σημειώθηκαν στην περιοχή της Πράγας, 35.385 CZK (περίπου 1300 EUR) και οι χαμηλότερες στην περιοχή του Karlovy Vary, 24.565 CZK (περίπου 903 EUR).

Στον παραπάνω πίνακα τα στοιχεία τα οποία προκύπτουν είναι ότι οι μισθωτοί όλο το διάστημα από το 2006-2018 παραμένουν σε υψηλά ποσοστά με βάση και τις παραγωγικές δυνατότητες της χώρας, οι εργοδότες σε σχέση με το 2006 καταγράφουν μια μικρή αλλά φανερή πτώση έως το 2018, σε ότι αφορά τους αυτοαπασχολούμενους καταγράφουν αύξηση σταθερή σε σχέση με το 2006, και σε ότι αφορά τα βοηθητικά μέλη τα νούμερα παραμένουν σε σχετική ισορροπία σε σχέση με το διάστημα 2006-2018.

Σε σχέση με τον παραπάνω πίνακα που αποτυπώνει τα στοιχεία σε ότι αφορά τους άνδρες , στους μισθωτούς οι άνδρες φαίνεται να είναι περισσότεροι όπως και στους εργοδότες και αυτοαπασχολούμενους ,και στα βοηθητικά μέλη είναι λίγο λιγότεροι από τις γυναίκες όπως θα διαπιστώσουμε και στον πίνακα που ακολουθεί.

Στον πίνακα τον παραπάνω βλέπουμε έναν αρκετά σημαντικό αριθμό γυναικών που εργάζονται ως μισθωτές όμως σε λιγότερο ποσοστό σε σχέση με τους άνδρες και επίσης έχουμε και ένα αρκετό σημαντικό αριθμό γυναικών που είναι εργοδότες , ωστόσο είναι λιγότερες από τους άνδρες και το ίδιο ισχύει και στις γυναίκες αυτοαπασχολούμενους που είναι αρκετές και μάλιστα παρουσιάζουν μία αυξητική τάση από το 2011-2018 ενώ στα βοηθητικά μέλη είναι σαφώς περισσότερες από τους άνδρες. Συγκεντρωτικά και στους τρεις πίνακες βλέπουμε πως τα νούμερα καταδεικνύουν πως παραμένουν σε υψηλά σε όλες τις κατηγορίες όπως μισθωτοί ,εργοδότες αυτοαπασχολούμενοι και τέλος στα βοηθητικά μέλη.

Ανεργία Μετά το 2008 με στοιχεία της Eurostat, για τον Αύγουστο του 2018 η ανεργία στην Τσεχία ήταν μόλις 2,2 % σε σχέση με χώρες όπως Ελλάδα (17 %), Ισπανία (13.84 %) Ιταλία-Γαλλία (9.5 %) Γερμανία (3.5 %) ενώ Μάλτα, Πολωνία, Ουγγαρία βρίσκονται στο 3.3. % .Από αυτό προκύπτει και το success story της Τσεχίας αφού υπάρχει μηδενική σχεδόν ανεργία και οι επιχειρήσεις αναζητούν διαρκώς εργαζόμενους. Μια επιχείρηση με έδρα την Πράγα, το εργοστάσιο GZ Medie, όπου κατασκευάζονται δίσκοι από βινύλιο, η οποία είναι ελάχιστα γνωστή εταιρεία, ενδεικτικά πως το κύριο πρόβλημα για τις περισσότερες επιχειρήσεις της περιοχής είναι η έλλειψη εξειδικευμένου και ανειδίκευτου προσωπικού. Η ανεργία στην πρωτεύουσα είναι σχεδόν μηδενική (2018) Με συνέχεια της έρευνας της Eurostat η ανεργία στην Τσεχία για τον Μάιο του 2018 μειώθηκε 39 % σε αντιπαραβολή με τα ποσοστά σε Ελλάδα (22.5 %) και Ισπανία (17.7 %) Αυτό οφείλεται σύμφωνα με τις ίδιες πηγές στο ότι οι τσεχικές επιχειρήσεις προσλαμβάνουν ξένους, προσέφεραν νέες κοινωνικές παροχές, και αναζητούν νέους τρόπους προβολής των αγγλικών.

Ολοένα και περισσότερο περισσότερες πολυεθνικές στην Τσεχία προχωρούν σε σύσταση τμημάτων ανταγωνιστικής πολιτικής κυρίως σε ψηφιακές τεχνολογίας .Τέλος, αναφέρουμε πως υπάρχει μετακίνηση εργατικού δυναμικού μεταξύ Γερμανίας-Τσεχίας λόγω έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού στην Τσεχία και συνέπεια αυτού πολλές επιχειρήσεις αναγκάζονται να απορρίψουν έργα καθώς δεν έχουν επαρκές προσωπικό. Η Τσεχία έχει επιτύχει το μικρό οικονομικό θαύμα. Συγκεκριμένα το 2016 είχε τον χαμηλότερο δείκτη ανεργίας σε όλη την ΕΕ, με τον αριθμό των νέων θέσεων εργασίας να υπερβαίνει σταθερά τον αριθμό των ανέργων .Το φθινόπωρο του 2018 η ανεργία είχε μειωθεί στο 2.39 %

Σε σχέση με το κοινωνικό κράτος

Σε ότι αφορά τις μεταρρυθμίσεις στην Δημοκρατία της Τσεχίας οι οποίες τείνουν προς έναν κοινωνικό Δαρβινισμό, υπάρχουν άρθρα τα οποία ασχολούνται με τις νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιούνται στην Τσεχία από το 1990 λαμβάνοντας υπόψιν τις πολιτικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες μιας μετακομμουνιστικής χώρας. Κύριος στόχος η κατάργηση του κοινωνικού κράτους και η ιδιωτικοποίηση τμημάτων ελκυστικών τμημάτων του δημόσιου τομέα όπως η Τριτοβάθμια εκπαίδευση, το σύστημα υγείας και κύρια το συνταξιοδοτικό σύστημα.

Διαχρονικά ,η οικονομική πολιτική της χώρας αρνείται να λάβει υπόψιν την διεθνή ανάπτυξη σε οικονομικό επίπεδο και δείχνει ανίκανη να μάθει από τα λάθη της .Είναι δεδομένο πως οι φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις μεταρρυθμίσεις δημιουργούν φόβο στην κοινωνία, δίπλα στην οποία εμφανίζονται ήδη σημάδια ξενοφοβίας και ρατσισμού-φασισμού.

Η κατάσταση στην Τσεχία ήταν αρκετά τεταμένη (2012) όπου σχεδόν 20 χρόνια μετά τη Βελούδινη Επανάσταση οι πολίτες καλούνται να σφίξουν το ζωνάρι , αυτή τη φορά όμως όχι με την προοπτική να έρθουν καλύτερες μέρες ,αλλά με τη γνώση ότι αυτές οι καλύτερες μέρες είναι και θα μείνουν οριστικά πίσω τους. Μια σειρά μέτρων και μεταρρυθμίσεων που εισήχθησαν από χώρες της Δύσης τελικά δεν είχαν το αποτέλεσμα να δημιουργήσουν μια οικονομία που βρίσκεται σε σωστό δρόμο. Οι μεταρρυθμίσεις στην αρχή της δεκαετίας του 90 οδήγησαν σε μια τυχαία και ακραία αναδιανομή του πλούτου. Η ιδιωτικοποίηση μέσω κουπονιών θεωρήθηκε αρχικά ως ο δρόμος προς τον λαϊκό καπιταλισμό όπου κάθε πολίτης θα μπορούσε να είναι και μέτοχος. Σύντομα διαψεύστηκαν αυτές οι προσδοκίες και έγινε σαφές πως η ιδιωτικοποίηση μέσω κουπονιών στο ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα .Σύντομα οι 5 μεγαλύτερες τράπεζες ,μια ασφαλιστή επιχείρηση και 14 επιχειρήσεις ελέγχουν πάνω από 40 % των μετοχών και το 80 % των τραπεζικών πιστώσεων. Πρόκειται για διαμόρφωση μιας νέας πυραμίδας οικονομικής εξουσίας, αποτελούμενη από μάνατζερ και μέλη διοικητικού συμβουλίου που στην πραγματικότητα αντιστοιχούν σε ελάχιστα οικονομικά υποκείμενα.

Από την άλλη πλευρά, οι σοσιαλδημοκράτες ακολούθησαν μια παραδοσιακή συνταγή αναδιανομής και αποφάσισαν ότι μια συστηματική λύση θα ήταν η προσέλκυση ξένου κεφαλαίου στη χώρα για δυο λόγους. Αφενός θα σταματούσαν μερικώς τη διαφορά μιας νέας τάξης “Τσέχων ολιγαρχών ” και αφετέρου διότι ο συγχρονισμός ήταν βαθιά αναγκαίος. Έτσι λοιπόν ιδιωτικοποίησε την τράπεζα κάνοντας ένα βήμα που δεξιές κυβερνήσεις φοβόντουσαν να κάνουν.

Μια ακόμα απόφαση ήταν ο ορισμός της ισοτιμίας συναλλαγής .Το ΔΝΤ ζήτησε ραγδαία υποτίμηση. Αυτό είχε ως απόρροια, οι επιχειρήσεις να υποστούν το πλεονέκτημα της προστασίας των τιμών. Οι τσέχικες επιχειρήσεις αποσύρθηκαν από την αγορά της Ανατολής και της Λ. Αμερικής. Επιπρόσθετα, η Τσεχία έπεσε χαμηλά στην κλίμακα του παγκόσμιου καταμερισμού εργασίας και βρέθηκε να συναγωνίζεται αναπτυσσόμενες χώρες. Η στρατηγική αυτή οδήγησε σε μεγάλα εμπορικά ελλείμματα και ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών τα οποία οδήγησαν σε οικονομική κρίση το

1997 όπου και η ισοτιμία της τσεχικής κορώνας έπρεπε να τερματιστεί. Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 90 ήταν πλέον φανερό ότι η αλληλουχία νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων δεν σημαίνει καλύτερη ζωή για την πλειοψηφία του πληθυσμού.

Συμπεράσματα

Η Τσεχία είναι μια χώρα με συνεχώς αυξανόμενο διαθέσιμο εισόδημα, μια μεσαία τάξη η οποία συγχρονίζεται όλο και ταχύτερα με τους δυτικούς καταναλωτικούς ρυθμούς και, εν γένει, μια αγορά η οποία, αν και σχετικά μικρή πληθυσμιακά, μπορεί να δώσει σημαντικές εμπορικές ευκαιρίες σε όσους την αντιμετωπίσουν με σταθερότητα και αξιοπιστία. Το 2015 η χώρα γνώρισε τη μεγαλύτερη ανάπτυξη των τελευταίων οκτώ ετών ως αποκορύφωμα της ανάκαμψης της οικονομίας της μετά την πρόσφατη κρίση. Καθώς οι ρυθμοί ανάπτυξης της χώρας, αν και θα μετριαστούν, αναμένεται να παραμείνουν ταχύτεροι εκείνων της Ευρωζώνης, οι προοπτικές διεύρυνσης των ελληνικών εξαγωγών θα παραμείνουν καλές για τα επόμενα χρόνια, ιδιαίτερα αν, (Ετήσια Έκθεση – Τσεχία – 2015)όπως προβλέπεται, η Κεντρική Τράπεζα της Τσεχίας αφήσει το εθνικό νόμισμα να ανατιμηθεί, κάνοντας ανταγωνιστικότερα τα εισαγόμενα προϊόντα.

Πηγές πληροφοριών σε σχέση με τη δόμηση της εργασίας

ILO STATUS IN EMPLOYMENT

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΑΡΘΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ – ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΤΣΕΧΙΑ

ΈΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΣΕΧΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΣΕΧΙΚΕΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΣΤΗΝ ΤΣΕΧΙΑ.

Επίλογος – Τούτουνα Ειρήνη

Η διαμόρφωση του σύγχρονου κόσμου βρίσκει ορισμένα κράτη και ορισμένες κοινωνίες σε διαφορετικά σημεία στην «κούρσα» της κοινωνικής προόδου. Μια πρόοδο που εξαρτάται από πολυποίκιλους παράγοντες, όπως μεταξύ άλλων η οικονομία, η γεωγραφία, οι πολιτικές συνθήκες, εγχώρια και παγκόσμια, η δυναμική του εκάστοτε πολιτισμού, όλων εκείνων των ιδιόμορφων και ξεχωριστών χαρακτηριστικών που συνθέτουν την κουλτούρα ενός λαού, η θρησκεία, η ιστορία και οι αγώνες, οι πόλεμοι και οι συμφωνίες. Και όλα τα παραπάνω με κοινό παρονομαστή την αλληλεπίδραση, τον χώρο και τον χρόνο.

Κάθε χώρα έχει τη δική της ιστορία, το δικό της σχήμα, το δικό της χρώμα λόγω της ιδιαίτερης σύνθεσης όλων εκείνων των στοιχείων που την αποτελούν και συνεπώς την δική της πορεία και θέση μέσα στο παγκόσμιο σύστημα. Για παράδειγμα, στον τομέα της απασχόλησης παρατηρήσαμε χώρες όπως η Νότια Αφρική να είχε να διαχειριστεί άλλα κοινωνικά ζητήματα όπως το ζήτημα του φυλετικού διαχωρισμού και της πολιτικής του απαρτχάιντ, με αποτέλεσμα οι αγώνες για διεκδικήσεις και αλλαγές στον τομέα της απασχόλησης να μπαίνουν αυτόματα σε δεύτερη μοίρα αναπαράγοντας όλες εκείνες τις συνθήκες κοινωνικής πόλωσης που ήδη είχαν δημιουργηθεί.

Στην περίπτωση της Ελβετίας όπως και της Σουηδίας η κοινωνική πόλωση φαίνεται να υφίσταται αλλά υπό άλλους όρους. Για παράδειγμα, η Σουηδία, μια χώρα που φημίζεται για την ισότητα των φύλων και την κατοχύρωση πολλών δικαιωμάτων, στα ποσοστά απασχόλησής της δεν φαίνεται αυτό να επιβεβαιώνεται. Ενώ φαίνεται η απασχόληση να είναι ίση, τα δύο φύλα τοποθετούνται άνισα στις διάφορες εργασιακές κατηγορίες. Έτσι, οι άνδρες φαίνεται να αναλαμβάνουν κατά την πλειοψηφία τους τις περισσότερες θέσεις εργοδοσίας όπως και την πλειονότητα των θέσεων της πενιχρής αυτοαπασχόλησης της χώρας, με αποτέλεσμα η πλειονότητα των γυναικών να διοχετεύεται ως επί το πλείστον σε υπαλληλικές θέσεις.

Το Ισραήλ, όσον αφορά τη συνολική απασχόληση και τον παράγοντα του φύλου, δείχνει να κατανέμει ισόποσα το έδαφος σε άντρες και γυναίκες. Ωστόσο, αν αναλογιστούμε ότι ο γυναικείος πληθυσμός είναι μεγαλύτερος από τον αντρικό ίσως αυτό το ποσοστό να είναι στην πραγματικότητα μικρότερο.

Στην περίπτωση της Ουρουγουάης μιας χώρα που η αγροτική της κοινωνία είναι πολύ πιο αυστηρά ιεραρχική από την αστική, οι μισθωτοί αποτελούν και εδώ

την πλειονότητα, ενώ οι αυτοαπασχολούμενοι ακολουθούν μια αυξητική πορεία. Η γυναικεία απασχόληση είναι έντονα παρούσα, ενώ η συμμετοχή των γυναικών στην κατηγορία των συμβοηθούτων μελών είναι μεγαλύτερη σε σχέση με εκείνη των αντρών. Στον αντίποδα, βρίσκεται η παρουσία των εργοδοτών με ποσοστιαία κατανομή που κατακεραυνώνει της ενεργής παρουσίας τους εξαιτίας του υψηλού αριθμού βιομηχανιών και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας που διαχειρίζεται το κράτος.

Η Τουρκία, αποτελεί ένα παράδειγμα προσπάθειας προσαρμογής σε παγκόσμια κυρίαρχα πρότυπα, έχοντας όμως στην φαρέτρα της εξαιρετικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε σχέση με αυτά του «δυτικού κόσμου». Κύριο ζήτημα αποτελεί το θέμα της ισότητας. Οι γυναίκες δεν αποτελούσαν ούτε το 1/3 της απασχόλησης, ωστόσο, τελευταία, παρατηρείται να συμμετέχουν ολοένα και μεγαλύτερα ποσοστά γυναικών. Η μισθωτή εργασία αυξάνεται συνεχώς ενώ μειώνεται η αυτοαπασχόληση.

Η Ισπανία και η Πορτογαλία αποτελούν δύο λίγο διαφοροποιημένα παραδείγματα χωρών όμως που δεν απέχουν και πολύ μεταξύ τους. Στην περίπτωση της Ισπανίας κατά τη διάρκεια των 12 ετών που μελετήσαμε δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιου είδους απόκλιση μεταξύ των τιμών στις κατηγορίες της απασχόλησης. Υπάρχει μια σταθερή αναπαραγωγή του ίδιου μοτίβου. Ωστόσο, στο παράδειγμα της Πορτογαλίας παρατηρείται μια μετάβαση από τις κατηγορίες των εργοδοτών και των αυτοαπασχολούμενων σε εκείνη των μισθωτών όπου και αυξάνεται προς το έτος 2018.

Συμπερασματικά φαίνεται η μισθωτή εργασία να αποτελεί την κύρια μορφή απασχόλησης για το μεγαλύτερο μέρος όλων των πληθυσμών. Κατόπιν όλων αυτών είναι ασφαλές να ισχυριστούμε τον παρακάτω συλλογισμό.

Το ανθρώπινο είδος χώρισε την φύση, τον περιβάλλοντα χώρο σε «χωράφια». Εφευρέθηκε το ζήτημα της ιδιοκτησίας, της εξουσίας, της αξιοποίησης της γης, της εκμετάλλευσης των δυνατοτήτων ορισμένου μέρους του πληθυσμού, της δημιουργίας του χρήματος ως στοιχείο γενικά αποδεκτό για ανταλλαγές αγαθών και υπηρεσιών, ο διαχωρισμός μεταξύ του «Εμείς» και του «οι Άλλοι» συνθέτοντας και ταυτόχρονα διαχωρίζοντας κοινωνικές ομάδες και κοινωνίες ευρύτερα, με αποτέλεσμα να οδηγηθούμε εν τέλει στην δημιουργία και ανάπτυξη του καπιταλιστικού συστήματος ως το κυρίαρχο οικονομικό σύστημα σήμερα.

Στο πλαίσιο του καπιταλισμού, τόσο ως οικονομικό σύστημα όσο και ως τρόπος άσκησης της πολιτικής, είναι φανερό ότι οι κοινωνικές ανισότητες βρίσκουν ένα πρόσφορο έδαφος προκειμένου να αναπαράγονται. Και αυτό, διότι είναι

διαρθρωμένο κατά έναν τέτοιο τρόπο το εν λόγω σύστημα ώστε οι λίγοι να καρπώνονται τα πολλά και οι πολλοί τα λίγα. Αυτό οδηγεί σε ακραίες αντιθέσεις σε ορισμένες περιπτώσεις και ως εκ τούτου στην ανάδυση του φαινομένου που συζητάμε στην παρούσα εργασία, αυτό της κοινωνικής πόλωσης. Ο καπιταλισμός επίσης φαίνεται να αποτελεί τροχοπέδη στο ζήτημα της κοινωνικής κινητικότητας που ενώ το κυρίαρχο πολιτικό σύστημα φαίνεται να την υποστηρίζει στην θεωρία, στην πράξη γίνεται ένα δύσκολο έργο καθώς τα κοινωνικά υποκείμενα «εγκλωβίζονται» ως επί το πλείστον στις τάξεις από τις οποίες προέρχονται.

Έτσι, παρατηρούμε και στον τομέα της απασχόλησης ότι οι πιθανότητες να εργαστεί ένας άνθρωπος σε θέση μισθωτού υπαλλήλου να είναι εξαιρετικά υψηλές σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη περίπτωση. Η μισθωτή εργασία κατέχει την πρωτοκαθεδρία στην πυραμίδα της απασχόλησης δίνοντας εν τέλει έπειτα τη σκυτάλη στην αυτοαπασχόληση με σημαντική όμως ποσοτική απόκλιση μεταξύ τους στις περισσότερες περιπτώσεις. Οι εργοδότες, εκείνοι που απομυζούν το κέρδος όλης της μισθωτής εργασίας απολαμβάνουν εξαιρετικά μικρά ποσοστά.

Αναφορικά στον παράγοντα του φύλου, η γυναικεία απασχόληση φαίνεται να τέμνεται σε διαφορετικά σημεία από την αντρική. Ως επί το πλείστον παρατηρείται οι άντρες να έχουν το προβάδισμα στην απασχόληση χωρίς αυτό να εξηγείται διαφορετικά από τους εκάστοτε κοινωνικούς λόγους που συντελούν σ αυτή τη συνθήκη.

Εν κατακλείδι, το φαινόμενο της κοινωνικής πόλωσης, των ακραίων διαφορών, αντιθέσεων και ανισοτήτων δημιουργεί έντονους κραδασμούς στο ζήτημα της κοινωνικής συνοχής. Είναι αυτονόητα δύσκολο να εκλείπουν οι διεκδικήσεις, οι συγκρούσεις, οι ταραχές και η ανομία σε συνθήκες που ευδοκιμούν η «δυσμορφία» των κοινωνικών θεσμών, η απομυθοποιημένη, εμμέσως πλην σαφώς, τέχνη της πολιτικής και η γενικευμένη αυτή, εμπεδωμένη πλέον, πραγματικότητα που θέλει όλα να θυσιάζονται στον βωμό της οικονομίας.

Θεωρούμε ότι η κοινωνική πραγματικότητα μπορεί να γνωρίσει καλύτερες συνθήκες, πιο δίκαιους όρους και μια πιο λειτουργική ισορροπία τόσο στο πεδίο της απασχόλησης όσο και σε όλα τα υπόλοιπα που συντελούν την καθημερινότητά του ανθρώπου.

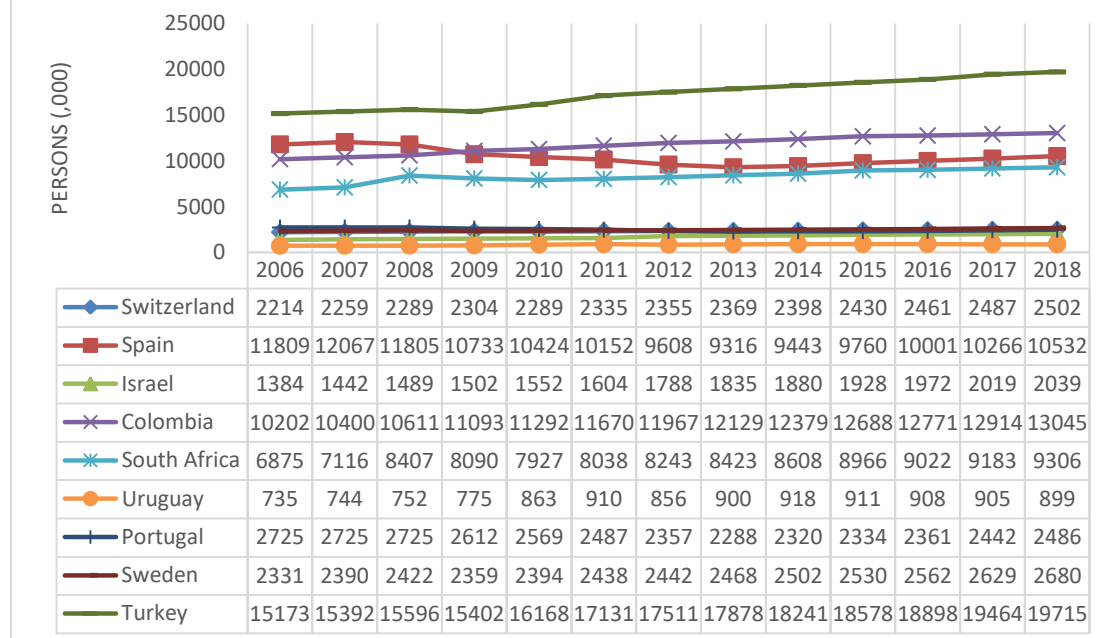
Συγκριτική παράθεση χωρών & Διαγράμματα – Παυλίδης Δημήτριος

Έχοντας παρακολουθήσει μεμονωμένα την πορεία και την εξέλιξη της απασχόλησης στις περιπτώσεις των επιλεγμένων χωρών, κρίνεται αναγκαία και η συνολική συγκριτική παράθεση των δεδομένων, έτσι ώστε ο αναγνώστης να αποκτήσει ευρύτερη και πιο ολοκληρωμένη εικόνα.

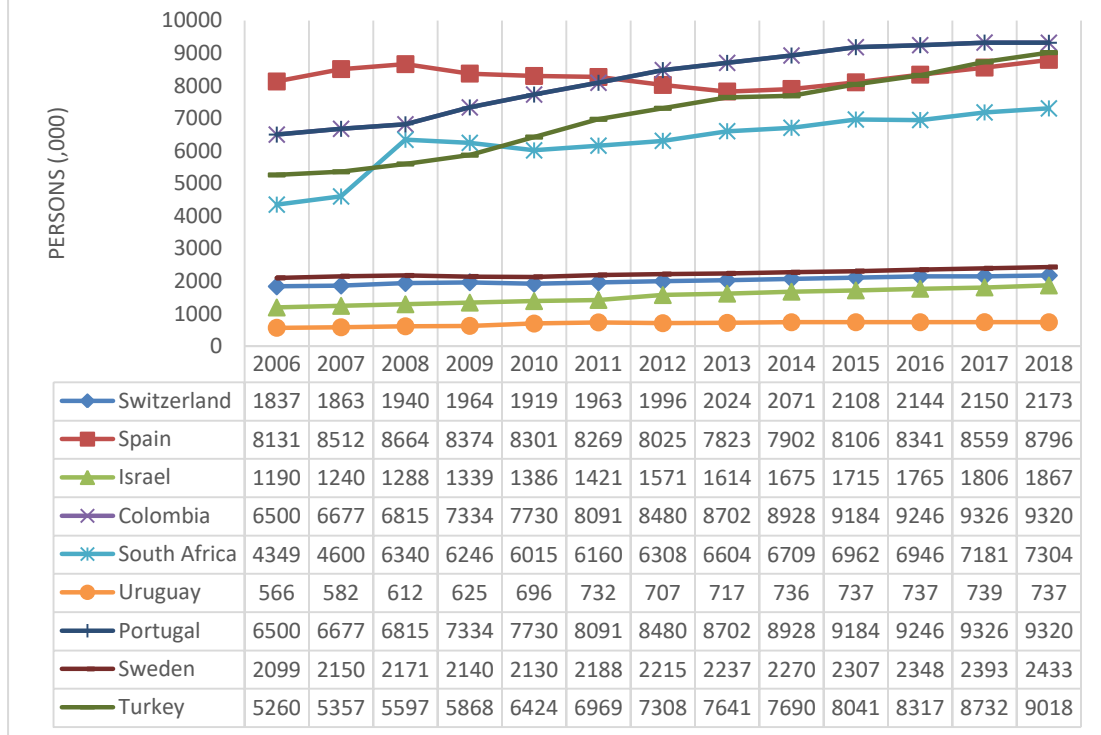
Ξεκινώντας λοιπόν με το συνολικό συγκριτικό διάγραμμα της απασχόλησης στις επιλεγμένες χώρες μπορούμε να διαπιστώσουμε τους ρυθμούς διεύρυνσης ή ακόμη και συρρίκνωσης του εργατικού δυναμικού. Είναι χαρακτηριστικό πως χώρες, οι οποίες συγκαταλέγονται στις αναπτυσσόμενες οικονομίες παγκοσμίως, όπως η Τουρκία, η Κολομβία και η Νότια Αφρική γνώρισαν ραγδαία αύξηση του αριθμού των απασχολουμένων τους, ενώ από την άλλη χώρες που χτυπήθηκαν εντονότατα από την οικονομική κρίση, βιώνοντας τις συνέπειές της, όπως η Ισπανία και η Πορτογαλία, υπέστησαν σημαντική μείωση της εργατικής τους δύναμης, καθώς όχι μόνο δεν κατόρθωσαν να ενσωματώσουν στη μηχανή τους νέους εργαζόμενους, αλλά απώλεσαν και ένα τμήμα του ήδη υπάρχοντος δυναμικού. Οι υπόλοιπες χώρες της ανάλυσης ακολούθησαν μία σχετικά ήπια πορεία διεύρυνσης, ακολουθώντας το παγκόσμιο πρότυπο αύξησης του δυναμικού της απασχόλησης.

TOTAL MALE EMPLOYMENT IN SELECTED COUNTRIES, 2006-2018 (,000)

Περνώντας στο συνολικό συγκριτικό διάγραμμα της ανδρικής απασχόλησης στις επιλεγμένες χώρες διαπιστώνουμε ένα μοτίβο παρόμοιο με το ως άνω αναλυθέν για την πορεία της συνολικής απασχόλησης. Οι χώρες, λοιπόν, που εμφανίζουν σημαντική και υψηλή αύξηση του εργατικού τους δυναμικού, εμφανίζουν παρόμοια στοιχεία διεύρυνσης και στα νούμερα της ανδρικής απασχόλησης, η οποία όπως είναι φυσικό ακολουθεί την πορεία της συνολικής εικόνας. Αντίστοιχα, οι χώρες που εμφανίζουν πτωτική τάση του δυναμικού τους, παρουσιάζουν απώλειες στο ανδρικό εργατικό δυναμικό, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτό της Ισπανίας, η οποία υπέστη σοβαρό και ποσοστιαία σημαντικό πλήγμα. Στις υπόλοιπες χώρες παρατηρείται παρόμοια εικόνα, καθώς τα στοιχεία που προκύπτουν από την ανδρική απασχόληση ακολουθούν την πορεία της συνολικής εργατικής δύναμης της κάθε χώρας.

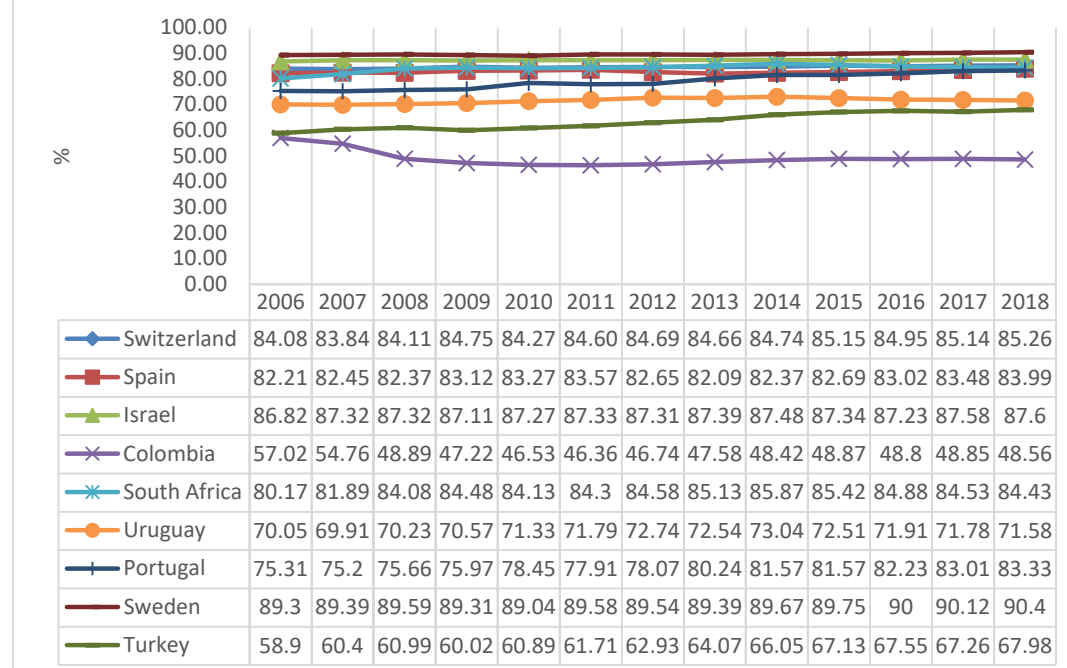
TOTAL FEMALE EMPLOYMENT IN SELECTED COUNTRIES, 2006-2018 (,000)

Ενώ λοιπόν σε γενικές γραμμές φαίνεται η πορεία της ανδρικής απασχόλησης να ακολουθεί ανάλογη πορεία με αυτή της συνολικής απασχόλησης, δε συμβαίνει το ίδιο και με τη γυναικεία απασχόληση, η οποία κατά τον 21ο αιώνα γνωρίζει ραγδαία διεύρυνση στις περισσότερες χώρες του κόσμου. Η μαζική είσοδος των γυναικών στην απασχόληση επιβεβαιώνεται και από τα παραδείγματα δύο χωρών, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, οι οποίες παρόλο που γνώρισαν μείωση του συνολικού εργατικού δυναμικού τους, εμφανίζουν υψηλά – σε σχέση με τα δεδομένα – ποσοστά αύξησης της γυναικείας απασχόλησης. Στο σύνολο των επιλεγμένων χωρών η γυναικεία απασχόληση βαίνει συνεχώς αυξανόμενη βαδίζοντας προς ένα μοντέλο ισότητας των ευκαιριών, γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ των δύο φύλων και επιχειρώντας να ενσωματώσει προοδευτικά το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών στο ενεργό εργατικό δυναμικό.

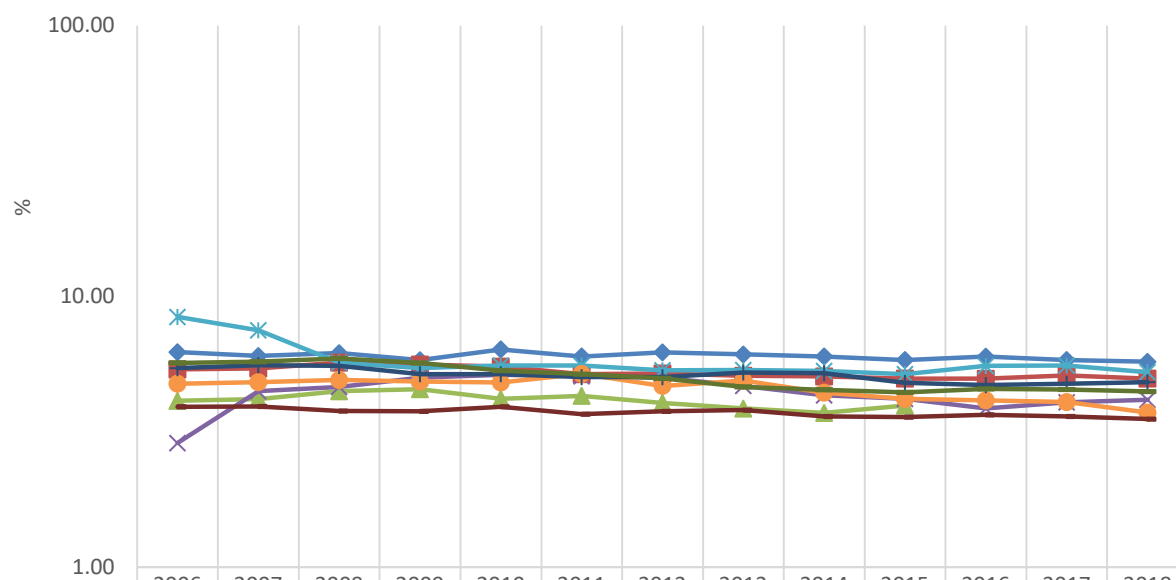
EMPLOYEES IN SELECTED COUNTRIES, 2006-2018 (%)

Η μισθωτή εργασία έχοντας καταστεί κυρίαρχος τομέας σχεδόν στο σύνολο των χωρών του κόσμου συνιστά τον τομέα που κινεί και διαμορφώνει τη συνολική εικόνα της απασχόλησης. Είναι χαρακτηριστικό πως η κατηγοριοποίηση των χωρών σε αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες σε πολλές περιπτώσεις εξαρτάται και από τη διαμόρφωση της εργασιακής διαστρωμάτωσης που παρουσιάζουν. Το παγκοσμιοποιημένο προωθούμενο μοντέλο επιβάλλει την σχεδόν καθολική επικράτηση της μισθωτής εργασίας και το παράδειγμα της Σουηδίας, μιας εκ των πλέον αναπτυγμένων χωρών, επιβεβαιώνει τα όσα έχουν λεχθεί. Αντιθέτως, το παράδειγμα της Κολομβίας, η οποία εμφανίζει σημαντικότερη μείωση της μισθωτής απασχόλησης δείχνει σημάδια μίας οικονομίας η οποία αρνείται να ανταποκριθεί και να ακολουθήσει το παγκόσμιο μοντέλο ανάπτυξης, επιλέγοντας να ακολουθήσει μία πιο ομαλή και ποικιλόμορφη εργασιακή κατανομή. Η Πορτογαλία με την Τουρκία, κατά την ίδια περίοδο, γνώρισαν σημαντική διεύρυνση του τομέα της μισθωτής εργασίας τοποθετώντας τις οικονομίες τους στην κατεύθυνση του ακολουθούμενου μοντέλου των αναπτυγμένων χωρών, ενώ οι υπόλοιπες χώρες που επιλέχθηκαν προς ανάλυση εμφανίζουν μικρή μεν, αλλά σταθερή πορεία διεύρυνσης του συγκεκριμένου τομέα. Από την ανάγνωση των αριθμών και από την ανάλυση που προηγήθηκε δε μπορεί να παραλειφθεί η επισήμανση πως η απόλυτη μονομέρεια, την οποία έχει

επιλέξει να ακολουθήσει το παγκόσμιο σύστημα, μοιραία θα οδηγήσει όλες τις χώρες σε συνθήκες ακραίας κοινωνικής πώλωσης και ασφυξίας.

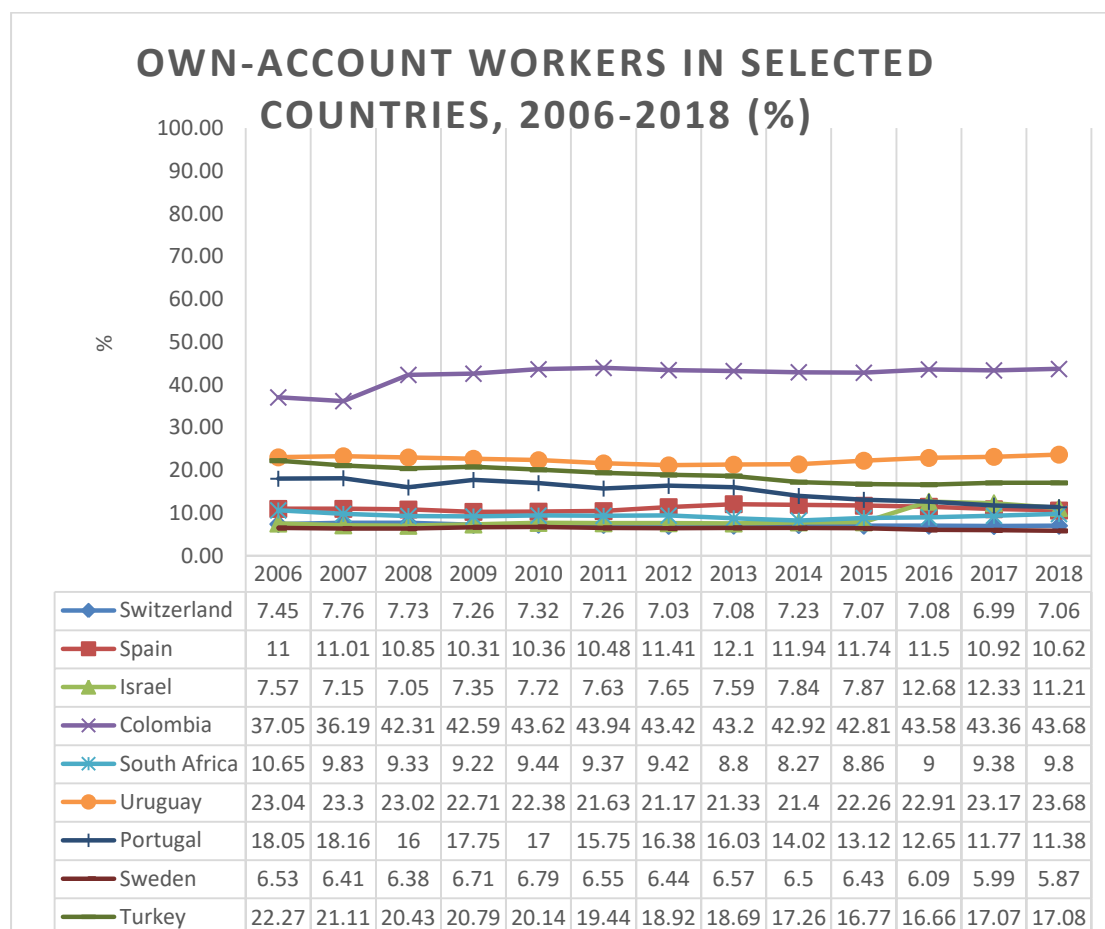
EMPLOYERS IN SELECTED COUNTRIES, 2006-2018 (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Switzerland	6.22	6.02	6.17	5.81	6.37	6.00	6.21	6.10	6.00	5.82	5.99	5.82	5.73
Spain	5.37	5.42	5.69	5.6	5.5	5.16	5.19	5.09	5.06	4.97	4.96	5.1	4.97
Israel	4.11	4.17	4.46	4.54	4.18	4.29	4.04	3.85	3.71	3.95			
Colombia	2.87	4.46	4.63	5	5.13	5.07	5.01	4.67	4.31	4.18	3.85	4.06	4.15
South Africa	8.39	7.49	5.69	5.43	5.55	5.55	5.33	5.34	5.3	5.16	5.53	5.55	5.25
Uruguay	4.76	4.82	4.91	4.85	4.81	5.17	4.67	4.88	4.41	4.18	4.13	4.07	3.72
Portugal	5.43	5.57	5.53	5.16	5.16	5.03	5.03	5.23	5.2	4.79	4.7	4.75	4.82
Sweden	3.91	3.92	3.77	3.76	3.91	3.67	3.76	3.8	3.6	3.58	3.65	3.6	3.52
Turkey	5.68	5.73	5.9	5.67	5.32	5.16	4.98	4.63	4.52	4.42	4.55	4.53	4.45

Η επισήμανση περί διαμόρφωσης συνθηκών ακραίας κοινωνικής πώλωσης επιβεβαιώνεται από το συνολικό διάγραμμα των εργοδοτών, οι οποίοι στο σύνολο των υπό ανάλυση χωρών, εκτός της Κολομβίας, παρουσιάζουν σημαντική και ισχυρή, σε άλλες περιπτώσεις, μείωση. Η συνεχώς μειούμενη ομάδα των εργοδοτών παραπέμπει στο παράδειγμα των πιο αναπτυγμένων χωρών του κόσμου, των οποίων η δυναμική των εργοδοτών είναι σχεδόν ανύπαρκτη ποσοστιαία, αλλά ισχυρότατη από άποψη οικονομικής δύναμης. Τα δεδομένα μάλιστα που προέρχονται από τις υπόλοιπες χώρες του κόσμου και δη τις πιο αναπτυγμένες μας επιτρέπουν την εκτίμηση πως τα ως άνω εκτεθέντα ποσοστά και η πορεία που ακολουθεί το

διάγραμμα των εργοδοτών θα συνεχίσουν να βαδίζουν προς το μηδέν ώσπου κάποια στιγμή αναμένεται να παγιωθούν λίγο πάνω από αυτό. Μοναδική εξαίρεση της ανάλυσης συνιστά η περίπτωση της Κολομβίας, η οποία φαίνεται να ακολουθεί εντελώς διαφορετική πορεία εργασιακής κατανομής βαδίζοντας αντίθετα στην πορεία προς την κοινωνική πύλωση.

Μαζί με τους εργοδότες η κατηγορία που αντιδιαστέλλεται προς τη μισθωτή εργασία είναι αυτή των αυτοαπασχολουμένων. Η δυναμική που εμφανίζει στην κάθε χώρα αυτή η ομάδα απασχολουμένων διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό τις συνθήκες στο εσωτερικό της χώρας. Όπως μπορούμε να διακρίνουμε οι υπό ανάλυση χώρες δεν μας παρέχουν ένα γενικό μοτίβο και μία συνολική τάση για την ομάδα των αυτοαπασχολουμένων καθώς η κάθε χώρα φαίνεται να ακολουθεί διαφορετική πορεία. Ως παράδειγμα αυτού που ο σύγχρονος κόσμος ονομάζει αναπτυγμένη οικονομία μπορεί να δοθεί η Σουηδία, η οποία και ακολουθεί πτωτική τάση στην

ομάδα των αυτοαπασχολουμένων της προκειμένου να κατευθύνει την απασχόλησή της προς τη μισθωτή εργασία. Προς την ίδια κατεύθυνση, με μικρή καθυστέρηση, φαίνεται να κινούνται και χώρες όπως η Πορτογαλία και η Τουρκία, οι οποίες απώλεσαν πολύ σημαντικά ποσοστά από τη δυναμική της ομάδας των αυτοαπασχολουμένων τους. Αντίθετα, αυξητική τάση, πέρα από την Κολομβία, η οποία όπως αναφέρθηκε φαίνεται να ακολουθεί το δικό της δρόμο, ακολουθεί και περίπτωση του Ισραήλ, αλλά και δευτερευόντως της Ουρουγουάης. Είναι επίσης χαρακτηριστικό πως από την ανάλυση των υπόλοιπων χωρών προκύπτει πως οι περισσότερες έχουν συγκρατήσει σε μεγάλο βαθμό τα ποσοστά και τη δυναμική της ομάδας των αυτοαπασχολουμένων τους παρά την παγκόσμια τάση συρρίκνωσής τους. Μία ισχυρή και ακλόνητη ομάδα αυτοαπασχολουμένων δύναται να αποτρέψει συνθήκες ακραίας κοινωνικής πόλωσης, διαμορφώνοντας ένα πιο ομαλό και πλουραλιστικό εργασιακό καθεστώς.